

**TOPLUMSAL BELLEK UNSURU OLARAK TÜRKÜLERİN SOSYAL
BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE KULLANILMASI**

Adem Karaca

DOKTORA TEZİ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

ARALIK, 2022

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren 12 ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Adem
Soyadı : Karaca
Bölümü : Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi
İmza :
Teslim tarihi : 20/12/2022

TEZİN

Türkçe Adı: Toplumsal Bellek Unsuru Olarak Türkülerin Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılması

İngilizce Adı: The Use of Turkish Folk Songs as Elements of Collective Memory in Social Studies Teaching

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Adem Karaca

İmza :

JÜRİ ONAY SAYFASI

Adem Karaca tarafından hazırlanan "Toplumsal Bellek unsuru olarak Türkülerin Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılması" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı'nda Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Bülent AKBABA

.....

(Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi)

Üye: Doç. Dr. Yavuz UYSAL

.....

(Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi)

Üye: Doç. Dr. Bahadır KILCAN

.....

(Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi)

Üye: Doç. Dr. Tefik PALAZ

.....

(Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi)

Üye: Doç. Dr. Erdi ERDOĞAN

.....

(Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, Kırıkkale Üniversitesi)

Tez Savunma Tarihi: 13/12/2022

Bu tezin Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı'nda Doktora tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Şaban Çetin

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

.....

Merhume Anneme

TEŞEKKÜR

Başta bu araştırmanın planlanması, yürütülmesi ve sonuçlandırılması sürecinde zaman fark etmeksizin desteklerini esirgemeyen ve enerjisiyle araştırma sürecine dinamizm katan değerli hocam ve danışmanım Sayın Prof. Dr. Bülent AKBABA'ya,

Araştırma sürecinde fikir ve tecrübelerinden çokça faydalandığım kıymetli hocalarım Doç. Dr. Bahadır KILCAN, Doç. Dr. Tevfik PALAZ ve Doç. Dr. Erdi ERDOĞAN'a,

Bu araştırma için Halk Bilimi alanına yönelik kaynak paylaşımında bulunan ve süreci kolaylaştıran kıymetli hocalarım Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Emin YILDIZLI ve Doç. Dr. Yavuz UYSAL'a,

Araştırma sürecinde fikirlerinden faydalandığım kıymetli hocam Doç. Dr. Ahmet ŞAHİN'e, mesai arkadaşlarım Arş. Gör. Aslıhan KILIÇ ve Arş. Gör. Muhammed Akif KURTULUŞ'a,

Araştırmadaki türkülerin kaydedilmesi sürecini kolaylaştıran, koşulsuz ve kusursuz bir ortam oluşturan müzik öğretmenini dostum Volkan ÖZDEN'e,

Doktora eğitimi dönem arkadaşlarım Burcu KARAMAN, Sadettin ERBAŞ ve Ümit YEL'e,

Araştırmanın uygulama aşamasında kolaylık sağlayan ancak etik kurallar gereği isimlerini buraya ekleyemediğimiz okul yöneticilerine, uygulama öğretmenine ve özellikle verdikleri cevaplarla dünyalarını keşfetmeye çalıştığımız, geleceğimizin teminatı olan öğrencilere,

Eğitim-öğretim hayatım boyunca üzerimde emeği bulunan tüm öğretmenlerime ve bu sürecin her anında desteğini esirgemeyen kıymetli aileme sonsuz saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

TOPLUMSAL BELLEK UNSURU OLARAK TÜRKÜLERİN SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE KULLANILMASI

(Doktora Tezi)

Adem Karaca

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

Aralık, 2022

ÖZ

Bu araştırmanın amacı toplumsal bellek unsuru olarak türkülerin sosyal bilgiler öğretimindeki etkililiğini incelemektir. Araştırma, yaklaşım olarak nitel, desen olarak eylem araştırması, eylem araştırması türlerinden ise katılımcı eylem araştırmasına uygun olarak yürütülmüştür. Araştırmada Türk Halk Müziği Sözlü Eserler Antolojisi’nden Erzurum yöresine ait türküler incelenerek sosyal bilgiler dersi “Kültür ve Miras” ve “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanları kazanımlarıyla ilişkili olan türküler tespit edilmiş, Web 2.0 aracı olan Canva’da video materyali hâline getirilmiştir. Eylem aşamasından önce ortaokul öğrencileri için türkülere yönelik tutum ölçeği geliştirilmiştir. Bu ölçeğin geçerlik güvenirlik çalışmalarına katılan öğrenci sayısı ise kolay ulaşılabilir örneklem yöntemiyle belirlenen 655 ortaokul öğrencisidir. Araştırmanın çalışma grubu, amaçlı örneklem yöntemlerinden ölçüt örnekleme göre belirlenmiştir. Eylem aşaması, 2021-2022 eğitim öğretim yılı güz döneminde Erzurum ili, Oltu ilçesinde bulunan bir devlet okulundaki 15 öğrenci ile 22.10.2021-10.01.2022 tarihleri arasında yürütülmüştür. Araştırmadaki veriler tutum ölçeği, öğrenci çalışma yaprakları, öğrenci günlükleri, öğretmen ve araştırmacı gözlem formları aracılığıyla toplanmıştır. Tutum ölçeği geçerlik, güvenirlik analizi çalışmalarında SPSS 24.0 ve Jamovi 2.2.2. istatistik programlarından yararlanılmıştır. Öğrenci tutumları ilişkili örneklem için t-testi, çalışma yapraklarından

elde edilen veriler ise derecelendirilmiş puanlama anahtarı ile analiz edilmiştir. Öğrenci günlük formları Nvivo 12 programı kullanılarak kelime bulutu, gözlem formları ise içerik analizine tabi tutulmuştur. Araştırmadaki verilerin analiz edilmesiyle birlikte öğrencilerin türkü temelli video materyalleri aracılığıyla türkü sözlerinde yer alan tarihî mekân, askerlik, savaş, giyim kuşam kültürü, yemek kültürü, mesken yapıları, yeryüzü şekilleri, iklimin insan faaliyetleri üzerindeki etkisi, yaşam biçimi, nüfus, göç, doğal afetler ve çevre sorunlarına yönelik kültürel ve çevresel farkındalıklarının arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Buna ek olarak öğrencilerin düşünme becerilerini aktifleştirdikleri, türkülerdeki sözlerden yola çıkarak değişim ve sürekliliği algılama, mekânı algılama becerilerine yönelik nitelikli ürün ve performans gösterdikleri, türkülerle birlikte sosyal bilgiler derslerinin eğlenceli geçtiği, ögeler arasında neden sonuç ilişkisi kurabildikleri, ders konusunu günlük yaşam ve yakın çevreyle ilişkilendirebildikleri tespit edilmiştir. Araştırmadaki eylem uygulaması etkinliklerinin sonunda yapılan ilişkili örneklemeler için t-testi bulgularında ise çalışma grubunun türkülere yönelik aritmetik ortalamasının arttığı ancak anlamlı bir farklılığın ortaya çıkmadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler : Sosyal Bilgiler, Toplumsal Bellek, Türkü, Eylem Araştırması

Sayfa Adedi : xxii+315

Danışman : Prof. Dr. Bülent AKBABA

**THE USE OF TURKISH FOLK SONGS AS ELEMENTS OF
COLLECTIVE MEMORY IN SOCIAL STUDIES TEACHING
(Ph.D Thesis)**

Adem Karaca

GAZI UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

December, 2022

ABSTRACT

The purpose of this research is to examine the effectiveness of Turkish folk songs in teaching social studies as an element of collective memory. The research was conducted in accordance with qualitative research as an approach, action research as a pattern, and participatory action research among action research types. In the research, Turkish folk songs of the Erzurum region from the Turkish Folk Music Oral Works Anthology were examined, and the folk songs related to the objectives of the social studies course "Culture and Heritage" and "People, Places and Environments" learning areas were identified. These folk songs were turned into video material in Canva, a Web 2.0 tool. Before the action phase, an attitude scale toward folk songs was developed for secondary school students. The number of students participating in the validity and reliability parts of this scale is 655 secondary school students, determined by the convenient sampling method. The study group was determined according to the criterion sampling of the purposeful sampling methods. The action phase was carried out between 22.10.2021-10.01.2022 with 15 students in a public school in Oltu district of Erzurum province in the fall semester of the 2021-2022 academic year. The data in the study were collected through attitude scale, student worksheets, student diaries, teacher and researcher observation forms. In the validity and reliability analyses of the attitude scale, SPSS 24.0 and Jamovi 2.2.2.

statistical programs were used. T-test for samples associated with student attitudes and data from worksheets were analyzed with a graded scoring key. Student diary forms were subjected to the word cloud, observation forms, were subjected to content analysis using the Nvivo 12 program. Following the analysis of the data in the study, it was concluded that the students' cultural and environmental awareness of the historical place, military service, war, clothing culture, food culture, residential structures, landforms, the effect of climate on human activities, lifestyle, population, migration, natural disasters and environmental problems in the folk song lyrics increased through the folk song materials. In addition, it was determined that the students activated their thinking skills, showed qualified products and performances for the skills of perceiving change and continuity as well as perceiving the space based on the lyrics in the folk songs, and that the social studies lessons were fun with the folk songs, that they could establish cause and effect relationships between the elements, and that they related the content of the course with daily life and the close environment. Regarding the findings of the t-test for the paired samples following the activities in the action phase, it was found that the arithmetic average of the study group for folk songs increased, but no significant difference emerged.

Keywords: Social Studies, Collective Memory, Turkish Folk Songs, Action Research

Page Number: xxii+315

Supervisor: Prof. Dr. Bülent AKBABA

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI	iii
TEŞEKKÜR	v
ÖZ.....	vi
ABSTRACT.....	viii
İÇİNDEKİLER	x
TABLolar LİSTESİ.....	xvi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xviii
SİMGELER VE KISALTMALAR	xxii
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	6
1.3. Araştırmanın Önemi.....	7
1.4. Araştırmanın Varsayımları.....	8
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	8
1.6. Tanımlar	9
1.7. İlgili Araştırmalar	9
1.7.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar.....	10
1.7.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	13
BÖLÜM II	18
KURAMSAL ÇERÇEVE.....	18
2.1. Toplumsal Bellek.....	18
2.2. Toplumsal Bellek ve Sosyal Bilimler	21
2.3. Toplumsal Bellek ve Sosyal Bilgiler	25
2.4. Toplumsal Bellek Kaynağı Olarak Müzik.....	28

2.5. Sosyal Bilgilerde Öğretim Materyali Olarak Müzik	30
2.6. Toplumsal Bellek Unsuru Olarak Türküler	34
2.7. Sosyal Bilgilerde Kültürel Miras ve Türküler	38
2.7.1. Türkülerde Askerlik ve Savaş Unsurları	41
2.7.2. Türkülerde Bayram	42
2.7.3. Türkülerde Giyim Kuşam Kültürü	43
2.7.4. Türkülerde Yemek Kültürü	45
2.7.5. Türkülerde Tarihî Mekânlar	46
2.7.6. Türkülerde Konut Tipleri	46
2.7.7. Türkülerde Yaşam Biçimi	47
2.8. “İnsanlar, Yerle ve Çevreler” ve Türkülerde Coğrafi Unsurlar	48
2.8.1. Türkülerde Yeryüzü Şekilleri	49
2.8.2. Türkülerde İklim.....	50
2.8.3. Türkülerde Göç	51
2.8.4. Türkülerde Doğal Afetler ve Çevre Sorunları	52
2.9. Geleneği Geleceğe Taşımak: Dijital Ortamlarda Toplumsal Belleğin Sunumu ...	54
BÖLÜM III.....	57
YÖNTEM.....	57
3.1. Araştırmanın Yaklaşımı.....	57
3.1.1. Araştırmanın Deseni.....	59
3.2. Eylem Hazırlığı.....	61
3.3. Pilot Uygulama	70
3.4. Uygulama Süreci	73
3.5. Çalışma Grubu	74
3.6. Araştırmada Etik	78
3.7. Araştırma Ortamı	79
3.8. Araştırmacının Rolü	82
3.9. Uygulayıcının Rolü.....	83
3.10. Puanlayıcıların Rolü	85
3.11. Veri Toplama Araçları	86
3.11.1. Tutum Ölçeği	86

3.11.2. Çalışma Yaprakları.....	98
3.11.3. Öğrenci Günlükleri	100
3.11.4. Gözlem Formları	100
3.12. Verilerin Analizi.....	101
BÖLÜM IV	103
BULGULAR VE YORUMLAR	103
4.1. Araştırmanın Birinci Alt Problemine İlişkin Bulgular ve Yorumlar	103
4.1.1. “Uygarlıkları Öğreniyorum” Etkinliğine İlişkin Bulgular ve Yorumlar	104
4.1.1.1. Neden Sonuç İlişkisi Kurma	106
4.1.1.2. Varlıklar Arasındaki İlişkiyi Anlama	110
4.1.1.3. Benzerlik ve Farklılıkları Bulma - Zamanla Oluşan Süreklilik ve Değişimi Algulama.....	112
4.1.1.4. “Uygarlıkları Öğreniyorum” Etkinliği Günlük Formundan Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar.....	114
4.1.1.5. “Uygarlıkları Öğreniyorum” Etkinliği Gözlem Formlarından Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar.....	121
4.1.2. “Çevremizi Tanıyoruz” Etkinliğine İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	122
4.1.2.1. Doğal Çevrenin İnsan Faaliyetlerine Olan Etkisini Fark Etme	124
4.1.2.2. Yaşanılan Mekân ile Tarihsel ve Kültürel Bir İlişki Kurma	127
4.1.2.3. Benzerlikleri ve Farklılıkları Bulma	128
4.1.2.4. Çevresindeki Doğal Varlıklara, Tarihî Mekânlara ve Tarihî Eserlere Örnek Verme.....	130
4.1.2.5. Çevremizi Öğreniyoruz Etkinliği Günlük Formundan Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar	131
4.1.3. “Zenginlikleri Fark Et!” Etkinliğine İlişkin Bulgular ve Yorumlar	135
4.1.3.1. Doğal Çevrenin İnsan Hayatına Etkisini Fark Etme	136
4.1.3.2. Neden Sonuç İlişkisi Kurma	139
4.1.3.3. “Zenginlikleri Fark Et!” Etkinliği Günlük Formundan Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar.....	141
4.1.3.4. “Zenginlikleri Fark Et!” Etkinliği Gözlem Formlarından Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar.....	143

4.1.4. “Biriz Beraberiz-Değişimi Fark Et!” Etkinliğine Yönelik Bulgu ve Yorumlar.....	145
4.1.4.1. <i>Zamanla Oluşan Süreklilik ve Değişimi Algılama - Benzerlik ve Farklılıkları Bulma</i>	147
4.1.4.2. <i>Neden Sonuç İlişkisi Kurma</i>	151
4.1.4.3. <i>Çıkarımda Bulunma</i>	154
4.2. Araştırmanın İkinci Alt Problemine İlişkin Bulgular	158
4.2.1. “Çevremizdeki Yeryüzü Şekilleri” Etkinliğine İlişkin Bulgu ve Yorumlar	158
4.2.1.1. <i>Neden Sonuç İlişkisi Kurma- Çıkarımda Bulunma</i>	160
4.2.1.2. <i>Farklılıkları ve Benzerlikleri Bulma</i>	163
4.2.1.3. “Çevremizdeki Yeryüzü Şekilleri” Etkinliği Günlük Formundan Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar	164
4.2.1.4. “Çevremizdeki Yeryüzü Şekilleri” Etkinliği Gözlem Formlarından Elde Edilen Bulgu ve Yorumlar.....	167
4.2.2. “Doğa İnsana Yön Veriyor” Etkinliğine İlişkin Bulgu ve Yorumlar	168
4.2.2.1. <i>İklimin İnsan Faaliyetlerine Etkisini Fark Edebilme-Günlük Yaşamla Bağlantı Kurabilme</i>	170
4.2.2.2. <i>Neden Sonuç İlişkisi Kurma</i>	174
4.2.2.3. <i>Benzerlik ve Farklılıkları Bulma</i>	177
4.2.2.4. “Doğa İnsana Yön Veriyor” Etkinliği Günlük Formundan Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar.....	178
4.2.2.5. “Doğa İnsana Yön Veriyor” Etkinliği Gözlem Formlarından Elde Edilen Bulgu ve Yorumlar	181
4.2.3. “Neredeyiz? Neyleriz? Nasıl Yaşarız?” Etkinliğine İlişkin Bulgu ve Yorumlar.....	182
4.2.3.1. <i>Doğal ve Beşerî Unsurları Ayırt Edebilme, Benzerlik ve Farklılıkları Bulma</i>	184
4.2.3.2. <i>Neden Sonuç İlişkisi Kurma</i>	185
4.2.3.3. <i>Geçmişte Yaşanan Bir Olayın Sonuçlarına Yönelik Çıkarımda Bulunma</i>	188

4.2.3.4. Yaşadığı Yerin ve Çevresinin Doğal Bitki Örtüsüne Dair Örnekler Sunma	190
4.2.3.5. “Neredeyiz? Neyleriz? Nasıl Yaşarız?” Etkinliği Günlük Formundan Elde Edilen Bulgu ve Yorumlar.....	191
4.2.3.6. “Neredeyiz? Neyleriz? Nasıl Yaşarız?” Etkinliği Gözlem Formlarından Elde Edilen Bulgu ve Yorumlar	192
4.2.4. “Çevre Sorunlarımız, Doğal Afetler ve Afetlerin Sonrası” Etkinliğine İlişkin Bulgu ve Yorumlar	194
4.2.4.1. Neden Sonuç İlişkisi Kurma	196
4.2.4.2. Çıkarımda Bulunma.....	200
4.2.4.3. Doğal ve Beşerî Unsurları Ayırt Etme.....	204
4.2.4.4. “Çevre Sorunlarımız, Doğal Afetler ve Afetlerin Sonrası” Etkinliği Günlük Formundan Elde Edilen Bulgu ve Yorumlar.....	206
4.2.4.5. “Çevre Sorunlarımız, Doğal Afetler ve Afetlerin Sonrası” Etkinliği Gözlem Formlarından Elde Edilen Bulgu ve Yorumlar	209
4.3. Araştırmanın Üçüncü Alt Problemine İlişkin Bulgular	211
BÖLÜM V.....	215
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	215
5.1. “Kültür ve Miras” Öğrenme Alanında Türkülerin Kullanımının Etkililiğine Yönelik Sonuç ve Tartışma	216
5.2. Sosyal Bilgilerde “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” Öğrenme Alanında Türkülerin Etkililiğine Yönelik Sonuç ve Tartışma	224
5.3. Öneriler	232
5.3.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler	232
5.3.2. Araştırmaya Yönelik Öneriler	233
KAYNAKLAR	234
EKLER.....	263
EK 1. Etik İzin.....	264
EK 2. MEB Uygulama İzni	265
EK 3. Veli Onam Formu Örneği	266
EK 4. Tutum Ölçeği	267
EK 5. Öğrenci Günlük Formu Örneği	268
EK 6. Gözlem Formu Örneği.....	269
EK 7. Uygarlıkları Öğreniyorum Etkinliği Ders Planı.....	270

EK 7.1. Uygarlıkları Öğreniyorum Etkinliği Çalışma Yaprağı	272
EK 7.2. Uygarlıkları Öğreniyorum Etkinliği Derecelendirilmiş Puanlama Anahtarı	274
EK 8. Çevremizi Tanıyoruz Etkinliği Ders Planı.....	275
EK 8.1. Çevremizi Tanıyoruz Etkinliği Çalışma Yaprağı.....	277
EK. 8.2. Çevremizi Tanıyoruz Etkinliği Derecelendirilmiş Puanlama Anahtarı	278
EK 9. Zenginlikleri Fark Et! Etkinliği Ders Planı	279
EK 9.1. Zenginlikleri Fark Et! Etkinliği Çalışma Yaprağı	281
EK 9.2. Zenginlikleri Fark Et! Etkinliği Derecelendirilmiş Puanlama Anahtarı.....	282
EK 10. Biriz Beraberiz-Değişimi Fark Et! Etkinliği Ders Planı.....	283
EK 10.1. Biriz Beraberiz-Değişimi Fark Et! Etkinliği Çalışma Yaprağı.....	285
EK 10.2. Biriz Beraberiz-Değişimi Fark Et! Etkinliği Derecelendirilmiş Puanlama Anahtarı	287
EK 11. Çevremizdeki Yeryüzü Şekilleri Etkinliği Ders Planı	288
EK 11.1. Çevremizdeki Yeryüzü Şekilleri Etkinliği Çalışma Yaprağı	290
EK 11.2. Çevremizdeki Yeryüzü Şekilleri Etkinliği Derecelendirilmiş Puanlama Anahtarı	292
EK 12. Doğa İnsana Yön Veriyor Etkinliği Ders Planı	293
EK 12.1. Doğa İnsana Yön Veriyor Etkinliği Çalışma Yaprağı	295
EK 12.2. Doğa İnsana Yön Veriyor Etkinliği Derecelendirilmiş Puanlama Anahtarı	297
EK 13. Neredeyiz? Neyleriz? Nasıl Yaşarız? Etkinliği Ders Planı	298
EK 13.1. Neredeyiz? Neyleriz? Nasıl Yaşarız? Etkinliği Çalışma Yaprağı.....	300
EK 13.2. Neredeyiz? Neyleriz? Nasıl Yaşarız? Etkinliği Derecelendirilmiş Puanlama Anahtarı	302
EK 14. Çevre Sorunlarımız, Doğal Afetler ve Afetlerin Sonrası Etkinliği Ders Planı	303
EK 14.1. Çevre Sorunlarımız, Doğal Afetler ve Afetlerin Sonrası Etkinliği Çalışma Yaprağı.....	305
EK 14.2. Çevre Sorunlarımız, Doğal Afetler ve Afetlerin Sonrası Etkinliği Derecelendirilmiş Puanlama Anahtarı	307
EK 15. Video Materyal Hazırlama Süreci Canva Ekran Görüntüleri	308
EK 16. Uygulama Fotoğrafları	311

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. <i>Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Etkinliklerinde Yararlanılan Türküler</i>	64
Tablo 2. <i>İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı Etkinliklerinde Yararlanılan Türküler</i>	66
Tablo 3. <i>Etkinliklere Yönelik Bilgiler</i>	73
Tablo 4. <i>Türkülere Yönelik Tutum Ölçeği AFA Sonuçları</i>	90
Tablo 5. <i>Madde Analizleri ve Faktör Güvenirliğine İlişkin Bulgular</i>	92
Tablo 6. <i>Faktörler Arası Korelasyon Matrisi</i>	94
Tablo 7. <i>AFA-DFA Madde Numarası Değişimi</i>	94
Tablo 8. <i>Uyum İndeksleri</i>	96
Tablo 9. <i>Uyum İndeksleri Karşılaştırması</i>	97
Tablo 10. <i>“Uygarlıkları Öğreniyorum” Etkinliği Çalışma Yaprakları Puanları</i>	105
Tablo 11. <i>“Uygarlıkları Öğreniyorum” Etkinliği Gözlem Notları</i>	121
Tablo 12. <i>“Çevremizi Tanıyoruz Etkinliği” Çalışma Yaprakları Puanları</i>	124
Tablo 13. <i>Öğrencilerin Yaşadıkları Çevreden Verdikleri Örnekler</i>	130
Tablo 14. <i>“Çevremizi Tanıyoruz” Etkinliği Gözlem Notları</i>	134
Tablo 15. <i>“Zenginlikleri Fark Et!” Etkinliği Çalışma Yaprakları Puanları</i>	136
Tablo 16. <i>“Zenginlikleri Fark Et!” Etkinliği Gözlem Notları</i>	143
Tablo 17. <i>“Biriz Beraberiz-Değişimi Fark Et!” Etkinliği Çalışma Yaprakları Puanları</i>	146
Tablo 18. <i>“Biriz Beraberiz-Değişimi Fark Et!” Etkinliği Gözlem Notları</i>	157
Tablo 19. <i>“Çevremizdeki Yeryüzü Şekilleri” Etkinliği Çalışma Yapraklarından Elde Edilen Puanlar</i>	159

Tablo 20. “Çevremizdeki Yeryüzü Şekilleri” Etkinliği Gözlem Notları	167
Tablo 21. “Doğa İnsana Yön Veriyor” Etkinliği Çalışma Yaprakları Puanları	169
Tablo 22. “Doğa İnsana Yön Veriyor” Etkinliği Gözlem Notları	181
Tablo 23. “Neredeyiz? Neyleriz? Nasıl Yaşarız?” Etkinliği Çalışma Yaprakları Puanları..	183
Tablo 24. “Neredeyiz? Neyleriz? Nasıl Yaşarız?” Etkinliği Gözlem Notları	193
Tablo 25. “Çevre Sorunlarımız, Doğal Afetler ve Afetlerin Sonrası” Etkinliği Çalışma Yapraklarından Elde Edilen Puanlar	195
Tablo 26. “Çevre Sorunlarımız, Doğal Afetler ve Afetlerin Sonrası” Etkinliği Gözlem Notları	209
Tablo 27. Normallik Testi Sonuçları	211
Tablo 28. Çalışma Grubundaki Öğrencilerin Türkülere Yönelik İlgi ve Eylemlerine Yönelik İlişkili Örneklemeler İçin T Testi Sonuçları	212
Tablo 29. Çalışma Grubundaki Öğrencilerin Türkülerin Öğretim Materyali Olarak Kullanımına Yönelik Tutumları Üzerine İlişkili Örneklemeler İçin T Testi Sonuçları.....	213
Tablo 30. Çalışma Grubundaki Öğrencilerin Türkülerle Kültür Aktarımı (Transfer) Boyutuna Yönelik Tutumları Üzerine İlişkili Örneklemeler İçin T Testi Sonuçları	213
Tablo 31. Çalışma Grubundaki Öğrencilerin Türkülere Yönelik İlgisizlik ve Eylemsizlik Boyutuna Yönelik Tutumları Üzerine İlişkili Örneklemeler İçin T Testi Sonuçları	214

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. “Kültür ve Miras” öğrenme alanı türkülerine yönelik tema ve kategoriler	62
Şekil 2. “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanı türkülerine yönelik tema ve kategoriler	63
Şekil 3. Eylem araştırması süreci	69
Şekil 4. Çalışma grubu şeması	75
Şekil 5. Uygulama sınıfının genel görünümü.....	80
Şekil 6. Sınıf oturma düzeni (Ön)	81
Şekil 7. Sınıf oturma düzeni (Arka)	81
Şekil 8. 40 Maddenin öz değer grafiği	89
Şekil 9. 23 Maddenin öz değer grafiği	89
Şekil 10. DFA path diyagramı.....	96
Şekil 11. Öğrenme alanlarına göre etkinlikler.....	99
Şekil 12. “Uygarlıkları Öğreniyorum” etkinliği çalışma yaprağı soru dağılımı	105
Şekil 13. Neden sonuç ilişki kurma becerisine yönelik dönütlerde odak noktalar.....	106
Şekil 14. “Uygarlıkları Öğreniyorum” etkinliği öğrenci dönütlerine örnekler 1	107
Şekil 15. “Uygarlıkları Öğreniyorum” etkinliği öğrenci dönütlerine örnekler 2	108
Şekil 16. “Uygarlıkları Öğreniyorum” etkinliği öğrenci dönütlerine örnekler 3	109
Şekil 17. “Uygarlıkları Öğreniyorum” etkinliği öğrenci dönütlerine örnekler 4	111
Şekil 18. “Uygarlıkları Öğreniyorum” etkinliği öğrenci dönütlerine örnekler 5	111
Şekil 19. “Uygarlıkları Öğreniyorum” etkinliği öğrenci dönütlerine örnekler 6	113
Şekil 20. “Uygarlıkları Öğreniyorum” etkinliği öğrenci dönütlerine örnekler 7	113

Şekil 21. “Uygarlıkları Öğreniyorum” etkinliği günlük formu kelime bulutu.....	114
Şekil 22. “Uygarlıkları Öğreniyorum” etkinliği öğrenci günlüklerine örnekler 1	115
Şekil 23. “Uygarlıkları Öğreniyorum” etkinliği öğrenci günlüklerine örnekler 2	116
Şekil 24. “Uygarlıkları Öğreniyorum” etkinliği öğrenci günlüklerine örnekler 3	117
Şekil 25. “Uygarlıkları Öğreniyorum” etkinliği öğrencilerin oluşturduğu türkülere örnekler	119
Şekil 26. “Uygarlıkları Öğreniyorum” etkinliği öğrencilerin oluşturduğu türkülere örnekler	120
Şekil 27. “Çevremizi Tanıyoruz” etkinliği çalışma yaprağı soru dağılımı.	123
Şekil 28. “Çevremizi Tanıyoruz” etkinliği öğrenci dönütlerine örnekler 1	125
Şekil 29. “Çevremizi Tanıyoruz” etkinliği öğrenci dönütlerine örnekler 2	126
Şekil 30. “Çevremizi Tanıyoruz” etkinliği öğrenci dönütlerine örnekler 3	127
Şekil 31. “Çevremizi Tanıyoruz” etkinliği öğrenci dönütlerine örnekler 3	129
Şekil 32. “Çevremizi Öğreniyoruz” etkinliği günlüğüne ilişkin kelime bulutu.	132
Şekil 33. “Çevremizi Tanıyoruz” örnek öğrenci günlükleri.....	133
Şekil 34. “Zenginliği Fark Et!” etkinliği çalışma yaprağı soru dağılımı.....	135
Şekil 35. “Zenginlikleri Fark Et!” etkinliği öğrenci dönütlerine örnekler 1	137
Şekil 36. “Zenginlikleri Fark Et!” etkinliği öğrenci dönütlerine örnekler 2	138
Şekil 37. “Zenginlikleri Fark Et!” etkinliği öğrenci dönütlerine örnekler 3	139
Şekil 38. “Zenginlikleri Fark Et!” etkinliği öğrenci dönütlerine örnekler 4	140
Şekil 39. “Zenginlikleri Fark Et!” etkinliği kelime bulutu.....	141
Şekil 40. “Zenginlikleri Fark Et!” etkinliği örnek öğrenci günlükleri	142
Şekil 41. “Biriz Beraberiz-Değişimi Fark Et!” etkinliği çalışma yaprağı soru dağılımı....	145
Şekil 42. “Biriz Beraberiz-Değişimi Fark Et!” etkinliği öğrenci dönütlerinden örnekler 1	147
Şekil 43. “Biriz Beraberiz-Değişimi Fark Et!” etkinliği beşik çizimine örnekler 1 (Ö5, Ö3).	149

Şekil 44. “Biriz Beraberiz-Değişimi Fark Et!” etkinliği beşik çizimine örnekler 2 (Ö8, Ö9).	149
Şekil 45. “Biriz Beraberiz-Değişimi Fark Et!” etkinliği beşik çizimine örnekler 3 (Ö12, Ö13).	150
Şekil 46. “Biriz Beraberiz-Değişimi Fark Et!” etkinliği öğrenci dönütlerinden örnekler 2	151
Şekil 47. “Biriz Beraberiz-Değişimi Fark Et!” etkinliği öğrenci dönütlerinden örnekler 3	153
Şekil 48. Çıkarımda bulunma becerisine yönelik öğrenci dönütleri.	154
Şekil 49. “Biriz Beraberiz-Değişimi Fark Et!” etkinliği kelime bulutu.	155
Şekil 50. “Çevremizdeki Yeryüzü Şekilleri” etkinliği soru dağılımı 159	159
Şekil 51. “Çevremizde Yeryüzü Şekilleri” etkinliği öğrenci dönütlerinden örnekler 1 161	161
Şekil 52. “Çevremizde Yeryüzü Şekilleri” etkinliği öğrenci dönütlerinden örnekler 2 162	162
Şekil 53. “Çevremizde Yeryüzü Şekilleri” etkinlik öğrenci dönütlerinden örnekler 3 164	164
Şekil 54. “Çevremizdeki Yeryüzü Şekilleri” etkinliği kelime bulutu. 165	165
Şekil 55. “Doğa İnsana Yön Veriyor” etkinliği çalışma yaprağı soru dağılımı 168	168
Şekil 56. “Doğa İnsana Yön Veriyor” etkinlik öğrenci dönütlerinden örnekler 1 170	170
Şekil 57. “Doğa İnsana Yön Veriyor” etkinlik öğrenci dönütlerinden örnekler 2 171	171
Şekil 58. “Doğa İnsana Yön Veriyor” etkinlik öğrenci dönütlerinden örnekler 3 173	173
Şekil 59. “Doğa İnsana Yön Veriyor” etkinlik öğrenci dönütlerinden örnekler 4 173	173
Şekil 60. “Doğa İnsana Yön Veriyor” etkinlik öğrenci dönütlerinden örnekler 5 175	175
Şekil 61. “Doğa İnsana Yön Veriyor” etkinlik öğrenci dönütlerinden örnekler 6 175	175
Şekil 62. “Doğa İnsana Yön Veriyor” etkinlik öğrenci dönütlerinden örnekler 7 177	177
Şekil 63. “Doğa İnsana Yön Veriyor” etkinlik öğrenci dönütlerinden örnekler 8 178	178
Şekil 64. “Doğa İnsana Yön Veriyor” etkinliği günlük formu kelime bulutu 179	179
Şekil 65. “Neredeyiz? Neyleriz? Nasıl Yaşarız?” etkinliği çalışma yaprağı soru dağılımı	183

Şekil 66. “Neredeyiz? Neyleriz? Nasıl Yaşarız?” etkinlik öğrenci dönütlerinden örnekler 1	184
Şekil 67. “Neredeyiz? Neyleriz? Nasıl Yaşarız?” etkinlik öğrenci dönütlerinden örnekler 2	185
Şekil 68. “Neredeyiz? Neyleriz? Nasıl Yaşarız?” etkinlik öğrenci dönütlerinden örnekler 3	186
Şekil 69. “Neredeyiz? Neyleriz? Nasıl Yaşarız?” etkinliği günlük formu kelime bulutu..	191
Şekil 70. “Çevre Sorunlarımız, Doğal Afetler ve Afetlerin Sonrası” etkinliği çalışma yaprağı soru dağılımı	194
Şekil 71. “Çevre Sorunlarımız, Doğal Afetler ve Afetlerin Sonrası” etkinliği günlük formu kelime bulutu	206

SİMGELER VE KISALTMALAR

AFA	Açımlayıcı Faktör Analizi
CFI	Comparative Fit Index
B _{sh}	Basıklık Standart Hatası
Ç _{sh}	Çarpıklık Standart Hatası
DFA	Doğrulayıcı Faktör Analizi
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
RMSEA	The Root Mean Square Error of Approximation (Yaklaşık hataların ortalama karekökü)
SBDÖP	Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı
SRMR	Standardized Root Mean Square Residual
ss	Standart sapma
Ö	Öğrenci katılımcı
TDK	Türk Dil Kurumu
THMSEA	Türk Halk Müziği Sözlü Eserler Antolojisi
TLI	Tucker Lewis İndeksi
TRT	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
χ^2	Ki kare
$\bar{X}$	Aritmetik ortalama

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problem durumuna, amacına, önemine, alt problemlerine, sayıltılarına ve sınırlılıklarına yer verilmiş son olarak araştırmada yer alan tanımlamalara yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

İnsan, oluşturduğu hafızasıyla belirli bir zaman diliminde mekâna ve topluma bağlı bir biçimde yaşamını devam ettirmektedir. İçinde yaşadığı toplumun genel kabulleri doğrultusunda zaman içerisinde kendiliğinden oluşan bir değerler manzumesini benimsemektedir. Toplumun bir üyesi olarak insan, bu değerlerle, o toplumdaki maddi-manevi kültür öğeleriyle etkileşime girmekte ve yaşadığı toplumla uyumlu fikirler ve davranışlar edinmektedir. Birlikte yaşadığı diğer insanların da bu doğrultuda hareket etmesi kendiliğinden bir yaşam tarzını ortaya çıkarmaktadır. İnsan, ilk olarak bilgi edinmeye bu yaşam çevresinde başlamaktadır. Toplum içindeki birçok bileşen, insanın o topluma yönelik aidiyet duygusunu ortaya çıkarmaktadır. Bu duygu, nesilde nesile aktarılacak kültürel bir devamlılığı da beraberinde getirmektedir. 21.yüzyılda bilişim teknolojisindeki gelişmeler ve insanın yaşam alanına etkisinin artması, bireyin informal yollardan bilgi edinim sürecini baş döndürücü bir şekilde hızlandırmaktadır. Bu hızlı değişimle birlikte geçmiş ile ilişki kurma, küreselleşmenin etkisiyle aşınmaya başlayan kültür sınırlarını anlayabilme, değişimi ve sürekliliği fark edebilme ve bu değişime ayak uydurabilme gibi yetilerin kazanılmasında eğitim kurumlarının önemli bir rolü bulunmaktadır.

Bireyin sosyalleşmesiyle birlikte içinde yaşadığı toplumun kültürel değerlerini koruması yükümlülüğü, gayriresmî yollardan aile ya da sivil toplum kuruluşlarınca gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Bu yükümlülük, resmî olarak ise eğitim kurumları tarafından yerine getirilmektedir. Nitekim 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu, “Türk Milletinin millî, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına saygılı olan” ifadesiyle bir kimlik oluşum sürecine işaret etmektedir (MEB, 1973, s. 5101). Toplumsal olarak bireyin var olabilmesi için diğer bireylerle bir araya gelmesi ve sosyalleşmesi kaçınılmaz bir gerçektir. Bu sosyalleşme sürecinde aile, okul, sanat ve kültür paylaşımlarının yaşandığı ortamlar son derece önem taşımaktadır (Gök Akkılıç, 2019). Disiplinler arası bir yapıya sahip olan sosyal bilgiler dersi, bireyin etkin bir vatandaş olarak, yaşadığı çevrenin farkında olan, içinde yaşadığı kültürü oluşturan maddi ve manevi unsurlara değer veren; o kültürün korunmasını sağlayacak millî bilince sahip olmasını amaçlamaktadır.

Temelini sosyal bilimlerden alan sosyal bilgiler, iyi bir öğretim programının merkezinde yer almalıdır. Çünkü bu ders öğrencilerin dünyayı, toplumları, yerleri, kültürleri ve yönetim sistemlerini anlamalarını sağlayabilecek geniş bir alana sahiptir. Böylece sosyal bilgiler dersi, öğrencilerin yakın çevresiyle ilgili daha derin bir şekilde düşünebilmesine olanak sağlamaktadır (Parker, 2009). Bir toplumdaki insanların yaşantısı, beşerî ve doğal çevreyle olan ilişkileri, o toplumun kültürünün şekillenmesinde etkili olmaktadır. O toplumun dünya toplumları içindeki yeri ile ilgili temel bilgiler, öğrenciler için önemli ölçüde sosyal bilgiler dersi aracılığıyla kazandırılmaktadır (Çengelci, 2013). Sosyal bilgiler, temelde vatandaşlık eğitimine odaklanan bir bilim dalıdır. Ancak eğitimciler, “İyi vatandaş” tanımı üzerinde mutabık kalamamışlardır. “İyi vatandaş kimdir?” sorusunun cevabı, aslında sosyal bilgiler eğitimine nasıl yaklaşıldığıyla ilgilidir. Benimsenen yaklaşım, sosyal bilgilere yüklenen anlamlar üzerine bize ipucu verebilir (Boyle-Baise & Zevin, 2009). 2018 yılında yayımlanan öğretim programında Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), sosyal bilgiler dersi için 18 adet özel amaç belirlemiştir. Bu amaçlar incelendiğinde bireyin çok yönlü gelişimine vurgu yapıldığı görülmektedir (MEB, 2018). Bu araştırmada, sosyal bilgiler ve müziğin disiplinler arası yaklaşımından

yola çıkarak her iki bilim dalında da geniş bir çalışma sahası olabilecek nitelikteki toplumsal bellek konusu ise bu iki bilim dalının kavuşum noktası olarak görülmektedir.

Bellek, kullanım amacına göre farklı anlamları bulunan eksen bir terimdir. Türk Dil Kurumu (TDK), belleği; “Yaşananları, öğrenilen konuları, bunların geçmişle ilişkisini bilinçli olarak zihinde saklama gücü” olarak tanımlamaktadır (TDK, 2022). Bellek kavramı, kullanıldığı alana göre farklı anlamlar içermektedir. Sağlık alanında sinir sistemini inceleyen bir nörolog, belleği canlı bir organizma olarak ele alırken, bir psikolog, belleğin yaşamdaki duyuşsal ve bilişsel boyutuna odaklanmaktadır. Bir sosyolog, toplumların hatırlama ve unutma ilişkisinin arka planını ele alırken bir eğitimci, belleği öğrenilenlerin hatırlanması ve çağırılması olarak incelemektedir. Sanat çevreleri ve edebiyatçılar ise belleği eserler aracılığıyla bir kültürü yaşatma perspektifinden ele almaktadırlar (Sancar, 2016). Bu araştırmada bellek kavramı, sosyal bilgiler bilim dalının disiplinler arası yapısı doğrultusunda tarih, coğrafya, sosyoloji, edebiyat, sanat ve eğitim bilimleri bağlamında ele alınmıştır.

Toplumsal bellek kavramı, ilk olarak 1920’li yıllarda Fransız toplumbilimci Maurice Halbwachs tarafından ortaya atılmıştır. Halbwachs, belleğin yalnızca bireylerde olmadığını, bireyler arasındaki etkileşim sonrasında toplumda da bir belleğin meydana geldiğini ifade etmektedir. Ortaya attığı teoride toplumsal olarak bir kimliğin bulunduğu ve bu kimliğin bireysel belleğe yön verdiğini ileri süren Maurice Halbwachs, bireylerin kendilerinden önce meydana gelen ve ait olduğu toplum için önem taşıyan olayları, durumları ve eserleri sahiplendiğini belirtmektedir (Halbwachs’tan aktaran Coser Lewis, 1992).

Toplumsal belleğe kültürel perspektiften bakan Assmann (2018) ise belleğin çevre boyutuna dikkat çekmiştir. Ona göre iç belleğin şekillenmesi, toplumsal ve kültürel çerçevenin etkisi aracılığıyla gerçekleşmektedir. Assmann gibi Schütz (2018) de bireyin kendi belleğini oluştururken deneyimler sonucunda çevresinin ona sunduğu fenomenlerin önemine değinmektedir. Belleği mekân odağında inceleyen bir başka bilim insanı ise Fransız tarihçi Pierre Nora’dır. Nora, belleğin bayramlar ve anma törenleri, amblemler, logolar, anıtlar, nutuklar, sözlükler ve müzelerde kendine yer edindiğini ve mekânlar aracılığıyla kuşaklara aktarıldığını ifade etmektedir (Nora, 2006).

Çalışma alanı olarak belleğin hem pozitif bilimler hem de sosyal bilimlerde geniş bir sahaya sahip olduğu ifade edilebilir (İlhan, 2018), Bu araştırmada bellek kavramı, sosyal bilgiler bilim dalının disiplinler arası yapısı doğrultusunda tarih, coğrafya, sosyoloji, edebiyat, sanat ve eğitim bilimleri bağlamında ele alınmıştır. İnsanın sosyalleşmesi ve bir toplumun üyesi olmasıyla birlikte içinde yaşadığı kente (Crang & Travlou, 2001; Keskin, 2014; Jenks, 2008; Wills, 2012), mimari yapıya (Brunelli, 2019; Nurmaraya & Lukito, 2020), toplum hayatına tesir eden tarihî bir olaya (Carratero & Borelli, 2008; Gross, 2014), bir coğrafi mekâna (Atkinson, 2007; Dwyer & Alderman, 2008; Jonas & Garde-Hansen, 2012), yaşanan bir doğal afete (Pfister, vd., 2010; Recuber, 2012) hatta giyim kuşam faaliyetlerine (Baird & Prosser, 2017) yönelik bir bellek mekanizması oluşturmaktadır. Bu bellek mekanizması, bir toplum hakkında detaylı bilgileri içeren geniş bir çerçeve sunmaktadır. Bu çerçeve incelendiğinde toplumsal belleğin birçok sosyal bilim dalıyla ilişkisinin olduğu görülmektedir. Müzik de bu sosyal bilim dallarından biridir ve geçmiş hakkında ve yaşanan mekân hakkında kapsayıcı bilgiler içermektedir (Jackson & Pelkey, 2005).

Müzik, toplumun sosyokültürel dinamiğine yön veren, bir olayın ya da durumun duygu ve düşünce aktarımında aracı rolü yüklenen bir sanat çalışması olarak adlandırılabilir (İmîk, 2012, s.47). Bu yönüyle müziğin hangi dönemde hangi toplumsal koşullar altında üretildiğine dair çıkarım yapmak mümkün olabilmektedir (Işıktaş, 2018). Müzik, beden, zaman ve sosyallik hakkında sunduğu doğrudan deneyimler yoluyla insanlarda kimlik duygusunu inşa etmektedir (van der Hoeven, 2018). Müzikal ürünler, içerdiği üslup aracılığıyla üretildiği döneme, yakın çevreye ilişkin bilgiler sunmaktadır. İlk amacı olmasa da bu ürünler, eğitimde yararlanabilecek materyaller arasında gösterilebilir (Cooper, 1998). Türk kültürünün hafıza ürünü olan türkülerde gelenekler, geçmiş, mimari, diğer canlılar ve yaşama dair birçok öge bulunmaktadır (Eroğlu, 2017).

Alan yazında türkü sözcüğünün kökenine ilişkin birbirine benzer görüşler ileri sürülmüştür. Bu görüşlerin en fazla kabul göreni, Türk'ten doğduğu ve Türklere has bir ezgi olduğudur (Yakıcı, 2013). Türkü, bazen bir iletişim aracı olarak (Kınık, 2011) bazen acı, sevinç ve yaşanan bir problemi dile getirmeye imkân sağlayan bir araç olarak görülmüştür. Kültürel değerlerin bir parçası olarak türküler, bir toplumun kimliğini yansıtmaya özelliğine sahiptir (İlgen, Salman & Çalışkan 2020). Ait olduğu

toplumun kültürel özelliklerini en iyi yansıtan müzik türü, şüphesiz halk müzikleridir. Halkın içinde doğmuş ve gelişmiş olan bu müzik türü, o toplumun dili, aynası ve kimliği durumundadır (Vural, 2011). Bellek mekânı olarak türküler, savaş, ayrılık, hüznün, aşk, gelenek ve göreneklere simgelerin gizli diliyle bize sunmaktadır. Türküler, ortaya çıktıkları coğrafi ortamın fiziki ve beşerî faktörlerinden de etkilenmektedirler. Türkülerin bu çok yönlü yapısı dikkate alındığında; bir alandaki fiziki ve beşerî olaylar ile bunların kendi aralarındaki etkileşimini konu alan coğrafya bilimiyle yakın bir bağlantısının bulunduğu ortaya çıkmaktadır (Uğur, 2015). Üzerinde yaşanan mekânın ve dünyanın çeşitli bölgelerinin coğrafyasının öğretilmesi sürecinde önceliğin yaşanan mekâna verilmesi, özelden genele, yakından uzağa doğru bir yaklaşım sergilenmesi hâlinde daha etkili bir öğrenme gerçekleşecektir (Öner, 2018). Bu araştırmada müzikal ürün olarak türkünün tercih edilme sebebi halk müziğinin içinde yaşanan mekândaki kültürün maddi ve manevi öğelerine, geçmişine ve oluşturulduğu coğrafyaya ilişkin birçok bilgiyi bünyesinde barındırıyor olmasıdır.

Araştırmada Türk toplumunun bellek mekânı olan türkülerdeki tarihî mekânlar, tarihî nesneler, giyim kuşam, yemek kültürü gibi kültürün maddi öğeler, bayramlaşma, birlik ve beraberlik gibi manevi öğeler, yaşanan mekânın coğrafi özellikleri, insan ve çevre etkileşimi üzerine bilgilerden yola çıkılarak öğrencilerin akıl yürütmeleri ve keşfedici bir sürece dâhil edilmesi amaçlanmıştır. Bu süreçte öğrenciler üst düzey düşünme becerilerini işe koşabilecekleri ve türkülerdeki öğelerden yola çıkarak yaşadıkları yöredeki kültürel ve mekânsal özellikler ile ilişki kurabilecekleri, gerektiğinde bazı etkinliklerde farklı yörelerdeki türkülerin öğeleriyle karşılaştırılma yapabilecekleri, gerektiğinde ise yenilikçi düşünme becerisi doğrultusunda kendi türkülerini oluşturabilecekleri etkinlikler tasarlanmış ve uygulanmıştır.

Bu araştırma, müziğin sosyal bilimlerle olan ilişkisi ve sosyal bilgiler bilim dalının disiplinler arası yapısı doğrultusunda tasarlanmıştır. Araştırmada, 21. yüzyılda kaçınılmaz bir gerçek olan dijitalleşmenin sunduğu imkânlardan da yararlanılarak ortaokul 5.sınıf öğrencileri için “Kültür ve Miras” ve “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanlarına yönelik türkü temelli bilişim teknoloji destekli materyaller geliştirilmiştir. Sayısız seçeneği içinde barındıran teknoloji dünyasında kültürel mirası yaşatabilmek için bu dünyaya içerik oluşturmanın önemli olduğu düşünülmektedir.

Nitekim dijital ortamların, öğrencilerin yalnızca okulda, sınıf içinde değil, sosyoekonomik imkânların eşit olduğu varsayılırsa istedikleri zamanda ve mekânda erişebilecekleri bir alan olduğu ifade edilebilir. Araştırmada üretilen içeriğin, hem araştırmanın örneklem grubuna hem de araştırma sonrasında araştırmaya katılamayan öğrenciler, öğretmenler ve konu alanına ilişkin araştırma yapabilecek araştırmacılar için örnek teşkil edebileceği düşünülmektedir. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında öğrencilere yaşadığı toplumun tarihine, çevresine ve kültürüne karşı birtakım sorumluluklar atfedilmektedir. Bu sorumluluklardan bazıları: Türk kültürünü oluşturan temel öğeleri öğrenme, millî bilinci oluşturan kültürel mirasın korunma ve geliştirme, farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulama, insanlar, nesneler, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları bulma, millî ve manevi değerleri benimseme, zaman ve kronolojiyi algılama, değişim ve sürekliliği algılama biçimindedir. Bunlara ek olarak yaşadığı çevrenin ve diğer çevrelerin coğrafi özelliklerinin farkında olma, insan çevre etkileşimini anlama, mekânı algılama gibi amaçlar da yer almaktadır (MEB, 2018). Bu sorumlulukların öğrencilere kendi içinde yaşadığı toplumun bellek ürünleri aracılığıyla kazandırılmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, 5. sınıf sosyal bilgiler dersi “Kültür ve Miras” ve “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanlarında türkü temelli etkinlikler ile öğrencilerin düşünme becerilerinin, ürün ve performans görevleriyle nasıl değişim gösterdiğini, sosyal bilgiler dersinde türkülerden yararlanılmasına yönelik öğrenci görüşleri ve tutumlarının nasıl etkilendiğini ortaya çıkarmaktır.

Bu araştırmanın temel problem cümlesi olarak; “Türkü temelli etkinliklerin 5.sınıf seviyesinde sosyal bilgiler dersinde “Kültür ve Miras” ve “İnsanlar Yerler ve Çevreler” öğrenme alanlarındaki tarihî, kültürel ve coğrafi konuların öğretimindeki etkililiği nasıldır?” olarak belirlenmiştir.

Bu doğrultuda aşağıdaki alt problemlere yanıt aramaya çalışılmıştır.

1. 5. Sınıf sosyal bilgiler dersinde “Kültür ve Miras” öğrenme alanında türkülerin kullanımına ilişkin öğrencilerin ortaya koydukları ürünler ve performansların niteliği nasıldır?

2. 5. Sınıf sosyal bilgiler dersinde “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında türkülerin kullanımına ilişkin öğrencilerin ortaya koydukları ürünler ve performansların niteliği nasıldır?

3. Sosyal bilgiler derslerinde türkü temelli etkinliklerin kullanılması, çalışma grubundaki öğrencilerin türkülere yönelik tutumlarında nasıl bir değişime neden olmaktadır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Ulusal alan yazın kapsamında türkülerin eğitimde kullanılmasına yönelik, uluslararası alan yazında ise halk şarkılarının ve müziğin sosyal bilgilerin öğretimi sürecinde kullanılmasına yönelik çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalarda, eğitim-öğretim sürecinde müziğin kullanılabilirliğinin vurgulandığı, öğrencilerin akademik başarısı ve görüşlerine odaklanıldığı tespit edilmiştir. Bu araştırmada sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin kendi yaşadığı yörenin bellek mekânına dair öğeler içeren türküler aracılığıyla düşünme becerilerinin geliştirilmesi planlanmaktadır. Öğrencilerin düşünme becerilerini geliştirmenin önemli bir eğitim hedefi olduğu ifade edilebilir (Cheong, 2019). Araştırmanın sınırlılıkları çerçevesinde sosyal bilgiler dersinde 5.sınıf düzeyinde “Kültür ve Miras” öğrenme alanında türkü temelli etkinliklerde yaşanan mekân ile geçmiş zaman arasında ilişkiyi kurma hususunda zaman ve kronoloji algılama, değişim ve sürekliliği algılama ve bu becerilerin işaret ettiği alt becerilerin geliştirilmesi hedeflenmiştir. “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında ise yaşanan mekânın coğrafi özellikleri, çevre ile insan etkileşimini ortaya çıkarabilmek amacıyla mekân algılama becerisi ve neden sonuç ilişkisinin kurulmasına yönelik becerilerin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Yörenin kültürünü ve coğrafyasını resmeden, disiplinler arası bir boyutu bulunan türkülerde yer alan bilgi ipuçlarıyla öğrenciler keşfedici bir sürece sevk edilmeye çalışılmıştır. Geçmiş dönem insan yaşantısı ile yaşanan dönemdeki yaşantı arasındaki benzerlik ve farklılıklar, bu benzerliklerin nedenleri, coğrafyanın insan yaşantısını ve kültürünü nasıl etkilediği üzerine öğrencilerin düşünme becerilerini aktifleştirilmeye çalışılmıştır. Alan yazında öğrencilerin yararlanılan müzikal ürüne yönelik tutumlarının, müzikal ürünlerin yol gösterebileceği düşünme becerilerine ve bu becerilerin nasıl kazandırılacağına yönelik kapsamlı bir araştırmanın

gerçekleştirilmediği tespit edilmiştir. Bu yönüyle bu araştırmanın alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu doğrultuda bu araştırmanın eğitim bilimleri ve sosyal bilgiler eğitimi alanına;

Müzikal ürün olarak birden çok disiplini içinde barındıran türkülere yönelik ortaokul düzeyinde tutum ölçeğinin kazandırılması,

Geliştirilen etkinlikler ile sosyal bilgiler eğitimi alanında müzik temelli etkinlik planlama, uygulama ve değerlendirme hususunda öğretmen adaylarına, öğretmenlere ve araştırmacılara örnek teşkil etme,

Geliştirilen etkinliklerin uygulanması sırasında öğrencilerin, beğendikleri, beğenmedikleri ve güçlük çektikleri hususları belirleme,

Geliştirilen bilişim teknolojileri destekli materyallerin dijital ortamlarda paylaşımıyla birlikte uygulayıcı konumunda olan öğretmenlerin kullanımına sunma konularında literatüre ve uygulamaya katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

1.4. Araştırmanın Varsayımları

Bu çalışmada bazı varsayımlara dayanılarak tasarlanmıştır. Bu doğrultuda araştırmanın dayandığı varsayımlar şunlardır:

1. Araştırmadaki veri toplama araçlarının (dereceli puanlama anahtarı, çalışma yapıtları, tutum ölçeği, gözlem formu) hazırlanmasında deneyimlerinden yararlanan uzmanların içtenlikle katkı sunduğu varsayılmaktadır.
2. Veri toplama araçlarının geliştirilmesi aşamasında hata payının minimum düzeyde olduğu varsayılmaktadır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmanın sınırlılıkları şunlardır:

1. Ürün açısından; Araştırmada belirlenen türküler Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) Müzik Dairesi Başkanlığı tarafından hazırlanan 3 ciltlik Türk Halk Müziği Sözlü Eserler Antolojisi (THMSEA) serisindeki Erzurum yöresine ait türkülerle sınırlıdır. Bu antolojideki ilk iki cilt kırık havalar olarak

adlandırılan türkülerini içerirken üçüncü cilt ise uzun havaları içermektedir. Antolojide belirlenen türkülerde ders konusuyla ilgili tarihî, kültürel ya da coğrafi motiflerin yeterli olmadığı bir durumda konuyla ilgili olmak koşuluyla araştırmacı tarafından oluşturulan eser ile desteklenmiştir. Dolayısıyla bu tür durumlarda oluşturulan türküler, araştırmacının bireysel yeteneğiyle sınırlıdır.

2. Bu araştırmanın konu kapsamı “Kültür ve Miras” ve “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanı ve 5. sınıf düzeyiyle sınırlıdır.
3. Zaman açısından araştırmanın uygulama aşaması, 2021-2022 Eğitim Öğretim Yılı Güz Dönemiyle sınırlıdır.
4. Çalışma grubu açısından Erzurum ilindeki devlet ortaokullarından birinde öğrenim gören beşinci sınıf öğrencileriyle sınırlıdır.
5. MEB, aynı eğitim öğretim yılı içerisinde hem özel yayınevi hem de bünyesindeki basımevinin hazırlamış olduğu ders kitaplarını okullara göndermektedir. Bu araştırmanın yapıldığı bölgede özel bir yayınevinin ders kitabı kullanılmaktadır. Araştırmanın uygulama aşamasındaki ders kitabı bu yayınevinin hazırlamış olduğu kitapla sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

- a. Bellek: Yaşananları, öğrenilen konuları, bunların geçmişle ilişkisini bilinçli olarak zihinde saklama gücüdür (TDK, 2022).
- b. Mekân: İnsan faaliyetlerinin hareket mekanizmasına zemin hazırlayan fiziksel çevredir (Köşker, 2018, s.79).
- c. Müzik: Belirli bir kültürde kendine yer edinen ve duygu düşüncelerin dile dönüşmesi sonrasında ortaya çıkan ses (Alperson, 1997, s.3).
- d. Türkü: Türklere mahsus bir beste ile söylenen halk şarkılarıdır (Köprülü, 1976, s.24).

1.7. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde araştırma konusu ile ilgili araştırmalara yer verilmiştir.

Araştırmada alan yazın okumaları, “türkü”, “şarkı” “müzik” “toplumsal bellek”, “sosyal bilgiler”, “sosyal bilgiler eğitimi” anahtar kelimeleriyle yerli literatürde, yabancı literatürde ise; “collective memory”, “social memory”, “folk song”, “song”, “music”, “art”, “social stuides” ve “social studies education” anahtar kelimeleri arasında “social studies” ve social studies education” anahtar kavramları sabit tutularak “and” eklemesiyle diğer anahtar kelimeler arasında sıkıştırma yapılarak ilgili aramalar üzerinde gerçekleştirilmiştir. Bu aşamada yararlanılan veri tabanları Web of Science, Scopus, ULAKBİM TR dizin, EBSCO, ProQuesT ve Ulusal Tez Merkezi olmuştur. Literatür taramasına 20.09.2020-26.09.2022 tarihleri arasında sürekli olarak devam edilmiştir. Bu taramalar sonucunda elde edilen ilgili araştırmalar aşağıda yer almaktadır.

1.7.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Bölücek (2008), “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Türkülerden Yararlanmanın Öğrencilerin Akademik Başarısına Etkisi” adlı yüksek lisans tez çalışmasında deneysel desenden yararlanarak türkülerin akademik başarıya etkisini incelemiştir. Buna ek olarak öğrenci görüşlerine başvurmuştur. 8.sınıf öğrencilerinin araştırma örneklemini oluşturduğu bu araştırmada elde edilen sonuç, “Ya İstiklâl Ya Ölüm” ünitesi ön test ve son test puanları arasında deney grubunun puanları ve ile kontrol grubu puanları arasında deney grubunun lehine anlamlı farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuca ek olarak 8.sınıf öğrencilerinin türkülere dayalı ders işlenmesinin motivasyonlarını artırdığını, dersin daha eğlenceli ve sürükleyici bir şekilde işlendiğini, konu ile bağlantı kurulmasını kolaylaştırdığını ve daha kolay öğrendiklerini belirttikleri tespit edilmiştir.

Gülüm ve Ulusoy (2008), gerçekleştirdikleri araştırmada sosyal bilgiler dersinde göç konusunun işlenmesinde türkülerden yararlanılmasının etkilerini incelemiştir. Araştırma deneysel desene göre tasarlanmıştır. Deney grubunda göç konularıyla ilgili seçilen beş türküden yararlanılmış, kontrol grubunda ise ders öğretim programının önerdiği şekilde işlenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre türkülerin kullanıldığı deney grubundaki öğrencilerin derse katılımının daha çok olduğu, göçlerin kültürel, sosyal ve ekonomik nedenlerini daha iyi anladıkları sonucuna ulaşmışlardır.

Bedir ve Akkurt (2012), gerçekleştirdikleri “Şarkılarla Coğrafya Öğretimi” adlı araştırmada coğrafya ders konularının öğretiminde şarkıların işlevselliği ve etkililiğini belirlemek amacıyla öğretim üyeleri ve öğretmenlerin görüşlerine başvurmuşlardır. 5 öğretim üyesi ve 5 öğretmenin katıldığı araştırmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Elde edilen veriler betimsel analize tabi tutulmuştur. Katılımcılardan bazı öğretim üyeleri şarkıların üniversite öğrencileri için uygun olamayabileceği, ilkokul ve ortaokulda daha yararlı olabileceğini belirtmişlerdir. Diğer katılımcılar ise coğrafya dersinde şarkıların kullanılmasının öğrencilerin konuyu daha iyi anlamalarını sağlayacağını ve geç unutacaklarını belirtmişlerdir.

Kaymakcı (2013), gerçekleştirdiği "Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Sözlü ve Yazılı Edebî Türlerin Kullanım Durumu" adlı araştırmasında nitel araştırma yaklaşımını benimsemiş ve doküman incelemesi yapmıştır. Araştırmada doküman olarak MEB tarafından hazırlanan sosyal bilgiler ders kitaplarında (4-7) sözlü ve edebî ürünlerin kullanım durumları ortaya çıkarılmıştır. Araştırma sonucuna göre sosyal bilgiler ders kitaplarında anı, atasözü, biyografi, destan, deyim, efsane, fıkra, gezi yazısı, günlük, hikâye, kompozisyon, makale, mani, marş, masal, mektup, menkıbe, özdeyiş, roman, siyasetname, söylev, sözlük, şarkı/türkü, şiir, tekerleme ve tiyatro türlerine yer verildiği tespit edilmiştir.

Tangülü (2014), gerçekleştirdiği araştırmada türkülerle sosyal bilgiler dersini işlemenin 7.sınıf öğrencilerinin akademik başarılarına etkisini incelemiştir. 67 öğrencinin katıldığı bu araştırma deneysel desen üzerine tasarlanmıştır. Araştırmacı bu araştırmada çoktan seçmeli 20 sorudan oluşan akademik başarı testi ile veri toplamıştır. Dört hafta süren araştırmanın sonucunda türkülerden yararlanılan deney grubundaki akademik başarı puanının kontrol grubuna göre anlamlı bir farklılık içerdiği tespit edilmiştir.

Sidekli ve Coşkun (2014), gerçekleştirdikleri araştırmada sosyal bilgilerde türkü destekli öğretimin ve öğrenmenin 4.sınıf öğrencilerinin akademik başarılarına etkisini incelemeyi hedeflemişlerdir. "Yaşadığımız Çevre" ünitesinde ön test son test kontrol gruplu deneysel olarak tasarlanan araştırma, bir ilkokulda toplam 67 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada tercih edilen ünite için türkü destekli etkinlikler uygulanmış ve akademik başarı testi ile veri toplanmıştır. Araştırma sonucunda 34 öğrencinin bulunduğu deney grubu ile kontrol grubu arasında deney grubu lehine

anlamli farklılıkların olduğu tespit edilmiştir. Bu araştırmaya göre türküler sosyal bilgiler dersindeki akademik başarıyı olumlu yönde etkilemektedir.

Ayyılmaz (2016) sosyal bilgiler dersinde eğitsel müzik kullanımının öğrencilerin akademik başarıları ve derse yönelik tutumları üzerindeki etkilerini incelemiştir. Araştırmada çalışma grubu olarak 6.sınıfta öğrenim gören 68 öğrenci yer almıştır. Araştırma, karma yöntem modeline göre tasarlanmıştır. Nicel veriler için akademik başarı testi ve sosyal bilgiler tutum ölçeği, nitel veriler için ise görüşme ve araştırmacı gözlem formundan yararlanılmıştır. Nicel verilerin analizinde ilişkili ve ilişkisiz örneklemeler için t testi kullanılmıştır. Nitel veriler ise yüzde, frekans ve doğrudan alıntılar yoluyla sunulmuştur. Araştırmanın sonucuna göre deney grubunda tutum ve akademik başarı puanlarında artış gerçekleştiği ancak tutum puanlarının deney grubu lehine bir anlam taşıırken, akademik başarı puanındaki artışın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı tespit edilmiştir. Deney grubuyla yapılan görüşmeler sonucunda eğitsel müziklerin, bilgilerin akılda kalıcılığını ve motivasyonu artırdığını ve eğlenceli bir ortam oluşmasını sağladığı belirtilmiştir.

Ünlüer (2018) gerçekleştirdiği “Sosyal Bilgiler Dersinde Kültür Öğretiminde Türkülerden Yararlanma” adlı araştırmasında sosyal bilgiler dersinde “Kültür ve Miras” öğrenme alanında kültürle ilgili kazanımların türküler aracılığıyla kazandırılmasını amaçlamıştır. Araştırma nitel araştırma yaklaşımına göre tasarlanmış olup araştırmacı tarafından hazırlanan etkinliklerin uygulanması sonucunda öğrencilerin görüşlerine başvurulmuştur. Araştırmada veriler yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla toplanmış ve betimsel analize tabi tutulmuştur. Araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde türkülerin kullanılmasıyla birlikte dersi daha iyi öğrendikleri, bazı türkülerin sözlerini anlamakta güçlük çektikleri ve etkinliklerden sonra daha fazla türkü dinlemek istediklerini belirtmişlerdir.

Gökdemir (2019) gerçekleştirdiği “7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Türkülerle Değerler Eğitimi” adlı araştırmasında sosyal bilgilerde 7.sınıf düzeyinde türkülerle değerler eğitimi yapabilmenin mümkün olup olmadığını ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Araştırmacı öğrenilecek konuları ve doğrudan verilecek değerler tespit etmiş ve daha sonra bu değerlerle ilişkili olabilecek türkülerini belirlemiştir. Araştırmada hoşgörü, farklılıklara saygı, vatanseverlik, estetik, dürüstlük, bilimsellik, adil olma ve barış

değerleri üzerine etkinlikler tasarlanmış ve araştırma eylem araştırması modelinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada öğrenci görüşleriyle veri toplanmıştır. Araştırmacı gerçekleştirdiği araştırmanın sonucunda öğrencilerin türkülerin anlamı ve öğreticiliği üzerine daha önce düşünmediklerini ve etkinlikler sonrasında bu farkındalıklarının arttığı şeklinde bir sonuca ulaşıldığını ifade etmiştir.

Egüz (2022), sosyal bilgiler öğretmen adayları ve ortaokul öğrencileriyle birlikte yürüttüğü “Social Studies Instruction With Educational Music: Write, Compose, and Apply” adlı araştırmada öğretmen adaylarının sosyal bilgiler öğretim programına uygun bir şekilde eğitsel şarkı sözleri oluşturmalarını ve oluşturulan müziğin sosyal bilgiler dersinde kullanımı sonrasındaki etkilerini ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Eğitsel şarkıların sosyal bilgiler dersinde kullanılmasından sonra öğrenci görüşlerine başvurulmuştur. Araştırmada elde edilen sonuç, öğrencilerin başarı düzeylerinin iyileştiği, öğrencilerin öğrenirken eğlendiği, ders konularının daha iyi anlaşılmasını sağladığı ve ilgi ve motivasyonlarını koruduğu yönündedir.

1.7.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Kite vd. (1994), gerçekleştirmiş oldukları araştırmada müziğin disiplinler arası boyutunu öne çıkarmışlardır. Araştırmacılar bu araştırmada disiplinler arası bir program hazırlayarak Wyoming Üniversitesi'ndeki sosyal bilgiler öğretmen adaylarıyla bir dönem boyunca bu program ekseninde derslerini yürütmüşlerdir. Araştırmacılar hazırlamış oldukları programda sosyal bilgiler öğretiminin müzikle nasıl destekleneceği, mümkün oldukça müziğin sosyal bilgilerde hangi konularda yararlanacağı üzerine öğretmen adaylarında farkındalık oluşturmuşlardır.

McKean (2002), gerçekleştirdiği araştırmada ABD'deki üç adet beşinci sınıf sosyal bilgiler ders kitabının içindeki sanatsal temsilleri incelemiştir. Araştırmacı, sanatsal metinlerin sosyal bilgiler müfredatının kapsamlılığına dikkat çekmek için bu araştırmayı gerçekleştirdiğini ifade etmektedir. Araştırmacı sanat temsillerini görsel sanatlar, müzik ve drama olarak sınırlandırmış ve ders kitaplarında bu temsillerin sunulma frekanslarını ortaya çıkarmıştır. Araştırmada üç kitapta da en çok görsel sanatlar, ikinci olarak drama ve son sırada ise müziğe dair temsillerin olduğu ortaya çıkmıştır. Araştırmacı incelenen

sosyal bilgiler ders kitaplarındaki sanat temsillerinin öğretmenler ve öğrencilerin sanatsal bilgi ve becerilerini geliştirmek için yetersiz olduğunu; düşük oranda kendine yer bulan müzik için ekstra eğitim almaları gerekebileceğini vurgulamıştır.

Wilkins vd. (2003), gerçekleştirdikleri araştırmada ABD genelinde eyaletler tarafından zorunlu kılınan test çözme programlarında sosyal bilgiler, fen bilimleri, matematik ve İngilizce gibi temel derslerde test puanlarını artırmaya yönelik bir çalışma başlatıldığını belirtmektedirler. Başlatılan bu çalışmaya göre bu temel derslerin test çözme sürelerinin artırılması müziğe, sanata ve beden eğitime verilen sürelerin ise azaltılması öngörülmektedir. Wilkins vd. (2003), ise bu öngörüğü test etmek amacıyla bu araştırmayı yapmayı planladıklarını ifade etmektedirler. Bu araştırmada 547 okul müdüründen öğrenci başarıları ve derslerin sürelerine ilişkin veriler alarak korelasyon analizi gerçekleştirmişlerdir. Araştırmada elde edilen veriler incelendiğinde müziğe, sanata ve beden eğitime daha az zaman ayırmanın daha yüksek test puanları ile ilişkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Rosenbloom (2004), gerçekleştirdiği araştırmada sosyal bilgiler ile müzik bilim dalları arasında disiplinler arası bir ilişkinin varlığını kanıtlamıştır. Sosyal bilgiler müfredatının öğrencileri birçok medeniyetten haberdar etmesine değinen araştırmacı, sosyal bilgiler öğretmenlerinin anakronizmi açıklığa kavuşturarak, Fransız Devrimi ile ilgili bir derste Boubil ve Schonberg'in "Do You Hear the People Sing?" (Halkın Şarkı Söylediğini Duyuyor musunuz?) adlı eserini, Napolyon'un İtalya'yı işgali konusu işlenirken ise Haydn'in "Mass in Time of War" (Savaş Zamanı Ayini) adlı bando müziğinden yararlanabileceklerini işaret etmektedir.

Hailat ve diğerleri (2008), gerçekleştirdikleri araştırmada ders esnasında müzik dinleyen deney grubu öğrencileri ve müzik dinlemeyen kontrol grubu öğrencileri arasında herhangi bir anlamlı farklılık olup olmadığını incelemişlerdir. Ürdün'de gerçekleştirilen araştırma 7.sınıf öğrenci grubuyla gerçekleştirilmiş olup farklılığı tespit etmek amacıyla sosyal bilgiler dersi başarısını ölçen bir test aracılığıyla veri toplanmıştır. Araştırma sonucunda deney ve kontrol grupları arasında deney grubu lehine anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir.

Mangram ve Weber (2012), gerçekleştirdikleri araştırmada dört sosyal bilgiler öğretmeninin müziği nasıl anlamlandığı ve bu anlam dünyasının sınıflarındaki müzik odaklı pedagojik seçimlerini nasıl etkilediğini incelemişlerdir. Altı ay boyunca süren bu nitel araştırmada veriler, müzikten yararlanılan etkinlikler, müziğin kullanılma nedenleri ve 20. Yüzyıl Amerikan müziğinin yaygın kullanımı olma üzere üç açıdan analize tabii tutulmuştur. Araştırmanın sonuçlarına göre öğretmenlerin müziği, ya yaratıcı bir ödev ekseninde ya da birincil kaynak belge olarak kullandıkları tespit edilmiştir. Öğretmenlerin görüşlerine göre müzik, öğrencilerin dikkatini çekmekte ve tarihsel ilişki kurmakta kolaylık sunmaktadır.

Brook (2013), gerçekleştirdiği araştırmada, Kanada'nın kırsal okullarında müziğin bulunulan yerin anlaşılmasını nasıl kolaylaştırdığını incelemiştir. Araştırma nitel araştırma yaklaşımına göre tasarlanmış olup, örnek olay deseniyle gerçekleştirilmiştir. Veriler ilkokul 1 ve 5. sınıflarda okuyan 31 öğrenciden odak grup görüşmesi şeklinde toplanmıştır. Buna ek olarak veri çeşitlemesi yapılarak müzik öğretmeni ve okul müdürü ile 30'ar dakikalık görüşme gerçekleştirilmiştir. Araştırmada gerçekleştirilen etkinliklerin, öğrencilere kim olduklarını anlamalarını ve onları çevreleyen insanlarla ve yerlerle bağlantı kurmalarını sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlantılar, öğrencilerin müzik dersi dışındaki yaşamlarının bir parçası olan gelenekleri ve ilişkileri genişletip derinleştirerek onların yerel müzik kültürüne katkıda bulunmalarına da etki etmiştir. Buna ek olarak araştırmacı etkinlikler sonucunda bazı öğrencilerin okul dışı zamanda müzik aleti çalabilmek için kurs almaya yöneldiklerini ifade etmiştir.

Soden ve Castro (2013), gerçekleştirdikleri araştırmada savaşımlara yönelik eleştirel bakış açısı kazandırmada müziğin kullanılabilirliğini incelemişlerdir. Diğer araştırmalardan farklı olarak sosyal bilgiler dersinde geçmiş konuların öğretiminde değil güncel döneme odaklanılan bu araştırmada modern müzikten yararlanılarak toplumsal analiz yapmayı ve diğer araştırmacıları da bu konu üzerine araştırma gerçekleştirmeye teşvik etmeyi amaçlanmaktadır. Araştırmada Irak ve Afganistan savaşlarının güncel durumları ele alınmış ve savaşların çoklu perspektiflerini analiz etmek için çeşitli müzik türleri kullanılmış ve derslerde kullanılabilecek örnek bir plan ortaya konulmuştur.

Moss, Benus ve Tucker (2018), gerçekleştirdikleri araştırmada okul temelli sanat entegrasyonunun şehirli öğrencilerin akademik başarısı üzerindeki etkilerini değerlendiren dokuz çalışmayı incelemişlerdir. Araştırmaya dâhil edilen araştırmalar 1995 ve 2015 yıllarını kapsamaktadır. İlgili veri tabanlarında yapılan tarama sonucunda 9 makale incelenmiştir. Veriler araştırmacılar tarafından hazırlanan analitik rubrik ile değerlendirilmiştir. Sonuç olarak sanatın okul ortamına dâhil edildiği 9 çalışmanın sanatla bütünleştirilmiş bir müfredatın kentte yaşayan öğrencilerin akademik başarısı üzerinde olumlu etkileri olduğunu göstermektedir. Sanat entegrasyonunun olumlu etkisine rağmen, mevcut araştırmanın sanat entegrasyonunun öğrenci başarısını neden başarılı bir şekilde etkilediğine dair kesin bir açıklama sunmamaktadır.

Kumar (2020), gerçekleştirdiği araştırmada üniversitede sosyal bilgilerde yöntemler dersi alan 13 uluslararası öğrenciyle (öğretmen adayı) görüşmeler gerçekleştirmiş ve ortaokulda sosyal bilgiler ve lisede sosyal bilgilerle bağlantı kurulabilecek derslerde rap müziğin nasıl kullanılabileceğini bu görüşler doğrultusunda analiz etmiştir. Bu katılımcıların rap müziğe olan ilgisinin, 2'sinin pozitif, 2'sinin negatif ve 9'unun da yansız olduğu belirtilmiştir. Araştırmaya katılım gösteren öğrenciler el yazısıyla ya da mail yoluyla sosyal bilgiler ders planlarına rap müziği entegre ettikleri planları göndermişlerdir. Araştırma sonucunda geleneksel müziğin yanında ek olarak rap müziğin de sosyal bilgiler dersinde kullanılabileceği vurgulanmıştır. Araştırmacı, bu araştırmanın rap müziği sosyal bilgilerde etkili şekilde kullanılabileceğine ilişkin sonuçlarının sınırlı olduğu ve destekleyici araştırmaların yapılması gerektiğini de ifade etmiştir.

Thibeault (2020), gerçekleştirdiği araştırmada sosyal bilgilerin önemli yapı taşlarından biri olan John Dewey'in müziğe ve müzik eğitime yönelik görüşlerini ele almıştır. Araştırmada birincil kaynaklar olarak Dewey'in yayımlanmış yazılarına, yazışmalarına ve ders transkripsiyonlarına, ikincil kaynak olarak ise biyografilere ve ilgili bilimsel araştırmalara odaklanılmıştır. Araştırmacı bu araştırmayı Dewey'in müziği aykırı bulduğu algısını kırabilmek için gerçekleştirdiğini belirtmektedir. Dewey'e göre müziğin kökeni, ritüellere ve sosyal deneyimlere dayanmaktadır ve müziğin oluşturulma biçimi günlük yaşamdan bağımsız değildir.

Ender ve Varga (2022), gerçekleştirdikleri araştırmada sanatçıların sosyal adaletsizlik üzerine oluşturmuş olduğu müzikal ürünlerin sosyal bilgiler dersine dâhil edilmesini ele alan yeni bir pedagojik yaklaşım sunmaktadırlar. Bu araştırmada sosyal bilgiler dersinde geçmiş, şimdiki zaman ve geleceğin nasıl birbiri ile iç içe geçtiğini gösterebilmek için müziğin gücünden yararlanılmasının etkili olacağı önerisi yer almaktadır. Araştırmanın sonuçlarına göre sosyal bilgiler müfredatındaki konuların öğretiminde müziğin bir öğrenme yaklaşımı olarak yer almamasına rağmen öğrenciler tarafından sosyal adalet hakkındaki bakış açılarını zenginleştirecek bir içeriğe sahip olduğu sonucunu içermektedir.

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Toplumsal Bellek

Toplumsal bellek, alan yazında ilk olarak Fransız düşünür Maurice Halbwachs tarafından ortaya atılmıştır. Halbwachs, belleğin hem kişisel hem de toplumsal olarak var olduğunu belirtmektedir. 1925 yılında “Hafızanın Toplumsal Çevreleri” adlı eseriyle ilk kez “Toplumsal bellek” kavramını ortaya atan Halbwachs, insanların hatırlama eyleminin diğer insanlar aracılığıyla daha kolay gerçekleştirildiğini savunmaktadır. Fransız sosyolog Emile Durkheim’in öğrencisi olan Halbwachs, onun düşünce yapısından etkilenmiştir.

Ona göre bir insan bir şehri eğer geçmişte ziyaret etmişse ikinci bir seyahat esnasında şehrin bazı bölümleri onun belleğine silinmiş olarak gelmektedir. Ancak bu resim, başkalarının hatıralarıyla desteklenmesi durumunda daha açık bir biçime dönüşmektedir. Bu şehri bir mimar eşliğinde gezmesi durumunda binaların düzenine ve karakterine, bir tarihçi ile gezmesi durumunda belirli bir mekânın tarihsel olarak neden önemli olduğuna, bir sanatçı ile gezmesi durumunda ise parklardaki renklendirmelere, saray ya da kilisedeki hatlara odaklanacağı muhtemeldir. Bu odaklanma sonrasında insan, hatırlamayı kolaylaştırdığı düşüncesiyle gruplara dâhil olmak isteyecektir. Böylece sosyal bir grubun bellek oluşum süreci başlayacaktır (Halbwachs, 1980).

Halbwachs, bu terimi toplumsal tahayyül içinde geçmişini temsil etmek için kullanmıştır; başka bir ifadeyle kolektif anılar, geçmişin kolektif şekilde paylaşılan temsilleri olarak anlaşılmaktadır. Bir tarih araştırmacısı geçmiş dönemdeki olayları, kişileri, olguları ve yerleri öğretirken bellek mekanizmasından yararlanmaktadır. Bir tarihçi, tarihsel travmaları insanların anıları aracılığıyla ele almak için çeşitli girişimlerde bulunmaktadır. Coğrafya alanındaki bir araştırmacı ise insanın doğa ve mekân ile

etkileşimi, değişim ve süreklilik gibi konuların öğretiminde bellek mekanizmasından yararlanmaktadır. Toplumlarda derin izler bırakan savaş, afet ve zorunlu göç gibi olaylar toplulukların ve ulusların sosyal ve kültürel sahasını kaçınılmaz olarak etkilemektedir. Bu yönüyle toplumsal belleğin birçok bilim dalıyla ilişkili ve multidisipliner bir yapısının olduğu ifade edilebilir.

Toplumsal bellek kavramı, deneyimler sonrasında ortak bir paydada buluşan insanların hafızalarını keşfetmek amacıyla ortaya atılmıştır. Geçmişin aktarıcısı olarak toplumsal bellek, kitaplar, filmler, müzeler, anma törenleri vb. gibi hafıza araçlarıyla deneyimler sonrasında hafızanın inşa edilmesi sürecini sorgulayanlara rehber olmaktadır (Confino, 1997). Toplumsal bellek, geçmiş dönemle bulunan zaman dilimi arasında bir köprü görevi görmektedir (Atik ve Bilginer Erdoğan, 2014). Halbwachs, bir toplumun hüküm sürdüğü mekânda geçmiş dönemlerden bırakılan her iz ile derin bir bağ kurduğunu ifade etmektedir; bu bağın ise ilk çocukluk yıllarında toplum tarafından insana yüklenen bir kod niteliğinde işlendiğini ifade etmektedir (Halbwachs, 2019).

Bellek, tarih yapmanın ne anlama geldiğine dair çağdaş anlayışlarda merkezi bir konu olarak görülmektedir. Bu durum, bir sosyal grup içerisinde bireysel belleğe işaret ederken grubun üyelerinin ortaklaşa oluşturduğu bellek türü ise toplumsal belleği ortaya çıkarmaktadır. Bir toplumun geçmişte yaşadığı herhangi bir olay, belleği mekân ve zaman açısından harekete geçirmektedir (Halbwachs, 2019). Bu hareket mekanizması, hatırlama ve unutmamaya yönelik bir çaba olarak toplum içerisinde yerini almaktadır. Çağın getirmiş olduğu değişimlere karşılık toplumların kendi geçmişlerini unutmaması ve bulunduğu çağa uyum sağlayabilmesi, toplumun sürekliliği açısından önem arz etmektedir. Schwartz (1982), hatırlamanın basit bir bilgi edinim süreci değil aktif ve yapıcı bir süreç olduğunu, geçmişin bir bölümünün bugünün anlayış biçimine ve ihtiyaçlarına hizmet ettiğini ifade etmektedir.

Bellek konusu yalnızca akademik araştırmalarda değil medyada, siyasette ve ticarete ve pazarlama stratejilerinde de çeşitli şirketlerde de kavramsal olarak sıklıkla kullanılmaktadır. Bu geniş saha, belleğin çok boyutlu olması, sürekli güncellenmesi ve gözden geçirilmesinden kaynaklanmaktadır (Alvarez, 2009; Roediger & Wertsch, 2008). Alvarez (2009), belleğin maddi ve maddi olmayan kültürel miras öğeleriyle birlikte genişleyen bir yelpazesi olduğunu ifade etmektedir. Bu genişleyen yelpaze içinde sosyal

bilim araştırmacıları kendi araştırma alanlarının farklı boyutlarıyla toplumsal belleği incelemektedirler.

Pierre Nora, sokak panayırıları, geçmiş dönem eğlence kültürünün hâkim olmaya başladığı parklar, romanlar, diziler, sinema yapımları gibi faaliyet alanlarının toplumsal belleğin yaşatılmasında etkin rol oynadığını ileri sürmektedir. Bu faaliyet alanlarının her birinin de kendine özgü bir mekânı bulunmaktadır. Bellek ve mekân arasındaki ilişkinin önemini ortaya koyan Pierre Nora, belleği mekân odağında incelemiş olup; hafızanın bayramlar, amblemler, anıtlar, anma törenleri, nutuklar, sözlükler ve müzelerde yer aldığını ve bu mekânsal ögeler aracılığıyla ortaya çıkarıldığını ve gelecek kuşaklara aktarıldığını ifade etmektedir (Nora, 2005).

Toplumlar, geçmişten devralınan yaşam tarzı, mimari yapısı ve inşa ettiği kültür aracılığıyla herhangi bir mekân ile bağ kurmaktadır. Bu kurulan bağ ile insan yaşadığı evre ile etkileşiminden izleri bellek mekanizmasında saklanmaktadır. Bu saklı bilgiler, geçmiş zaman ile yaşanılan dönem arasında bir köprü görevi gören anımsama ile mekânsal belleği ortaya çıkarmaktadır (ymen zak & Pulat Gökmen, 2009; Brunelli, 2019). Mekânsal bellek, insanları bir arada tutma gücü bulunan ve gerektiğinde başvurulan bir kaynak olarak görülmektedir (Bakkal, 2007; Jones & Garde-Hansen, 2012).

En temel sosyal grup olarak görülen ailenin zaman geçirdiği bir ev, doğaya açılmış insanlar için herhangi bir köy yerleşimi ya da vadi, şehirde yaşayanlar için ise o şehrin coğrafi sınırları mekânsal belleğin temelini oluşturmaktadır (Assmann, 2011). İnsanların mekân ile herhangi bir deneyim geçirmesiyle birlikte belirli bir hatıra dizisi oluşmaktadır (şak & şenyapılı, 2018). Bu hatıra sürecinde özne, kimi zaman bilişsel haritalama eşliğinde bir kent iken (Crang & Travlou, 2013) kimi zaman ise bir nehrin oluşturduğu kültürel peyzaj alanı (Hearn, 2021) olmaktadır. Ek olarak geçmiş ile yaşanılan ağ arasında bağ kurma hususunda köprü mekânlar olarak görülen müzeler ve bir yerleşim merkezinin geçmişteki yaşantısını tanıtıcı eserlerin yer aldığı kent bellek merkezleri de (elen ztrk, 2016; Keskin, 2014; Rivero Gracia vd., 2021; Schuster & Grainger, 2021; Tal & Morag, 2007; Tayanç & Yeniçırak, 2022; Yun, 2021) bellek araştırmalarında sıkça başvurulan mekânlara örnek olarak gösterilebilir. Tarihî mekânların yaşanılan dönemden izler sunması, eğitim ortamlarında tarihî konuların

öğretilmesi aşamasında başvurulabilecek ana kaynaklardan olmasını sağlamaktadır. Bu mekânların öğretim sürecine dâhil edilmesiyle birlikte öğrenciler ilgi ve merak düzeylerini artırabilirler ve akıl yürütme ve çıkarım yapma gibi becerileri geliştirebilirler (Ata, 2002).

Bir mekânın kimliğine dair ilk bilgiler, sosyalleşmelerin başladığı ilk çocukluk döneminde gerçekleşmektedir. Bu dönemde fiziksel bir mekânda beş duyu organıyla algılama işlemi gerçekleşmekte ve bu işlemten sonra mekâna dair bir aidiyet duygusunun oluşum süreci başlamaktadır (Hall, 2021). Mekân, böylece aslında bireyin kimlik oluşumu sürecine etki etmektedir. Bireyin bir gruba ya da mekâna aidiyetini oluşturan eylem ve duyguların bir derlemesi ise toplumsal belleğin oluşumunu çağrıştırmaktadır (Mileski, 2021).

2.2. Toplumsal Bellek ve Sosyal Bilimler

Toplumsal bellek üzerine gerçekleştirilen araştırmalar incelendiğinde toplumsal belleğin birçok bilim dalıyla ve bu bilim dallarının farklı boyutlarıyla ilişkili olduğu ve geniş bir perspektifinin olduğu tespit edilmiştir. İlgili alan yazında tarih (Carretero & Borelli, 2008; Jaskulowski vd., 2017; Goldberg vd., 2008; van Alphen & Carratero, 2015; Wineburg, vd., 2007), sosyoloji, (Bell, 2003; Olick & Robbins, 1998; Olick, 1999), coğrafya (Atkinson, 2007; Crang & Travlou, 2001; Jones & Garde-Hansen, 2012; Szpunar, 2010; Wills, 2012), gibi alanların yanı sıra antropoloji, siyaset bilimi, edebiyat, psikoloji ve sosyal psikoloji gibi alanlarda da toplumsal belleğe yoğun bir şekilde ilgi gösterilmektedir.

Konu alanı olarak incelendiğinde alan yazında toplumsal bellek araştırmalarında geçmiş zamandaki insanların yaşam biçimleri, gelenekler (Akpınar, 2020; Blé, 2011) toplumların yaşamına yön veren savaşlar (Biesecker, 2002; Gross, 2014; King, 2010; Wineburg, vd., 2007; Zaromb, vd., 2014), göçler (Foner & Alba, 2010; Laubenthal & Myers, 2021; Parin, 2019), afetler (Recuber, 2012; Sami, 2011; Tekeli Yeşil, vd., 2020; Yamada, 2022), hatırlama ve unutma (Harrison, 2013; Mixter, 2017) ve anma kültürü (Dwyer & Alderman, 2008; Moulton, 2021) gibi konu alanları yaygın bir şekilde yer almaktadır. Yoğun olarak çalışılan konular incelendiğinde her bir konunun diğer bir

konuyla bağlantılı olabileceği ihtimali ortaya çıkmaktadır. Örneğin; holokostun göç ve göçmenler üzerine etkilerinin incelendiği bir araştırmada (Foner & Alba, 2010) göç sürecine yön veren faktörlerin politika, savaş ve soykırım gibi beşeri temelli olduğu görülmektedir. Ya da bir mimari yapının herhangi bir afet geçirmesi durumunda bu yapının hikâyesi coğrafya ile ilişkilendirilecek iken toplum tarafından öneme sahip bir tarihî olayı hatırlatma odağında inşa edilmesi durumunda ise tarihle ilişkilendirilecektir. Bu durumda sosyal bilimlere birbirinden ayrı düşünmemenin daha doğru çıkarımlara götüreceği ifade edilebilir.

March Bloch ve Lucien Febvre gibi Fransız tarihçiler tarafından ileri sürülen Annales Okulu anlayışı, sosyal bilimlere birbirinden ayrılamaz bütün olduğunu ve diğer sosyal bilimlerle işbirliğine gidilmesi gerekliliği üzerine durmuştur. İlk olarak bir dergide fikirlerin paylaşılması ile başlayan bu düşünce yapısı zaman içerisinde “Annales Yaklaşımı” adını almıştır. Bu yaklaşım, 1929’da tarihin ne olduğunun ve nasıl öğretilmesi gerektiğinin tartışıldığı bir zaman diliminde köklerini atmıştır (Yeğen, 2016). Bu yaklaşımda tarih, askeri ve siyasi hamlelerin ötesinde toplumsal yapı, çevre, ekonomi ve diğer sosyal bilim dallarıyla da ilişkilendirilerek; tarih öğretiminin coğrafya, sosyoloji, antropoloji, sosyal psikoloji ve diğer toplum bilimi araştırma sahaları gibi sosyal bilimlerle birlikte öğretilmesinin önemine değinilmektedir (Tendler, 2013).

Halbwachs ile birlikte toplumsal bellek, tarih araştırmacıları tarafından yeniden keşfedilmiş ve yeniden yorumlanmıştır (Zembylas & Bekerman, 2008). İnsanlar, yaşadıkları bölgede inşa edilen kültür aracılığıyla bulundukları mekân ile bağ kurmakta ve bu mekânların hatıralarını yaşatma eğiliminde olmaktadır. Yaşadıkları dönem öncesinde inşa edilmiş bir eser ya da yaşanan dönemde toplumu derinden etkileme gücü bulunan herhangi bir olayı toplum hafızasında yaşatabilmek amacıyla mekân ile bağ kurulmaktadır. Bu bağ, insanların çevresiyle girmiş olduğu etkileşim sonrasında ortaya çıkmaktadır (Öymen Özak & Pulat Gökmen, 2009; Brunelli, 2019). Toplumsal bellek, yalnızca bir toplumun yaşanan dönemine değil o coğrafyadaki kendi nesillerinden önce hüküm sürmüş medeniyetlerden bırakılan kültürel mirasın unsurlarına da önem atfetmektedir. Nitekim kolektif bilinç, geçmiş ile etkileşime girerek oluşmaktadır (Walker, 2021). Geçmiş dönemlerden izler taşıyan bir mimari yapı, kültürel mirası bir sonraki nesle aktarabilmek için kilit noktalardan biridir. Toplumsal

belleği canlı tutabilmek için bir yapının şekli, hikâyesi ve fiziksel yapısını korumanın önemi yadsınamaz bir gerçektir (Nurmaraya & Lukito, 2020).

Kanıt kullanma, tarih araştırmacıları için en önemli unsurlardan biridir. Tarihin ana konusu genellikle geçmiş olarak görülse de yaşanan çağda neden öyle olduğuna yönelik sorgulamalarda geçmiş dönemin izlerine başvurulması, yanıtların geçmişteki izlerde saklı olduğuna işaret etmektedir (Kabapınar, 2016). Müzeler, kaleler, öğren yerleri, kent belleği merkezleri, anıtlar, camii, kilise ve manastır gibi mekânlar geçmiş dönem özelliklerini içeren yerler olarak ifade edilebilir.

Tarihî mekânlardan hem sosyal bilgiler dersinde hem tarih derslerinde eğitim öğretim faaliyetlerinde birincil kaynak olarak yararlanılabilir (Ata, 2002). Tarihî mekânlar, geçmiş dönemden günümüze ulaşabilmiş tarihî eserler ve nesnelerle birlikte toplumun maddi ve manevi kültür öğelerini bir arada bulundurabilen ve geçmiş dönem toplumlarından günümüze ışık tutabilen bilgi depoları olarak görülebilir (Çığır Dikyol, İnce & Usta, 2011). Öğrenciler, kendi yaşadıkları mekândan izler barındıran ve günlük hayatta aşına oldukları tarihî mekânları ve tarihî eserleri daha önce içselleştirdikleri bilgi ile uygun bir şekilde sentezlendiğinde daha iyi anlamlandırmaktadırlar. Bu sentezleme sürecinde de öğretici konumunda olan kişiler, yerel tarih öğretimini ön planda tutarak bir mahalledeki eski bir yapıdan, sokaktan ya da caddeden yararlanarak ilişkilendirme yapabilmelidirler (Brooks; 2008; Danker, 2003). Öğretim sürecinde sınava hazırlık odağında olan tipik tarih öğretiminden ziyade öğrencilerin kendi çevrelerinden yerel tarih kaynaklarına başvurulması ve ilgi duyabilecekleri bir ortamın onlara sunulması, anlamlandırmayı kolaylaştıracaktır. Öğretmen tarafından verilen bilgilerin bir ezber sistemi eşliğinde hafızaya atılması, tarihî konuların öğretiminde sınırlılıklar getirebilir. Tarihî konular, öğrencilere bir ürün olarak sunulması halinde öğrenciler sürdürülebilir bir ilgi kurmakta zorluk yaşayabilir ve “Neden bunu bilmeliyim?” sorusunu sorduklarında bir ilişki kurmakta güçlük çekebilirler (Clarke & Lee, 2004). Tarihî konuların öğretiminde yalnızca tarihî öneme sahip şahsiyetlerin yön verdiği askeri ya da siyasi hareketlere odaklanarak tarih öğretiminde mekân-insan bağlantısı, toplumsal, kültürel ya da ekonomik faaliyetleri göz ardı etmek, tarih öğretimini muğlak bir serüvene dönüştürmektedir. Yaşanılan mekânda, bölgenin, şehrin, köyün hatta bir mahallenin geçmişle bağlantısını, zaman içindeki değişimini ve bu değişimin etkilerine

vurgu yapabilen bir tarih anlayışı, öğretim sürecinin bu muğlaklıktan kurtarma hususuna katkı sağlamaktadır (Işık, 2008).

2.3. Toplumsal Bellek ve Sosyal Bilgiler

Toplumsal belleğin eski yapılarla ya da belirli bir tarihî mekân ile ilişkisi, sosyal bilimlerin birçok bilim dalıyla temasıyla açıklanabilir. Tarihin yanında belirli bir mekânda yaşayan insanların çevre ile etkileşimi, afetler ve mesken yapılarında kullanılan malzeme, doğa bilimlerini işaret ederken, herhangi bir mekânın dönemin günlük yaşamdaki faaliyetlerine hizmet etme derecesi ise hem sosyoloji hem etnografya ile ilişkilendirilebilir. Sönmez (2010), insanın doğal ve toplumsal olmak üzere iki çevresinin olduğunu ifade etmektedir. Doğal çevre olarak adlandırılan birinci çevre doğa bilimlerinin ikinci çevre ise sosyal bilimlerin konu alanına girse de gerçekte birbirinden bağımsız olmayıp her iki alan da birbirinden yararlanarak gerçeğe ulaşmaya çalıştığını belirtmektedir. İnsanları ve yaşamlarını konu alan sosyal bilgiler dersinin de sosyal ve beşeri bilimlerden elde edilen bilgilerin kaynaştırıldığı disiplinler arası ve çok disiplinli bir yapısı bulunmaktadır (Levstik & Tyson, 2008).

Parker (2014), tarihsel bilinç olmadan ilmin, coğrafi bilinç olmadan kültürel ve çevresel anlayışın, ekonomik bilinç olmadan kaynakları kullanmanın ve vatandaşlık bilinci olmadan ise demokrasinin olamayacağını belirtmektedir. Sosyal bilgilerin ne olduğu ve neyi amaçladığıyla ilgili alan yazında belirli bir süre kargaşa yaşanmıştır (Zarrillo, 2012). Bu kargaşa devam ederken Amerikan Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi tarafından sosyal bilgiler eğitime yönelik standartları belirleme aşamasında aşağıdaki gibi bir tanım yapılmıştır.

“Sosyal bilgiler, vatandaşlık yeterliklerini geliştirmek amacıyla sosyal bilimleri ve beşeri bilimleri bütünleştiren bir çalışma alanıdır. Okul programlarında tarih, coğrafya, ekonomi, hukuk, arkeoloji, antropoloji, felsefe, psikoloji, siyaset bilimi ve psikoloji gibi disiplinler arasında sistematik bir çalışma sağlar. Sosyal bilgilerin birincil amacı, gençlerin birbirine bağımlı bir dünyada kültürel olarak çeşitli, demokratik bir toplumun vatandaşları olarak kamu yararı için bilinçli ve mantıklı kararlar verme yeteneğini geliştirmelerine yardımcı olmaktır.” (National Council for Social Studies [NCSS], 1994, s.3).

Sosyal bilgilerin doğası incelendiğinde birçok sosyal bilim dalıyla etkileşim içerisinde olduğu görülmektedir. Bu etkileşimden ortaya çıkan bilgilerin öğrenci düzeyine indirgenmesi hususu da alan yazında farklı bakış açılarıyla ve stratejilerle

savunulmuştur. Barr, Barth ve Shermis (1977), sosyal bilgilerin doğasına yönelik hazırlamış oldukları eserde üç yaklaşım sunmaktadırlar. Bu yaklaşımları; “Vatandaşlık Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler”, “Sosyal Bilim Olarak Sosyal Bilgiler” ve “Yansıtıcı Araştırma Olarak Sosyal Bilgiler” şeklinde sıralamışlardır. Her bir yaklaşımın kendine özgü ilkeleri olsa da bu yaklaşımları keskin çizgilerle birbirinden ayırt etmek güç olacaktır. Örneğin; Vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgilerde geçmişî öğrenme, sorumluluk alma ve gelenekleri yaşatarak kültürel devamlılığın sağlanmasına vurgu yapılmaktadır. Sosyal bilim olarak sosyal bilgiler yaklaşımında ise öğrencilerin sosyal bilim araştırmacıları gibi hareket etmesi arzulanınırken, yansıtıcı araştırma olarak sosyal bilgilerde ise öğrencilerin günlük yaşamlarında karşılaşılabilecekleri sorunlar karşısında problem çözerek karar verme becerilerini geliştirmeye odaklanılmaktadır. Bu yaklaşımlar, öğretmenlerin koşulsuz bağlı kalarak izleyecekleri yol ya da yöntemler değildir. Öğretmenler, amacın ne olduğuna odaklanarak özgün bir şekilde kendi yöntemlerini de işe koşabilecekleri esnek bir öğretim süreci oluşturabilmelidirler (Öztürk, 2015).

Sosyal bilgilerde tarihî konuların öğretiminde yer alan “geçmişî öğrenme” üzerinden düşünülecek olursa öğrenme sürecinin hazır bir içerik eşliğinde yürütülmesi halinde öğrenciler bu bilgileri önce ezberleyip zaman içerisinde unutacak ve sosyal hayat ile bir ilişkilendirme yapmakta güçlük çekeceklerdir. Armento (2008)’ya göre sosyal bilgiler dersinde öğrencilere, geçmişin ve yaşanan dönemin sosyal, ekonomik, politik, tarihî, coğrafi, kültürel, psikolojik ve ahlaki dünyalarını anlamlandırabilecekleri ve günlük yaşamlarında kullanabilecekleri bir ortam sağlanmalıdır. Bu süreçte de sosyal bilim dallarının arasındaki ilişki düzeyini anlama hususunda öğretmene büyük bir yükümlülük düşmektedir. Çünkü fazla bilgi yüklemesinin olduğu bir öğretim sürecinde öğretmenler, öğrencilerin test edilecekleri konuları öğretme yolunu tercih etmektedirler. Bu tercih de öğrencileri günlük yaşamdaki karşılaştıkları sorunlara çözüm üretmez bir duruma sürüklemektedir.

Sosyal bilgiler, geçmişteki ve şimdiki tüm toplumlarda bulunan temel ihtiyaçlar olarak bilinen yiyecek, barınma, giyim, ulaşım, iletişim, aile yaşamı, para, çocukluk, hükümet vb. gibi günlük deneyimlerin öğretiminde en etkin derslerden biridir. Öğretmenler bu deneyimlerle tarihsel, coğrafya, politika, ekonomi, sosyoloji, psikoloji ya da antropoloji

gibi sosyal bilimler temel alarak bağlantı kurabilir. Bu bağlantılarla sosyal sistemin nasıl çalıştığı, zaman içinde nasıl ve neden geliştiği, konumlar ve kültürler arasında değişikliklerin nasıl ve neden var olduğu ve tüm bunların kişisel, sosyal ve sivil karar alma için ne anlama gelebileceği hakkında öğrencilerin anlam dünyalarına etki edebilirler (Alleman, Knighton & Brophy, 2007). Sosyal bilgiler, bir toplumun üyesi olarak insanın çevresiyle etkileşimine odaklı bir ders olarak öğrencilerin kendilerine, başkalarına ve çevrelerine yönelik tutum ve değer kazandırma sürecini içermektedir (Doğanay, 2015). Bu süreç içerisinde tutum ve değerler edebî ürünler aracılığıyla kolay bir şekilde kazandırılmaktadır (Öztürk & Otluoğlu, 2002). Bülbül, Türkoğlu ve Küzeci (2015), edebî eserlerin insanı ve insan doğasını anlatan bir davet olduğunu, bu davete icabet edilmemesinin belleğin yitirilmesine sebep olacağını vurgulamaktadırlar. Örneğin; bir doğal afet, verdiği zarardan ötürü bir toplumun bellek mekanizmasında kalıcı izler bırakabilmektedir. İnsanlar bu izleri, anlatı, şiir ya da romanlarda yaşatarak nesilden nesile aktarılmasını ve unutmanın önüne geçilmesini sağlamaktadırlar. Nitekim edebî eserler, toplumların yaşamlarını, geçmiş dönemdeki herhangi bir olaya dair bilgi depoları biçimindedir. Halkın ya da bir sanatçının ortaya çıkarmış olduğu bir eser, kültürel ve toplumsal yaşama dair bilgileri sunabilmektedir (Şimşek, 2012).

Toplumsal belleği yaşatma isteği, birçok sosyal bilim dalının konusu olduğu gibi farklı formlarıyla müzik alanında da ortaya çıkmaktadır. Müzikal ürünler, hem geçmiş hem de yaşanan çağın yaşam öğelerini, mekâna dair bilgilerini ve kimlik inşa sürecini içerisinde barındırmaktadır (Hudson, 2006). Müzik alanı da toplumsal bellek gibi birçok sosyal bilim dalında araştırma konusu olmuştur. Sosyal bilimlerin çeşitli dallarında alt bir konu niteliğinde başlayan serüven, geçmişteki müzik ve tarihî olayların müziğe yansımaları, geçmişin anma ve hatırlama kültürü (Meyers & Zandberg, 2002), müzik coğrafyası (Kaçmaz, 2021; Nash & Carney, 1996; Singh, 2020) müzik sosyolojisi (Adorno, 1976; Ayas, 2015; Crossley & Bottero, 2015; DeNora, 2004), müzik antropolojisi (Merriam, 1964; Kim, 2015), müzik psikolojisi (Juslin & Sloboda, 2010; Krumhansl, 1995), etnomüzikoloji (Bayburtlu, 2017; McCollum & Hebert, 2014; Rice, 2014) ve politika (Erdoğan, 2000; Hesmondhalgh, 1999) gibi farklı araştırma alanlarında da ilgi görmüştür.

2.4. Toplumsal Bellek Kaynağı Olarak Müzik

Toplumsal bellek konusunun birçok sosyal bilim dalında olduğu gibi müzik alanıyla da sıkı bir etkileşimi bulunmaktadır. Alan yazında müziği, toplumsal belleğin, kimlik oluşumunun ve bir sosyal gruba aidiyet duyma sürecinin bir parçası olarak inceleyen kapsamlı araştırmalar yer almaktadır (Akın, 2018; Baumgartner & Boczkowska, 2020; Connell & Gibson, 2001; Reisberg & Hertel, 2004).

Müzik sözcüğü köken olarak Grek döneminde kullanılan “musike”den gelmektedir (Say, 2019, s.15). Başka bir kaynakta (West, 1994) ise eski Yunan dilinde "mousike tekhne" yani “Musalar Sanatı” sözcüğünden geldiği ifade edilmektedir. Musalar, eski Yunan’da baş tanrı Zeus’un tanrıça Mnemosyne’den olan dokuz kızına verilen ad olarak bilinmektedir. Musaların bellekle ilgili kendilerine özgü becerilerinin olduğuna inanılır ve onlar için belirli zaman dilimlerinde şölenler düzenlenmektedir. Bu şölenler eski Yunan’da sosyal yaşamın vazgeçilmez toplumsal etkinlikleridir (Akan, 2012). Eski Yunan dünyasında müziğin doğası ve pratikleri hakkında yeterli bilgi olmasa da antik dönem eserlerinde müziğe dair dışsal bir gerçekliğin yansıması olan “mimesis” ve duygusal deneyimler aracılığıyla ruhu arındırılması anlamına gelen “catharsis” gibi iki yaklaşımın varlığı bilinmektedir. İlk terim, müziğe gerçeği temsil etme işlevini atfederken, ikincisi ise müziğin deneyimleyen öznenin üzerinde yarattığı etkiyi ön planda tutmaktadır. (Cook & Dibben, 2010).

Eski Yunan dönemine tarihlendirilse de müziğin temeli, çağlar öncesinde avcılık ve toplayıcılıkla yaşamını devam ettiren insanların avlandıkları hayvanların seslerini taklit etmeleri ve onları etkileme çabasına dayandırılabilir (Gioia, 2019). İlyasoğlu (2008), müziğin temelini insanın doğadaki ritme uyma çabasına bağlamaktadır. Müziğin doğal ortamda çıkışının kabulü herkesçe varılan ortak bir kanıdır ancak onu düzenleyen, hayat veren ve oluşturduğu eserleri sunmasıyla insanları da sürece dâhil ederek toplumsallığa eriştiren sanatçıların da değeri bilinmelidir (Stravinsky, 2000).

Müzik, en yalın açıklamasıyla; malzemesi “ses” olan bir sanat dalıdır. Müziğin ortaya çıkabilmesi için iki ön koşul olan ses ve insanın olması gerekmektedir. Sesi düzenleyen ve ona bir anlam yükleyen insandır. İnsan doğduğu an itibarıyla kendini bir ses ortamında bulmaktadır. Algıladığı sesleri çözümlemeye, değerlendirmeye tabi tutarak bir

anlam dünyasına dönüştürmektedir (Say, 2019). Buna benzer bir tanım da Philip Alperson tarafından yapılmıştır. Ona göre müzik, belirli bir kültürde kendine yer edinen ve duygu düşüncelerin dile dönüşmesi sonrasında ortaya çıkan ses olarak ifade edilmektedir (Alperson, 1997, s.3).

Müzik, toplumun sosyokültürel dinamiğine yön verme özelliğiyle, bir olayın ya da durumun duygu ve düşünce aktarımında aracı rolü yüklenen bir sanat çalışması olarak adlandırılabilir (İmİK, 2012). Müzik, temelde insanın zevklerine ve estetik kaygılarına hitap etmektedir. İçeriğindeki bilgilerle birlikte toplumsal yaşamın önemli bir yansıması olarak ortaya çıkar. (Sağır & Öztürk, 2015). Finkelstein (2000) ise insanların müziği yalnızca haz duyulan bir eğlence ögesi olarak görmemeleri gerektiğini vurgulamaktadır. Müziğin anlam dünyasına inilmesi halinde hem duyulan hazzın artacağını hem de düşünce yapısında bir gelişim meydana geleceğini ifade etmektedir. Ona göre müzik, yaşamdan kesitler sunmaktadır. Bu kesitlerde insanların yaşam biçimleri, üretim araçları, içinde bulunulan toplum ve doğaya ilişkin ifadeler yer aldığı için bu ifadelerin sorgulanması ve üzerinde düşünülmesi gerekmektedir.

Toplumsal bellekte olduğu gibi müziğin de disiplinler arası bir yapısı bulunmaktadır. Uzun bir süre zarfında oluşan kültürlerin ve bu kültürlerle ait değerlerin taşıyıcısı konumunda olan müziğin genişleyen çerçevesini incelemek amacıyla halkbilim, antropoloji, sosyoloji ve psikoloji gibi bilim dalları ile bilimsel bir bağ kurulmuştur (Kaplan, 2008). Hugill (2022), müziğin dinamik bir yapısının olduğunu ve disiplinler arasındaki boşlukları doldurma özelliğine sahip olduğunu vurgulamaktadır. Müziğin giderek büyüyen bir yapısı bulunmaktadır. Bu yapı, bizlere toplumsal ve kültürel konular hakkında bilgiler sunmaktadır. Dolayısıyla sosyal bilim araştırmacıları müziğin bu yönüyle ilgilenerken bağlam oluşturmaktadırlar (Lena & Peterson, 2008).

Sosyal bilimlerin perspektifinden incelendiğinde müziğin birçok çalışma alanına ev sahipliği yaptığı ifade edilebilir. Müzik, kültür ve toplum bağlamında ele alındığında gerçek bir hazinedir ve disiplinler arası çalışma yapan araştırmacılara sayısız bir içerik sunmaktadır (Marcus, 2007). Müzik, bazen insanlık tarihine yön veren savaşlarla ilgili iken (Davis, 2017; Kennedy, 2014) bazen ise geçmişteki travmaları anma hususunda aracı rolünde bulunmaktadır (Fisher & Gilboa, 2016; Meyers & Zandberg, 2002). Toplumların yaşamına dair bilgiler içeren müzik, yaşanan mekân ve coğrafyadan

(Bulu, 2018; Byklum;1994; Turner & Freedman, 2004), göçlerden (Baily & Collyer, 2006; Kovačić & Hofman, 2019), doğal afetlerden (Ha, 2022; Gao vd., 2013), mimari yapılardan ya da anıtlardan (Capanna, 2009; Wilbur, 2010) öğeler sunmaktadır. Bunlara ek olarak müzikal üretimler, giyim kuşam (Ok, 2020; Zeybek, 2015), yemek (Kabacık & Aksoy, 2019) gibi kültürel öğelerden ve günlük yaşam (Crafts, Cavicchi & Keil, 1993; Tuohy, 1999) faaliyetlerinden bilgileri içermektedir.

Dewey (1980), sanatsal üretimlerin düşünce biçimlerine yön veren bir yapısının olduğuna dikkat çekmektedir. Müzikte toplumsal gerçekler ve bireysel hatıralara dair izler bulunmaktadır. Bu izler insanların hatırlama mekanizmasını harekete geçirmektedir (van Dick, 2006). Tüketim ürünü olarak ortaya çıkarılan müzikal üretimlerde daha çok ses ve kayıt kalitesine odaklanılmaktadır. Bu durum, müzikteki anlam dünyasını, günlük yaşam dokusunu ve sosyal anlatıları arka plana itmektedir (Pickering & Keighthley, 2015). Müzik, bireysel anlamda duygu ve düşünce dünyasını harekete geçirerek insanın kendini gerçekleştirmesine olanak tanır. Toplumsal olarak ise ortak duygu ve düşüncelerin sunumunu içerdiği için insanları bir paydada buluşturarak geçmiş ve gelecek arasında bağın kurulmasını kolaylaştırmaktadır (Say, 2013). Müziğin çok boyutluluğu dikkate alındığında eğitim öğretim faaliyetlerinde başvurulabilecek zengin bir içeriğinin olduğu ifade edilebilir.

2.5. Sosyal Bilgilerde Öğretim Materyali Olarak Müzik

Platon'a göre müziğin, eğitim için diğer araçlardan daha güçlü bir yanı bulunmaktadır. Platon'un bu görüşü, müziğin toplumun merkezinde yer aldığı ve müziğin dil kadar sıradan olduğu ve ritüellerde ve diğer kutlamalarda zorunlu olarak kullanıldığı bir dönemde yapılmıştır. 21. yüzyıla gelindiğine ise farklı dünyalar olsa da müziğin rolünde benzer özellikler hâlen daha devam etmektedir (Harris, 2009).

Öğretim sürecinde müzik, birden fazla duyu organına hitap etmesiyle birlikte öğrencilerin duyuşsal, bilişsel ve psikomotor davranışlarında olumlu etkiler bırakmaktadır (Şendurur & Akgül Barış, 2002). Campbell (1998), insanların oyun oynama çağında müzikle birlikte sosyalleştiğini ve eğlendiğini ifade etmektedir. Müziğin öğretim ortamına dâhil edilmesi, öğrencilerin müzikte sunulan mesajlar yoluyla içgörü kazanmalarını sağlamaktadır. İlk ve ortaokullarda, öğretmenler müziği genellikle

öğretim sürecinde bir araç olarak kullanırlar. Müziğin demokratik bir toplumda öğrencileri günlük yaşama hazırlama hususunda önemli bir rolü bulunmaktadır. Müziği eğitim öğretime dâhil etmenin diğer bir katkısı ise öğrencilerin kendi hayal dünyalarından yola çıkarak yansıtıcı düşünme ve yenilikçi düşünme becerilerini geliştirebilmeleri ve ortaya özgün bir ürün çıkarabilmeleridir (Levy & Byrd, 2011). Sınıf ortamında müziğin bir öğretim materyali olarak kullanımı, öğrencilerin hayal güçlerini ortaya çıkarmanın yanında eleştirel düşüncelerini ve öğrenilen konuyu pekiştirmelerini de tetiklemekte ve böylece sanatın ilişkisel doğası, öğrencilerin bilincini harekete geçirmektedir (Sánchez, 2007).

Sanat temelli bir eğitim, öğrencilerde yenilikçi, yaratıcı ve eleştirel düşünmeyi geliştirmektedir. Bu tür bir eğitim aynı zamanda kişisel ve sosyal ilişkileri ve topluluk kimliğini şekillendirmek, sorgulamak, onaylamak ve keşfedebilmek için öğrencilere olanak sunmaktadır. Eğitimde sanat deneyimine miras ve kültür kavramları dâhil edildiğinde, farklı ülkelerin, bölgelerin ya da şehirlerin kolektif bilincine dair bilgiler, bu çevrelerin özelemleri ve değerleri hakkında fikir vermektedir (Joubert, 2008). Russell (1999) eğitim öğretim sürecinde düşünce dünyasını geliştirebilmenin yolunun hayal dünyasını zenginleştirebilecek edebiyat, tarih, resim, mimari düzen ve müziği bilmekten geçtiğini ifade etmektedir. Kant (2013) ise eğitim görenlerin kültürle donatılması gerektiğini vurgulamaktadır. Nitekim kültür, insanın kabiliyetini ortaya çıkarabilecek gücünü oluşturmaktadır. İbn Haldun da insanın dünyaya geldikten sonra alışıp benimsediğinin güdümünde olduğunu, yaşadığı coğrafi şartların, toplumların sosyal ve ekonomik yaşamın insanı şekillendirdiğini ifade etmektedir (Uygun, 2008).

Müzik, üretildiği yerel kültürden etkilendiği için o kültüre dair geniş çaplı bir içerik sunmaktadır. Bu içerik, müziğe yönelik sosyokültürel yaklaşımların ortaya çıkmasında etkili olmuştur (Merriam, 1964). Bu yaklaşımlarla birlikte müzikoloji, sosyoloji ve antropoloji gibi sosyal bilimler alanındaki araştırmacılar, müzikte sosyal ve kültürel anlamlar üzerinde çalışmaya başlamışlardır (Shepherd & Wicke, 1997). Okullarda geleneksel ve dünya müziğinin öğretimi, geleneksel kültür ve karakteristik özellikler, değerler ve ahlaki öğeler konusunda öğrencilerin çok yönlü gelişimine imkân tanımaktadır. Böylece öğrenciler geleneksel müzikle birlikte kendi kültürlerine karşı daha duyarlı hale gelirken diğer yandan dünya müziğiyle ilişkili müzik deneyimleriyle

birlikte dünyayı nasıl tanıyacaklarını da öğrenmektedirler. Çünkü her müzik türünün insanların günlük yaşantısından ve geçmişine dair kültürel izler sunabilecek gücü bulunmaktadır (Takizawa, 2008). Müzik, üretildiği kültürde yüklenen anlam çerçevesinde değerlendirilmelidir. Belirli bir müziğin çalması, farklı bir ülkede bu anlamı taşımazken Afrika'da bir kabilede birinsin öldüğünü haber verebilir (Wiggins, 1996). Ya da iki kültürde de tek sesli bir özellik olmasına rağmen bir Çin halk şarkısı Türk için anlam ifade edemeyeceği gibi bir uzun hava da Çin'deki insanlar için bir anlam ifade etmeyebilir (Artaç, 2019). Çok kültürlü toplumlarda ise müziğe her bir alt kültür tarafından farklı anlamlar yüklenmektedir. Müzik, meydana geldiği bağlamdan ayrı düşünülerek anlaşılamaz. Kültür müziği etkiler, müzik de insan davranışını etkiler. Dolayısıyla müzik, ortaya çıkarıldığı sosyal gruplar arasında olduğu gibi bireyler arasında da farklı anlamlar taşıyabilecek güçtedir (Hallam, 2019). Müziğin kültürel işlevinin yanında bireysel işlevi de bulunmaktadır (Burak & Öztürk, 2020). Müziğin duyguları harekete geçirici bir yönü bulunmaktadır. Bazı müzik türleri insan üzerinde nasıl olumlu etkiler bırakabiliyorsa bazı müzik türleri de insanı duygusal problemlere, saldırganlığa ve içsel çöküntüye sevk etmektedir (Yağışan, 2013). Öğretim materyali olarak müzikten yararlanmayı planlayan öğretmenlerin pedagojik açıdan müziği iyi incelemeleri gerektiği ifade edilebilir. Müzik, öğrenmeyi geliştirmek, meseleleri ve tarihin zamanlarını birbirine bağlamak, kültürel bir kimliği göstermek ya da bir amaç uğruna toplumsal birlikteliğin önemini anlama hususunda teşvik etmek için güçlü bir araçtır (White & McCormack, 2006).

Eğitim öğretim faaliyetlerinde geçmiş zamanla ilgili konuların öğretiminde yakın çevreden başlamak, öğrenciler tarafından daha ilgi çekici olmaktadır (Clarke & Lee, 2004). Tarih araştırmacıları, geçmişini daha iyi anlayabilmek amacıyla sıklıkla diğer disiplinlere başvurarak insan faaliyetlerinin birçok yönünü incelemektedirler. Brooks (2008), tarihî konuların öğretiminde yerel konulara eğilimin öğrencileri, insanlar, yerler, kurumlar, topluluklar ve yaşanan kentin eskiden neye benzediği, buradaki insanların nasıl bir yaşam sürdürdüklerine yönelik çıkarımlara götürdüğünü belirtmektedir. Ona göre yerel tarih, gerçeklere bakmak, gerçekleri analiz etmek ve ulusal kültür içerisinde yerel kültürün katkılarını gösterebilmektedir. Tarihî konuların öğretiminde öğrencilere daha zengin bir bakış açısı kazandırmak amacıyla müziğin sözlerinden yola

çıkılarak geçmişin yorumlanmasına imkân tanınabilir (Pellegrino & Lee, 2012). Müzikal bir ürünlerdeki sözler, tıpkı bir arkeoloğun eski bir uygarlığın kültürel gerçekliğini ortaya çıkardığı kalıntılara benzemektedir (Cooper, 1998). Müzik, kültürel yansımaları içeriğinde barındırıp bizi geçmişe dair bir yolculuğa götürdüğü gibi ortaya çıkarıldığı mekâna dair önemli bilgiler içermektedir.

Müziğin coğrafi konuların öğretiminde de başvurulmuş bir kaynak olduğu ifade edilebilir. Belirli bir kültür mekânında ortaya çıkan müzik, mekâna bağlılık, kolektif kimlik oluşumu ve ekonomik yapı gibi birçok coğrafi söylemi de içinde barındırmaktadır (Johansson & Bell, 2009). Müzik, kültürel bir ürün olarak çevre ve mekân konularının öğretiminde coğrafya eğitiminde yararlı olmaktadır. Böylece müzik, öğrencilerin insanlarla mekân arasındaki ilişkiyi anlamlandırırken kültür ile mekân arasındaki bağ görebilmelerine olanak tanımaktadır (Shobe & Banis, 2010). Carney (1998), müziğin coğrafyayla ilişkisini, bölgesel ayırım, mekânın müzik oluşumuna etkisi, festival ve konser gibi kültürel peyzaj alanları, doğal çevre ile olan etkileşim ve insanların ulaşım yolları ve göç hareketlerinden etkilendiğini belirtmektedir.

Müziğin disiplinler arası boyutu incelendiğinde sosyal bilgiler dersine dair birçok ögeyi içinde barındırdığı görülmektedir. Müzik, sosyal bilgiler dersinde geçmişe, bulunan döneme ve gelecek zaman dilimine yönelik bakış açısı kazandırma hususunda başvurulabilecek harikulade bir kaynaktır (Ender & Varga, 2022). Sosyal bilgiler dersinde öğretmen belirli bir olayın, kültürün ve bir grup insanın eylemlerinin öğrenciler tarafından yorumlanması için müzikten yararlanabilmelidir. Müzik, öğrencilere yaratıcı düşünme, eleştirel düşünme, çıkarım yapma ve farklı bakış açılarını kazandırabilme aşamasında zengin bir içerik sunmaktadır. Öğrenciler müzikteki sözlerden yola çıkarak keşfedici bir serüvene dâhil olabilirler. Buna ek olarak ders konusuyla ilgili kaynaklardan yola çıkarak kendi müziklerini yazabilirler (Bukowiecki, 2014). Müzik, görsel sanatlar, dans ve drama gibi sanatsal faaliyetler, sosyal bilgiler dersinde alternatif bilgiler sunmaktadır. Öğrencilerin diğer insanlar hakkında bilgi edinmelerine yardımcı olmak için sanat ürünleri güçlü bir materyal olarak değerlendirilmelidir. Öğrenciler bu materyaller aracılığıyla birer folklor ürünü olarak yöresel hikâyeye ve müziğin ulusal kültürel mirasa katkılarına yönelik farkındalık oluşturabilmektedirler (Zarillo, 2012). Sosyal bilgiler dersinde müziğin kullanılmasının öğretimi anlamlı kılmaktadır ve

öğrencilerde kültürel duyarlılığı geliştirmektedir. Özellikle insanlar Anadolu kültürünün bir ürünü olan Türk halk müziğine karşı oldukça duyarlı davranmaktadırlar (Ezgü, 2022).

2.6. Toplumsal Bellek Unsuru Olarak Türküler

Müzik, kültürel bir üretilerdir. Kültürün bir bütün olduğu düşünöldüğünde insanlık tarafından oluşturulan ve toplum tarafından kabul görüp miras olarak aktarılan geleneklerin birçoğu kültürün kapsamına girmektedir. Müzik kültürü ise müziğe ilişkin bilgi ve becerilerin işe koşulması sonucunda ortaya çıkarılan eserlerin geçerli ahlak kurallarıyla bütünleşmesi sonucunda ortaya çıkan ve kabul gören bir bütündür (Karkın & Karaburun Doğan, 2016, s.2). Kültür kavramının belirli bir tanımını yapmak güçtür. Kültür, kuşaktan kuşağa aktarılan giyim kuşam, araç-gereç ve mimari yapı gibi maddi unsurların ve inançlar, semboller, değerler gibi manevi unsurların tamamının dâhil olduğu yaşam biçimi olarak tanımlanabilir. Bir milletin dili, duygu ve düşüncelerini ifade etme şekilleri, gelenek, görenek, töre, örf ve adetleri, kurumları, sosyal ve siyasi yapıları, yasaları, törenleri, kutlamaları, kullandığı alet ve teknikleri, sanat eserleri, yaşamlarını sürdürme şekilleri, dinleri, inançları, müzikleri, dansları, sporları hepsi kültürel ürünlerin kapsamındadır (Yazıcıoğlu, 2010).

Kültür, bir toplumun üyelerinin birbirleriyle paylaştıkları ve sonraki nesillere aktardıkları maddi ve manevi ögeler bütünüdür (İçli, 2011, s.109). Toplum kültürün yaratımıyla birlikte kendi kimliğini oluşturur ve bu kimliği gelecek kuşaklara aktararak devam ettirmektedir. Ancak bu aktarım sürecinde kültür sabit bir şekilde kalmamakta ve değişime uğramaktadır (Şimşek, 2017). İnsanın yaşamını devam ettirebilmesi için verdiği çaba ve bu çabanın sonucunda başarıya ulaşması, kültürel bir varlık olmasına bağlanmaktadır. Yaşam serüveninde elde ettiği deneyimler sonucunda elde etmiş olduğu bilgileri koruyup yeni kuşaklara aktarma becerisi kültürün devam etmesinde en etkili faktördür (Güvenç, 2004). Kültürün birçok tanımındaki ortak nokta, kendine has bir yaşayış ve davranış biçimi olduğudur (Kafesoğlu, 2019).

İnsan var olduğundan beri farklı insanlarla birlikte yaşamayla birlikte edindiği yaşamsal tecrübelerini bilinçli ya da bilinçsiz sonraki nesillere aktarmıştır. Bu tecrübeler

hayatta kalabilme hususunda belirleyici rol olmuştur. Nitekim insanı insan yapan değerler mekanizması, kültürel öğeler tarafından şekillenmektedir. Bu bağlamda düşünüldüğünde kültür, insanlık tarihine ışık tutabilecek bir gen haritası gibi değerlendirilebilir. Bu haritanın bir bileşeni ise müziktir. Müziğin kültürden etkilenen ve kültürü etkileyen dinamik bir yapısı bulunmaktadır (Nacakcı, 2021).

Türk müzik kültürünün gelişimi, tarihsel serüven içerisinde geniş coğrafyalara hükmedilmesiyle birlikte çeşitlenerek çok boyutlu bir hâlde seyir etmiştir (Canbay, 2021). Asya'nın iç kesimlerinden Karadeniz'in kuzeyine, Kuzey Afrika'ya ve Balkanlar'a kadar yayılmış olan Türk kültürü birçok kültürle etkileşime girmiştir (Vural, 2016). Yerleşik yaşama geçmeden önce sürekli konargöçer bir yaşam tarzının olması müzik kültürünü de etkilemiştir. Gömeç (2015), Çin'den Doğu Türkistan'a gelen musikişinasların Türk çalgılarını alarak Çin'e götürdüğünü belirtmektedir.

İslam öncesinde yaşayan Türklerin mezar kalıntılarında müzik aletlerinin bulunması (Beksaç, 2011), elçi kabulünde davulların çalınması ve böylece müziğin devlet erkânınca kullanılması (Ögel, 2000), “meşreb” adı verilen sosyal faaliyet günlerinde müziğin yer alması (Öger, 2013), dini törenlerde davul çalınması (Yay, 2010), Türk kültüründe müziğin önemli bir yerinin olduğuna işaret etmektedir. Türk kültüründe müzik, bir taarruz işareti olarak askeri alanda, tedavi yöntemi olarak sağlık çalışmalarında, eğlence aracı olarak toylarda, bayramlarda ve düğünlerde etkin şekilde kendini göstermektedir (Vural, 2016).

İslam öncesinde daha çok ölen birinin ardından ağıtlar söyleme odağında devam eden ozanlık geleneği, İslamiyet'in kabul edilmesiyle farklı coğrafyalara geçişle birlikte çeşitlenerek devam etmiştir. Örneğin; 13. yüzyılda Horasan'dan Balkan coğrafyasına giden Sarı Saltuk ile birlikte bir araya gelen ozanlar nasihat odaklı nefesler söylemişlerdir (Yardımcı, 2014). Ozanlık geleneği, usta-çırak ilişkisi ve halkı bilinçlendirme çerçevesinde düşünüldüğünde Türk kültüründe informal bir öğrenme ortamına örnek teşkil ettiği ifade edilebilir (Çınar, 2022). Bu gelenek, Türk halk müziğinin de temelini teşkil etmektedir. Köprülü'ye göre (1976) henüz tarihi kesin olarak bilinmeyen ozanlık geleneği, Anadolu'da obalarda, ordularda bilhassa her türlü toplantıda kopuzlarıyla birlikte devam etmiştir. Anadolu Türkleri, Anadolu'da yaşayan diğer milletlere “Türkü”, “Türkmânî” “Varsağı” “Koşma” ve “Deyiş” gibi türler

aracılığıyla saf bir Türkçe ile millî ve dini ülkülerini anlatmaya çalışmışlardır. Türklerin zaman içerisinde geniş bir coğrafyada hüküm sürmesiyle birlikte müzik kültürünün de çeşitlendiği ifade edilebilir. Askeri müziğe İslamiyet'in kabul edilmesiyle birlikte Tekke müziği ve medreselerde musiki eğitimi dâhil olmuştur. 9. ve 10. yüzyıllarda yaşayan Türk İslam bilginleri Farâbî ve İbn Sînâ'nın müziğe dair eserler verdiği bilinmektedir (Kara, 2014). Müzikten yararlanan alanlar Selçuklular ve Osmanlı döneminde de çeşitlenerek devam etmiştir. Hem devlet törenlerinde hem de hastalıkları tedavi etme hususunda bu dönemlerde de müziğe başvurulmuştur (Sezer, 2011). Müzik kültüründe bu tür zenginliğin meydana gelmesi Türk müzik kültüründe belirli türlerin ortaya çıkmasını da beraberinde getirmiştir.

Türk müziği kesin bir ayrım olmasa da Türk sanat müziği, klasik müzik, askeri müzik, dinî müzik, popüler müzik ve Türk halk müziği şeklinde sınıflandırılabilir (Canbay, 2021). Bu araştırmada Türk halk müziği ekseninde olan ve insanların ya da toplumların yaşam biçimini yansıtan, geçmişten bilgiler sunan ve mekâna dair öğeleri içinde barındıran türküler ele alınmıştır.

Türk halk şiirindeki en eski türlerden biri olan türkü, köken olarak “Türk’ten gelmektedir. Türkü, Türk sözcüğünün sonuna aidiyet ekinin eklenmesiyle birlikte “Türk’e ait” anlamı taşıyan Türkî şeklini almıştır. Türkî ise zaman içerisinde değişime uğrayarak “türkü” biçimine dönüşmüştür (Aslan, 2021, s.138). Türk Halk Edebiyatının öncü isimlerinden Mehmet Fuad Köprülü ise türküyü, “Türklere mahsus bir beste ile söylenen halk şarkılarıdır” biçiminde tanımlamıştır (Köprülü, 1976, s.246). "Türkü" terimini ilk kez dile getiren kişi, 15. yüzyılın ünlü dil ve edebiyatçısı Ali Şîr Nevaî'dir (Yakıcı, 2013). Türkü, ilgili alan yazında “Türk’e has”, “Türk’e ilişkin” ve “Türk’e özgü” gibi benzer terimlerle yerini almıştır. Türkülerin bir halk ürünü olmasıyla birlikte devlet makamlarınca da korunduğu ifade edilebilir. Ali Şîr Nevaî “Mizânül Evzân” adlı eserinde türkülerin meclisleri süslediği ve çok beğenildiği, bu türü iyi seslendirenlerin ise sultanlar tarafından himaye edildiğini ifade etmektedir (Özbek, 2014). Türkiye Cumhuriyeti’nde Dârülelhan öncülüğünde derleme çalışmaları başlatılmış ve bu kurumun İstanbul Devlet Konservatuarı haline getirilmesiyle birlikte de devam etmiştir. Mustafa Kemal Atatürk’ün fikirlerinden etkilendiği Ziya Gökalp, folklor ezgilerinin batı tarzı müzikle harmanlanması gerektiği yönünde fikir belirtmiştir (Gökalp, 1976).

Türk kültüründe türküler, toplumun duygu ve düşünceleri, yaşama bakış açısı, ninniler ve ağıtlar aracılığıyla doğumdan ölüme kadar tüm yaşam serüvenini kapsayan bilgiler içermektedir. Türkülerde, acı, sevinç, nefret, tutku, sevgi, ayrılık, kahramanlık, kıtlık, deprem gibi hem bireysel hem de toplumsal olgulara dair bilgiler bulunmaktadır. Toplumun ilgi alanına giren her olay için bir türkü yakılmaktadır (Batur, 1998). Türküler, toplumun genelini ilgilendiren tarihî, sosyal ve kültürel bir olayı içermektedir. Konusu ne olursa olsun türküler, Türk toplumu tarafından benimsenmekte, bellekte yaşatılmakta ve düğün, tören, kutlama ve yerel sohbetlerle gelecek nesillere aktarılmaktadır (Mirzaoğlu, 2015).

Türkülerin bir kısmı yapıcıları halk şairi olarak belli olan ve sahiplerinin adını ya da mahlasını taşıyan bir kısmı ise bir oluşturanı olmasına rağmen sözlü gelenek içerisinde sahiplerinin adının kaybolduğu anonim karakterde özellikler göstermektedirler. Anonim karakterdeki türküler, zaman içerisinde değişikliğe uğrayarak toplumun ortak ürününe dönüşmüştür. Türküler, Türk insanının zevkleri ve ruh haline yönelik bir gen haritası niteliğindedir. Toplumun derdi, davası, doğası, sevgisi, acısı ve toplumsal olaylar karşısındaki tepkileri türkülerdeki sembolik dil ile ifade edilmektedir. Bu ifade biçimi ise belirli mesajlar içermektedir. Örneğin; Yemen ve Budin türküler, içeriğinde barındırdığı bilgi hazinesiyle sosyal ve siyasi tarihe yönelik bir kaynak niteliğinde değerlendirilebilir (Aslan, 2021).

Türküler, yaşanan kültürün aynası mahiyetindedirler (Vural, 2011). Toplumun geçmişte yaşadığı deneyimleri geleneklere aktararak bir kültürel belleği canlı tutmaktadırlar. Bu durumda benzer olaylar yaşanması durumunda başvurulabilecek bir kılavuz özelliği taşımaktadır. İnsanlar yaşadıkları fiziki ve sosyal çevreden etkilenmekte, bireysel alanlarını korumakla birlikte ortak kimliğin de bir parçası olarak sorumluluklarını yerine getirmektedirler. Bu sorumluluklar, toplumun bir üyesi olarak bireyin toplumsal varlığını sürdürebilmesi için ortak kimlik ile yerine getirilmektedir (Çevik, 2015).

Halk kültürünü yansıtan birçok ürün yaşanan döneme dair bilgiler içermektedir. Türküler genelde bir olay üzerine yakılmaktadır. Buradaki “yakmak” ifadesi de bir olay sonrasında yaşanan acıyı dindirebilmek amacıyla dışavurum olarak nitelendirilebilir. Türkünün yakıldığı konu özeldir ancak dile getirilenlerde herkes kendinden bir parça

bulur, ortak bir duyguya işaret eder (Özcan, 2004). Türküler zengin içeriğini geçmişten almakta ve toplumun köklerinden gelen ses ile ruhlara hitap etmektedir. Türkülerin ortaya çıktığı dönemden çok uzak dönemlere ışık tutan bir yapısı bulunmaktadır (Başgöz, 2008).

Türküler, Türk toplumunun dünyaya bakış açısına, inancına ve ahlak anlayışına dair mesajlar içermektedir. Eğitimin kültürel aktarım rolü düşünüldüğünde millî kimlik inşa edebilmek amacıyla yalnızca bir sanatsal yaratım olarak değil de aynı zamanda eğitim öğretim faaliyetlerinde bir araç olarak da yararlanılması gerekmektedir (Yılar, 2021). Bir milletin kültürel kimliğin yansıması olan türkülerden farklı derslerde yararlanılmaktadır. Doğrudan bireyi ve toplum ile ilgili olan hemen her konuda türkülerin zengin içeriğine başvurulabilir. Türküleri erken yaşlarda tanıma fırsatı bulan öğrenciler, kendi toplumuna, diline, geleneğine dair bilgiler edinerek içinde bulunduğu toplumla ve kendisiyle barışık bir şekilde yaşamını sürdürmektedir (Karakaş, 2019). Eğitimde kültür aktarımı aracılığıyla kültürel öğelerin öğrencilere kazandırılmaktadır. Böylece öğrenciler yaşadıkları toplumdan izler bularak örfü, gelenek ve göreneklerini benimseyebilmektedir. Bu doğrultuda sosyalleşerek toplumsal yaşamla daha uyumlu bir izlenim oluşturmaktadırlar. Sosyalleşme ise kavrama ve taklit etme ile yani öğrenme yoluyla gerçekleşmektedir (Başkan, 2019). Türküler bir olay üzerine yakıldığı için ortaya çıkarıldığı dönemden ve mekândan izler taşımaktadırlar.

2.7. Sosyal Bilgilerde Kültürel Miras ve Türküler

Sosyal bilgiler, 20. Yüzyılın başlarında vatandaşlık eğitiminde bütüncül bir yaklaşım olarak ABD’de ortaya çıkmıştır. Yöneticiler, ABD’ye gerçekleşen büyük göç dalgasıyla birlikte demokratik bir toplum inşa edebilmenin yollarını aramışlardır. Böylece sosyal bilimlerin tekniklerini kullanarak eğitim öğretim sürecinde öğrencileri toplumsal yaşama hazırlayabilmek amacıyla sosyal bilgiler müfredatını hazırlamışlardır. Sosyal bilgiler dersinin çıkış noktası, tarih, coğrafya ve yurttaşlık gibi dönemin popüler sosyal bilimlerinin harmanlanması sonucunda ülkeye gelen öğrencilerin Amerikan mirasını daha iyi anlayabilmeleri ve yapıcı bir şekilde demokratik topluma katılabilmeleri amacına dayanmaktadır (Mindes, 2006). Sosyal bilgilerin ortaya çıkış süreci

incelendiğinde farklı kültürel geçmişi olan insanların mevcut kültüre uyum sağlamasını kolaylaştırma amacı içerdiği görülmektedir. Topluma uyumu kolaylaştırabilecek ve aktif katılımı sağlayabilecek nesilleri yetiştirme sürecinde sosyal bilgilere önemli bir misyon yüklenmiştir. Bu misyon, öğrencileri gerekli bilgi, beceri ve değerlerle donatılması ve onları yaşama hazırlamasının planını içermektedir (Ross, 2006).

Sosyal bilgiler dersi yaşamla iç içe olan bir derstir. Öğrencilerin günlük yaşantılarında karşılaşılabilecekleri problemler karşısında çözüm üretebilmelerine odaklanmaktadır. Çocuklar, sosyal bilgiler müfredatını oluşturan bilgi, fikir, beceri, tutum ve değerlerle bilgili ve yetenekli muhakeme güçleri gelişmektedir. Sosyal bilgiler dersi, öğrencilerin tarihsel olarak akıl yürütme, toplumsal sorunlarını çözme, kültürel farklılıkları görme, çevreyi koruma ve farklı insanların umutları, hayalleri ve mücadeleleriyle duygudaşlık kurabilme gibi özellikleri kazanmalarına olanak tanımaktadır (Parker, 2014). NCSS'nin sosyal bilgiler çerçevesini belirlediği temalar incelendiğinde ilk temanın "Kültür" olduğu görülmektedir. Bu temada öğrenciler kendi yaşadıkları mekândaki kültürel mirası öğrenmesi ön görülmektedir. Buna ek olarak farklı kültürlerle ortak özelliklerin ne olduğuna, din veya siyasi idealler gibi inanç sistemlerinin kültürü nasıl etkilediğine, kültürün nasıl değiştiğine, dilin kültür konusundaki işlevine yönelik bilgi edinmeleri amaçlanmaktadır (NCSS,1994).

Sosyal bilgilerde kültür teması, öğrencilere mimari yapı, sanat, müzik, gündelik yaşamda kullanılan araç gereçler, yeme ve giyinme alışkanlıkları gibi maddi öğeler içerirken diğer yandan değerler, inanç sistemleri, özel günleri kutlama gibi manevi öğeleri de içerisinde barındırmaktadır (Mindes, 2006). İlkel toplumlarda kültürel aktarım yaygın eğitim şeklinde gerçekleştirilirken modern dönem toplumlarında eğitim kurumları tarafından devam ettirilmektedir (Oğuz Haçat, 2019). Eğitimde kültürel mirasın öğretilmesi, somut kültürel miras ve somut olmayan kültürel mirasın aktarımını içermektedir. İlköğretim aşamasında bu aktarım sürecinin gerçekleştirildiği derslerden biri de sosyal bilgiler dersidir (Çengelci, 2012). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (SBDÖP) incelendiğinde "Kültür ve Miras" öğrenme alanı ile ilgili kısımda "Temelde tarih odaklı olan bu öğrenme alanı kültür ve kültürel mirası ön plana çıkaran bir yapıya sahiptir. Türk kültürünü oluşturan temel öğelerden hareketle kültürün korunması ve geliştirilmesini sağlayacak bir millî bilincin oluşturulmasını amaçlamaktadır. Böylece

öğrenciler kültürel öğelerin, bir toplumu diğer toplumlardan ayıran özellikler olduğunu kavrayacaktır. Bunun yanında kültürümüzün dünya kültürel mirasının renklenmesine ve zenginleşmesine katkı sağladığı kavratılır” gibi bir açıklama yer almaktadır. (MEB, 2018, s.11). Bu öğrenme alanı kültürel mirası ön plana çıkardığı için geçmişle doğrudan bağlantıların kurulabileceği konuları içermektedir. Connerton (2009), geçmiş dönemlerdeki insanların yaşantılarını anlayabilme yolunun onların bıraktığı izleri takip etmekten geçtiğini ifade etmektedir. Türk toplumu tarla bostan ekerek, hayvanlarını otlatarak, demiri işleyerek, düşküne yardımcı olarak, atasına saygı duyarak, örfünü yaşatmış ve gelecek nesillere aktararak var olmayı bilmiştir (Tanrıkulu, 2022). Toplumsal bellekten izler barındıran edebî ürünler geçmişe dair sorgulamalarda başvurulabilecek eserler arasında yer almaktadır. Toplumsal belleğin aktarımı sürecinde yazılı ve sözlü edebî ürünlere başvurmak, hem kültürel miras hem de edebî miras hakkında bilinçli olmayı sağlamaktadır (Burgul Adıgüzel, 2017).

Tarihî konularda araştırma yapmak isteyen araştırmacılar sıklıkla geçmiş dönemlerdeki kanıt olabilecek her türlü izin peşinden gitmektedirler. Yaşam biçiminden bilgiler sunduğu için çoğunlukla kalıntılar ve metin belgeleri üzerinde çalışan tarihçiler, bu kanıtların yanı sıra edebiyat, müzik ve kültürel antropoloji kaynaklarına da başvurumaktadırlar. Böylece disiplinler arasında köprüler kurarak çalışma alanlarına katkı getirmektedirler (Jackson & Pelkey, 2005). Türk kültürüne özgü olan türküler de birçok edebî ürün gibi yaşanan dönemi yansıtmaktadırlar (Atılğan, 2003). Türküler, dönemin ruhunu zengin bir anlatımla aktarma özelliğine sahiptir (Şahin, 2013).

Türkülerde geçmiş zamanla ilgili birçok bilgi yer almaktadır. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersine türkülerin dâhil edilmesiyle birlikte bu bilgilerden yola çıkarak dönemin şartları hakkında çıkarım yapabilecekleri etkili bir öğrenme süreci tasarlanabilir. Örneğin TRT (Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu) Müzik Dairesi Başkanlığı tarafından yayınlanan THMSEA'daki türküler incelendiğinde geçmişteki yaşamın izlerine dair bilgi içeren türkülerini görmek mümkündür. Bu türkülerden sosyal bilgiler dersinde geçmiş zamanı içeren konuların öğretiminde yararlanılabilir. Zaman hususuna ek olarak türkülerdeki coğrafi öğelerden çevre konularının öğretiminde yararlanılabilir. Zamana dair konuların öğretiminde türkülerdeki olaylar ya da tarihi mekânlar, nesnelerin öğretimi tarih alanıyla ilgili iken; hem zamana hem de mekâna dair konuların öğretiminde kültürel coğrafya ile

ilgilidir. Kültür ile coğrafyanın kesişimi olan kültürel coğrafya, bir toplumun gelenekleri, yeme içme alışkanlıkları, giyim kuşam gelenekleri, müzik kültürü, mimari yapı, dini ve dili üzerine incelenmesini içermektedir (Tanrıkulu, 2022). Türkülerde yer alan askere gitme, bayramlaşma, giyim kuşam kültürü, yemek kültürü, tarihî mekânlar ve doğal varlıklar, özel günler ve bu günleri anma kültürü gibi ögeler sosyal bilgiler dersinde kültür ve miras öğrenme alanında öğretilmesi amaçlanan konulardan bazılarıdır. Türk toplumunun bellek mekanizması olarak görülen türkülerde birçok kültürel miras unsuru yer almaktadır. Türk kültüründe yaşanılan olaylar üzerine türkü yakılarak acıyı dindirme ya da sevinci paylaşma yoluna gidilmiştir. Bu durum ise türkülerde zengin bir bilgi içeriğinin olmasına etki etmiştir. Geçmişin izlerini yansıtan türkülerde birçok kültürel miras unsurunu görmek mümkündür (şahin, 2013).

2.7.1. Türkülerde Askerlik ve Savaş Unsurları

Yüzyıllar yıl öncesinde ordu millet geleneğine sahip olan Türk toplumu aynı geleneği devam ettirmektedir. Bu gelenek 21. yüzyılda devam ettirilmektedir. Askerliğin Türk kültürü içerisindeki önemi, halk edebiyatına da yansımaktadır (Yiyin, 2009). Maniler, ağıtlar ve türkülerde yer alan konular incelendiğinde askerliğe dair askere gitmeden ev kurulmaması, sevgiliye duyulan  zlem gibi birçok bilginin yer aldığı tespit edilmiştir.

“Bir kıyamet koptu Çanakkale’de.

Asker silah kaptı Çanakkale’de.

Toprak çok can öptü Çanakkale’de.

Baş verdi korudu yurdu ordumuz” (Altan, 2007, s.138).

“Eledim eledim h ll k eledim” türküsünde ise bir annenin çocuğunu büyütüp askere gönderdiğine dair bilgiler yer almaktadır.

“Aynalı beşikte (canan) bebek beledim.

B y tt m besledim asker eyledim.” (TRT, 2006a, s.306).

Bu türküdeki unsurlara benzer olarak halk ozanlarının eserlerinde askere gidenin eline kına yakıldığını ifade eden türküler de bulunmaktadır. Âşık Mevlüt İhsan ’nin “OĞul” adlı türküsünde:

“G le güle  Ğurladık askere.

Gidip bekleyesin vatanın oğul.

Anan niçin kınaladı ellerin.

Sırtı kınalanır kurbanın oğul.” (Düzgün, 2015. s.37) gibi dizeler yer almaktadır. Türk toplumunun belleğinde askerliğe atfedilen öneme dair bilgiler yer almaktadır. Birçok farklı yöreye ait türküde askere gitme durumu, sevdiğine kavuşma ya da evliliğe geçişin ön koşulu olarak yer almaktadır. “Git askere gel eyle, gel de beni yâr eyle” (TRT, 2006a, s.24). “Seni alacağım ama askerlik var geride” (TRT, 2006a, s.35). “Cabur dağdan kuş geliyor. Mavzer sesi hoş geliyor. Bölük bölük giden asker. Geri dönmüş boş geliyor.” (TRT, 2006a, s.197). “Cabur dağdan kuş geliyor” türküsünde mavzer sesi, bölük, asker gibi öğeler bu türkünün geçmiş zamanda askerin de dâhil olduğu bir olay üzerine ortaya çıkmış olduğuna dair ipuçlarıdır. O dönemde gerçekleşen bir olayda ya da savaşta nelerin olup bittiğine dair ipuçları içermektedir. Askerlik ve savaşla ilgili türküler, askerliğin iyi yanı, zafer, bozgun, askere gitmek, askere çağrılmak, kışla ve cephe gibi unsurlar barındırmaktadır. Bu türkülerde belirli bölümler askerlikle ilgili iken bazı türküler doğrudan tarihî bir olayı da içerebilmektedir (Başgöz, 2008).

Sosyal bilgiler dersinde “Kültür ve Miras” öğrenme alanında askerlik konusunun öğretimi esnasında Türk toplumunun belleğinde askerliğe dair oluşan izlenim, türküler aracılığıyla desteklenebilir. Öğrencilerin toplumun belleğine yönelik keşifler gerçekleştirebilecekleri neden-sonuç ilişkisi kurabilme, değişim ve sürekliliği algılama becerilerini işe koşabilecekleri bir öğretim süreci planlanabilir. Buna ek olarak vatanseverlik, duyarlılık, sevgi ve sorumluluk gibi değerlerin de önemi hissettirilebilir.

2.7.2. Türkülerde Bayram

Bayramlar, toplum hayatından kolektif bir olgu olarak ortaya çıkan ve takvime bağlı kalınarak belirli günlerde toplum tarafından paylaşılan kolektif kimliğin dışavurumu olan kültürel formlardır (Artun, 2008, s.110). Türk kültüründe millî, dinî ve mevsimlik olmak üzere üç bayram dönemi bulunmaktadır. Millî bayramlar, tarihî öneme sahip olan günlerin hatırlanması ve yaşatılmasını, toplumun millî birlik ve dayanışmasını pekiştirmesini sağlamaktadır (Selanik, Ay ve Güllü, 2020). Dinî bayramlar da millî bayramlar gibi birlik ve beraberliğin yüksek düzeyde olduğu dinî değerlerin yaşatılmaya çalışıldığı günlerdir (Köse, 2013). Bayramların türkülerdeki yansımaları incelendiğinde; “Bugün bayram günüdür, Güzeller düğünüdür” (TRT, 2006a, s.183), “Can bula

cananını, Bayram o bayram ola, Kul bula sultanını, Bayram o bayram ola.” (TRT, 2006a, s.198), “Bayram gelir küsülüler barışır, Uzat ellerini bayramlaşalım.” (TRT, 2006b, s.731), “Buna bayram günü derler, Dostla düşman bir olur.” (TRT, 2006b, s.731), gibi türkü sözlerinin yer aldığı tespit edilmiştir. Bunlara ek olarak toplumsal belleğin hatırlama boyutuna işaret eden, bir şehrin düşman işgalinden kurtuluşunu konu alan türküler de bulunmaktadır. Kurtuluş günleri, Anadolu’da birçok şehirde bayram havasında kutlanmaktadır. Düşman işgalinden kurtuluş, zafer kazanma olarak türkülerde kendini hissettirmiştir. Örneğin Kahramanmaraş’ın düşman işgalinden kurtuluşu, “On iki Şubat’tır kurtuluş günü, O gün muradına erdi Maraşlı, Her tarafta yaptık utma düğünü, O gün muradına erdi Maraşlı.” türküsünde hafızalarda yaşatılmaktadır. Türküler incelendiğinde bayramlar, bir düğün havası niteliği taşıması, manevi değerlere vurgu, küskünlüklerin, dargınlıkların bittiği ve düşmanlığın ortadan kaldırıldığı günler olarak ifade edilmiştir. Sosyal bilgiler dersinde geçmişi hatırlama, millî kimlik oluşumu, toplumsal değerlerin yer aldığı bayramla ilgili türkülerden yararlanmanın öğrencilerde estetik, sorumluluk, kültürel mirasa duyarlılık, aile birliğine önem verme gibi değerlere değinilebilir. Buna ek olarak zaman ve kronolojiyi algılama, empati, değişim ve sürekliliği algılama ve sosyal katılım becerileriyle ilişkilendirilebilir. Böylece öğrencilere öğretim sürecinde kendi kültürel kimliklerini yönelik farkındalık kazandırılabilir ve geleneği hatırlatma ve yaşamlarıyla ilişkilendirmelerine olanak tanınabilir.

2.7.3. Türkülerde Giyim Kuşam Kültürü

Müzik kültürü, müzikle ilgili bilinmesi gerekenlerin dışında toplumların yaşam biçimlerine, alışkanlıklarına, dillerine ve giyim kuşam faaliyetlerine, kısacası kimliklerine dair bilgiler sunmaktadır (Nacakcı, 2021). Giyim kuşam faaliyetleri maddi kültürün ögesi olarak bilinmekle birlikte içeriğinde toplumsallığı da barındırmaktadır (Tezcan, 1983). Giyim kuşamda, iklim şartlarının, üretim faaliyetlerinin dinî inanışların, kültürel farklılıkların, zevklerin, hatta ekonomik durum ve bazı sosyal değerlerin etkisi görülebilmektedir (Meydan & Guliyeva, 2020; Türkyılmaz, 2017). Tarihsel olarak değerlendirildiğinde sanayileşme öncesinde insanların yoğun bir şekilde tarım ve hayvancılıkla uğraşmalarının giyim kuşam faaliyetlerine de yansıdığı ifade edilebilir.

Giyim kuşam faaliyetleri incelenirken ele alınacak öğelerin başında öncelikle incelenecek toplumun yaşadığı coğrafyada kıyafetlerin yapımı için gerekli malzemelerin olup olmadığına bakılmalıdır. İpek ve pamuğun Çin’de yoğun olması, kıyafetlere de etki etmektedir (Ögel, 1978). Giyim kuşam biçimi semboliktir ve toplumların kültürü hakkında bilgiler vermektedir. Türk kültüründe konargöçer yaşam tarzı, soğuk iklim bölgelerde verilen yaşam mücadeleleri ve çevre toplumlarla olan komşuluk ilişkileri neticesinde bir etkileşim gerçekleşmiştir. Türk giyim kuşam kültüründe çalıya, soğuğa ve dış etkenlerden koruyabilecek özellikte olan kürkün giyilmesi de yaşam biçimiyle ilişkilidir (Tezcan, 1983). Hunların hayvancılık faaliyetlerinde bulunması, giyim kuşamda yün ve keçenin kullanımına, Uygurlardaki sanatsal faaliyetlerin gelişiminin, süslemeli elbiselere etki ettiği ifade edilebilir. Anadolu uygarlıklarından biri olan, Friglerin hayvancılık ve dokumacılıkta ileri seviyede olmaları, “fibula” adlı çengelli iğneyi yapmalarına etki etmiş olabilir. Çengelli iğne, Anadolu’da birçok yörede oya ve örgü işlerinde kullanılmakta ve “Firkete” olarak adlandırılmaktadır (Karakelle & Özbaşı, 2019).

Farklı iklim tiplerinin görüldüğü, geçim faaliyetlerinin çeşitlendiği Anadolu’da farklı yörelere ait türkülerde farklı kıyafetler yer almaktadır. Karasal iklimin hâkim olduğu Sivas yöresine ait “Sözün bilmez bazı cahil elinden” adlı türküde giyim kuşama dair; “Kimi abdal olmuş girmiştir posta, aba ağlar, hırka ağlar, şal ağlar.” (TRT, 2006b, s.702), ifadeleri yer almaktadır. Aba, kaba kalın yünlü kumaş anlamına gelmektedir (Koçu, 1967. s.7). Karasal iklimle göre daha sıcak olan ve Akdeniz ikliminin hâkim olduğu Burdur yöresine ait “Evlerinin önü iğde dalları” adlı türküde ise: “İğde dalı boynun eğmiş hakka yalvarı, Ayağına giymiş pembe şalvarı.” (TRT, 2006a, s.344). ifadeleri yer almaktadır. Sosyal bilgiler öğretiminde karşılaştırmalı bir şekilde farklı yörelerin türkülerinden yararlanılarak coğrafyanın insan hayatına etkisine dair öğrencilerin düşünme becerilerini aktifleştirmeleri sağlanabilir. Buna ek olarak türkülerde eski dönemde ayakkabı yerine giyilen, çarık, yemeni, potin gibi günlük yaşam öğeleri yer almaktadır. Öğrencilerin hem kavramsal dünyasını geliştirmek hem de zaman içerisindeki değişimi fark edebilmeleri için bu tür öğelere de başvurulabilir.

2.7.4. Türkülerde Yemek Kültürü

Türk yemek kültürü, Türk hâkimiyetinin ulaştığı hemen her bölge ile etkileşime girmiş, zengin bir içeriğe sahiptir ve yöreden yöreye farklılıklar göstermektedir. Yörenin geleneksel tüketim alışkanlıklarını, ekonomik yapısını, iklim ve çevre şartlarını yemek kültüründe görmek mümkündür (Kabacık & Aksoy, 2019). Bir toplumun yemek kültüründe etkili olan faktörlerin başında coğrafya gelmektedir. Bir bölgenin, hangi tür hayvan yetiştiriciliğine uygun olduğu, coğrafi konumu, tarımsal üretim biçimleri ve sosyokültürel ilişkileri o bölgenin mutfak kültürüne yön vermektedir. Karadeniz mutfak kültürü, denize yakın konumu ve geçim faaliyeti olarak balıkçılığın yaygın olması ile birlikte yemek kültüründe deniz ürünlerin geniş bir şekilde yer aldığı görülmektedir. Doğu ve Güneydoğu’da besi hayvancılığının fazla olması et üzerine bir yemek kültürünün olmasını etkilemektedir (Dumlu Güler, Acun & Özdemir, 2020). Yemek kültüründe yöreden yöreye görülen bu farklılıklar türkülerde de yansımaktadır. Karadeniz yöresinde Giresun türküsünde: “Ayağında yün bağı. (Ah canım mercanım), Ben yemem koyun yağı. (Bir tanem).” (TRT, 2006a, s.20). Yine Karadeniz yöresinden Trabzon türküsünde “Oy çalamadım gitdi, Sürmene havasuni, Bu yıl da yiyemedum hamsinin tavasuni” (TRT, 2006b, s.635). Erzurum türküsünde ise: “Erzurum kıştan ağlar, kebabı şiştan ağlar.” gibi ifadeler yer almaktadır (TRT, 2006a, s.326) yer almaktadır.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında 5.sınıf düzeyinde “Kültür ve Miras” öğrenme alanında “Ülkemizin çeşitli yerlerinin kültürel özellikleri ile yaşadığı çevrenin kültürel özelliklerini karşılaştırarak bunlar arasındaki benzer ve farklı unsurları belirler.” kazanımı yer almaktadır (MEB, 2018). Farklı yörelerin kültürel özellikleri türküler aracılığıyla karşılaştırmalı bir şekilde öğretilir. Öğrenciler türkülerdeki ipuçlarından yola çıkarak türkünün yöresindeki coğrafi şartları, yaşam biçimlerini ve bu tür unsurların yemek kültürüne etkisini keşfedebilirler. Karadeniz (2020), türkülerin öğrencilerde hem yaşadıkları yerin hem de farklı kültürlerin yaşayış biçimlerini öğrenmeleri hususunda başvurulabilecek kaynaklar olduğunu, analiz, sentez ve değerlendirme gibi üst düzey bilişsel basamaklarda etkili olacağını ifade etmektedir.

2.7.5. Türkülerde Tarihî Mekânlar

Geçmiş dönemlerin somut mirası niteliğinde olan tarihî mekânlar öğrencilerde tarih bilincinin oluşum sürecinde önemli bir yer tutmaktadır. Tarihî mekânlar sayesinde öğrenciler geçmiş ile bugün arasında ilişkilendirme yapabilirler. Tarihî bir olaya şahitlik etmiş olan bir mekân aynı zamanda hatırlatıcı bir özelliğe sahiptir. Öğretim sürecine tarihî mekânların dâhil edilmesiyle birlikte öğrenciler, bu mekânların ne zaman, nasıl ve neden oluşturulduğuna dair düşünme becerilerini aktifleştirebilmektedirler (Gökkaya & Yeşilbursa, 2009). Türküler, oluşturulduğu yörenin tarihî mekân ve eserlerinden bilgiler sunmaktadır. Bayburt yöresine ait “Bayburt’un uzun yolunda” türküsünde “Bayburt kalesinde yeğim kaldı.” (TRT, 2006a, s.119) ve Afyon yöresinde “Çemberim dalda kaldı” adlı türküde “Kalenin ardı pınar, elimi soksam donar.” (TRT, 2006a, s.225) bulunan yörenin bellek mekânlarına dair ifadeler yer almaktadır. Türkülerde başka bir tarihî mekân olan camiler de yer almaktadır. Örneğin; Bilecik’te bulunan Orhangazi Cami halk arasında “Kurşunlu Cami” olarak bilinmektedir. Yöreye ait “Ben Yâre Yolladım Bir Elmas Kutu” adlı türküde “Kurşunlu camide kıldım ben bir namazı.” (TRT, 2006a, s.133) ifadesi yer almaktadır. Buna ek olarak caminin herhangi bir bölümüne dair ifadelerin yer aldığı türkülerde bulunmaktadır. “Yüksek mihrabında yazılar gördüm, kim bilir ne mutlu zamandan kalmış.”, “Türklüğün en parlak zamanında, abu hayat vardı şadranında (şadırvanında).” (TRT, 2006b, s.766). Bu tür tarihî mekânların yanı sıra han, hamam, medrese gibi türler de türkülerde yer almaktadır. Sosyal bilgiler dersinde bu mekânların neden yapıldığı ve o dönemdeki yaşamın nasıl olabileceğinin sorgulamalarını geliştirilebilir. Zaman ve kronolojiyi algılama, empati ve değişim sürekliliği algılama becerisinin öğretilmesi sürecinde bu içeriğe sahip türkülerden yararlanılabilir.

2.7.6. Türkülerde Konut Tipleri

Taşınmaz kültür varlıkları olarak evler, yaşanan yerin toplumsal belleğini yansıtmaktadır. Doğal ortamda benzerlikler görülse de toplum kendi kültürel birikimini çevrenin sunduğu imkânlarla birleştirerek barınma ihtiyacını karşılamaktadır (Gök & Kayserili, 2013). Farklı iklim tiplerinin görüldüğü Anadolu coğrafyasında farklı konut tipleri bulunmaktadır. Yaşanılan bölgenin mimari özelliklerinin doğayla bütünleşmesi,

kültür ve çevre etkileşimine en güzel örneklerden birini sunmaktadır. Bu etkileşim, kendini kırsal bölgede daha fazla göstermektedir. Coğrafi şartlar, özellikle iklim ve bölgenin topoğrafyası, insanın birçok faaliyetinde olduğu gibi konut ve barınma hususunda farklı konut tiplerini ortaya çıkmasında etkili olmuştur (Özgen, 2018). Bu konut tiplerinin türkülerde yansması “kerpiç”, “dam”, “konak” “taş duvar”, “demir ev”, “eyvan”, “çatma” vb. şeklindedir. Karasal iklimin hâkim olduğu Şanlıurfa yöresinde: “Bindim kerpiç divara, seyrettim eski yara.” (TRT, 2006a, s.86) ve Diyarbakır yöresinde: “Kerpiç kerpiç üstüne kurdum binayı” (TRT, 2006b, s.545) ifadeleriyle türkölere yansıdığı görölmektedir. Karasal iklime göre daha sıcak bir iklim tipi olan Akdeniz iklimin hâkim olduğu Burdur yöresi türküsünde ise “Denizin dibinde haçcem demirden evler.” ifadesi yer almaktadır. Sosyal bilgiler dersinde farklı coğrafi şartlarının konut yapısını nasıl etkilediğine yönelik öğrencilerin düşünme becerilerini aktif edebilecek bir öğretim süreci planlanabilir.

2.7.7. Türkölere Yaşam Biçimi

Oluşturulduğu dönemin yaşam biçimini ve geçim faaliyetlerini de türkölere görmek mümkündür. İnsanların günlük uğraşlarına dair ipuçlarını içeren türkölere sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin eski dönemlerde insanların yaşam biçimleriyle yaşanan dönemdeki yaşam biçimi üzerine karşılaştırma yapabilecekleri bir öğretim süreci planlanabilir. THMSEA’daki türkölere incelendiğinde; “Bir bostan ektim pazı.” (TRT, 2006a, s.146), “Arpalıktan arpa biçer.” (TRT, 2006a, s.56), “Ali’m de arpa biçiyor.” (TRT, 2006a, s.31), “Çayır ince biçemedim, su serindir içemedim.” (TRT, 2006a, s.219) gibi türkölere tarımsal faaliyetlerin gerçekleştirildiği bir yaşam biçiminin olduğuna dair örnekler olarak gösterilebilir.

Tarımsal faaliyetlerin yanı sıra birçok türkölere hayvancılık faaliyetlerinin yürütüldüğüne dair bilgiler de yer almaktadır. “Yaylanın kuzusu koçtan seçilmez, otu yemlik suyu kardan içilmez.” (TRT, 2002, s.189), “Evlerinin önü arpa, koyun gelir kırpa kırpa” (TRT, 2006a, s.348) gibi türkölere hem yaylacılık hem de hayvancılık faaliyetlerine dair ipuçları içermektedir. Buna ek olarak “Bir elinde kirkir halı dokuyor.” (TRT, 2006a, s.147), “Köy kızı oturmuş dokuyor halı.” (TRT, 2006b, s.566) gibi türkölere kesitleri de dokumacılığın yapıldığına dair bilgiler içermektedir. Bu tür ipuçları barındıran türkölere,

sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin değişim ve sürekliliği algılama ve zaman ve kronolojiyi algılama becerilerini geliştirmek amacıyla öğretim sürecine dâhil edilebilir.

2.8. “İnsanlar, Yerle ve Çevreler” ve Türkülerde Coğrafi Unsurlar

Türküler kültürel öğelere dair bilgiler sunmakla birlikte yaşanan mekândaki doğal varlıklara dair birçok bilgi içermektedir. Türk toplumu yurt olarak gördüğü mekânı kendi kültürel birikimiyle şekillendirmiş ve mekâna bir kimlik kazandırmıştır (Tanrıkulu, 2022). Kavramsal olarak mekân, insan faaliyetlerinin hareket mekanizmasına zemin hazırlayan fiziksel çevre olarak tanımlanmaktadır (Köşker, 2018, s.79). Türküler ortaya çıkarıldığı fiziksel ortama dair birçok bilgiyi barındırmaktadır. Türküler, ortaya çıktığı coğrafyaya dair jeolojik, topografik, iklimik, hidrografik ifadelerin yanında doğal bitki örtüsü ve doğal afetlere yönelik birçok bilgi bulunmaktadır (Şahinalp, 2012). Yaşamın içinden öğelerin öğretiminin gerçekleştirildiği sosyal bilgiler dersinde çevreyi tanıma, insan ve çevre etkileşimi, mekânı algılama, değişim ve sürekliliği algılama, çevre okuryazarlığı gibi bilgi ve becerilerin öğretimi gerçekleştirilmektedir. SBDÖP (MEB, 2018) incelendiğinde “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanı için: “İnsan yaşamı için gerekli mekânsal temel bilgi, beceri ve değerleri öğrencilere kazandırmayı amaçlayan bu öğrenme alanı, temelde coğrafya odaklıdır.” Bu öğrenme alanı ile insan ve çevresini tanımak, insan-çevre etkileşimini anlamak, bu konuda çeşitli beceri ve değerleri kullanarak bu etkileşimin neden ve sonuçlarını anlamak ve geleceğe yönelik bireysel ya da toplumsal bakış açısı kazandırabilmek amaçlanmaktadır. İnsan, yer ve çevre etkileşimi, geniş ve renkli bir yelpaze oluşturur. Günümüzün teknolojik gelişmeleri sonucunda insanlar tüm dünya ile iletişim kurabilmekte, bu sayede etkilemekte ve etkilenmektedirler. “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanı sayesinde sosyal bilgiler dersinin okutulduğu bütün sınıf düzeylerinde öğrencilere araştırma, çevre okuryazarlığı, değişim ve sürekliliği algılama, gözlem, harita okuryazarlığı ve mekânı algılama becerilerinin kazandırılması hedeflenmiştir. Öğrenciler bu alana, basitten karmaşığa, yakından uzağa ve bulunduğu yerden çevreye doğru açılan ve gittikçe kompleks bir hâl alan bir yaklaşım ile dâhil edileceklerdir.” açıklaması yer almaktadır. İnsan, çocukluk yıllarından başlayarak çevrelerini gözlemleyerek, etrafını, dünyayı öğrenmeye başlamakta ve yaşam biçimlerini

oluşturmaktadırlar (Ablak, 2019). Sosyal bilgiler öğretiminde mekâna dair ögeler içeren türkülerden yararlanarak, öğrencilerin kendi yaşadığı mekânın türküleri ile farklı yörelerden farklı coğrafi özellikler barındıran türkülerden yararlanılarak öğretim süreci yürütülebilir. Böylece hem öğrencilere mekâna dair bağlılığı işaret eden yerliliğe ve yerel kimlik oluşum (Uğur, 2015) sürecine dâhil olabilmeye imkânı tanınabilir hem de insan çevre arasındaki etkileşimin yöreye göre nasıl değiştiğine dair düşünme becerilerini aktifleştirmeleri sağlanabilir.

2.8.1. Türkülerde Yeryüzü Şekilleri

Türkülerde coğrafi unsurların her bir türüne dair bilgiler tespit etmek mümkündür. Ortaya çıkarıldığı coğrafyanın iklimi, yükseltisi, yeryüzü şekilleri, madenleri, kayaç yapısı, doğal afetler gibi fiziki coğrafya konularına ve bunlara ek olarak tarım ürünleri, bitki örtüsü, orman ürünleri, hayvancılık faaliyetleri, ulaşım, göç gibi beşeri coğrafya konularına yönelik birçok bilgi içermektedir (Şahin, 2010). THMSEA'daki türküler incelendiğinde yeryüzü şekillerinden bilgiler sunan birçok türkü tespit edilmiştir. Yeryüzü şekilleri bakımından çeşitliliği fazla olan Türkiye coğrafyasında (Şahin, 2011) dağlar, akarsular, göller, denizler ve ovalara dair coğrafi mekânların türkülerde yansımaları görmek mümkündür. Yeryüzü şekillerinin geçtiği türkülerde dağlara “Palandöken yüce dağ” (TRT, 2006a, s.325), “Ağrı dağından uçdum, çayır çimene düştüm.” (TRT, 2006a, s.9), ve “Bingöl dört dağ içinde.” (TRT, 2006a, s.145) türkü kesitleri örnek olarak gösterilebilir. Akarsuların geçtiği türküleri örnek olarak; “Aras Aras han Aras, Bingöl'den kalkan Aras, al başımdan sevdâyı, Hazerde çalkan Aras.” (TRT, 2006a, s.48), “Fırat kenarında koyunlar kuzlar, yanıma gelmiyor gelinler kızlar.” (TRT, 2006a, s.360), “Çoruh çağlar ne hoş gelir sedası.” (TRT, 2006b, s.701) türküleri gösterilebilir. Yükseltinin fazla olduğu Erzurum-Kars yöresi türküsünde “Su gelir akmayınan, etrafın yıkmayınan” (TRT, 2006a, s.45) ifadesi, yörenin engebeli yapısına işaret ederken Antalya Burdur yöresi türküsünde ise “Dere geliyor dere, kumunu sere sere” (TRT, 2006a, s.271) ifadesi yer almaktadır. İlk türküde coşkun bir şekilde akan suyun etrafı yıkmaya, akarsu aşındırmasını işaret ederken ikinci türküde ise kumunu sermesi akarsu birikim şekillerine işaret etmektedir. “Bir sabah uğradım göl kenarına.” (TRT, 2006a, s.158). “Kalkın durnam kalkın, Van'dan dökülün, Erciş'in gölüne dolun

dökülün.” (TRT, 2002, s.118) gibi türkü kesitleri ise göllerin geçtiği türkülerle örnek gösterilebilir. Yine yeryüzü şekillerinden deniz, “Karadeniz üstünde (de) vapur limanlanıyor.” (TRT, 2006a, s.283) ova “Erzurum ovaları, yayılır develeri.” ve geçide dair “Yol ver bana çıbık beli geçeyim.” (TRT, 2006a, s.221) bilgilerin olduğu türküler bulunmaktadır.

Bütün bunlara ek olarak Türkiye coğrafyasındaki doğal ve beşerî güzelliklerin tek bir türküde dile getirilmiş olduğu türküler de bulunmaktadır. Âşık İsmail Aydın (Daimi)’ın yazmış olduğu türküde; “Karadeniz’in uşağı, Efeler Bağlar kuşağı, Konya’nın altın başağı”, “Ispartam var güller dokur”, “Denizli’de Pamukkale, Antalya’da gür şelale, Dumlupınar’da meşale”, “Daimi’nin güzel yurdu, Ankara’yı Atam kurdu, Samsun Rize güzel Ordu” (TRT, 2006a, s.204) gibi kesitler yer almaktadır. Bu türküde doğal ve beşerî özelliklerin yanı sıra aynı zamanda millî bilince işaret eden öğeler de bulunmaktadır. Öyle ki tek bir türküde bile disiplinler arası bir bakış açısı bulunabilmektedir. Yeryüzü şekilleri konusu, sosyal bilgiler dersinde 5. sınıf düzeyinde öğretilmektedir. Öğrencilerin yaşadığı yörenin coğrafi özelliklerini tanıması, diğer yörelerle karşılaştırma yapması açısından yeryüzü şekillerine dair bilgiler barındıran türkülerden yararlanılabilir.

2.8.2. Türkülerde İklim

Türkülerde belirli mekânların iklim özelliklerine dair ipuçları bulunmaktadır. Örneğin; karasal iklim özelliklerinin görüldüğü Erzurum yöresine ait bir türküde “Kar yağar bardan bardan (lapa lapa)” geçmektedir (Uğur, 2015). Sert karasal iklimin görüldüğü ve yaz sıcaklıklarının çok yüksek olduğu Diyarbakır yöresi türküsünde; “Karpuzlar yenmez oldu, sıcaktan benzim soldu.” (TRT, 2006b, s.526) iklim özelliklerinin yansımaları görülmektedir. Akdeniz ikliminin hâkim olduğu Antalya yöresine ait bir türküde ise “Yaylanın yeli soğuk esmez mi?” (TRT, 2006a, s.221) ifadesi geçmektedir. Bu türküde hem yükseltinin fazla olduğu yaylardaki iklim özelliklerine dair hem de Yörük kültüründe yaylacılık faaliyetlerinin devam ettiğinde dair bilgiler yer almaktadır. Bu türkünün yükseltinin sıcaklıkla ilişkisinin öğrenciler tarafından keşfedilmesine yönelik başvurulabilecek bir materyal olduğu ifade edilebilir. Sosyal bilgiler dersinde iklimin insan yaşantısına etkisi daha önce örnekleri verilen giyim kuşam faaliyetleri ile

ilişkilendirilerek öğrencilerin hem kendi yöreleri hem farklı yörelerin iklim özelliklerine dair çıkarım yapmalarına imkân tanınabilir.

2.8.3. Türkülerde Göç

Göç, tarihsel olarak değerlendirildiğinde en eski dönemlerden günümüze kadar devam eden, doğal ya da beşerî faktörlerin etkisiyle gerçekleşen toplumsal olaylardır (Hali, 2016, s.356). Başgöz (2008) Anadolu’da geçim sıkıntısından dolayı kırsal kesimden kente doğru bir göç hareketinin olduğunu ve geride kalanların hasretliklerini türkülerle yansıttığını ifade etmektedir. THMSEA’daki eserler incelendiğinde gurbet ve göçe dair birçok türkünün yakıldığı tespit edilmiştir. “Kendim gurbet elde gönlüm sılada.” (TRT, 2006a, s.96), “Düşmüşem gurbet ellere, arayıp soranım yoktur.” (TRT, 2006a, s.93), “Bu göçü buradan yükledim, o dağ olmaz bu dağ olsun.” (TRT, 2006a, s.179) ve “Vardım ki yurdundan ayağ göçürmüş.” (TRT, 2006b, s.767) gibi türkü kesitleri incelendiğinde gurbete, göçe dair bilgilerin yer aldığı görülmektedir. Yalnızca ekonomik sebeplerden değil savaş gibi beşerî faktörlerin hissedildiği göçlerin izleri de türkülerde görülmektedir. Birinci Dünya Savaşı yıllarında seferberliğin getirmiş olduğu sıkıntıyı, acıyı toplumun belleğine işleyen (Oruç, 2021) Erzurum-Bayburt yöresine ait “Bir Sandığım Vardır” adlı türküde: “Akşamdan yükleri tay eylediler, sabahdan öküze ho eylediler Erzurum satıldı pay eylediler.” (TRT, 2006a, s.159) ifadesi, düşmanın vatan toprağını işgali sonrasında yaşayan halkın kendi toprağından göç edişi anlatılmıştır. Yine bir Erzurum yöresi türküsünde “Göç göç oldu, göçler yola düzüldi”, “Asker indi Ilıca’nın düzüne” (TRT, 2002, s.94) ifadeleri savaş döneminde gerçekleşen bir göçe işaret etmektedir.

Beşerî faktörlerin yanı sıra doğal faktörlerden dolayı da göçün olduğuna dair bilgiler sunan türküler bulunmaktadır. Âşık Yaşar Reyhani, 30 Ekim 1983 tarihli Erzurum depremine yazmış olduğu ağıtta: “Şura köydür bahçeleri vardır. Sahibi göç etmiş fidan kurumuş. Ayrılık pek yaman ölüm zor imiş. Hele gelin görün bizim köyleri.” “Koyunlar kuzular sahipsiz otlar. Virane yaylalar, matemli yurtlar. Gündüz köyde gezer tilkiler, kurtlar. Hele gelin görün bizim köyleri.” gibi kısımlarda depremden sonra köylerde insanların yaşamayıp göç ettiğine dair bilgiler bulunmaktadır.

Doğal ve beşerî etkenlerden dolayı yaşanan göçlere ek olarak yaylacılık faaliyetlerine dair geçici göçün yapıldığına işaret eden türküler de bulunmaktadır. Konargöçer bir yaşam tarzı olan Yörük kültürünün devam ettiği Antalya yöresinde baharın gelişiyle birlikte hayvanlarını otatabilecekleri serin yaylalara göç hareketi başlamaktadır (Ak, 2015). Bir Burdur türküsünde yer alan “Yaylanın suyu soğuk içilmez, Kırkpınar’a bu zamanda göçülmez.” (TRT, 2006a, s.280) ifadesi yer almaktadır. Yine aynı faaliyetlerin devam ettiği Isparta’nın bir türküsünde “Yaylada gördüm göçünü, Takıver de zillerin üçünü.” (TRT, 2006a, s.165) ifadeleri yer almaktadır. Bir toplumun yaşam biçimi, o toplumun yeme içme, giyim kuşam, müzik kültürüne dair ibareler sunmaktadır. Yörük kültüründe basit ve taşınması kolay müzik aletleri kullanılmaktadır (Ak, 2015). Sürekli bir göç halinde olma durumu, insanları göç esnasında kolaylık sağlaması amacıyla fazla yer kaplamayan ve yük olarak hafif müzik aletlerini yapmaya itmiştir.

Türküler incelendiğinde göç konusunun çok boyutlu bir şekilde yer aldığı ifade edilebilir. Sosyal bilgiler dersinde ekonomik faaliyetler, savaş vb. gibi beşerî faktörlerin ve afet, sel vb. gibi doğal faktörlerin insan hayatına etkisinin nasıl olduğuna dair öğrencilerin düşünme becerilerini aktifleştirilebilecek bir öğretim süreci takip edilebilir. Bu süreç, öğrencilerin hem kendi yöresinin fiziki çevreleri, kültürel miras ve geçmişi hakkında bilgiler içerecek hem de farklı yörelerle karşılaştırma yapabilme imkânı bulacaklardır.

2.8.4. Türkülerde Doğal Afetler ve Çevre Sorunları

Ana unsuru söz ve ezgiye dayanan türkülerde insanlar başlarına gelen olayları ve bu olayların etkilerini, yaşantılarında bıraktıkları izleri dile getirmektedirler. Tarihî bir olay olabileceği gibi sel baskını, yangın deprem gibi doğal afetler de insanların yaşantısını derinden etkilemektedir (Akpınar, 2012). Türküler de insanların yaşadığı sıkıntıların dışavurumunu görmek mümkündür. Örneğin; Aydın yöresi türküsünde: “Şu mehlede yangın var.” (TRT, 2006a, s.206). Samsun yöresi türküsünde: “Çarşambayı sel aldı.” (TRT, 2006a, s.209) ifadeleri yer almaktadır.

Âşık Yaşar Reyhani, 30 Ekim 1983 tarihinde Erzurum’da gerçekleşen bir depreme yaktığı ağıtta: “Yapı sağlam değil plan düz değil. Yıkım engellenmez afet az değil. Ahşap bina çağdaşlığa hız değil. Alt üst etti felek bizim köyleri. Vatandaşlar kan veriyor

durmadan. Sıra sıra grubunu sormadan. Yardım gerek kara günler görmeden. Hele gelin görün bizim köyleri.” Deprem sonrasında yaşanan acıyı dile getirirken diğer yandan insanların bu tür afet durumlarında insanların birbirlerine nasıl yardım ettiğine dair bilgiler sunmaktadır. Yine Erzurum-Bayburt yöresine ait “Bir Sandığım Vardır” adlı türküde düşmanların gelip şehirleri tarumar edişi dile getirilmektedir: “Tutuştı ağıllar, dört bir yan yandı; Yavrularım beşiğinden uyandı; Herkes ağlıyordu her taraf kandı.” (TRT, 2006a, s.159).

Türkülerde çevre sorunlarına yönelik Dursun Özdi’ın yazmış olduğu türküde “Şehir yanar deniz susar, Fabrikalar zehir kusar, Bize benzemez buralar, Kendime diyar olmuşum.” (<https://www.turkusoju.net>) ifadeleri yer almaktadır. Hem afetler hem de çevre sorunlarına yönelik konuların öğretiminde sosyal bilgiler dersinde türkülerden yararlanmanın öğrencilerde farkındalığı artırabileceğı ifade edilebilir. Bu konuların öğretilmesi esnasında yaşanan dönem ile benzerlik içeren olaylar günlük yaşantıyla ilişkilendirilerek etkili bir öğrenme süreci oluşturulabilir.

SBDÖP incelendiğinde her bir öğrenme alanının altında uyarı mahiyetinde olan ve öğretilmesi gereken değer ve becerilere dikkat çekildiğı görölmektedir. Bu durumun öğretim sürecini bazı sınırlandırmalara sevk ettiğı ifade edilebilir (Aksoy, Akbaba ve Kılcan, 2018). SBDÖP 5.sınıf düzeyinde “Kültür ve Miras” öğrenme alanında “Ülkemizin çeşitli yerlerinin kültürel özellikleri ile yaşadığı çevrenin kültürel özelliklerini karşılaştırarak bunlar arasındaki benzer ve farklı unsurları belirler.” şeklinde bir kazanım bulunmaktadır. Bu kazanımın olduğı öğrenme alanında mekânı algılama becerisine değinmenin faydası olacağı düşünülmektedir. Ablak (2019), insanın varoluşu gereğı bir toplum içinde yaşam sürdüğünü, yakın çevre ve uzak çevreye yönelik uyum sağlayabilmek için anlamlandırmayı gerçekleştirmesi ve bu iki çevre arasında ilişkiyi kurma hususunda mekânı algılama becerisinin etkisinin olduğunu ifade etmektedir.

SBDÖP’de yer alan “Kültür ve Miras” öğrenme alanında 5. Sınıf düzeyi incelendiğinde “Kültür ve Miras” öğrenme alanında estetik, kültürel mirasa duyarlılık gibi değerler ve Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma ve araştırma becerilerinin öğretilmesine öncelik verildiğı görölmektedir (MEB, 2018). Fakat SBDÖP’de “Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nın Uygulanmasında Dikkat Edilecek Hususlar” başlığı altında “Program’da değer ve beceriler kazanımlarla bire bir ilişkilendirilmiştir. Ancak değer ve

beceri öğretiminin hayat boyu öğrenme çerçevesinde ele alınması için söz konusu değer veya beceriler uygun görülen farklı kazanım ve öğrenme alanlarıyla da ilişkilendirilmelidir.” (MEB, 2018, s.10) ifadesi yer almaktadır. Geçmiş dönemdeki insanların, uygarlıkların yaşam biçimlerini, kültürün oluşumunu ve değişimini “eski” dönem ve “şu an” arasındaki farklılıklar ya da benzerliklere değinilecek olması, zaman ve kronolojiyi algılama değişim ve sürekliliği algılama becerisini de işe koşma gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Geçmiş dönemlerde toplum üzerinde etki bırakan olayları türkülerde görebilmek mümkündür. Geçmiş dönem yaşantısını olayın yaşandığı dönemin şartları doğrultusunda düşünmek tarihsel zaman odağında zaman ve kronolojiyi algılama becerisi ile ilgilidir (Erdem, 2019). Değişim ve sürekliliği algılama becerisi ise insanların yaşadığı çağ başta olmak üzere geçmişten başlayarak bulunulan zaman dilimine kadar gelen ve ileride de gelebilme ihtimali olan olayları insanlık tarihinde doğru bir şekilde konumlandırma ile ilgilidir. Bu beceri, aynı zamanda yaşanan mekândaki değişimi ve sürekliliği algılamayı ve değişimin ya da sürekliliğin nedenlerini sorgulamayı içermektedir (Türker, 2019). Dolayısıyla disiplinler arası bir boyutuyla hem zamandan hem de mekândan sayısız bilgi içeren türküler aracılığıyla ilgili becerilerin geliştirilmesi mümkün olabilmektedir. Öğrencilerin bir duruma yönelik bir değişimin ya da sürekliliğin olup olmama durumuna karar verme süreci, neden-sonuç ilişkisi kurma, sınıflama ve öncelik verme ile bağlantılıdır (Counsell, 2011).

2.9. Geleneği Geleceğe Taşımak: Dijital Ortamlarda Toplumsal Belleğin Sunumu

21. yüzyılda teknoloji dünyasındaki hızlı değişim, insan hayatının birçok boyutunu fazlasıyla etkilemektedir. İnsanlar, bu değişim karşısında çağa ayak uydurabilmek amacıyla hareket etmekte ve teknoloji dünyasının fırsatlarından faydalanmaktadırlar. Modern teknolojiler, insanın film, müzik, görüntü, sanat ve edebiyattaki temsillere erişimini temelden değiştirmektedir. İnsanlar teknoloji sayesinde hem kendi toplumunun hem farklı toplumların yaşamlarına dair bilgilere hızlıca erişebilmektedir (Swarts, 2018). Her geçen zaman diliminde internet ortamındaki bilgi çeşitliliği ve içerik üretimi artarak devam etmektedir. Bu içerik üretimi, tıpkı gerçek yaşantısında insanların birbiriyle iletişim sürecindeki etki-tepki bağlamında yeni yönelimleri de beraberinde getirmektedir. Özellikle sosyal medya, çevredeki insanlarla iletişim kurmanın en etkili

yollarından biridir (Stainforth, 2021). Sosyal medya son yıllarda birçok alanda etkisini iyice hissettirmeye devam etmektedir. Bu yoğun etkileşimli ortam, insanlara tüketici ya da üretici rolünü sunmaktadır. 21. yüzyılda insanlar içinde yaşamış oldukları toplumun bellek mekanizmasını yaşatabilmek amacıyla anma kültürünü de dijital ortamlarda gerçekleştirmektedir (Eyrek & Çetin, 2021). Bazı araştırmalar, dijital ortamların kültürel mirası yeniden canlandırdığını ve yaşanan çağa uyarlandığını göstermektedir (Oleksy & Wnuk, 2016; Rizvic & Prazina, 2015).

Sosyal medya, anma kültürünün yanı sıra herhangi bir konuya yönelik kamuoyu oluşturmak için etkili bir ortamdır. Örneğin; Almanya’da bir şehirdeki meydana verilen isim yerel toplumsal belleğin sosyal medyaya yansımaları sonucunda çözüme kavuşturulması gereken ulusal bir boyuta geçmiştir (Birkner & Donk, 2018).

Küreselleşmenin giderek hız kazandığı 21. yüzyılda ülkeler kendi kültürlerini canlı tutabilmek ve gelecek kuşaklara aktarabilmek amacıyla dijital ortamlardan etkin bir şekilde yararlanmaktadır. Çünkü toplumsal bellekte önemli olarak görülen herhangi bir mekân ya da olayın dijital ortamlardaki sunumu, özellikle o toplumdaki kültürel mirasın yaşatılması açısından etkili olmaktadır (Haake, Müller & Wolf, 2020). Bu araştırmada hem bir öğretim materyali olarak hem de kültürel mirası hatırlama ve yaşatma ögesi olarak türküler, kayıt altına alınarak 5.sınıf düzeyindeki sosyal bilgiler dersinde “Kültür ve Miras” ve “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanlarındaki kazanımlara yönelik bilişim teknoloji destekli materyal geliştirilmiştir. Bu süreç, Canva uygulamasında yürütülmüştür. Canva uygulaması, Adobe ve PowerPoint gibi tasarım oluşturulabilen çevrim içi bir platformdur ve kullanıcıların tasarım oluşturabilmesi için binlerce şablon sunmaktadır (Nguyen Ba vd., 2021). Çağın gerekliliği olan teknolojinin sınıf ortamına dâhil edilmesiyle birlikte öğrencilerin içine doğmuş oldukları dijital çağa ayak uydurmalarında kolaylık sağlayacaktır. Aynı zamanda hem bulundukları mekânın hem de farklı mekânların geçmişinden, kültüründen ve coğrafyasından bilgiler sunan türküler aracılığıyla kendi kültürlerini tanıma aşamasında ögeler arasında daha kolay bir şekilde ilişkilendirme yapabilmelerine olanak sağlayacaktır.

Çağımızda hemen hemen bütün kurumlarda teknoloji entegrasyonunu görebilmek mümkündür. İnternet kullanımı, iş dünyasında, politikada, eğlence sektöründe ve eğitimde giderek artmaktadır (Bowker & Star, 2015). Uluslararası Eğitimde Teknoloji

Toplumu (International Society for Technology in Education, ISTE), dijital çağa ayak uydurabilmek amacıyla öğrencilerin dijital araçlarla etkileşimini artırabilecek sınıf ortamlarına ihtiyacı olduğunu, öğretmenlerin de öğretim sürecinde teknoloji entegrasyonunu sağlaması gerekliliği üzerinde durmaktadır (Hamilton, 2015). Eğitimde teknoloji entegrasyonu eğitimin nihai hedefleri doğrultusunda planlamalı ve uygulanmalıdır. Etkili bir şekilde uygulandığında, teknoloji, sadece öğrencinin öğrenmesini, anlayışını ve başarısını artırmakla kalmayıp aynı zamanda öğrenme motivasyonunu arttırmakta ve düşünme becerilerini geliştirmektedir (Pitler vd., 2007). Kültürel mirasın dijital ortamlardaki sunumu, uzakları yakın hâle dönüştürmektedir. Hem yerel bağlamda hem de dünya çapındaki tarihi mekânların internet ortamında sanal gezi ortamlarına hazırlanması, imkânları kısıtlı olan, gitme ihtimali bulunamayan mekânları sınıf ortamında tanıtılmasını sağlamaktadır (Aladağ, Akkaya & Şensöz, 2014).

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, uygulama süreci ve verilerin analizi ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Yaklaşımı

Toplumsal bellek unsuru olarak türkülerin sosyal bilgiler öğretiminde kullanımına dayanan bu çalışmada nitel yaklaşım benimsenmiştir. Zaman içinde paradigmaların statüsünde ve yöntem seçiminde birçok değişiklik meydana gelmektedir. Öyle ki çeşitli paradigmalar “birbirine karışmaya” başlamıştır. Guba ve Lincoln (2005), gerçekliğin mutlak olmadığını, zamana ve mekâna bağlı bir şekilde değiştiğini ve sosyal olarak inşa edildiğini savunmaktadırlar. Bu bağlamda insanların sahip olduğu yapıları anlayabilmek için nitel yöntemler kullanarak araştırma gerçekleştirmenin önemine vurgu yapmaktadırlar.

Nitel araştırma yaklaşımı, araştırmacının sahaya katılarak mahallelerin ve sokak köşelerinin gerçek dünyasına girmek ve neler olup bittiğini yakalamak için oradaki insanlara ve koşullara yeterince eğilmek anlamına gelmektedir (Patton, 2015, s.110). Nitel araştırma, belirli bir fenomeni açıklayan anlamlı örüntüler keşfetmek için metinleri ve röportajları analiz etmeyi ve yorumlamayı içeren araştırma yaklaşımıdır (Auerbach & Silverstein, 2003. s.3). Bu çalışmaya katılım gösteren bireylerin bakış açısından yaşam dünyalarını "içten dışa" tanımlanabileceğini iddia etmektedir. Böylece nitel araştırma, sosyal gerçeklerin daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunmayı ve süreçlere, anlam kalıplarına ve yapısal özelliklere dikkat çekmeyi amaçlamaktadır (Flick vd., 2004).

Patton, nitel araştırmanın neden önemli olduğunu bireysel yaşantısı üzerinden örnek vererek açıklamaya çalışmıştır. “Qualitative Research & Evaluation Methods” adlı eserini hazırlarken Patton, bu kitabın giriş kısmında eserini hazırlama aşamasında bir torununun dünyaya geldiğini ve hastanedeki ilgililerin torunuyla ilgili kilo, boy, nabız ve reflekslerini ölçerek kayıt altına alarak belgelediğini ancak bir bebeğin dünyaya gelişinin aile için ne anlama geldiğine dair bir kayıt olmadığına dikkat çekmektedir. Patton, bu bebeğin dünyaya gelişinden etkilenenlerin bakış açısı ve yorumlarını anlamlandırabilmek için gerçekleştirilecek bir nitel vaka çalışmasının etkili olacağını da önemini vurgulamaktadır (Patton, 2015). Dey (1993) ise insanlara “Kar ne renktir?” sorusu sorulduğunda çoğunluk tarafından “Beyaz” yanıtının verilmesinin tatmin edici olabileceğini ancak Eskimo toplumunda ise beyazın çok farklı renk tonlarının bulunduğunu ve farklı farklı adlandırıldığını dolayısıyla bu toplumun deneyimlerinin çoğunluğa göre farklı olduğuna dikkat çekmektedir. Bu durum, insanların anlam dünyalarını deneyimler sonrasında oluşturduğunu ve farklılaşabileceğine işaret etmektedir.

Sosyal değişimin hızlanmasıyla birlikte insanların yaşam dünyaları giderek farklılaşmaktadır. Dolayısıyla doğal bir süreç olarak farklı bakış açıları ortaya çıkmaktadır. Araştırmalarda nitel yaklaşım, deneyimlerin biyografik örgüsü odağında kültürel farklılığın da gözetilerek mekânsal, durumsal ve zamansal açıdan daha biricik durumlara odaklanmayı hedeflemektedir (Denzin, 2009). Nitel araştırmada araştırmacı kişisel anlatılar, sanatsal üretimler ve kültürel metinler aracılığıyla katılımcıların kişisel deneyimleri ve anlam dünyaları üzerine yorumlayıcı bir yaklaşım sergilemektedir (Mertens, 2010). Alman Felsefeci Gadamer, bir fenomenin sanat eseri aracılığıyla insanlarla konuştuğunu, bu iletişim biçiminin yenilenen bir yapısı olduğunu vurgulamaktadır (Casey & Murray, 2022). Bu araştırmada toplumsal belleğin bir yansıması olarak türkülerden yararlanılarak oluşturulan etkinlikler aracılığıyla ortaokul öğrencilerinin anlam dünyalarının keşfedilmesi amaçlanmıştır. Glesne (2016), nitel araştırmalarda başkalarının sözlerini iyi dinlemenin ve hikâyeleri yorumlamanın araştırmanın ayrılmaz bir parçası olduğunu ifade etmektedir. Patton (2015) ise nitel araştırmalarda bireylerin yaşam öykülerinin çözülmesi sürecinde nedenlerin içeriği çözümlendikçe katılımcıların verdikleri dönütlerin yalnızca bireysel düşüncelerden

değil, parçası oldukları aile, sosyal grup, topluluk, dini ve ekonomik sistemlerin etkisinin olduğunu ifade etmektedir. Bu araştırmada öğrencilerin içinde yaşadıkları toplumun yansıması olan türkülerdeki kültürel, zamansal ve mekânsal anlamdaki bilgi ipuçlarından yola çıkarak düşünme becerilerini aktif etmeleri amaçlandığından nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiştir.

3.1.1. Araştırmanın Deseni

Bu araştırmada nitel araştırma yaklaşımlarından biri olan eylem araştırması deseninden yararlanılmıştır. Eylem araştırması, karma yöntem araştırmalarına benzer şekilde, nicel araştırma ve nitel araştırma yöntemlerini ya da her ikisine dayalı olarak veri toplanan, ancak bir soruna çözüm bulmaya çalışması bakımından farklılık gösteren bir araştırma desendir. Eylem araştırması, belirli bir konu üzerinde işleyiş biçimleri hakkında bilgi toplamaya ve daha sonra bu süreci sistematik olarak iyileştirmeye odaklanmaktadır (Creswell, 2012, s.577). Mills (2014), bir eylem araştırmasının nasıl olması gerektiği hususunda eğitim-öğretim faaliyetlerine bazı müdahalelerin yapılması ve bu müdahalelerin etkisini ölçebilmek için nitel ya da nicel yaklaşımlardan faydalanılması gerektiğini savunmaktadır. Mills ve Gay (2019), eylem araştırmasında araştırma probleminin doğasına bağlı olarak nicel, nitel veya karma yöntem araştırma tasarımlarını kullanabileceğini ifade etmektedirler. Bu araştırma da hem nicel hem de nitel araştırmaya dayalı veri toplama araçlarından yararlanılarak gerçekleştirilmiştir.

Eylem araştırması, insanlara belirli sorunları çözmek için sistematik eylemde bulunma araçları sağlayan, araştırmaya yönelik işbirliğine dayalı bir desendir. Bu desen, insanları kendi sorunlarını ya da kendilerini ya da topluluklarını etkileyen belirli konuları yansıtıcı bir şekilde incelemeye teşvik etmek için rızaya dayalı, demokratik ve katılımcı stratejilerin uygulandığı bir perspektif sunmaktadır (Lune & Berg, 2017, s.138). Eylem araştırması, özel olarak tasarlanan bir uygulamanın sınıftaki öğrencilerle birlikte yürütülerek artan faydayı gözetmektedir (Mertler, 2017). Eylem araştırmasında araştırmacı ve uygulayıcı, kendi uygulamasını sorgulama, üzerine gitme ve iyileştirmeye odaklanmaktadır. Bu durum, eylem araştırmasının profesyonel sorgulama ve özgürleştirici yanını da ortaya koymaktadır. Çünkü bu desende sonraki adımda eksikliklerin giderilmesi yani kendi uygulama sürecini iyileştirme amacı güdülmektedir.

Bu amaç ise araştırmacının/uygulayıcının uygulama sürecine yönelik eleştirel bakış açısı kazanmasına katkı sağlamakta ve yansıtıcı düşünmeyi harekete geçirmektedir (Mills & Gay 2019; McNiff & Whitehead, 2006).

Eylem araştırması, hangi öğrencilerin ne tür yöntemlerle daha iyi öğrendiği, önemli konular hakkında öğrencileri düşünmeye nasıl daha fazla teşvik edebileceği, farklı yeteneklere sahip öğrencilerin nasıl daha etkili öğrenebileceği gibi problem durumları üzerine gerçekleştirilerek sürekli daha iyiye ulaşmayı amaçlamaktadır (Fraenkel, Wallen & Hyun, 2012). Bu araştırma deseni, farklı araştırmacılara göre farklı türlere ayrılmaktadır. Yıldırım ve Şimşek (2016) ve Lune ve Berg (2017), eylem araştırmasını teknik/bilimsel/işbirlikçi, uygulama/karşılıklı eylem/tartışmalı ve özgürleştirici/geliştirici eylem araştırması olmak üzere üç türe ayırmaktadırlar. Fraenkel, Wallen ve Hyun, (2012) ve Creswell (2012) gibi araştırmacılar ise eylem araştırmasını pratik ve katılımcı eylem araştırması olarak iki türü ön plana çıkarmaktadırlar. Bu araştırmada tür olarak katılımcı eylem araştırması benimsenmiştir.

Katılımcı eylem araştırması, araştırmacıyla uygulayıcının yoğun bir etkileşimde olduğu ve bazı hususlarda anlaşmaya vararak eylem sürecini yönettikleri, bu yoğun etkileşimden dolayı da “İş birlikli eylem araştırması” olarak adlandırılan bir eylem araştırması türüdür (Fraenkel, Wallen & Hyun, 2012, s.591). Creswell’e göre (2012) eğitimde katılımcı eylem araştırması, dinamik, özgürleştirici, esnek ve eşit iş birlikli bir ortamı sağlamaktadır. Kemmis, Taggart ve Nixon, (2014), bu eylem araştırması türünün sosyal etkileşimlerin bireyi nasıl yönlendirdiğini ortaya çıkarabilme hususunda etkili olduğunu ifade etmektedirler. Stringer (2014), katılımcı eylem araştırmasında süreç içerisinde toplanan verilerin araştırmayı şekillendirdiği ve kaydedilen notlardaki ifadeler doğrultusunda harekete geçildiğini, dolayısıyla katılımcıların bakış açıları ortaya çıktıkça araştırmaya yön verildiğini ifade etmektedir. Bu araştırmada toplumsal bellek unsuru olarak ele alınan türkülerdeki bilgi ipuçlarından yola çıkılarak 5.sınıf seviyesindeki öğrencilerin düşünme becerilerini geliştirmek ve sosyal etkileşimlerin onları nasıl etkilediğini ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Araştırmacının sınıf içerisinde gözlem yapmaya karar vermesi ve farklı veri toplama araçlarından gelen dönütlerden yola çıkılarak dersin öğretmeniyle birlikte etkinlikleri geliştirme çabasına girmeyi planlaması, katılımcı eylem araştırması türünün benimsenmesinde etkili olmuştur.

3.2. Eylem Hazırlığı

Bu araştırmada eylem araştırması deseninin sistematik işleyişine bağlı kalınarak uygulama süreci tasarlanmıştır. Araştırmacı tarafından öncelikle müzikle/türkülerle sosyal bilgiler öğretimi temele alınarak gerçekleştirilen yerli ve uluslararası alan yazındaki araştırmalar incelenmiştir. Mills (2003), bir eylem araştırmasında konuya karar vermenin ve bu konunun neden önemli olduğunu belirli bir anlam çerçevesine oturtabilmenin kritik eşiği olarak araştırmacının konu için zaman ayırması ve odak noktasının belirlemesi olduğunu belirtmektedir. Bu araştırmada araştırmacı, odak noktası belirlerken 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programını, ardından Türk Halk Müziği Sözlü Eserler Antolojisindeki (THMSEA) türkülerini incelemiştir. Bu inceleme neticesinde Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programındaki “Kültür ve Miras” ve “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanlarındaki kazanımlarda yer alan hedefler temel alınarak THMSEA’daki türküler incelenmiştir. Araştırmacı, bu aşamada önceki deneyimleri doğrultusunda hâkim olduğu Erzurum yöresi türkülerini öğretim materyali olarak kullanmayı tercih etmiştir.

Araştırmacı, THMSEA’da yer alan Erzurum türkülerini Microsoft Word ortamına aktarmış, konu odağında değerlendirilebileceği ve etkinliğe dâhil edebileceği esnada kolayca erişebilmek adına her bir türkü için numaralandırma yapmıştır. Bu aşamada THMSEA’nın üç cildi de incelenmiştir. Birinci ve ikinci ciltteki türküler “Kırık hava”, üçüncü ciltteki türküler ise “Uzun hava” biçimindedir. Birinci ciltte Erzurum yöresine ait toplam 134 türkü, ikinci ciltte 107 türkü, üçüncü ciltte ise 47 türkü tespit edilmiştir. THMSEA’da yer alan türkülerin numaralandırma işlemi bittikten sonra tekrar gözden geçirme işlemine başlanmıştır. Gözden geçirme işlemi bittikten sonra Microsoft Word dosyasındaki türkülerden “Kültür ve Miras” ve “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanlarındaki kazanımlar doğrultusunda Microsoft Excel dosyası üzerine temalar üretilmiş ve türkülerde yer alan anahtar kavramlar Microsoft Excel dosyasına numarasıyla birlikte bu temalar altında oluşturulan kategorilere işlenmiştir. Oluşturulan temalar ve kategoriler Şekil 1’de yer almaktadır.

Şekil 1. “Kültür ve Miras” öğrenme alanı türkülerine yönelik tema ve kategoriler

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı incelendiğinde 5.sınıf düzeyinde “Kültür ve Miras” öğrenme alanında uygarlıklar, tarihî eserler, tarihî nesneler, tarihî mekânlar, kültürel öğeler odağında kazanımların olduğu görülmektedir (MEB, 2018). Sosyal bilgiler 5.sınıf ders kitabı incelendiğinde bu kazanımlar doğrultusunda;

“Uygarlıkları Tanıyoruz” alt başlığında; Anadolu ve Mezopotamya uygarlıkları, “Ülkemizin Güzellikleri” alt başlığında doğal varlıklar, tarihî mekânlar, tarihî nesneler, “Zengin Kültürümüz” alt başlığında yemek kültürü, giyim-kuşam kültürü el sanatları, bayramlar,

“Ortak Değerlerimiz” alt başlığında birlik beraberlik, dayanışma ve türküler,

“Geçmişten Günümüze Kültürümüz” alt başlığında yeme-içme kültürüne dair bilgilerin yer aldığı görülmektedir (Harut, 2021). Şekil 1’de oluşturulan kategoriler incelendiğinde bu konu alanlarına yönelik türkülerin tespit edildiği ve sosyal bilgiler derslerinde bu türkülerden yararlanabileceği düşüncesiyle araştırmanın kurgusu şekillenmeye başlamıştır. Konu bağlamında THMSEA’da Anadolu ve Mezopotamya uygarlıklarına dair bilgi içeren türkü tespit edilmemiş olup bu konuyla ilgili bir türkü, buna ek olarak afetler konusu işlenirken destekleyici olacağı düşüncesiyle bir eser ise araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Araştırmadaki etkinliklerin tasarlandığı bir diğer öğrenme alanı ise “İnsanlar Yerler ve Çevreler” öğrenme alanıdır. Bu öğrenme alanında ise fiziki harita, iklimin insan

faaliyetine etkisi, günlük yaşantı, nüfus, nüfusun dağılışını etkileyen doğal ve beşeri özellikler, bitki örtüsü, afetler ve çevre sorunları gibi konuların yer aldığı görülmektedir (MEB 2018). 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı incelendiğinde;

“Haritalar Ne Diyor?” alt başlığında fiziki harita ve yeryüzü şekilleri,

“İklimin Yaşamımıza Etkisi” alt başlığında iklim tipleri, iklimin insan yaşamına etkisi, mimari yapı,

“Nüfus ve Yerleşme” alt başlığında nüfusun dağılışını etkileyen doğal ve beşeri unsurlar, günlük yaşam, geçim kaynağı,

“Neden Oldu?” alt başlığında doğal afetler, doğal afetlerde insan etkisi ve çevre sorunları,

“Doğal Afetler ve Etkileri” alt başlığında ise doğal afetlerin insan yaşamına etkisi gibi konuların yer aldığı görülmektedir (Harut, 2021).

THMSEA’daki Erzurum yöresi türküleri incelendiğinde bu konulara yönelik anahtar kavramların bulunduğu tespit edilmiştir. İlgili anahtar kavramlar Microsoft Excel dosyasında oluşturulan temalar altındaki kategoriler altına eklenmiştir. “İnsanlar Yerler ve Çevreler öğrenme alanına yönelik olan türkülerin tema ve kategorileri Şekil 2’de yer almaktadır.

Şekil 2. “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanı türkülerine yönelik tema ve kategoriler

Araştırmada yararlanılan türkülerle kazanımların örtüşmeme durumu ya da türkülerin öğrenci seviyesine uygun olmama durumunda araştırmacı tarafından oluşturulan müzikal ürün etkinliklere dâhil edilmiştir. Buna ek olarak ihtiyaç duyulması halinde

THMSEA'daki türküler içerisinde yer almayan ancak yöredeki halk ozanlarının ürettiği eserler ve yakın yöre türkülerine de başvurulmuştur. Yakın yöre türkülerinde bulunamayan konulara yönelik ise genel tarama yapılarak destekleyici türküler uygulama sürecine dâhil edilmiştir. Araştırmada “Kültür ve Miras” öğrenme alanındaki etkinliklerde yararlanılan türkülerin listesi Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1

Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Etkinliklerinde Yararlanılan Türküler

Etkinlik No	Türkü	Yöre	Kaynak/Derleyen
1	Uygarlıklar Türküsü	-	Araştırmacı
2	Kale Kaleye Karşı	Erzurum	Faruk Kaleli/Muzaffer Sarısözen
2	Erzurum Çarşı Pazar	Erzurum	Faruk Kaleli/Muzaffer Sarısözen
2	Çıktım Tandır Başına	Erzurum	Halis Günaydın/Mustafa Günaydın
2	Sarı Kızın Ayağında Kundura	Erzurum	Faruk Kaleli/Muzaffer Sarısözen
3	Erzurum Ovaları	Erzurum	Fethi Siverekli/TRT İstanbul Radyosu
3	Kavak Uzanır Gider	Erzurum	Siddık Sayal/Yücel Paşmakçı
3	Su Gelir Ark Uyanır	Erzurum	Faruk Kaleli/Muzaffer Sarısözen
3	Aksu Derler Adına	Giresun	Yöre Ekibi/Muzaffer Sarısözen
3	Oy Çalamadım Gitti	Trabzon	Erman Aydın/Ümit Bekizağa
3	Altın Tabakta Vişne	Rumeli	Yıldız İbrahimova/TRT Müzik Dairesi
3	Drama'nın İçinde Yaparlar Pazar	Tekirdağ	Mustafa Karayer/Yücel Paşmakçı
4-5	Dün Gece Yar Hanesinde	Erzurum	Raci Alkır/TRT Erzurum Radyosu
4-5	Bu Gece Ay Doğacak	Erzurum	Sırma Günaydın/Baksen Günaydın
4-5	Oğul	Erzurum	Aşık Mevlüt İhsani
4-5	Güzeller Bezenmiş	Erzurum	Aşık Hüseyin-Fikret Karaduman /Mustafa Geceyatmaz
4-5	Adalardan Çıktım Yayan	Erzurum	Cafer Kırmızı/Muzaffer Sarısözen

Tablo 1 incelendiğinde araştırmadaki etkinliklerde “Kültür ve Miras” öğrenme alanında yararlanılan türkülerin 12’sinin araştırmanın uygulamasının gerçekleştirildiği Erzurum yöresine ait olduğu görülmektedir. Farklı yöre olarak ise Giresun, Trabzon, Rumeli ve

Tekirdağ yörelerine ait birer türkü bulunmaktadır. Farklı yöre türküleri, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programındaki “Ülkemizin çeşitli yerlerinin kültürel özellikleri ile yaşadığı çevrenin kültürel özelliklerini karşılaştırarak bunlar arasındaki benzer ve farklı unsurları belirler.” (MEB, 2018) kazanımı doğrultusunda tercih edilmiştir. Bu kazanım, 5. sınıf düzeyinde “Kültür ve Miras” öğrenme alanındaki üçüncü kazanımdır. “Kültür ve Miras” öğrenme alanında askere uğurlama konusu işlenirken yörenin halk ozanlarından Âşık Mevlüt İhsani’nin bu konu odağında ortaya koymuş olduğu “Oğul” adlı eser, etkinliklere dâhil edilmiştir. Bu türkülere ek olarak uygarlıklar konusuyla ilgili araştırmacı tarafından hazırlanan eser de “Kültür ve Miras” öğrenme alanındaki konulara dâhil edilmiştir. Araştırmada “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında uygulanan etkinliklerde yararlanılan türkülerin listesi Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2

İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı Etkinliklerinde Yararlanılan Türküler

Etkinlik No	Türkü	Yöre	Kaynak/Derleyen
6	Erzurum Ovaları	Erzurum	Fethi Siverekli/TRT İstanbul Radyosu
6	Apardılar Gülümü	Erzurum/Kars	Yöre Ekibi/Talip Özkan
6	Dere Geliyor Dere	Burdur	Ahmet Yamacı
6	Erzurum'un Dağında	Erzurum	Hulusi Seven/Suat Işıklı
7	Gar Yağar Bardan Bardan	Erzurum	Yöre Ekibi/Ateş Köyoğlu
7	Ya Rab Gurbet Elde Alma Canımı	Erzurum	Fethi Siverekli/TRT İstanbul Radyosu
7	Yaz Gelende Çıkam Yayla Senin Başına	Erzurum	Faruk Kaleli/Muzaffer Sarısözen
7	Denizin Dibinde Haçcem Demirden Evler	Burdur	Seyfettin Türkol/Mehmet Erenler
7	Kerpiç Kerpiç Üstüne	Diyarbakır	Yusuf Tapan/Ahmet Yamacı
8	Göç Göç Oldu Göçler Yola Düzüldü	Erzurum	Raci Alkır/Muammer Özkavcı
8	Bu Derenin Geveni (Hay Lilim Hoy Lilim)	Erzurum	Kemalettin Şenocak/ Muammer Özkavcı
8	Çayır İnce Biçemedim	Erzurum	Suat Işıklı/Yücel Paşmakçı
8, 9, 10	Deprem	Erzurum	Âşık Yaşar Reyhani
9-10	Yağma Yağmur	-	Araştırmacı
9-10	Bir Sandığım Vardır	Erzurum-Bayburt	Celal Kayalier-Ali Atıcı/Nida Tüfekçi
9-10	Uzakların Türküsü	-	Dursun Özdil

Tablo 2 incelendiğinde araştırmadaki etkinliklerde “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında yararlanılan türkülerin 2’si farklı yörelerden olmak üzere 11 türkünün Erzurum yöresine ait olduğu görülmektedir. Bu öğrenme alanındaki etkinliklerde farklı yöre olarak ise Burdur yöresinden iki ve Diyarbakır yöresine ait ise bir türkü bulunmaktadır. Farklı yöre türkülleri SBDÖP’deki “Yaşadığı çevrede görülen iklimin, insan faaliyetlerine etkisini, günlük yaşantısından örnekler vererek açıklar.” (MEB, 2018) kazanımı doğrultusunda farklı yörelerdeki farklı iklim tiplerinin insan

faaliyetlerine etkisini detaylandırabilmek amacıyla tercih edilmiştir. Bu kazanım, 5.sınıf düzeyinde “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanındaki ikinci kazanımdır. “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında Erzurum yöresindeki halk ozanlarından biri olan Âşık Yaşar Reyhani’nin 1983 yılında merkez üssü Erzurum olan deprem sonrasında ortaya koyduğu eserden farklı boyutlarıyla farklı etkinliklerde yararlanılmıştır. Bu eserde deprem sonrası göç odağında olan kısım, “Nüfus ve Yerleşme” alt başlığında ele alınırken afetler ve çevre sorunlarıyla ilgili konular odağında olan kısımlar ise öğrenme alanında “Neden Oldu?” ve “Doğal Afetler ve Etkileri” konulu alt başlıklarına göre tasarlanan 9. ve 10. etkinliklerde yararlanılmıştır. Çevre sorunlarına destekleyici türkü olarak araştırmacı tarafından ortaya konulan “Yağma Yağmur” adlı eser, buna ek olarak Dursun Özdil tarafından ortaya konulan “Uzakların Türküsü” adlı eser dâhil edilmiştir.

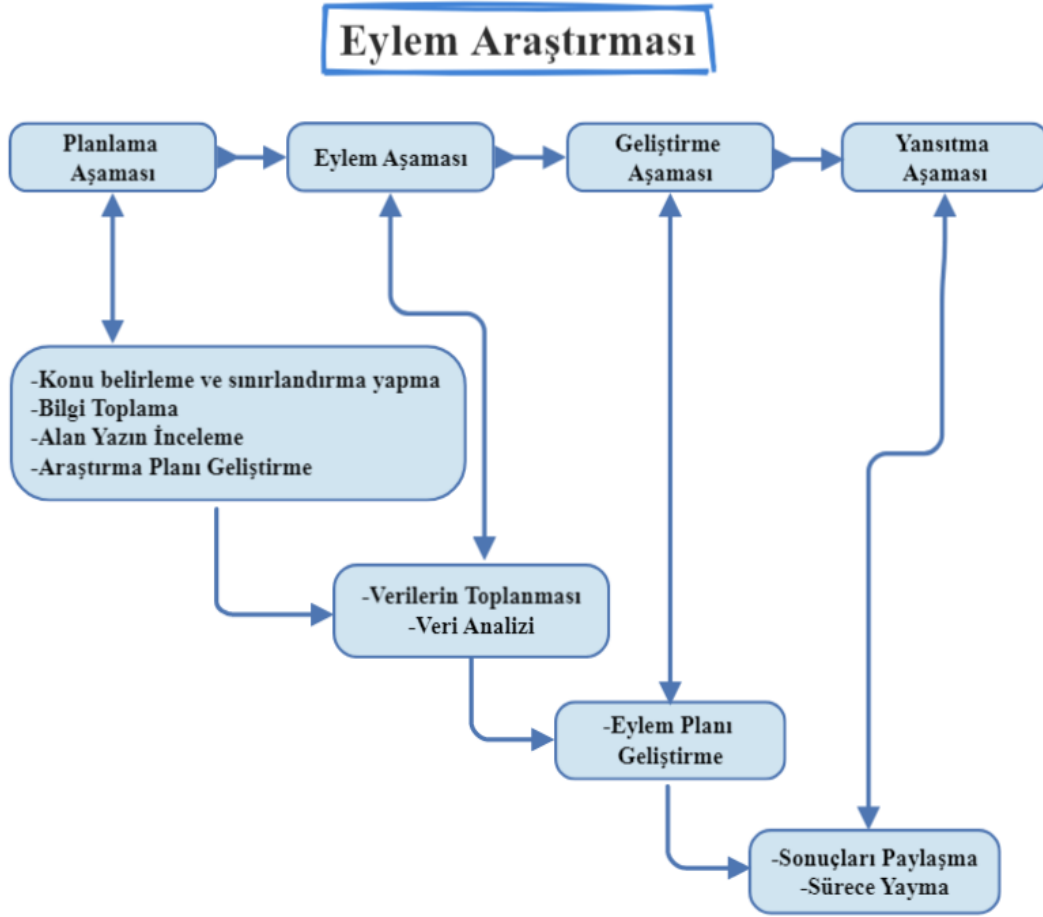
Araştırmada toplam 33 türküden yararlanılmıştır. 33 türkünün 7’si farklı yörelere ait olup, araştırmacı tarafından hazırlanan 2 eser ve Dursun Özdil tarafından ortaya konulan 1 eser yöreye ait olmamakla birlikte toplamda 23 eser araştırmanın uygulamasının gerçekleştirildiği Erzurum yöresine aittir. Araştırmada yararlanılan türkülerin tüm kısımları sürece dâhil edilmemiş, türkülerin konu odağında olan kesitlerinden yararlanılmıştır. Araştırmanın kurgu aşamasında THMSEA’dan sosyal bilgiler öğretimiyle ilgili olabilecek anahtar kavramların olduğu kıtalar konuyla ilişkilendirilmiştir. Buna ek olarak, sosyal bilgiler dersinin mevcut programda haftalık üç saat olduğu düşünüldüğünde araştırmadaki uygulama etkinliklerinde zaman yönetimi açısından da bir sınırlandırma yapma gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Türkülerde Nurullah Akçayır, İbrahim Erkal, Muzaffer Akgün, Taş Plak Nostalji Serisi 7, Orhan Hakalmaz, Erkan Oğur’un seslendirdiği birer eser, Aysun Gültekin’in ise seslendirdiği 3 eserden doğrudan yararlanılmıştır. Etkinliklerde yararlanılan diğer 24 türkü ise araştırmacı tarafından çalınıp söylenerek kayıt altına alınmıştır. Bazı eserlerin kaydedildiği dönemin üzerinden fazla zaman geçmesi, sesin niteliğini etkilemesi ve sözlerinin açık bir şekilde anlaşılamayacağı ve araştırmacının bireysel becerilerini sürece dâhil etmek istemesi sonucunda bağlama çalma, türkü söyleme, ses kaydetme ve bilişim destekli materyal geliştirme işlemlerine dâhil etme süreci izlenmiştir.

Araştırmada araştırmacı tarafından seslendirilen türküler, Zoom H6 ses kayıt cihazıyla kaydedilerek Web 2.0 aracı olarak kullanılan çevrim içi video, sunum ve animasyon üretiminin yapıldığı Canva aracılığıyla video haline getirilmiştir. Video materyalleri, araştırmanın sonunda araştırmacılar, öğretmenler, öğretmen adayları ve öğrenciler başta olmak üzere herkesin açık bir şekilde yararlanabilmesi amacıyla ilgili ders planına karekod eklenerek paylaşılmıştır. Ses kayıtlarının video haline getirilmesinin amacı, hem dijital ortamları aktif bir şekilde etkinliklere dâhil etmek hem de kayıtları görsellerle türkülerin içeriğindeki anahtar kavramlar odağında zenginleştirmektir. Bu süreç, her hafta döngüsel olarak devam etmiş ve sonraki haftalarda çıkabilecek olası problemlerin önüne geçilmesi hedeflenmiştir. Bu yönüyle uygulama sürecinde önleyici sınıf eğitimi anlayışı benimsendiği ifade edilebilir. Türkülerin dijital ortama aktarılması süreci, eylem araştırmasındaki Planla-Uygula, Kontrol Et ve Önlem Al (PUKÖ) döngüsünün verimli çalışabilmesi için sürece yayılmıştır.

Araştırmada tasarlanan etkinliklerin uygulama sürecinde araştırmacı, her etkinlik sonrasında bir önceki etkinliğin dönütlerini öğrencilerle paylaşmıştır. Eylem araştırmasında süreç hakkında dönütlerin verilmesi, katılımcılarla olan iletişimi, güveni ve karşılıklı desteği olumlu yönde etkilemekte (Tomal, 2010) ve katılımcıların öğrenmelerine, ustalaşmalarına ve yeni stratejiler geliştirmelerine katkıda bulunmaktadır (Mills & Gay 2019).

Araştırmadaki eylem planı, Şekil 3’te yer almaktadır.

Şekil 3. Eylem araştırması süreci Mertler, C. A. (2017, s.15). Action research: Improving schools and empowering educators. (5th.ed.). London: SAGE, kaynağından uyarlanmıştır.

Araştırmada tasarlanan etkinliklerin uygulama sürecinde araştırmacı, her etkinlik sonrasında bir önceki Eylem planı, ilgili öğrenme alanlarının öğretildiği 2021-2022 eğitim-öğretim yılı güz dönemi için hazırlanmıştır. Bu aşamanın başlangıcında uygulamanın gerçekleştirileceği okul yönetimi ve uygulayıcı olan öğretmenle bir dizi görüşme gerçekleştirilmiştir. Geliştirilen eylem planı çerçevesinde pilot uygulama yapılmış olup iki hafta sonra ise ana uygulamaya geçilmiştir. Ana uygulamada araştırmacı, etkinliklerin haftalık incelenmesi sonrasında birer taslak olarak hazırlanan video materyalleri üzerinde olası değişiklikleri gerçekleştirebilmeyi amaçlamıştır. Bu aşamada Canva uygulamasının bir proje taslağı kapsamında videoyu hazırlamaya ve

depolamaya sonrasında ise üzerinde değişiklik yapmaya imkân tanınması bu Web 2.0 aracının tercih edilmesinde önemli rol oynamıştır. Buna ek olarak Canva uygulamasının, farklı mekânlarda olmasına rağmen projeyi farklı kişilerin incelemesine imkân vermesi de bu programın tercih edilmesinde etkili olmuştur. Bu aşamada materyallerin amacına uygun şekilde tasarlanabilmesi için tez danışmanı ve bir öğretmen Canva uygulamasında oluşturulan projelere paydaş olarak dâhil edilmiştir. Eylem araştırması sürecinde uygulamanın hemen sorunu çözüme kavuşturulması beklenmez. Bu süreçte amaç, gerçekleştirilen uygulamanın istenen ve istenmeyen etkilerini gözlemleyerek uygulamadan önemli deneyimler kazanmak ve daha etkili bir sürecin olması için yeni eylemler geliştirmektir (Büyüköztürk vd., 2016). Dolayısıyla bu araştırmada uygulamada olası problem durumları çıkması halinde araştırmacı, bu problemi çözmek için düzenlemeler yaparak eylem planına yansıtmayı hedeflemiştir. Eylem araştırmasındaki bu döngüsel süreç, araştırmacının da analitik düşünme becerisini geliştirmeye imkân tanımaktadır (Özpınar & Aydoğan Yenmez, 2019). Araştırmada elde edilecek verilerin analizine ilişkin bilgiler “Verilerin Analizi” başlığı altında ifade edilmiştir.

Araştırmada veri toplama araçlarının geçerlik ve güvenirlik çalışmaları gerçekleştirildikten sonra türkülerin kaydedilmesi, etkinliklerin taslak olarak tamamlanması ve pilot uygulama aşamasına geçilmiştir.

3.3. Pilot Uygulama

Araştırmalarda pilot uygulama, öngörülemeyen durumlardan ve öğrenmeye açık olma durumunu test etme hususunda araştırmacıya yardımcı olmaktadır. Pilot uygulama, süre uzunluğu, etkinliklerin yeterli derecede ayrıntılı olup olmadığı, katılımcıların başka ne bilmek istediklerini, gözlem aracılığıyla katılımcıların tepkilerini öğrenebilmeye imkân tanımaktadır (Glesne, 2016). Buna ek olarak pilot uygulama, araştırmacının endişelerini giderebilmeyi, müdahaleleri tekrar gözden geçirebilmeyi ve gerektiği yerde ekleme ya da çıkarma yapabilmeyi sağlamaktadır (Fraenkel, Wallen & Hyun, 2012).

Araştırmanın uygulama süreci öncesinde hazırlanan birinci etkinlik üzerinden bir pilot uygulama gerçekleştirilmiştir. Pilot uygulama, eylem araştırmasının gerçekleştirildiği okuldaki farklı bir 5. sınıf şubesiyle gerçekleştirilmiştir. Süreç öncesinde araştırmacı

okula gitmiş, öğretmenlerle ve okul yönetimiyle tanışmıştır. Okulda 4 sosyal bilgiler öğretmeni çalışmaktadır. Bu öğretmenlerden biri daha önce görüşülen ve eylem araştırmasının uygulayıcı konumunda olan öğretmendir. Araştırmacı, uygulayıcı konumunda olan öğretmen ile daha önceden tanışmaktadır. Diğer öğretmenlerle tanışma esnasında araştırma süreci hakkında bilgilendirme toplantısı yapılmıştır. Bu tanışma sonrasında pilot uygulama için bir öğretmen, gönüllü olabileceğini ve müziğe ilgi duyduğunu belirtmiştir. Diğer iki öğretmen yıllık plan takviminden bir hafta ileride olduklarını ifade etmişlerdir. Bu öğretmenlerden biri, sınıfında farklı bir kişinin olmasından duyacağı rahatsızlığı dile getirmiştir. Diğer öğretmen ise birinci etkinliğin konusunu işlediğini ifade etmiştir. Araştırmacının farklı bir etkinlik üzerinde de pilot uygulama yapılabileceği fikrine ise meslektaşının gönüllü olmasını dayanak göstererek pilot uygulama safhasında bulunmak istemediğini belirtmiştir. Bu tanışma sonrasında gönüllü olan öğretmen ile hafta sonunda bir görüşmenin yapılması planlanmıştır. Hafta sonunda yapılan görüşmenin ardından öğretmenin gönüllü olması, müziğe ilgi duyması neticesinde pilot uygulamanın bu öğretmenin sosyal bilgiler dersine girdiği şubede yapılması kararlaştırılmıştır. Bu görüşme, bir kafede hafta sonunda gün ortasında gerçekleştirilmiş olup 1 saat 40 dakika sürmüştür. Bu toplantıda ders esnasında yapılacak faaliyete yönelik bilgi paylaşımı yapılmış ve öğretmen süreç hakkında bilgilendirilmiştir. Toplantıda ders planı öğretmen ile paylaşılmış ve öğretmenin süreçteki rolüne yönelik bilgilendirme yapılmıştır. Öğretmen, bu görüşme esnasında müziğe yönelik bir ilgisinin olduğunu, org, bağlama ve davul çalmaya merakının olduğunu, gençlik döneminde yöresel bir müzik grubu oluşturduklarını ifade etmiştir. Sürecin planlaması sonrasında pilot uygulamaya geçilmiştir.

Araştırmanın pilot uygulamasının gerçekleştirildiği sınıfta 7 erkek, 8 kız öğrenci olmak üzere toplam 15 öğrenci bulunmaktadır. Bir öğrencinin uygulama günü devamsızlık yapması nedeniyle uygulama süreci 14 öğrenciyle gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı, bu derse katıldığında öğrencilere araştırma hakkında bir tanıtım yapmış, sınıf ortamında en arka sıraya geçerek gözlem yapmış ve gerektiğinde uygulayıcının ihtiyaç duyduğu noktalarda yardımcı olmak üzere sürece dâhil olmuştur.

Pilot uygulamada araştırmacı, sınıftaki öğrencilerin kendisini şaşkınlıkla karşıladıklarını, birçok öğrencinin sevindiklerini gözlem formuna eklemiştir. Öğretmen ise bu süreçte

çocukların motivasyonunun arttığını ve türküye yönelik ilgilerinin olduğunu gözlem formuna not etmiştir. Araştırmanın gerçekleştirildiği sınıfta uygulama sürecinde bazı değişikliklerin yapılmasına karar verilmiştir. Bu değişiklikler;

1. Etkinliklerin gerçekleştirileceği ders planlarında ders süresi, 40 dakika olarak tasarlanmış ancak farklı bir okuldaki tadilat nedeniyle bu okul öğrencilerinin uygulama okuluna gelmesi, öğleden sonraki zaman diliminin diğer okul için ayrılması kararı doğrultusunda ders saatlerinde değişiklik yapılmıştır. Bu değişiklik okul idaresi tarafından derslerin 30 dakika, teneffüslerin 5 dakika olması yönünde kararlaştırılmıştır. Bu değişiklikler araştırmadaki etkinliklerin tekrar incelenmesi ve değişikliklerin yapılması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.

2. Pilot uygulama sürecinde etkinlikler esnasında öğrencilerin çalışma yapraklarıyla ilgili ya da ilgisiz sorular sorduğu gözlemlenmiştir. Araştırmacı ders süresinin de azalmasıyla birlikte zaman yönetimi açısından bir planlama yapması gerektiği sonucuna vararak, uygulama girişinde çalışma yaprakları hakkında birer dakika süreyle bilgilendirme yapmayı ve sonrasında uygulamaya başlamayı planlamıştır.

3. Araştırmacı, sınıftaki oturma düzeni, ısınma, akıllı tahtanın konumu, perdeler ve ışıklar gibi fiziksel koşulları kontrol ederek uygulama sürecinde oluşabilecek olası problemlerin önüne geçmeyi planlamıştır. Pilot uygulamanın gerçekleştirildiği sınıf şubesi, ana uygulamanın gerçekleştirileceği sınıf şubesinin yanında olduğu için cephe, ışık ve ısınma açısından herhangi bir problem olmayacağı yönünde karara varılmıştır. Sınıflar, koyu renk perdeli ve iki kişilik sıraların bulunduğu ama öğrencilerin bu sıralarda tek oturduğu ve rahatça hareket edilebildiği bir durumdadır.

4. Pilot uygulamada çalışma yapraklarında öğrencilerin verdiği cevaplar incelendiğinde soruların anlaşıldığı, cevapların ilgili sorular neticesinde verildiği gözlemlenmiştir. Performans görevi olarak türkü yazma gibi bir süreç için ise öğrencilere ek bir bilgilendirme yapılmasına ihtiyaç duydukları kanaatine varılmıştır.

Pilot uygulama sürecinde gerçekleşen değişikliklerle birlikte eylem süreci için hazırlık aşamasına geçilmiştir.

3.4. Uygulama Süreci

Araştırmanın uygulama safhasına geçilmeden önce pilot uygulama deneyimi sonrasında etkinlik sürecine dair bir takım değişiklikler yapılmıştır. Araştırmacı öncelikle ders etkinlik planındaki süre yönetiminde değişiklik gerçekleştirmiştir. Uygulama okulunun yöneticileriyle iletişime geçtiği dönemde bir ders saati 40 dakikadır. Pilot uygulama gerçekleştirildikten sonra bir ders saati 30 dakika olarak tespit edilmiş ve etkinliklerdeki ön görülen sürelerde değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Araştırmada eylem başlangıcında değişiklikler olduğu gibi eylem sürecinde de değişiklikler meydana gelmiştir. Uygulama aşamasında öğrencilerin sınıf içi performansları, öğretmen ile gerçekleştirilen toplantılar, görüşmeler bu değişikliklere yön vermiştir. Tablo 3'te etkinliklere dair bilgilere yer verilmiştir.

Tablo 3

Etkinliklere Yönelik Bilgiler

Sıra	Etkinlik	Tarih	İyileştirme
1.	“Uygarlıkları Öğreniyorum	22.11.2021	- Dinleme süresi. - Türkü sözlerinde duraklatma.
2.	“Çevremizi Tanıyoruz”	23.11.2021	- Somutlaştırma.
3.	“Zenginlikleri Fark Et!”	29.11.2021	- Günlük yazma hakkında hatırlatma. - Soyut kavram kontrolü.
4.	“Biriz Beraberiz-Değişimi Fark Et!”	06.12.2021	- Somutlaştırma.
5.	“Çevremizdeki Yeryüzü Şekilleri”	13.12.2021	- Somutlaştırma.
6.	“Doğa İnsana Yön Veriyor”	13.12.2021	-
7.	“Neredeyiz? Neyleriz? Nasıl Yaşarız?”	21.12.2021	-
8.	“Çevre Sorunlarımız, Doğal Afetler ve Afetlerin Sonrası”	10.01.2022	-

Bu araştırmada sınıf ortamına dâhil olmadan önce 10 etkinlik tasarlanmış olup, süreç içerisindeki değişime bağlı olarak bu sayı 8'e düşürülmüştür. Uygulama süreci

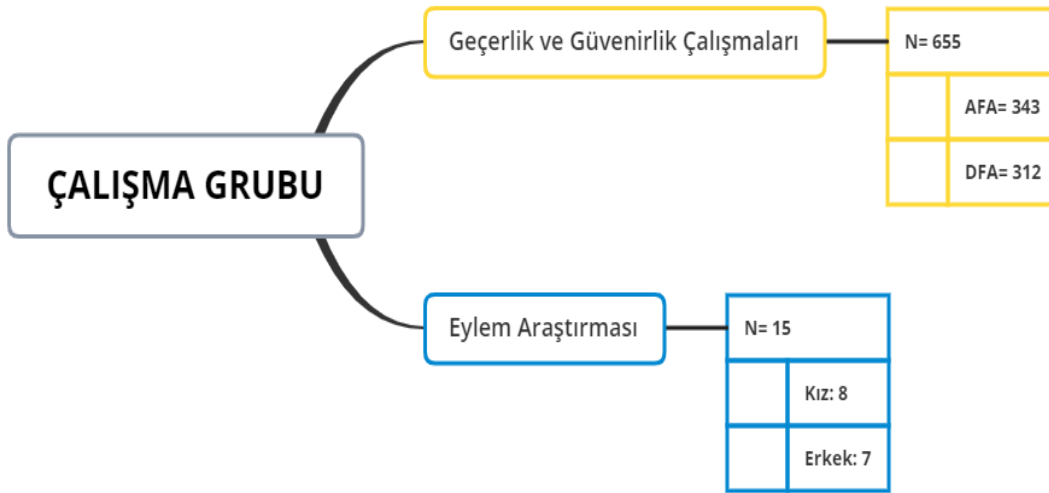
öncesinde “Kültür ve Miras” öğrenme alanını için tasarlanan “Biriz Beraberiz” ve “Değişimi Fark Et” etkinlikleri birleştirilmiştir. Aynı şekilde “İnsanlar Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında yer alan son iki etkinlik “Çevre Sorunlarımız ve Doğal Afetler” ve “Doğal Afetlerin Sonrası” etkinlikleri de birleştirilmiştir. Eylem araştırmasında araştırmacı, bir konunun iyileştirilmesi gerektiğini hissettiği zaman bu konu üzerine giderek kayıt almakta, yaptıklarıyla ilgili düzenli olarak sözlü ya da yazılı ilerleme raporları üretmektedir (McNiff & Whitehead, 2006). Bu süreç eylem araştırmasının öz yansıtıcı yönünü ortaya çıkarmaktadır. Creswell (2012), araştırmacının eylem araştırmasında yeni çözüm önerilerine başvurduğunu, bir sonraki uygulama için rehber oluşturduğunu böylece dinamik bir sorgulama sürecini yürüttüğünü ifade etmektedir. Bu araştırmanın uygulama aşamasında araştırmacı her etkinlik sonrasında çalışma yapraklarındaki öğrenci dönütleri, öğretmen ile gerçekleştirilen görüşmeler ve sınıf içi gözlemlerin sonucunda eksikli olması durumunda sonraki etkinliğe yönelik iyileştirme çabasına girmiştir. Etkinliklerin birleştirilmesine öğrencilerin sınav haftasında olması, sağlık sorunları ve uygulama okuluna tadilatta olan başka bir okul öğrencilerinin gelmesi dolayısıyla ders saatlerinin süresinde değişikliklerin meydana gelmesi etki etmiştir.

3.5. Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubu, araştırmanın amacı doğrultusunda belirlenen kıstasları karşılayan amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme göre belirlenmiştir. Patton’a göre (2015) nitel araştırma yaklaşımı, özel bir durumu incelemek amacıyla küçük gruplarla derinlemesine bir analiz süreci içerdiği için bu yaklaşımı benimseyen araştırmacılar genellikle amaçlı örnekleme yöntemini tercih etmektedirler. Amaçlı örnekleme, araştırmacıların özel bir duruma yönelik ihtiyaç duydukları verileri sağlayacağını düşündükleri örnekleme tercih ettikleri bir yöntemdir (Fraenkel, Wallen & Hyun, 2012, s.100). Bu doğrultuda, etkinliklerde yararlanılan türkülerin çoğunlukla belirli bir yöreye ait olmasından dolayı ölçüt olarak Erzurum ilinde eğitim öğretim faaliyetlerine devam eden bir devlet okulunda öğrenim gören 5. sınıf öğrencileri temel alınmıştır. Ölçek geliştirme sürecinde veri toplama aşamasında tutum ölçeğindeki madde sayısının minimum on katındaki 6. ve 7. sınıf öğrencileriyle veri toplama işlemi

geçekleştirilmiştir. Bu kısımdaki ölçüt, 5. sınıfta sosyal bilgiler dersinde “Kültür ve Miras” ve “İnsanlar Yerler ve Çevreler” öğrenme alanlarını daha önce öğrenen ve deneyim kazanmış öğrencilerin olmasıdır. Bu öğrenciler, Erzurum iline bağlı bir ilçe merkezindeki 9 ortaokuldan 5’inde öğrenim görmektedir. Tutum ölçeği için geçerlik ve güvenirlik aşamalarında eylem uygulamasının gerçekleştirildiği okul, çalışma grubuna dâhil edilmemiştir.

Araştırmanın eylem aşamasındaki etkinlikler, yararlanılan türkülerin yöresi olan Erzurum’a bağlı Oltu ilçe merkezinde bulunan bir devlet okulundaki 5. sınıf öğrencileriyle gerçekleştirilmiştir. Tutum ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik analizi aşamalarında veri toplanırken öğrenciler, araştırmacı tarafından tez konusu hakkında bilgilendirilmiştir. Böylece veri toplama süreci öncesinde bilgilendirme yapılarak öğrencilerin motivasyonu sağlanmaya çalışılmıştır. Ardından katılımcıların ölçek formunu doldurma hususunda gönüllü olduğu bilgilendirmesi de yapılarak veri toplama süreci gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların araştırma sürecine dâhil olması hususunda gönüllü, istekli ve istikrarlı olmaları da nitel araştırma için önem arz etmektedir (Mertler, 2017). Araştırmadaki çalışma grubu şeması Şekil 4’te yer almaktadır.

Şekil 4. Çalışma grubu şeması

Araştırmadaki veri toplama araçları içerisindeki tutum ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik analizi aşamasına açımlayıcı faktör analizi aşamasına 343, doğrulayıcı faktör analizi aşamasına ise 312 olmak üzere toplam 655 öğrenci katılmıştır.

Eylem araştırması aşaması, Erzurum ili, Oltu ilçesi merkezinde yer alan bir ortaokuldaki 15 mevcutlu bir 5. sınıfla birlikte yürütülmüştür. Bu sınıfta 8 kız, 7 erkek öğrenci bulunmaktadır.

Eylem araştırmasının uygulandığı sınıftaki öğrencilere dair detaylı bilgilerin verilmesinin inandırıcılık açısından önemli olacağı düşünülmektedir. Sınıfta yer alan öğrencilere dair bilgiler öğrenci kodlarıyla birlikte aşağıda verilmiştir. Bu bilgiler oluşturulurken başarı düzeyine dair yorumlar, uygulayıcının sosyal bilgiler sınav notlarından yola çıkılarak yapılmıştır. Diğer yorumlar ise araştırmacının süreçteki gözlemlerinin yansımasıdır. Aile yaşantılarının da araştırma sürecindeki dönütlerle ilişkili olabileceğinden bu kısımda demografik bilgilere de yer verilmiştir.

Ö1: Sınıftaki başarı ortalamasına yakın, genelde cam kenarında oturan, sınıf arkadaşlarına göre fiziksel gelişimi daha önde olan bir öğrencidir. Babası zanaatkâr, annesi ev hanımı olan bu kız öğrencinin öz güveninin yüksek olduğu ve derse katılım hususunda aktif davrandığı gözlemlenmiştir.

Ö2: Sınıftaki başarı ortalamasının minimum düzeyde üzerinde, derse katılım hususunda aktif olduğu gözlemlenen erkek bir öğrencidir. Konuyla ilgili örnekler verirken arkadaşlarını güldürdüğü ve sınıfın geneli tarafından sevildiği gözlemlenmiştir. Tatil dönemini genelde köyde geçiren, babası yaz döneminde inşaat işçisi olarak çalışmakta, kış döneminde ise hayvancılıkla uğraşmaktadır. Annesi ise ev hanımıdır.

Ö3: Sınıftaki başarı ortalamasının üzerinde olan, derslere aktif şekilde katıldığı gözlenen bir kız öğrencidir. Uygulama süreci boyunca sınıftaki diğer arkadaşlarına göre daha sessiz kaldığı, gerektiğinde söz hakkı isteyerek düşüncelerini ifade edebilen uyumlu bir yapıya sahip olduğu gözlemlenmiştir. Babası devlet memuru, annesi ise ev hanımıdır.

Ö4: Sınıftaki başarı ortalamasına yakın olan bu erkek öğrenci derse katılım hususunda da ortalamaya yakın bir düzeyde olduğu gözlemlenmiştir. Babası esnaf, annesi ev hanımıdır. Bazı zamanlarda babasına yardım etmek amacıyla dükkânda bulunmaktadır. Yaz tatili döneminde köye giderek zamanını orada geçirmektedir.

Ö5: Sınıfın başarı ortalamasının altında olan bu kız öğrenci derse katılım hususunda diğer arkadaşları kadar aktif olmadığı, dersin işlendiği zaman dilimi haricinde ise arkadaşlarıyla iletişiminin iyi düzeyde olduğu gözlemlenmiştir. Babası şoförlük yapan bu öğrencinin annesi ev hanımıdır.

Ö6: Sınıfın başarı ortalamasının altında olan bu erkek öğrenci, uygulama süreci boyunca en fazla devamsızlık yapan öğrencilerin başında geldiği gözlemlenmiştir. Arkadaşlarına göre fiziksel gelişimi yavaştır, diğer arkadaşlarına göre daha sık hasta olmaktadır. Bu öğrencinin babası serbest meslekle uğraşırken annesi ise ev hanımıdır.

Ö7: Sınıfın başarı ortalamasının altında olan bu kız öğrenci, sınıf içerisinde uysal tavırlarıyla öne çıktığı gözlemlenmiştir. Derse aktif katılım hususunda ortalamanın altında olduğu gözlemlenen bu öğrencinin babası inşaat işçisi olarak çalışırken annesi ise ev hanımıdır.

Ö8: Sınıftaki başarı ortalamasının üzerinde olan bu kız öğrenci, uysal bir yapıya sahip olup derse katılım hususunda da aktif olduğu gözlemlenmiştir. Bu öğrencinin babası, ilçeye yakın olan başka bir ilçeden gelerek uygulamanın gerçekleştirildiği yerleşim merkezine yerleşen bir esnaftır. Annesi ise ev hanımıdır.

Ö9: Sınıftaki başarı ortalamasına yakın olan bu kız öğrenci, sınıftaki arkadaşlarına oranla fiziksel gelişimi daha öndedir. Derse katılım hususunda diğer öğrencilere oranla fazla aktif olmadığı ve arkadaşlarıyla uyum içerisinde olduğu gözlemlenmiştir. Derse aktif olarak katıldıktan sonra verdiği cevabın doğru olmasından mutluluk duyduğu gözlemlenmiştir. Bu öğrencinin babası inşaat işçisi ve annesi ise ev hanımıdır.

Ö10: Sınıftaki başarı ortalamasının üzerinde olan bu kız öğrencinin, sınıftaki en sessiz, en uysal öğrencilerden biri olduğu gözlemlenmiştir. Derse aktif olarak katılmadığı ancak dokümanlara verdiği cevaplarla, kendini yazılı olarak daha iyi ifade edebildiği gözlemlenmiştir. Ders aralarında da pek konuşmadığı gözlemlenen bu öğrencinin babası bir devlet kurumunda işçi olarak çalışırken annesi ise ev hanımıdır.

Ö11: Sınıftaki başarı ortalamasının üzerinde olan bu erkek öğrencinin, sınıfın en hareketli öğrencilerinden biri olduğu gözlemlenmiştir. Derse aktif olarak katıldığı gözlemlenen bu öğrenci uygulama süreci boyunca ritim tutma, türküye eşlik etme gibi davranış sergilemiştir. Bu öğrenci de yaz tatili döneminde köye gitmekte olup babası devlet memuru, annesi ise ev hanımıdır.

Ö12: Sınıftaki başarı ortalamasının altında olan bu kız öğrenci, uygulama süreci boyunca en fazla devamsızlık yapan ikinci öğrenci olduğu, arkadaşlarına göre derse katılım hususunda çok fazla aktif olmadığı gözlemlenmiştir. Bu öğrencinin babası hayvancılıkla uğraşırken annesi ise aşçılık yapmaktadır.

Ö13: Sınıftaki başarı ortalamasının altında olan bu erkek öğrencinin, sınıftaki en hareketli öğrencilerden biri olduğu gözlemlenmiştir. Uygulama süreci boyunca sınıfın ortasına yerleştirilen sıraların en önünde oturmaktadır. Fiziksel gelişimi diğer öğrencilere göre yavaş olan bu öğrenci derse katılım hususunda ortalama davranışlar sergilediği gözlemlenmiştir. Bu öğrencinin babası, inşaat işçisi, annesi ise ev hanımıdır.

Ö14: Sınıftaki başarı ortalamasının üzerinde olan bu erkek öğrenci, sınıfta hareketli tavırlarıyla dikkat çektiği ve derse aktif olarak katıldığı gözlemlenmiştir. Ders aralarında arkadaşlarıyla uyumu dikkat çekmektedir. Bu öğrencinin babası devlet memuru, annesi ise ev hanımıdır.

Ö15: Sınıftaki başarı ortalamasının altında olan bu erkek öğrenci, ailesiyle birlikte farklı bir ilçe merkezinden uygulamanın gerçekleştirildiği ilçe merkezine taşınmıştır. Uygulama süreci boyunca ilgi düzeyinin düşük olduğu gözlemlenen bu öğrencinin babası, yaz döneminde inşaatla çalışırken kış döneminde ise hayvancılıkla meşgul olmaktadır. Annesi ise ev hanımıdır.

Araştırmanın gerçekleştirildiği yörede halk müziği insanların günlük yaşamında önemli bir yer tutmaktadır. Bu durum, geleneğin yaşatılabilmesi ve gelecek nesillere aktarılabilmesi açısından yöre insanının türkülere hassasiyet göstermesini de etkilemektedir. Yörede devam eden aşıklık geleneği, insanlara türkülere yönelik bakış açısı kazandırmaktadır. Dolayısıyla araştırmadaki çalışma grubunda yer alan öğrencilerin aileleri, yaşadıkları yöredeki halk müziği geleneğine ilgili oldukları da güçlü ihtimaller arasında yer almaktadır.

3.6. Araştırmada Etik

Bir bilimsel araştırma sürecinde araştırmacı, araştırmaya katılım gösteren birey ya da bireylere; araştırmaya kendi rızasıyla katılabileceğini, araştırmanın amacını, katılımcılardan ne beklendiğini, nasıl bir veri toplama sürecinin olduğunu, nasıl analiz ve rapor edeceğini açıkça belirtmelidir. Araştırmacı katılımcıların kimliklerinin deşifre

edilebileceği ipuçlarından uzak durmalı, güven ortamı oluşturmalı ve topladığı verilere sadık olacağını, yanıltıcı bilgiler verilmeyeceğini garanti etmelidir (Creswell, 2012). Araştırmacı, tüm katılımcıları bir araştırmaya katılmaktan kaynaklanabilecek fiziksel ve zihinsel rahatsızlık, zarar ve tehlikelerden korumakla yükümlüdür. Bu tür sonuçlara ilişkin riskler varsa, araştırmacı katılımcıyı bu konuda bilgilendirmelidir (Fraenkel, Wallen & Hyun, 2012).

Bu araştırmada araştırmacı;

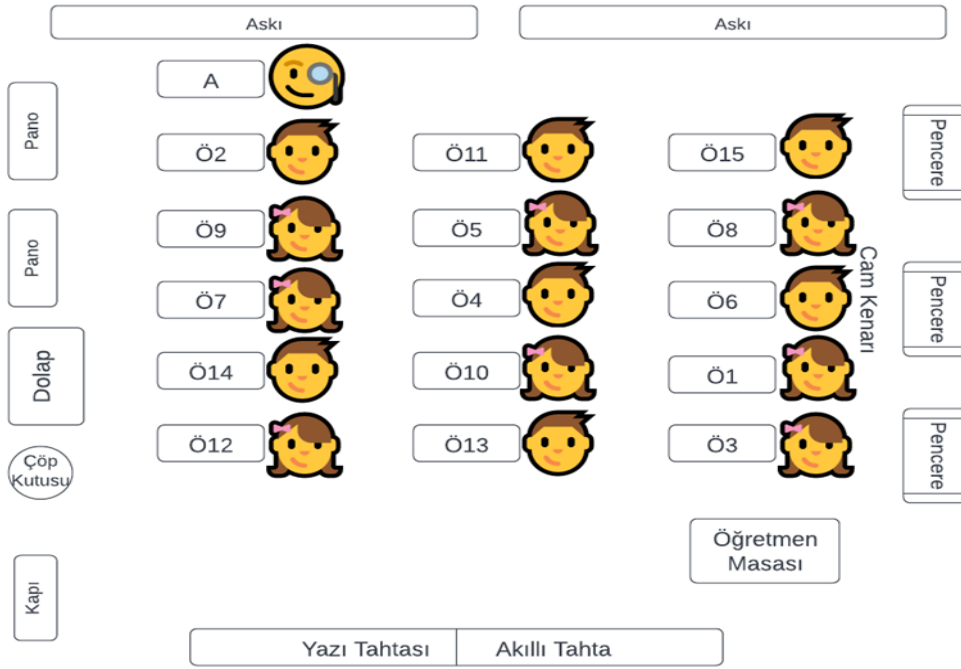
- Araştırma etiği gereğince öğrenim gördüğü üniversitede gerekli etik kurul iznini ve MEB uygulama iznini alarak araştırmaya başlamıştır. (Ek 1, Ek 2)
- Çalışma grubundaki öğrenciler için öğrenci velilerinin onayına başvurulmuştur. (Ek 3)
- Araştırmada öğrenciler, uygulayıcı rolünde olan öğretmen ve öğrencilerin gönüllü katılım durumu gözetilmiştir.
- Bu araştırmadaki tüm katılımcıların kişisel bilgilerinin gizli tutulacağı ve yalnızca bilimsel araştırma için kullanılacağı araştırmacı tarafından taahhüt edilmektedir.

Araştırmada veri toplanan öğrenciler için Ö1 biçiminde kod adı verilerek kişisel bilgilerin gizliliği sağlanmıştır.

3.7. Araştırma Ortamı

Nitel araştırmalarda araştırmanın gerçekleştirildiği doğal ortamda ve araştırmacının doğal olarak ortaya çıkanları etkilemeye, kontrol etmeye veya manipüle etmeye çalışmadığı bir süreç izlenmektedir. Araştırma verileri, katılımcıların rahat ve aşina oldukları mekânlarda toplanmaktadır (Patton, 2015).

Bu bölümde araştırmanın gerçekleştirildiği ortama dair bilgiler yer almaktadır. Araştırmanın eylem safhasının gerçekleştirildiği okul, Erzurum iline bağlı bir ilçe merkezinde yer almaktadır. Giriş katıyla birlikte ifade edildiğinde toplamda 4 katlı olan okulda uygulamanın gerçekleştirildiği zaman diliminde toplam 259 öğrenci ve 31 öğretmen bulunmaktadır. 4 sosyal bilgiler öğretmenin çalıştığı okulda eylem araştırması 5.sınıf düzeyinde tek bir sınıf ile gerçekleştirilmiştir. Sınıfta 8 kız ve 7 erkek olmak üzere 15 öğrenci bulunmaktadır. Sınıfın kroki görünümü Şekil 5'te verilmiştir.

Şekil 5. Uygulama sınıfının genel görünümü

Okulun ikinci katında bulunan sınıfta toplamda 16 sıra bulunmaktadır. Sıralar 3 blok halinde arka arkaya dizilmiş bir biçimdedir. Sınıf içerisinde rahatça hareket edilmekte ve sınıfta ferah bir ortam bulunmaktadır. Öğrenci sıraları, iki kişinin oturabileceği bir durumdadır ancak sınıf mevcudunun az olması dolayısıyla öğrenciler sıralarda tek kişi oturmaktadır. Araştırmacı gözlemlerini gerçekleştirebilmek ve gerektiği noktalarda öğrenim sürecine dâhil olabilmek için en arka sırada oturmuştur. Sınıf, okul binası içerisindeki konumu itibarıyla kuzey yönünde olup havalandırma ve aydınlatma koşulları açısından yeterli düzeydedir. Sınıfta 3 pencere yer almakta ve akıllı tahta kullanımında ışık düzeyinin etkili olabilmesi için koyu renkli perdeler bulunmaktadır. Sınıfta sıralara ek olarak 2 adet pano, 1 adet dolap, 1 adet çöp kutusu ve 2 adet elbise askılığı bulunmaktadır. Araştırmacının sınıf ortamına dair çektiği fotoğraflar, Şekil 6 ve Şekil 7’de yer almaktadır.

Şekil 6. Sınıf oturma düzeni (Ön)

Şekil 7. Sınıf oturma düzeni (Arka)

3.8. Araştırmacının Rolü

Araştırmacı, lisans ve yüksek lisans eğitimini sosyal bilgiler eğitimi üzerine tamamlamıştır. Araştırmacı, lisansüstü eğitim sürecinde, “Bilimsel Araştırma Yöntemleri ve Araştırma Etiği”, “Sosyal Bilgiler ve Eğitim Teknolojileri”, “Ölçek Geliştirme”, Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırmalar” gibi dersler almış olup aynı zamanda bir devlet üniversitesinde sosyal bilgiler eğitimi ana bilim dalında 5 yıldır araştırma görevlisi olarak görev yapmaktadır. Araştırmacı, süreç içerisinde sosyal bilgiler eğitimi ve temel eğitim bilimleri üzerine gerçekleştirilen akademik toplantılara katılmış ve araştırmalarına devam etmiştir. Araştırmacı, sosyal bilgilerde kültür konularının öğretimi, vatandaşlık eğitimi, çevre konularının öğretimi gibi konu alanlarına ilgi duymaktadır.

Araştırmacı, araştırma süreci öncesinde eylem aşamasının gerçekleştirileceği okulun yöneticileri ve sosyal bilgiler öğretmeniyle bir dizi görüşme yapmıştır. Araştırmadaki eylem aşamasının ana uygulama öncesinde bir pilot uygulama gerçekleştirerek bu süreçte sınıfta katılımcı gözlemci olarak yer almıştır. Bu pilot uygulama sürecinde hazırladığı gözlem formuna sınıf ortamındaki her bir aşamayı kaydetmiş ve gözlem dönütleri sonrasında etkinliklere yön vermeye başlamıştır. Bu aşama, pilot uygulama başlığı altında detaylarıyla yer almaktadır.

Araştırmacı, bu araştırmanın eylem aşamasının gerçekleştirileceği sınıfta uygulayıcı olan sosyal bilgiler öğretmeniyle her etkinlik öncesinde görüşerek fikir alışverişinde bulunmuş ve etkinlik planlarını uygulayıcıyla paylaşmıştır. Bu görüşmeler, ilçe merkezinde bulunan bir kuraathanede gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler sonucunda bazı etkinliklerin planlarında uygulayıcının fikrine de başvurularak bir dizi güncelleme yapılmıştır. Her iki-üç etkinlik sonrasında ise doyum noktası odaklı toplantı gerçekleştirilmiştir. Bu toplantılar neticesinde eylem sürecine nelerin dâhil edilebileceği ve hangi durumda hangi kısımların etkinlik planından çıkarılabileceğine yönelik fikir birliğine gidilmiştir.

Araştırmacı, eylem aşamasındaki etkinliklerde yer alan türkülerin bağlama eşliğinde söylenerek kaydedilmesi ve dijital materyal biçimine dönüştürülmesi işlemlerini her hafta gerçekleştirmiştir. Türkülerin çalınıp söylenmesi aşamasında güçlük çekilen durumlarda ise Müzikoloji bölümü lisans mezunu ve pedagojik formasyon eğitim

sertifikasına sahip bir müzik öğretmeninden yardım alınmıştır. Araştırmacı, etkinliklerdeki türkülerini özel bir bağlama kursunda kaydederek bilgisayar ortamına aktarmış sonrasında ise dijital materyal hâline dönüştürme sürecini gerçekleştirilmiştir.

3.9. Uygulayıcının Rolü

Eylem araştırmasında araştırmacı, süreci bütüncül bir perspektif ile yürütmeli ve uygulayıcı ile arasındaki etkileşimi sürekli canlı tutmalıdır (Lune & Berg, 2017). Bu araştırmada araştırmacı, uygulama aşaması sürecinde uygulayıcı ile sürekli iletişim halinde olmuştur. Etkinliklerin uygulanması sürecinde etkin rol oynayan uygulayıcı, aynı zamanda etkinlikler esnasındaki gözlemlerini de araştırmacı tarafından hazırlanarak kendisine verilen gözlem formuna aktarmıştır. Uygulama sürecini farklı perspektiflerden değerlendirmenin araştırmayı olumlu etkileyeceği düşünülmektedir.

Bu araştırmadaki uygulayıcı, 40 yaşında, evli ve bir çocuk babası olup 10 yıllık mesleki deneyime sahiptir. 2008 yılında sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programından mezun olmuştur. Mevcut görev yaptığı okulda 2 yıldır çalışmaktadır aynı zamanda haftanın belirli günlerinde ilçe merkezine 15 km uzaklıkta olan bir köy okuluna giderek sosyal bilgiler derslerine girmektedir. Uygulayıcı, ailesiyle birlikte ilçe merkezinde yaşamaktadır. Anne ve babası, ilçe merkezine 30 km uzaklıkta olan bir köyde ikamet etmektedir. Uygulayıcı okulun tatil olduğu günlerde aile ziyareti, tarım ve hayvancılık gibi faaliyetler için köye gitmektedir. Uygulayıcının önceki görev yaptığı yerler kırsal kesimde yer almaktadır.

Araştırmanın gerçekleştirildiği süreç içerisinde uygulayıcı ile araştırmacı sürekli iletişim içerisinde olup etkinlikler üzerine fikir alışverişinde bulunarak eylem sürecinin iyileştirilmesi için toplantı mahiyetinde görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı ile uygulayıcının etkinlikler öncesindeki görüşmeleri, mekân olarak farklı bölgelerde görev yapıldığı için telefon üzerinden gerçekleştirilmiştir. Araştırma sürecinde ise birden fazla görüşülecek konu olması halinde toplantı gerçekleştirilmiş olup, toplantıyı gerektirmeycek acil durumlar için ise telefon aracılığıyla iletişim devam edilmiştir.

Araştırmacı ile uygulayıcının araştırma sürecinde gerçekleştirdiği iki toplantı bulunmaktadır. Bu toplantılara ek olarak eylem aşamasının tamamlanmasından sonra sürecin değerlendirilmesine dair bir görüşme daha gerçekleştirilmiştir. Bu görüşme ise

10.01.2022 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Toplantılarda ses kaydı alınırken son görüşmede ses kaydı alınmamıştır.

Bu toplantıların birincisi 29 Kasım 2021 tarihinde saat 16.26'da başlayıp toplamda 28 dakika, ikincisi 21.12.2021 tarihinde 19:12'de başlayıp 16 dakika sürmüştür. İlk toplantı öncesinde araştırmacı, toplantıyı ses kaydı alacağını, bu ses kaydını yalnızca bilimsel araştırma süreci için kullanacağını ve görüşülen konuların sonraki etkinlikleri yönlendirme hususunda önemli olduğunu belirtmiştir. Eylem araştırmasının bir iyileştirme süreci içerdiği düşünüldüğünde öğretmenle iş birliğine gitmenin, eylem sürecine dair fikir alışverişinde bulunmanın araştırmaya katkı getireceği düşünülmektedir.

İlk toplantı, üçüncü etkinlik olan “Zenginlikleri Fark Et!” etkinliği yapıldıktan sonra aynı gün içerisinde gerçekleştirilmiştir. Bu toplantıda görüşülen konu başlıkları, sürecin gidişatı, öğrenci motivasyonu, öğretim materyalini sınıfa getirme, zaman yönetimi ve çalışma yapraklarındaki soru içerikleri gibi konulardır.

Bu toplantıda uygulayıcı, ilk haftada öğrencilerin biraz çekingen kaldıklarını ancak sonraki süreçte ısındıklarını ifade etmiştir. Onların motivasyonlarını daha da artırmak için kendi başvurduğu çözümü anlatmıştır. Uygulayıcı, ders esnasında sorduğu sorulara güzel cevaplar veren öğrencilere “Kırmızı artı” vererek onları motive ettiğini ifade etmiştir. Etkinliklerde güzel cevapların verildiğini, öğrencilerde bir değişimin olduğunu ve bu değişimi daha ileriye götürebilmek için bu yöntemin uygulanabilirliği üzerine fikir sunmuştur. Araştırmacı ise etkinliklerden sonra öğrenci cevaplarını incelediğini ve bir sonraki etkinliğe başlamadan önceki haftada verilen dönütlerin niteliği hakkında sınıfın geneline geri bildirim yapma fikrini ileri sürmüştür. Bu hususta fikir birliğine varılmış ve ek olarak süre kalması halinde dönem sonunda öğrencilerin yazmış oldukları türküler bağlama eşliğinde birlikte söyleme kararı alınmıştır. Eylem araştırması sürecinde öğrenci performanslarına yönelik geri bildirim yapmanın öğrencileri daha iyi neler yapılabileceği yönünde düşündürmeye sevk ettiği belirtilmektedir (Srtinger, Christensen & Baldwin, 2010).

Bu toplantıda görüşülen başka bir konu ise türküler eşliğinde hazırlanan video materyalindeki görsellerdir. Uygulayıcı, yakın çevreden gördükleri olaylar, durumlar ve mekânların türkü sözleriyle birlikte videoda yer almasının öğrencilerin dikkatlerini

artırdığını ifade etmiştir. Uygulayıcı ve araştırmacı, ikinci etkinlik olan “Çevremizi Tanıyoruz” etkinliğine götürülen “Yemeni”nin öğrencilerin dikkatini çektiğini ve sonraki etkinliklerde sınıfa getirilebilecek materyallerin doğrudan sınıfa getirilebileceği fikrinde ortak karara varmış ve sonraki etkinlikleri inceleyerek materyal temini için çaba sarf etmişlerdir. Eski dönem düğünlerine değinilen bir türküde düğünlerde def çalındığı bilgisi üzerine “Biriz Beraberiz-Değişimi Fark Et!” etkinliği (06.12.2021) öncesinde bu müzik aleti temin edilerek etkinlik zaman diliminde sınıfa götürülmüştür.

İkinci toplantı, ilk toplantıya göre daha kısa sürmüştür. Uygulayıcı, ikinci toplantıda etkinlikler arasında da pekiştirmelerin olduğunu, bazı öğrencilerin önceki etkinliklerden yola çıkarak cevaplar verdikleri üzerine fikir belirtmiştir. Uygulayıcı: *“Hocam bak bugün gördün mü? Öğrenciler ilk haftalardaki etkinlikten yola çıkarak cevaplar verdiler, dolayısıyla önceki öğrendiklerini hem hatırladıklarını hem de ilişkilendirme yaptıklarını düşünüyorum.”* (21.12.2021-İkinci toplantı) ifadesiyle “Çevremizi Tanıyoruz” (2.Etkinlik. 23.11.2021) etkinliğinde yörede “Çermik” olarak adlandırılan kaplıcalara değinince öğrencilerin ilk başta düşündüklerini sonra hatırlayıp cevap verdiklerini belirtmektedir. Bu toplantılar eylem sürecinde iyileştirme yapabilmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Etkinliklerin bittiği haftadaki görüşmede (10.01.2022) ise öğretmen, araştırmacının gideceği bilgisini paylaştıktan sonra öğrencilerin üzüldüğünü ve görüntülü konuşma isteğinde bulunduklarını dile getirmiştir. Sürecin verimli geçtiğini belirten öğretmen, uygulama süreci boyunca kendine de farklı bakış açıları yakalamayı öğrettiğini ifade etmiş ve video materyallerinin kendisiyle paylaşılmasını talep etmiştir.

3.10. Puanlayıcıların Rolü

Nitel araştırma yaklaşımında güvenilirliği sağlamanın farklı yolları bulunmaktadır. Araştırmadaki inandırıcılığı artırmak amacıyla tüm süreci ayrıntılı bir şekilde raporlamak, iç tutarlılığı sağlamak ve bağımsız puanlayıcılar ile araştırmacı puanlaması arasındaki uyumu tespit etmek nitel araştırmanın karakteristik özelliklerindendir (Patton, 2015). Bu araştırmada, öncelikle elde edilen veriler, araştırmacı tarafından düzenlenerek farklı insanların analiz edilebileceği bir formata göre hazırlanmıştır. Bu hazırlığın amacı verileri tekrar gözden geçirme ve katılımcıların açığa çıkma ihtimalini ortadan kaldırmaya yöneliktir. Araştırmanın puanlayıcı tutarlılığı, sosyal bilgiler eğitimi alanında

uzman 1 kişi ve temel eğitim alanında uzman olup hayat bilgisi ve sosyal bilgiler eğitimi alanında çalışmalar yürüten 1 kişi olmak üzere 2 kişi ile gerçekleştirilmiştir. Puanlayıcıların bu araştırmadaki rolü, araştırmada elde edilen verilerin bağımsız bir şekilde puanlanma yaparak araştırmanın güvenirliğine katkıda bulunmaktır. Araştırmacı bu süreçte “Uygun”, “Düzeltilmeli”, “Uygun Değil” biçiminde seçeneklerin bulunduğu ve gerekçelerini açıklayabilecekleri bir uygunluk formu hazırlayarak puanlayıcılara iletmiştir. Puanlayıcılar, araştırmacının veri analiz sürecini bitirdikten sonra bağımsız bir zaman diliminde puanlama sürecine başlamışlardır.

3.11. Veri Toplama Araçları

Nitel araştırmalarda inandırıcılığı artırmak ve kapsamlı şekilde bir bütünü ortaya koyabilmek için veri toplama sürecini çeşitlendirmek, araştırmayı daha nitelikli hâle getirmektedir (zpınar ve Aydoğan Yenmez, 2019). Eylem araştırmalarında sistematik bir şekilde veri toplamak için hem nicel hem de nitel veri toplama araçları geliştirilmektedir. Bu araştırma deseninde araştırmacılar, eğitim ortamının doğal bir parçası olarak çalışma yapraklarını, derecelendirme ölçeklerini, ğrenci ödevlerini veri toplama aracı olarak tasarlayabilirler. Bu tür veri toplama araçları, hem bireysel hem de grup odaklı gerçekleştirilen araştırmalarda öğrencilerin zayıf ve güçlü yanlarını ortaya koyma hususunda araştırmacıya yol gösterici olmaktadır (Lodico vd., 2006).

Bu doğrultuda araştırmada veri toplama aracı olarak;

- Gerçekleştirilen alan yazın okumaları sonrasında geliştirilen tutum leği,
- Öğrencilerin beceri seviyelerindeki değişimi ölçebilmek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan çalışma yaprakları ve bu veri toplama aracını puanlayabilmek amacıyla hazırlanan analitik rubrikler,
- Öğrencilerin uygulama süreci boyunca tutmuş oldukları günlükler.
- Araştırmacı ve uygulayıcı gözlem formlarından yararlanılmıştır.

3.11.1. Tutum leği

Araştırmada süreç içerisinde öğrencilerin trklere yönelik tutumlarının değişip değişmediğini ölçebilmek amacıyla eylem safhası öncesinde ortaokul düzeyindeki

öğrenciler için “Türkülere Yönelik Tutum Ölçeğinin” geçerlik ve güvenirlik analizi yapılmış ve ölçek geliştirilmiş ve sürece dâhil edilmiştir.

Ölçek geliştirme sürecinde ilk olarak Web of Science, Scopus ve ProQuest gibi uluslararası, TR Dizin ve Yüksek Öğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezi gibi ulusal veri tabanlarında “Türkü”, “Türk Halk Müziği”, “Folk Music” ve “Ballad” gibi anahtar kelimeler “Ölçek geliştirme”, “Geçerlik”, “Güvenirlik”, “Scale Development” “Validity”, “Reliability” gibi anahtar kelimelerle birlikte tarama gerçekleştirilmiştir. Taramada çeşitli varyasyonlar denenerek 2021 yılı öncesinde türkülere yönelik bir ölçek geliştirilip geliştirilmediği incelenmiştir. İnceleme sonucunda ortaokul düzeyindeki öğrenciler için bu tür bir ölçeğin geliştirilmediği tespit edilmiştir.

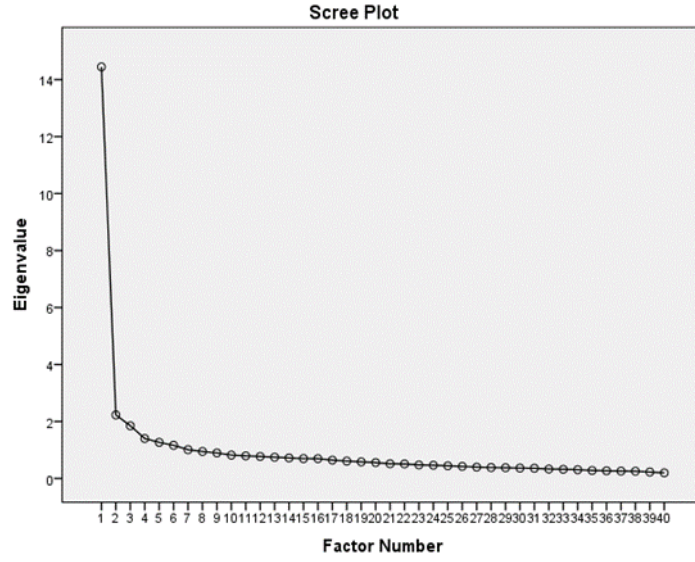
Ölçek geliştirme sürecinin sonraki aşamasında madde havuzu oluşturma süreci başlamıştır. Maddeler, ortaokul düzeyindeki öğrencilerin anlayabileceği düzeyde ve alan yazın okumalarından yola çıkılarak oluşturulmuştur. Alan yazındaki araştırmalar doğrultusunda 8’i olumsuz ve 43’ü olumlu olmak üzere toplam 51 maddeden oluşan madde havuzu oluşturulmuştur. Maddeler yazılırken bilişsel, duyuşsal ve davranışsal boyutlar göz önünde bulundurulmuştur. Ölçeğin taslak hâli, sonraki aşamada 6 uzmanın görüşüne sunulmuştur. Uzmanların 3’ü sosyal bilgiler eğitimi, 1’i müzik eğitimi, 1’i ölçme ve değerlendirme, 1’i ise Türkçe eğitimi alanında çalışmaktadır. Ölçek taslak halindeyken uzmanlardan üçlü derecelendirme formu (Uygun/Kısmen Uygun/Uygun Değil) kullanılarak dönüt alınmıştır. Uzmanlardan gelen dönütler doğrultusunda düzeltilmesi önerilen maddelerde gerekli düzeltmeler yapılmış, bu doğrultuda binişiklik olduğu gerekçesiyle 6, öğrenci düzeyine uygun olmayacağı gerekçesiyle 1 ve farklı bir ara değişkene odaklanılabileceği gerekçesiyle 4 madde çıkarılmıştır. Son durumda 7’si olumsuz 33’ü olumlu olmak üzere toplam 40 maddelik bir ölçek formu oluşturulmuştur. Katılımcıların ölçekteki maddelere katılım düzeylerini tespit etmek amacıyla beşli Likert derecelendirme formatında “kesinlikle katılmıyorum (1)”, “katılmıyorum (2)”, “kararsızım (3)”, “katılıyorum (4)” ve “kesinlikle katılıyorum (5)” ifadelerine yer verilmiştir. Ölçek formu oluşturulurken bilişsel, duyuşsal ve davranışsal boyuttaki maddeler harmanlanmış sonrasında madde numaralandırması eklenerek şekilsel açıdan düzenlenmiştir.

Ölçek taslak formu, gelen uzman dönütleri sonrasında tekrar düzenlenmiş, veri toplama sürecine geçilmeden önce görünüş geçerliği sağlamak amacıyla iki 6.sınıf, bir de 7.sınıf olmak üzere üç öğrencinin formu yanıtlanması istenmiştir. Böylece formda öğrenciler tarafından anlaşılmayan herhangi bir bölümün olup olmadığı, zorlanma düzeyi ve yanıtlama süresi tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu aşamada ölçeğin yanıtlanma süresinin ortalama 8 dakika olduğu tespit edilmiştir. Bu aşamadan sonra ölçeğe nihai bir şekil verilerek veri toplama sürecine geçilmiştir.

AFA sürecinde 6. ve 7. sınıflar olmak üzere toplam 351 öğrenciden veri toplanmıştır. Bu aşamada veriler, Erzurum ili sınırları içerisinde bulunan 5 farklı ortaokuldan toplanmıştır. Eylem araştırması safhasındaki çalışma grubu ölçek geçerlik ve güvenirlik analizi aşamasına dâhil edilmemiştir. Ölçekteki maddelerin tamamına yanıt vermeyen, bir madde için iki seçenek işaretleyen ya da herhangi bir maddeyi boş bırakan öğrenci formları çıkarıldığında toplamda 343 veri ile analiz işlemlerine devam edilmiştir. Ölçekte yer alan olumsuz maddeler yeniden kod atama ile 1 ile 5 arasında ters kodlama yapılmıştır. Elde edilen veriler, SPSS 24.0 istatistik programına aktarılmış, geçerlik ve güvenirlik analizi için işlemlere başlanmıştır.

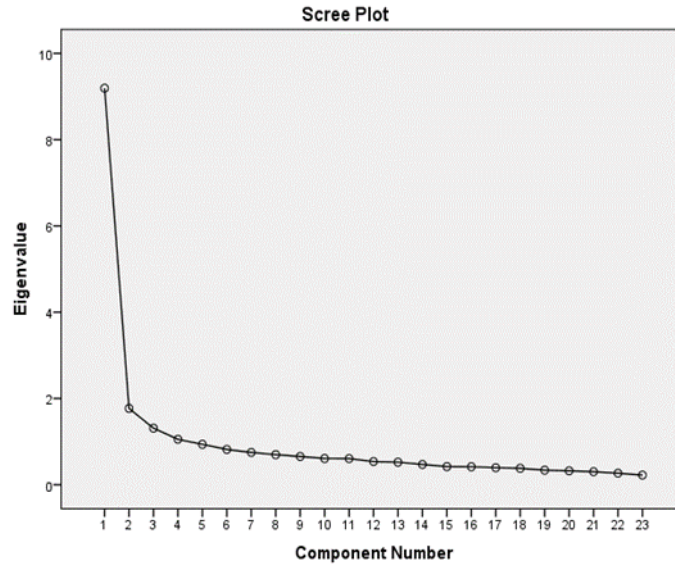
Faktör analizi aşaması öncesinde ölçekten elde edilen verilerin faktör analizine uygunluğunu tespit edebilmek amacıyla Kaiser Meyer Olkin (KMO) katsayısı hesaplanmış ve Bartlett küresellik testi yapılmıştır. KMO değeri .93 olarak hesaplanmıştır. KMO katsayısı için 0.7-0.8 arasındaki bir değerin iyi, 0.8-0.9 arasındaki değerin çok iyi, 0.9'dan yüksek çıkan değerin mükemmel düzeyde olduğu belirtilmektedir (Seçer, 2017). Bartlett küresellik testi sonuçlarının $\chi^2=3703,232$, $sd=253$, $p=.00$ olduğu tespit edilmiştir. Bu değerler neticesinde 40 maddelik (7 madde olumsuz) ölçek için geçerlik ve güvenirlik analizi aşamalarına geçilmiştir.

Ölçeğin 40 maddelik öz değer grafiği Şekil 8'de yer almaktadır.

Şekil 8. 40 Maddenin öz değer grafiği

Gerçekleştirilen AFA sonrasında ölçeğin 4 faktör altında toplandığı tespit edilmiştir. Bu 4 faktörün toplam varyans açıklama oranı %57.95'tir. 23 maddelik ölçeğin madde öz değer grafiği Şekil 9'da yer almaktadır.

Şekil 9. 23 Maddenin öz değer grafiği

Ölçekten madde atma aşamasında eğik döndürme tekniklerinden promax kullanılmıştır. Herhangi bir faktöre yük vermeyen maddeler, birden fazla faktöre 0.25 üzerinde yük

veren maddeler ve aralarında 0.10 fark olan binişik maddeler ölçekten çıkarılmıştır. Tabachnick ve Fidel'e (2014) göre her bir maddenin yük değerinin 0.32 üzerinde olması gerekmektedir. Bu ölçekte elde edilen madde yükleri 0.51 ile 0.86 arasında değişmektedir. AFA sonucunda oluşan faktör yükleri Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4

Türkülere Yönelik Tutum Ölçeği AFA Sonuçları

Maddeler	Faktörler			
	1	2	3	4
17. Serbest zamanlarımda türkü dinlerim.	,820			
34. Serbest zamanlarımda türkü söylerim.	,785			
18. Türkülerin yer aldığı TV programlarını takip ederim.	,785			
25. Türkülerin söylendiği yarışmaları izlerim.	,761			
1. Türkü dinlemeyi severim.	,700			
2. Yeni türküler dinlemek isterim.	,675			
3. Türkü dinlerken rahatlarım.	,652			
38. İnternette türkü videolarını izlemeyi severim.	,618			
31. Türkü dinlerken söyleyen kişiye eşlik ederim.	,615			
37. Yaşadığım yere ait türkülerini söylerim.	,550			
7. Okulda türkülerin kullanıldığı etkinliklere katılırım.	,518			
14. Derslerimizde türkü kullanıldığında derse daha iyi odaklanırım.		,782		
8. Öğretmenimiz derste türkü dinlettiğinde derse daha çok katılırım.		,739		
30. Derslerde türkü dinlersek eğlenirim.		,624		
28. Derslerde öğretmenimizin türkülerden yararlanmasını isterim.		,555		
15. Türkülerin kendi kültürümüzün ürünü olduğunu düşünürüm.			,866	
19. Millî değerlerin türkülerde yer almasından gurur duyarım.			,705	
32. Türküleri diğer müzik türlerinden ayırt edebilirim.			,653	
21. Türkülerde manevî değerlerin yer almasından hoşlanırım.			,620	
16. Türkü konserlerine gitmem.				,743
26. Türkü dinlediğimiz derslerde sıkılırım.				,727
20. Türkü dinlemekten sıkılırım.				,614
40. Ders işlerken öğretmenimizin bize türkü dinletmesinin zaman kaybına yol açtığını düşünürüm.				,558
Faktörler	Öz değerler	Varyans Açıklama Oranı	Toplam Varyans	
F1	9.193	39.97		
F2	1.770	7.69	57.95	
F3	1.311	5.70		
F4	1.053	4.58		

Tablo 4’te yer alan faktör yükleri yüksekten düşüğe doğru sıralanarak gösterilmektedir. Tablo 4 incelendiğinde toplam 23 maddenin 4 faktöre yük verdiği görülmektedir. 11 maddenin 1. faktörde, ayrı ayrı dörder maddenin ise sonraki üç faktörde birleştiği görülmektedir. Faktörlerde birleşen maddelerin içeriği incelendiğinde birinci faktör için “Türkölere Yönelik İlgi ve Eylem”, ikinci faktör için “Türkölelerin Öğretim Materyali Olarak Kullanımı”, üçüncü faktör için “Türkölelerle Kültür Aktarımı (Transfer)” bütün maddelerin olumsuz olduğu dördüncü faktör için ise “Türkölere Yönelik İlgisizlik ve Eylemsizlik” olarak adlandırılmasının uygun olduğu kararına varılmıştır.

AFA sonuçları incelendiğinde birinci faktördeki maddelerin 0.82 ile 0.52 arasında, ikinci faktördeki maddelerin 0.78 ile 0.55 arasında, üçüncü faktördeki maddelerin 0.86 ile 0.55 arasında ve dördüncü faktördeki maddelerin ise 0.74 ile 0.56 arasında yük verdiği görülmektedir. Faktörlerin varyans açıklama oranları incelendiğinde birinci faktörde 39.97, ikinci faktörde 7.69, üçüncü faktörde 5.70 ve dördüncü faktörde 4.58 olduğu görülmektedir. Toplam varyans açıklama oranının ise 57.95 olduğu görülmektedir. Ortaya çıkan faktör yapısının toplam varyansın yarısından fazlasını açıklaması temsil gücünün yüksek olması anlamına gelmektedir ve faktör analizi için bu oranın %50 den fazla olmasının önemli olduğu ifade edilmektedir (Erkuş, 2016; Tavşancıl, 2018). Araştırmada yararlanılan ölçeğin toplam varyansın %39.97’sinin birinci faktör, %7.69’unun ikinci faktör, %5.70’inin üçüncü faktör ve %4.58’inin ise dördüncü faktör tarafından karşılandığı görülmektedir. Ölçeğin madde analizleri ve güvenilirliğine ilişkin veriler Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5

Madde Analizleri ve Faktör Güvenirliğine İlişkin Bulgular

Faktörler ve Maddeler	$\bar{x}$	S	Madde Toplam Korelasyonları
Faktör 1: Türkülere Yönelik İlgi ve Eylem ($\alpha=,920$), ($\omega=,91$)			
M17	2,84	1,42	,690
M34	2,66	1,42	,640
M18	2,50	1,31	,620
M25	2,74	1,35	,620
M1	3,27	1,36	,735
M2	3,22	1,32	,622
M3	3,11	1,29	,660
M38	2,84	1,39	,726
M31	3,08	1,42	,664
M37	2,98	1,40	,670
M7	2,75	1,34	,572
Faktör 2: Türkülerin Öğretim Materyali Olarak Kullanımı ($\alpha=,80$), ($\omega=,79$)			
M14	2,82	1,42	,599
M8	3,05	1,38	,580
M30	3,24	1,46	,670
M28	3,06	1,39	,645
Faktör 3: Türkülerle Kültür Aktarımı (Transfer) ($\alpha=,720$), ($\omega=,73$)			
M15	4,02	1,25	,300
M19	3,70	1,31	,557
M32	3,70	1,30	,310
M21	3,50	1,29	,475
Faktör 4: Türkülere Yönelik İlgisizlik ve Eylemsizlik ($\alpha=,70$), ($\omega=,71$)			
M16	2,92	1,50	,410
M26	3,58	1,35	,518
M20	3,46	1,36	,551
M40	3,70	1,37	,447
Türkülere Yönelik Tutum Ölçeği ($\alpha=,93$), ($\omega=,93$)			

Tablo 5'teki veriler incelendiğinde ölçeğin geneline ait güvenirlik katsayısının Cronbach's Alpha (α) ve McDonald's (ω) omega katsayısının 0.93 olduğu görülmektedir. Ölçekteki faktörlerin güvenirlik katsayısı birinci faktörde $\alpha= 0,92$, $\omega= 0,91$ ikinci faktörde $\alpha=0,80$, $\omega= 0,79$, üçüncü faktörde $\alpha= 0,72$, $\omega= 0,73$ ve dördüncü faktörde ise $\alpha= 0,70$, $\omega= 0,71$ olduğu görülmektedir. Ölçek geliştirme çalışmalarında

ortak faktör analizine dayalı ölçeklerde güvenirlik analizi Cronbach's Alpha yerine McDonald's omega katsayısı ile sağlanmaktadır (Béland, Cousineau ve Loye, 2017). Bu doğrultuda Cronbach's Alpha ile birlikte McDonald's değerleri de verilmiştir. Bu doğrultuda Tablo 5'teki değerler incelendiğinde ölçeğin bütünü için ve içerisinde yer alan faktörler için yapının güvenilir olduğu ifade edilebilir.

Ölçekteki 23 maddenin ölçme amacına hizmet etme derecesini tespit edebilmek amacıyla madde analizi yapılmıştır. Gerçekleştirilen madde analizi sonucunda "Türkülere Yönelik İlgi ve Eylem" boyutundaki değerlerin 0,572 ile 0,735 arasında, "Türkülerin Öğretim Materyali Olarak Kullanımı" boyutundaki değerlerin 0,580 ile 0,670 arasında, "Türkülerle Kültür Aktarımı (Transfer)" boyutundaki değerlerin 0,300 ile 0,475 arasında ve "Türkülere Yönelik İlgisizlik ve Eylemsizlik" boyutundaki değerlerin ise 0,410 ile 0,551 arasında olduğu görülmektedir. Çokluk vd. (2018), .30 ve üzerinde olan maddelerin, ölçülecek özelliğe sahip olanla olmayanı ayırt etmek için yeterli olduğunu ifade etmektedirler.

Ölçekte faktörler arasındaki ilişkiyi tespit edebilmek amacıyla faktörler arası kovaryans matrisinde standardize edilmiş puanlar üzerinden korelasyon matrisi analizi yapılmıştır. Kovaryans analizi, ölçme işlemi sonrasında iki verinin madde ya da değişken puanları arasındaki değişkenliğin paylaşılma derecesini göstermektedir. İki değişken arasındaki ilişki artarsa kovaryans değeri de artmaktadır. Ancak verileri anlamlı hale getirebilmek için korelasyon analizinin yapılması daha doğru bir seçenektir. Bir ölçümde iki değişken arasındaki standardize edilmiş kovaryans değeri, korelasyon katsayısını vermektedir (Şencan, 2005).

Bu analize ilişkin veriler Tablo 6'da yer almaktadır.

Tablo 6

Faktörler Arası Korelasyon Matrisi

Faktörler		Standart Hata	Z	p	Standardize Edilmiş Puanlar
F1	F1	0.1504	7.74	< .001	1.000
	F2	0.1162	8.48	< .001	0.835
	F3	0.0974	7.20	< .001	0.565
	F4	0.0944	7.35	< .001	0.690
F2	F2	0.1655	7.22	< .001	1.000
	F3	0.1073	7.26	< .001	0.620
	F4	0.1034	6.99	< .001	0.709
F3	F3	0.1623	8.15	< .001	1.000
	F4	0.0986	6.74	< .001	0.619
F4	F4	0.1428	6.10	< .001	1.000

Tabachnick ve Fidel (2014)'e göre bir ölçekteki faktörler arası korelasyon matrisinde farklı faktörler arasında belirli büyüklükte bir ilişki bulunmalıdır. Bu ilişkinin alt limiti .30'dur. Tablo 6 incelendiğinde standardize edilmiş puanların .30'dan büyük olduğu ve faktörler arasında bir ilişki olduğu ifade edilebilir.

Ölçek geliştirme sürecinde AFA'da madde atma işlemi gerçekleştirildikten sonra ölçek formunda yer alan maddelerin numaraları güncellenerek DFA süreci için yeni form oluşturulmuştur. AFA sürecinde herhangi bir faktöre yük veren maddelerin DFA sürecindeki madde numaralandırmaları Tablo 7'de yer almaktadır.

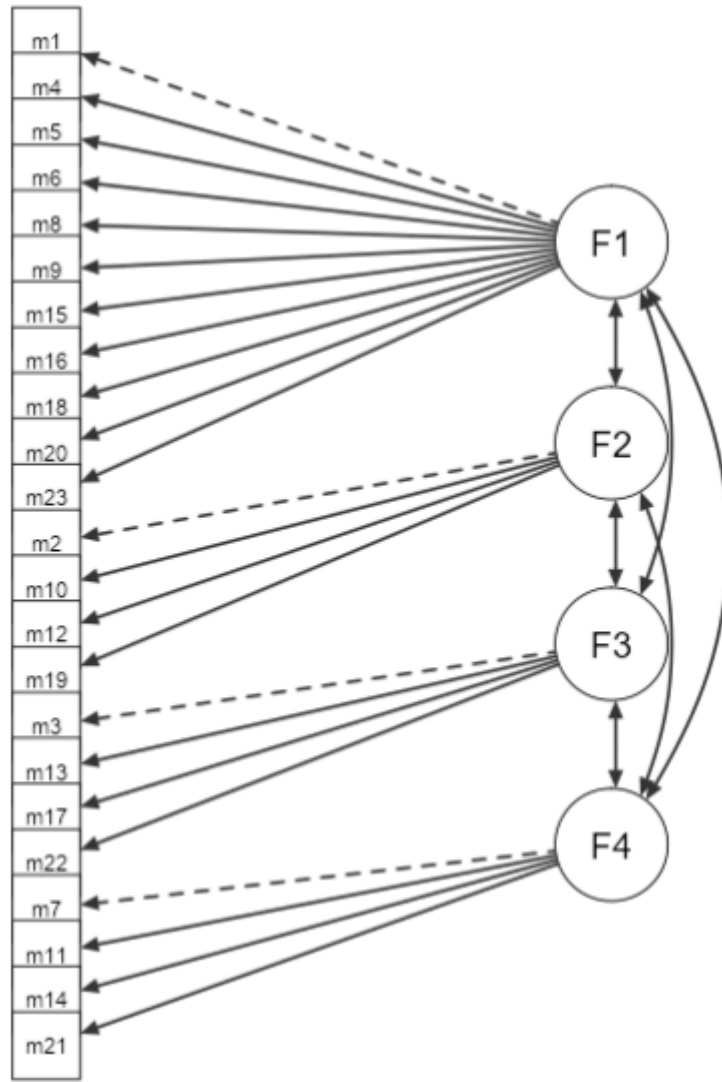
Tablo 7

AFA-DFA Madde Numarası Değişimi

Faktör	AFA Madde Numaraları	DFA Madde Numaraları
1	17, 25, 37, 7, 34, 1, 2, 3, 31, 18, 23	1, 4, 5, 6, 8, 9, 15, 16, 18, 20, 23
2	30, 28, 8, 14	2, 10, 12, 19
3	19, 15, 32, 21	3, 13, 17, 22
4	26, 20, 16, 40	7, 11, 14, 21

Ölçekte AFA'dan elde edilen sonuçlar neticesinde DFA aşaması için veri toplama süreci hazırlıklarına başlanmıştır. Tablo 7'de yer alan yeni numaralandırma işlemi gerçekleştirildikten sonra DFA süreci için hazırlıklar tamamlanarak veri toplama aşamasına geçilmiştir. AFA süreci sonrasında oluşan ölçeğin son şekli Ek 4'te yer almaktadır.

DFA aşaması için AFA'dan farklı olan bir örneklem grubuyla veriler toplanmıştır. Bu aşamada yine Erzurum il sınırları içerisindeki ortaokullardan AFA sürecinde veri toplanan okullar haricindeki 6. ve 7. sınıflar olmak üzere toplam 323 öğrenciden veri toplanmıştır. Veriler istatistik programına girilirken uç değerler incelenmiş ve hatalı veriler ayıklanmıştır. Bu aşamadan sonra elde edilen 312 öğrencinin dönütleriyle birlikte DFA süreci başlatılmıştır. DFA sürecinde açık kaynak kodlu Jamovi programının 2.2.2 sürümünden yararlanılmıştır. Jamovi programı, R programlama dili altyapısıyla uyumlu ve ücretsiz olan istatistik programıdır (Karakaya Özyer, 2021). AFA'dan elde edilen verilerin doğrulanması amacıyla gerçekleştirilen analiz sonrasında oluşan DFA path diyagramı ve faktör yükleri Şekil 10'da verilmiştir.

Şekil 10. DFA path diyagramı

Şekil 10’da yer alan 4 faktörden oluşan ölçek yapısı için herhangi bir modifikasyon gerçekleştirilmemiştir. Elde edilen uyum indekslerine dair veriler Tablo 8’de yer almaktadır.

Tablo 8

Uyum İndeksleri

χ^2	ss	p	CFI	TLI	SRMR	RMSEA
512	224	<.001	0.91	0.90	0.0487	0.0642

Tablo 8 incelendiğinde Ki-kare uyum testi/Standart sapma, karşılaştırmalı uyum indeksi CFI (Comparative fit index), Tucker Lewis indeksi (TLI), Standartlaştırılmış hata kareleri ortalamasının karekökü SRMR (Standardized Root Mean Square Residual), Tahmin hatalarının ortalamasının karekökü RMSEA (The Root Mean Square Error of Approximation) gibi verilerin yer aldığı görülmektedir.

Tablo 8’de yer alan değerler incelendiğinde $\chi^2/sd= 512/224=2.28$, $p< 0.01$, CFI=0,91, TLI=0.90, SRMR=0,048 ve RMSEA=0,064 olduğu görülmektedir. Literatür incelendiğinde uyum indeksleri verilerine yönelik farklı görüşlerin yer aldığı tespit edilmiştir. Bu görüşlere göre kabul edilebilir uyum indekslerine göre elde edilen uyum indeksleri karşılaştırmalı olarak Tablo 9’da yer almaktadır.

Tablo 9

Uyum İndeksleri Karşılaştırması

İndeksler	Kabul Edilen Aralık	Elde Edilen Uyum İndeksleri
χ^2/df	<3	2.28
CFI	0.90-1.00	0.91
TLI	0.80-1.00	0.90
SRMR	<0.5	0,048
RMSEA	0.5-0.8	0,064

Yapısal eşitlik modellemesi ve ölçek geliştirme üzerine gerçekleştirilen araştırmalara göre χ^2/df değeri Gürbüz ve Şahin (2018)’e göre <3 olması halinde iyi uyum, Schermelleh-Engel, Moosbrugger ve Müller (2003)’e göre ise 2-3 arasındaki değerlerin iyi uyum gösterdiği ifade edilmektedir. Tablo 9 incelendiğinde ölçekte elde edilen χ^2/df değerinin 2.28 olduğu görülmektedir. Bu durumda χ^2/df indeksinde iyi uyum elde edildiği ifade edilebilir.

CFI değerine yönelik Hu ve Bentler (1999), 0.90-1.00 arasındaki değerlerin iyi uyum gösterdiğini, TLI değeri ise Hooper, Coughlan ve Mullen (2008)’e göre 0.80-1.00 arasında olması durumunda iyi uyum gösterdiği biçiminde ifade edilmektedir. Schumacker ve Lomax (2010) ’a göre SRMR değeri <0.5 altında olması halinde mükemmel uyum, RMSEA değerinin ise Steiger (2007)’e göre <0.7 olması durumunda

iyi uyum göstergesi olarak kabul edilmektedir. Ölçekte elde edilen uyum indeks değerlerinin alan yazına göre kabul edilebilir olduğu görülmektedir.

3.11.2. Çalışma Yaprakları

Araştırmadaki türkü temelli etkinliklerde öğrencilerin türkülerdeki bilgi ipuçlarından yola çıkarak yanıtlar verdiği, çizimler yaptığı ve ürünler ortaya koyduğu çalışma yaprakları, bu araştırmanın başka bir veri toplama aracıdır. Çalışma yaprakları, “Öğrencilere bilgi, beceri ve tutum kazandırmaya yönelik hazırlanan, herhangi bir konuyla ilgili kazanımları gerçekleştirmeye yardımcı açıklamaları içeren, öğrencilerin üzerinde işlem yaparak bireysel ve aktif öğrenmeyi sağladıkları, ders içi ve ders dışı faaliyetlerde kullanılabilen basılı öğretim materyalleridir.” (Kaymakçı, 2010, s.56). Çalışma yaprakları araştırmacı tarafından hazırlanan ders planlarına bağlı bir şekilde oluşturulmuştur. Çalışma yapraklarının ve çalışma yapraklarını puanlamada kullanılan analitik rubriklerin hazırlanması aşamasında sosyal bilgiler eğitimi alanındaki iki uzmanla görüşme gerçekleştirilerek rubriklerin geçerliği sağlanmaya çalışılmıştır. Bu uzmanlar sosyal bilgiler eğitimi alanında unvanına sahiptir. Çalışma yaprakları ve analitik rubrikler, etkinlik bağlamında sırayla değerlendirmeye alınmış ve gerekli görülen düzeltmeler sonunda uygulamaya hazır bir formata dönüştürülmüştür. Bu aşamalar e-posta ve word dosyası üzerinde fikir alışverişi biçiminde gerçekleştirilmiştir. Süreç içerisinde araştırmanın uygulayıcısı konumunda olan öğretmenle de toplantı yapılarak verilen kararlar doğrultusunda gerektiği esnada çalışma yapraklarında revizyona gidilmiştir. Bazı çalışma yapraklarına konuyla ilgili görseller eklenmiş, bazı çalışma yaprakları ise süreç içerisinde zaman planlanması doğrultusunda bir diğer öğrenme alanına geçilmeden önce etkinliklerin birleştirilmesi neticesinde iki çalışma yaprağı bir araya getirilmiştir. Araştırmada hangi öğrenme alanlarında hangi etkinliklerin oluşturulduğuna dair bilgiler Şekil 11’de yer almaktadır.

Şekil 11. Öğrenme alanlarına göre etkinlikler

Uygulama süreci öncesinde 5 adet “Kültür ve Miras”, 5 adet ise “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” olmak üzere toplam 10 etkinlik geliştirilmiştir. Uygulama sürecindeki zaman yönetimi, öğrenci sınav dönemi gibi faktörlerin etkisiyle her iki öğrenme alanındaki son iki etkinlik birleştirilmiştir. “Kültür ve Miras” öğrenme alanında 4. etkinlik olarak tasarlanan “Biriz Beraberiz” ve 5. etkinlik olarak tasarlanan “Değişim Fark Et!” etkinlikleri birleştirilerek uygulanmıştır. Benzer konuları içermesi ve uygulayıcının derse dair yazılı sınav yapması gerekçesiyle ise “İnsanlar Yerler ve Çevreler” öğrenme alanındaki 9. etkinlik olarak tasarlanan “Çevre Sorunlarımız ve Afetler” ile 10. etkinlik olarak tasarlanan “Afetlerin Sonrası” etkinlikleri bileştirilmiştir. Bu durumda eylem aşaması öncesinde hazırlanan 10 etkinlik, süreç içerisinde gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra 8 etkinliğe dönüştürülmüştür. Her bir etkinlik için açık uçlu boşluk doldurma ve eşleştirmeli sorulardan oluşan bir çalışma yaprağı oluşturulmuştur. Birleştirilen etkinliklerde ise çalışma yaprakları da birleştirilerek sürece devam edilmiş ve ders planındaki etkinlik süresi de iki katına çıkarılarak devam edilmiştir. Merriam ve

Tisdell (2015), Nitel araştırmanın genel amacının insanların yaşamlarından nasıl anlam çıkardıklarını anlamak, anlam oluşturma sürecini betimlemek ve insanların deneyimlerine ulaşmak ve bu deneyimleri yorumlamak olduğunu belirtmektedirler. Bu doğrultuda bu araştırmadaki veri toplama araçlarından biri olan çalışma yapraklarında öğrencilerin bakış açıları ve bireysel deneyimlerine erişebilmek amacıyla yoğunlukla “Sizce” biçimindeki soru cümlelerine yer verilmiştir. Araştırmadaki çalışma yaprakları Ek 7 ile Ek 14 arasında yer almaktadır. Konuların yoğunlukla kültür ve coğrafya odağında olması dolayısıyla görsel eklenmesi hususunda ise T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın açık erişim hizmeti olan <https://www.kulturportali.gov.tr/> adresinden yararlanılmıştır.

3.11.3. Öğrenci Günlükleri

Araştırmada eylem aşamasında derste uygulanan etkinliklerle ilgili öğrenci duygu ve düşüncelerine erişebilmek ve bu düşünceleri analiz edebilmek amacıyla her bir etkinlik için öğrenci günlükleri hazırlanmıştır. Günlükler, araştırma sürecinde diğer veri toplama araçlarına göre katılımcıların daha özgür bir şekilde duygu ve düşüncelerini yansıttığı veri toplama araçlarıdır (Cao & Henderson, 2020). Günlük formları, araştırmacı tarafından oluşturulmuş ve her etkinlik sonunda öğrencilere dağıtılmıştır. Günlük formları, ders saatinin kısıtlı olması sebebiyle öğrencilere etkinlik sonrasında verilerek etkinlik gününün akşamında yazmaları istenmiş ve öğrencilerden bir sonraki gün toplanmıştır. Araştırmacı tarafından hazırlanan günlük formu örneği Ek 5’te yer almaktadır.

3.11.4. Gözlem Formları

Araştırmada bir diğer veri toplama aracı ise araştırmacının ve uygulayıcının sürece dair gözlemlerini kaydedebildiği gözlem formlarıdır. Nitel veri toplama aracı olarak gözlemler, belirli bir ortamda neler olup bittiğini dikkatlice izlemeyi ve sistematik olarak yazıya aktarmayı içermektedir (Mertler, 2017). Gözlem formlarının yazılı şekilde ya da video kaydı ile alınmasının bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Yazılı formda her an her şeyin kayıt altına alınamaması, video kayıtlarının ise her zaman güvenilir olmaması,

ortamda kameranın olmasının bazı katılımcıları rahatsız edebileceği gibi sınırlılıklar bulunmaktadır (Leedy & Ormrod, 2021). Bu araştırmada etkinliklerdeki tepkileri farklı bakış açılarıyla not edebilmek ve inceleyebilmek amacıyla hem uygulayıcı hem de araştırmacı gözlem formuna notlar almıştır.

Gözlem formları, hem araştırmacı hem uygulayıcı için iki nüsha şeklinde oluşturulmuştur (Ek 6). Gözlem formunda etkinlik adı, etkinliğin gerçekleştirildiği tarih ve saat ve gözlem notlarının rahat bir şekilde yazılabileceği formatta araştırmacı tarafından oluşturulmuş ve bir nüshası her etkinlik öncesinde uygulayıcı konumundaki öğretmene teslim edilmiştir. Öğretmenin uygulayıcı konumunda iken gözlem yapmakta güçlük çekmesi durumunda gözlemini hatırlayabileceği anahtar kelimeleri not etmesi, ardından ders sonrasında not edilen anahtar kelimeler odağında gözlem detaylarını yazmasının etkili olacağı düşünülmüştür.

3.12. Verilerin Analizi

Nicel araştırma ve nitel araştırmaya dayalı veri toplama teknikleri kullanıldığı bu eylem araştırmasında eylem araştırmasının doğasına uygun olarak öğrencilerin uygulama sürecindeki çalışma yapraklarına verdiği dönütler, analitik rubrikler aracılığıyla incelenerek öğrenci etkinlik puanlarına ulaşılmıştır. Araştırmadaki analitik rubrikler, Ek Ek 7 ile Ek 14 arasında yer almaktadır.

Eylem sürecinde öğrenciler tarafından oluşturulan günlükler, Nvivo 12 programından yararlanılarak kelime bulutu şeklinde analiz edilmiştir. Kelime bulutları, belirli bir metindeki kelimelerin metin içerisinde geçme sıklıklarının görselleştirildiği bir analiz türü olarak nitel araştırmalarda etkili bir görselleştirme sunmaktadır (Heimerl, vd., 2014). Patton (2015), son yıllarda nitel araştırmalarda veri görselleştirmesinin artarak devam ettiğini, görselleştirme sayesinde araştırmadaki veriler arasındaki bağlantının kolay kurulabildiği, araştırma bulgularındaki mesaja daha iyi odaklanıldığını ve gerçekliğin sunumu için bu işlemin etkili olabileceğini ifade etmektedir. Öğrenci günlüklerinden elde edilen kelime bulutları araştırmanın bulgular bölümünde etkinlikler doğrultusunda sunulmuştur. Öğrenci günlüklerindeki niteliği ortaya çıkarabilmek amacıyla ise doğrudan alıntılar yapılmıştır. Bu aşamada öğrenci günlüklerine müdahale edilmemiş ve ifadeler olduğu gibi aktarılmıştır.

Araştırmada geliştirilen trklere yönelik tutum leği zerinde SPSS 24 sürümlü istatistik programı ile açımlayıcı faktör analizi (AFA) işlemi gerçekleştirilmiştir. Bu işlem sonrasında oluşan faktör yapıları üzerinde, Jamovi 2.2.2 sürümlü istatistik programı kullanılarak doğrulamayı faktör analizi (DFA) gerçekleştirilmiştir. Eylem grubunun trklere yönelik tutumlarındaki değişikliği tespit edebilmek amacıyla ise yine SPSS 24 programı kullanılarak ilişkili örneklemler için t testi analizi gerçekleştirilmiştir. Veri analizi sürecinde yanlılığı önlemek amacıyla araştırma güvenirliğini olumlu etkileyeceği düşüncesiyle araştırmada elde edilen veriler, bağımsız iki puanlayıcı tarafından tekrar analiz edilmiştir. Araştırmadaki alışma yapraklarından elde edilen veriler, derecelendirilmiş puanlama anahtarı, ğrenci günlükleri frekans kontrolü ve gözlem formlarından elde edilen veriler, iki bağımsız araştırmacı tarafından puanlama ve kodlama kontrolünden geçirilmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın eylem aşamasında yer alan birinci alt problem çerçevesinde öğrenci çalışma yaprakları, araştırmacı ve uygulayıcının gözlem notları ve öğrenci günlükleriyle birlikte sosyal bilgiler dersinde türkülerden yararlanmanın öğrencilerin düşünce dünyası ve sınıf içi performanslarını ortaya çıkarılmasındaki etkililiği sunulmaya çalışılmıştır. Çalışma yapraklarındaki dönütler kolaj yapılarak doğrudan şekil biçiminde sunulmuş ve çözümlemelere bu şekil altında yer verilmiştir.

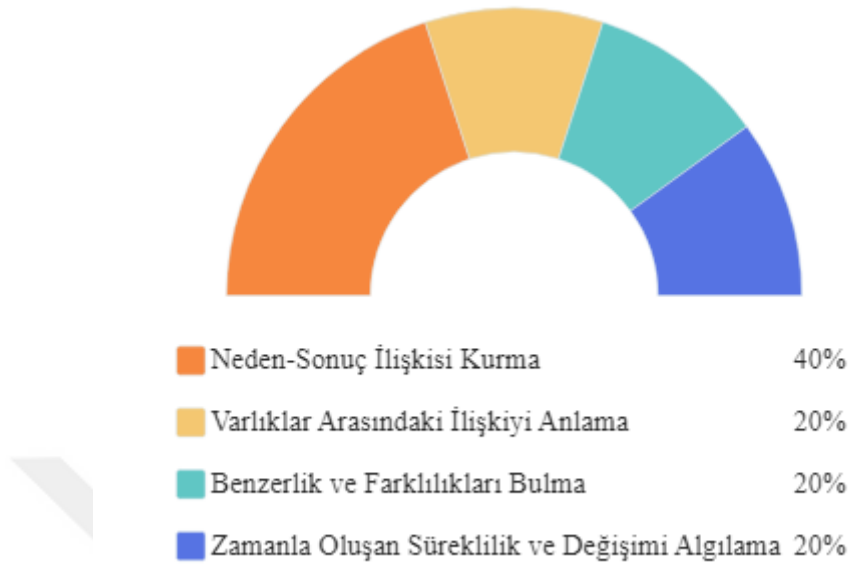
4.1. Araştırmanın Birinci Alt Problemine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Bu araştırmada yer alan birinci alt problem “5. Sınıf sosyal bilgiler dersinde Kültür ve Miras öğrenme alanında türkülerin kullanımına ilişkin öğrencilerin ortaya koydukları ürünler ve performanslarının niteliği nasıldır?” biçiminde belirlenmiştir. Bu alt problem doğrultusunda bulgular eylem planında yer alan etkinlikler odağında sunulmuştur. Bulguların sunulmasından önce gerçekleştirilen etkinliğe dair tanıtıcı bilgilerin sunulduğu metin ise hedeflenen amacın daha açık bir şekilde görülebilmesine yönelik hazırlanmıştır. Birinci alt probleme yönelik 4 etkinlik bulunmaktadır. Bu etkinlikler; “Uygarlıkları Öğreniyorum”, “Çevremizi Tanıyoruz” “Zenginlikleri Fark Et!” ve 4. ve 5. Etkinliklerin birleştirilmesiyle oluşan “Biriz Beraberiz-Değişimi Fark Et!” etkinlikleridir.

4.1.1. “Uygarlıkları Öğreniyorum” Etkinliğine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmada gerçekleştirilen ilk etkinlik, “Uygarlıkları Öğreniyorum” etkinliğidir. Geçmişte yaşayan uygarlıkların insanlığa katkılarının öğrenilmesi odağında olan bu etkinlik, SBDÖP 5.sınıf düzeyinde “Kültür ve Miras” öğrenme alanının ilk kazanımı olan “*Somut kalıntılarından yola çıkarak Anadolu ve Mezopotamya uygarlıklarının insanlık tarihine önemli katkılarını fark eder.*” kazanımına yönelik hazırlanmıştır. 2021-2022 Eğitim-öğretim yılında Kasım ayının son haftasında gerçekleştirilmesi planlanan bu etkinlik, öğretmenin yıllık planı doğrultusunda planlanarak bir haftalık ara tatilin ardından 22 Kasım 2021 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın amacı doğrultusunda THMSEA’da yer alan türkülerin incelenmesi, uygarlıklarla ilgili bir türkünün yer almaması neticesinde bu etkinlikte araştırmacının hazırlamış olduğu müzikal üründen (Ek 7) yararlanılmıştır. Öğrencilerin bu etkinlik sırasında neden-sonuç ilişkisi kurma, varlıklar arasındaki ilişkiyi anlama, benzerlik ve farklılıkları bulma ve zamanla oluşan süreklilik ve değişimi algılama gibi beceri boyutlarında performans ve ürün sergilemesi hedeflenmektedir. Etkinliğin sonucunda ise öğrenciler yenilikçi düşünme becerilerini işe koşarak konuyla ilgili türkü oluşturmaya çalışmışlardır. Derste araştırmacı tarafından hazırlanan dijital materyal aracılığıyla “*Somut kalıntılarından yola çıkarak Anadolu ve Mezopotamya uygarlıklarının insanlık tarihine önemli katkılarını fark eder.*” kazanımına erişmeye çalışılmıştır. Etkinliğe dair kazanım, beceri, değer, etkinlik süresi ve uyarıların yer aldığı ders planı Ek 7’de yer almaktadır.

Araştırmadaki veri toplama araçlarından biri olan çalışma yapraklarındaki öğrenci dönütleri çalışma yaprağına özgü analitik rubrik aracılığıyla puanlanmıştır. Rubriklerde kazanımlar odağında öğrencilere kazandırılması ön görülen beceriler ve çalışma yapraklarındaki (Ek 7.1) bu becerilere ait alt boyutlarla ilgili derecelendirilmiş kategoriler bulunmaktadır (Ek 7.2). Elde edilen bulgular, öğrenci dönütleri doğrultusunda puanlanarak tablo şeklinde verilmiş ve doğrudan alıntılarla birlikte yorumlanmaya çalışılmıştır. Bu etkinlikte yararlanılan çalışma yaprağındaki soruların dağılımı Şekil 12’de yer almaktadır.

Şekil 12. “Uygarlıkları Öğreniyorum” etkinliği çalışma yaprağı soru dağılımı

Birinci etkinlikte yer alan çalışma yaprağında konuyla ilgili SBDÖP’de yer alan beceriler ve alt boyutları odağında neden-sonuç ilişkisi kurma ($f=2$), varlıklar arasındaki ilişkiyi anlayabilme ($f=1$), benzerlik ve farklılıkları bulma ($f=1$) ve zamanla oluşan süreklilik ve değişimi algılama ($f=1$) boyutlarıyla ilgili sorular yer almaktadır.

Birinci etkinlikte çalışma yapraklarından elde edilen puanlar Tablo 10’da yer almaktadır.

Tablo 10

“Uygarlıkları Öğreniyorum” Etkinliği Çalışma Yaprağı Puanları

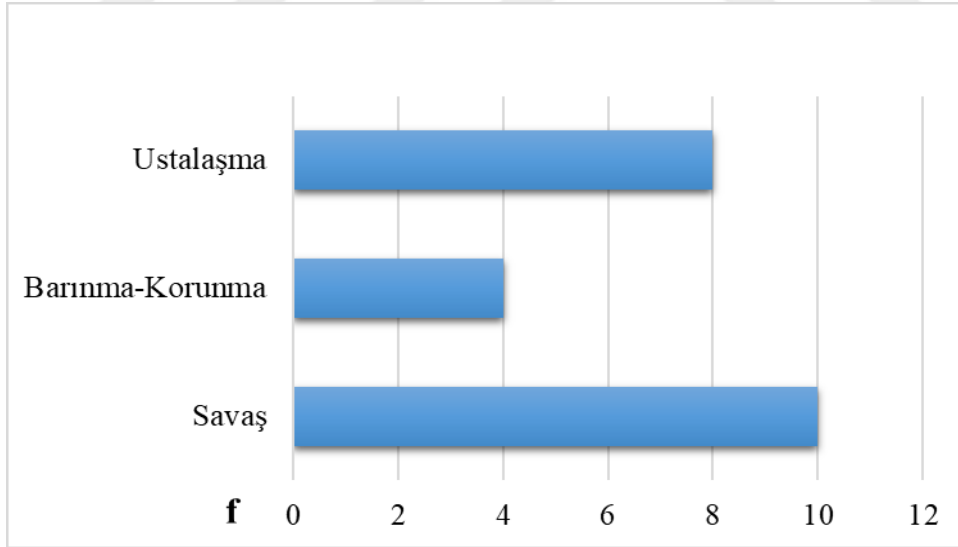
N	Puan Aralığı	Öğrenci	Öğrenci Puanı
15	5-8	Ö14	8
	9-12	Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö7, Ö12	12, 9, 9, 10, 9, 10
	13-15	Ö1, Ö6, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö13, Ö15	14, 14, 15, 14, 15, 15, 14, 14
Minimum Puan: 5		Maksimum Puan: 15	Sınıf Ortalaması: $\bar{X}=12,13$

Birinci etkinlikten maksimum alınabilecek puan 15, minimum alınabilecek puan ise 5’tir. Analitik rubrikte “Çok az kriteri karşılıyor” 1 puan, “Bazı kriterleri karşılıyor” 2

puan ve “Tüm kriterleri karşılıyor” 3 puan olacak şekilde derecelendirilmiştir. Öğrencilerden gelen dönütler puanlandığında sınıftaki öğrencilerin etkinlikten alınan puanların ortalamasının $\bar{X}=12,13$ olduğu görülmektedir. Uygarlıkları Öğreniyorum adlı etkinlikteki çalışma yaprağına eylem sınıfındaki 1 öğrenci (Ö14), 5-8 puan aralığında, 6 öğrenci (Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö7, Ö12) 9-12 puan aralığında 8 öğrenci ise (Ö1, Ö6, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö13, Ö15) 13-15 puan aralığında dönütler verdiği görülmektedir. Çalışma yapraklarındaki dönütlerin niteliğini ortaya çıkarabilmek için öğrenci dönütlerinden doğrudan alıntılar sunulmuştur.

4.1.1.1. Neden Sonuç İlişkisi Kurma

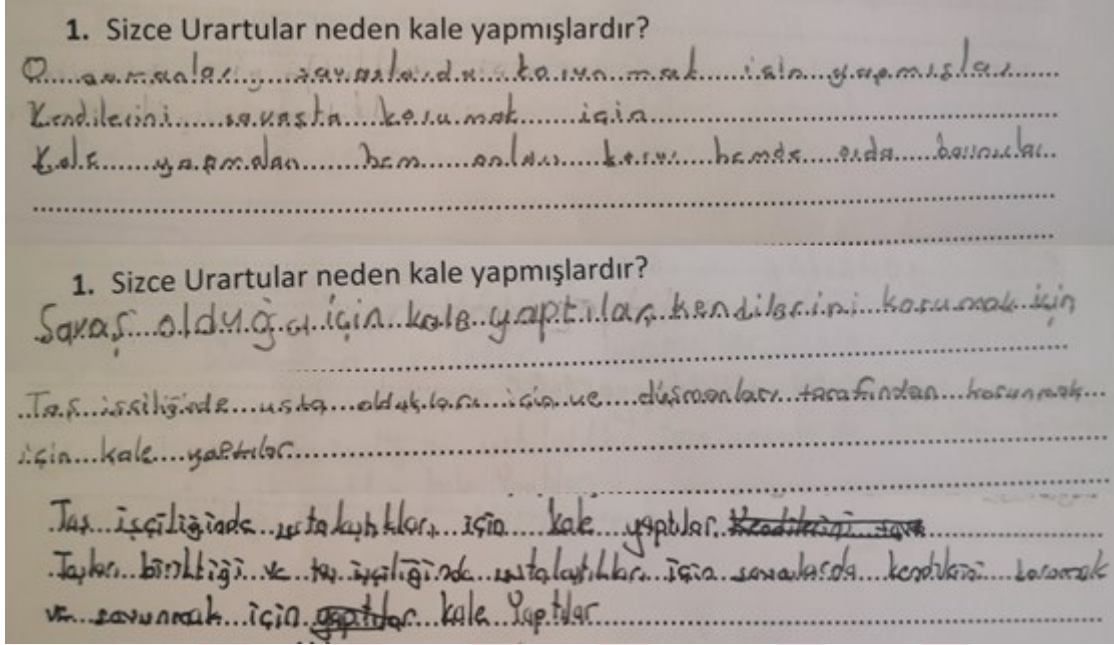
Uygulamanın gerçekleştirildiği mekânda M.Ö. 4.yy’da Urartular tarafından yapıldığı tahmin edilen bir kale bulunmaktadır. Çalışma yaprağında Urartu uygarlığının kale yapma nedeni üzerine soru sorulmuştur. Öğrencilerin bu soruya verdikleri yanıtlardan oluşan kategoriler Şekil 13’te yer almaktadır.

Şekil 13. Neden sonuç ilişki kurma becerisine yönelik dönütlerde odak noktalar

Öğrencilerden gelen cevaplar incelendiğinde Urartu uygarlığının kale yapma nedenleri olarak iki öğrenci (Ö4, Ö15) doğrudan savaşmak, 5 öğrenci (Ö2, Ö3, Ö5, Ö8, Ö12) taş işçiliğinde usta olmalarından dolayı, 7 öğrenci ise (Ö1, Ö6, Ö7, Ö9, Ö10, Ö11, Ö13, Ö14) hem savaşta düşmanlarına karşı koruma ve barınma, hem de taş işçiliğinde usta

oldukları için kale yaptıklarını ifade etmişlerdir. Şekil 14'te doğrudan alıntılarla öğrenci dönütlerinden örnekler yer verilmiştir.

Şekil 14. “Uygarlıkları Öğreniyorum” etkinliği öğrenci dönütlerine örnekler 1

Ö1: “O zamanlar savaşlarda korunmak için yapmışlardır. Kendilerini savaşta korumak için... Kale yapmaları hem onları korur hem de orada barınırlar.”

Ö6: “Savaş olduğu için kale yaptılar kendilerini korumak için.”

Ö10: “Taş işçiliğinde usta oldukları için ve düşmanları tarafından korunmak için.”

Ö11: “Taş işçiliğinde ustalaştıkları için kale yaptılar. Taşları biriktirdiği ve taş işçiliğinde ustalaştıkları için savaşlarda kendilerini korumak ve savunmak için kale yaptılar.”

Bu örnekler ek olarak diğer öğrencilerin verdiği dönütlerden alıntılar aşağıda sunulmuştur.

Ö7: “Taş işçiliğinde usta oldukları için. Savaşmak için kale yaptılar.”

Ö8: “Taş işlemede usta oldukları için düşmanlarına karşı yaptıkları için.”

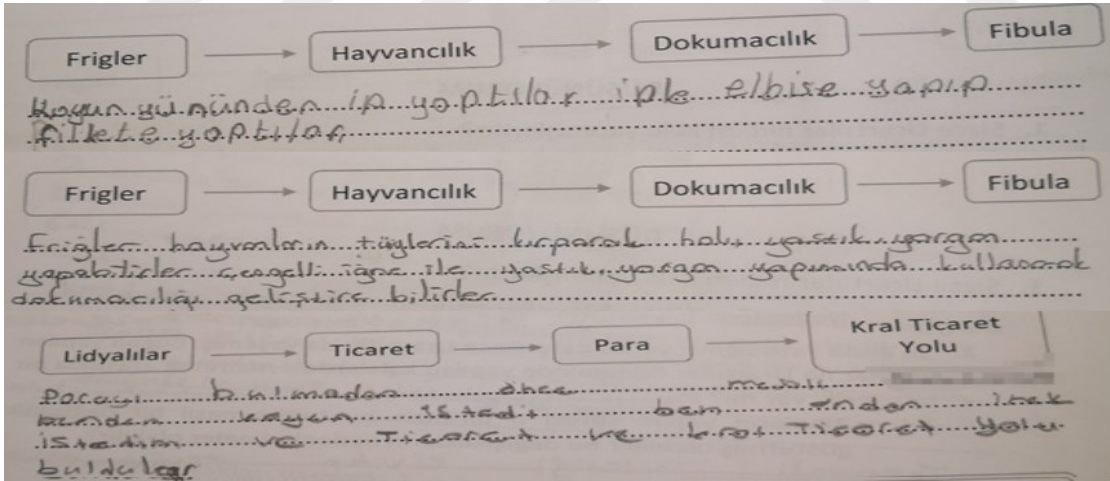
Ö13: “Çünkü taş işçiliğinde usta olduğu için Oltu Kalesini yaptılar, Van Kalesini yaptılar Tuşpa diye başkenti var. Tarımda ilerlediler. Şamranı yaptılar, su kanalı ile bitkilerine su verdiler. Savaş olduğu için kale yaptılar. Kendilerini savunmak için bu uygarlık Urartular.” (Uygarlıkları Öğreniyorum Etkinliği Çalışma Yaprakları-22.11.2021).

Öğrencilerin dönütleri incelendiğine bulundukları mekândaki tarihî bir yapıya dair bilgi sahibi oldukları, bu tarihî yapı üzerine çeşitli çıkarım yapabildikleri ifade edilebilir. Geçmiş dönemlerde bir savaşın varlığını bilmeleri ve ifade edebilmeleri, tarihsel zaman açısından geçmiş dönemin mevcut koşulları çerçevesinde düşünebildikleri şeklinde

yorumlanabilir. Buna ek olarak müzikal ürün destekli video materyalinde öğrencilerin yakın çevresinden bir örneğin sunulmasıyla birlikte ders konusu arasındaki ilişkilendirme ve bu materyalde taş işçiliği bilgisinin bulunmasının da öğrencilerin yanıt verme sürecine olumlu yansımaları olduğu ifade edilebilir.

“Uygarlıkları Öğreniyorum” etkinliğinde neden-sonuç ilişkisi üzerine farklı bir soru daha yer almaktadır. Bu soru ise çalışma yaprağında Anadolu Uygarlıklarının insanlık tarihine katkıları üzerine hazırlanmıştır. Araştırmacı tarafından hazırlanan video materyalinde her bir dörtlükte Anadolu Uygarlıkları ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Soruda ise bu uygarlıklarla ilgili öğeler kutucuklar şeklinde verilerek öğrencilerden kutucuklar arasındaki bağlantıyı bulmaları ve boşluğa ifade etmeleri istenmiştir. Etkinlikte ilk soru coğrafi olarak yakın olması dolayısıyla uygarlıklar ile ilgili iken tüm Anadolu Uygarlıklarını ele alan kutucuk sorusu ise çalışma yaprağında son soru olarak verilmiştir.

Neden-sonuç ilişkisine yönelik sorulan ikinci soruya öğrencilerin verdiği dönütlerden bazıları Şekil 15’te sunulmuştur.

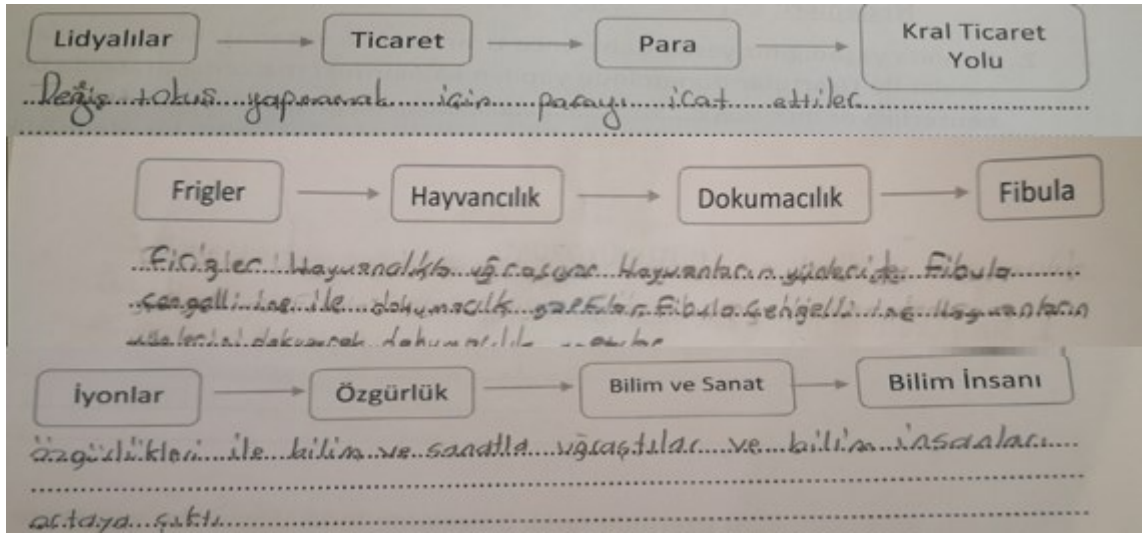
Şekil 15. “Uygarlıkları Öğreniyorum” etkinliği öğrenci dönütlerine örnekler 2

Ö6: “Koyunyunünden ip yaptılar iple elbise yapıp filkete yaptılar.”

Ö9: “Frigler hayvanların tüylerini kırparak yastık, yorgan, halı yapabilirler. Çengelli iğne ile yastık, yorgan yapımında kullanarak dokumacılığı geliştirebilirler.”

Ö13: “Parayı bulmadan önce mesela M...(arkadaşını kastederek) benden koyun istedi ben de ondan koyun istedim ve ticaret ve kral ticaret yolu yaptılar.” (Uygarlıkları Öğreniyorum Etkinliği Çalışma Yaprakları-22.11.2021).

Öğrenci dönütlerinden örnekler Şekil 16’da yer almaktadır.

Şekil 16. “Uygarlıkları Öğreniyorum” etkinliği öğrenci dönütlerine örnekler 3

Ö7: “Değiş tokuş yapmamak için parayı icat ettiler.”

Ö10: “Frigler hayvancılıkla uğraşır. Hayvanların yünleriyle Fibula çengelli iğne ile dokumacılık yaptılar. Fibula çengelli iğne ile hayvanların yünlerini dokuyarak dokumacılık yaptılar.”

Ö8: “Özgürlükleri ile bilim ve sanatta uğraştılar ve bilim insanları ortaya çıktı.”
(Uygarlıkları Öğreniyorum Etkinliği Çalışma Yaprakları-22.11.2021).

Öğrencilerin dönütleri incelendiğinde kutucuklar arasındaki bağlantıyı kurabildikleri ve mantıklı çıkarımlarda bulundukları görülmektedir. Friglerde yaygın olan hayvancılık ve dokumacılık faaliyetleri arasındaki ilişkiyi çengelli iğne olarak bilinen fibula ile belirtmeleri, Ö9’un hayvancılık ve dokumacılık arasındaki ilişkiyi kurabildiği ve ürün olarak yastık, yorgan ve halı gibi günlük yaşamda kullanılan malzemelerle ilişkilendirdiği görülmektedir. Ö6’nın fibula adı verilen çengelli iğneyi “filkete” olarak adlandırması, yöredeki halk kültürü aracılığıyla bir öğrenme gerçekleştirdiği şeklinde ifade edilebilir. Anadolu’da birçok yörede çengelli iğne, “filkete” ya da “firkete” olarak adlandırılmaktadır.

Ö8’in ise İyonların bilim ve sanatta ilerlemelerini özgür ortamla bağdaştırdığı görülmektedir.

Lidyahılarla ilgili kutucuklar arasındaki ilişkiyi açıklamaya çalışan Ö13’ün takasa örnek verirken arkadaşına koyun vermesi ve ondan inek istemesi, bizi öğrencinin dünyasındaki gerçeğe götürme yolunda önemli bir ipucu olabilir. Ö13’ün yöredeki kırsal yaşam ve

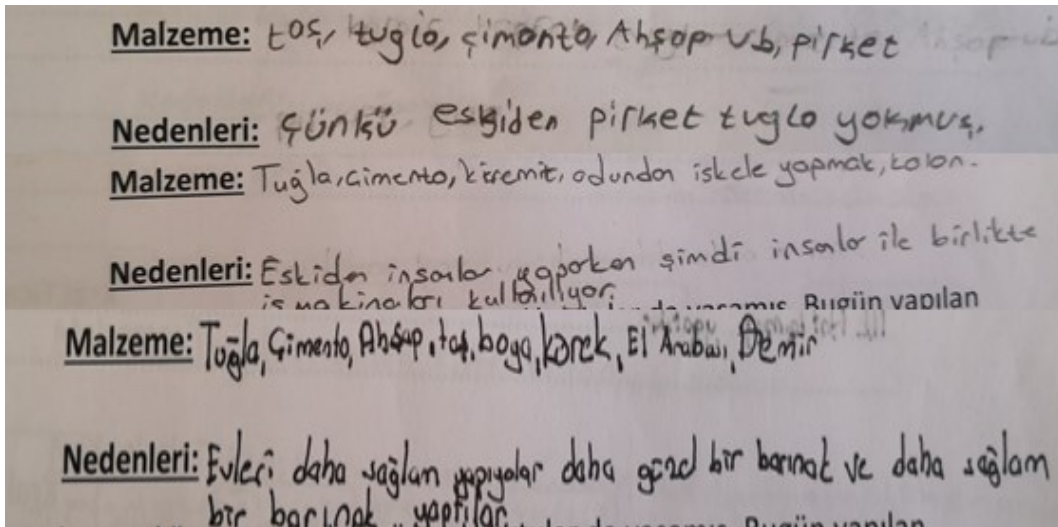
hayvancılık faaliyetleri doğrultusunda bu ifadelere başvurmuş olabileceği ifade edilebilir.

4.1.1.2. Varlıklar Arasındaki İlişkiyi Anlama

“Uygarlıkları Öğreniyorum” etkinliğinde mimari öge olarak kaleden yararlanılması, bu kalenin taş duvarlarla örülü olması, yaşanan mekânın tam şehir merkezinde olması dolayısıyla öğrencilerin kaleye yönelik bir öğrenme gerçekleştirebileceği ihtimali, araştırmacıyı yapı malzemeleriyle ilgili soru sormaya itmiştir. Öğrencilerin yaşadığı çağdaki binalarda ya da herhangi bir yapıda malzeme olarak nelerin kullanıldığı ve bunun nedeni üzerine soru sorulmuştur.

Soruda yer alan yapı malzemeleri arasındaki ilişki için 8 öğrenciden (Ö1, Ö2, Ö6, Ö8, Ö10, Ö11, Ö12, Ö15) yapının sağlam olması için demir, çimento, briket, ahşap vb. gibi malzemelerin kullanılması gerektiği yönünde yanıtlar gelmiştir. 5 öğrenci (Ö4, Ö5, Ö7, Ö9, Ö13) ise yapı malzemelerine diğer öğrencilere benzer yanıtlar verirken yapım aşamasındaki farklılıklara da değinmişlerdir. 2 öğrenci ise (Ö3, Ö14) malzeme olarak diğer öğrencilerin verdiği cevapları vermiş ancak neden bu malzemenin kullanıldığı hususunda fikir belirtmekte güçlük çekmiştir.

Öğrenci dönütlerinden örnekler Şekil 17’de yer almaktadır.

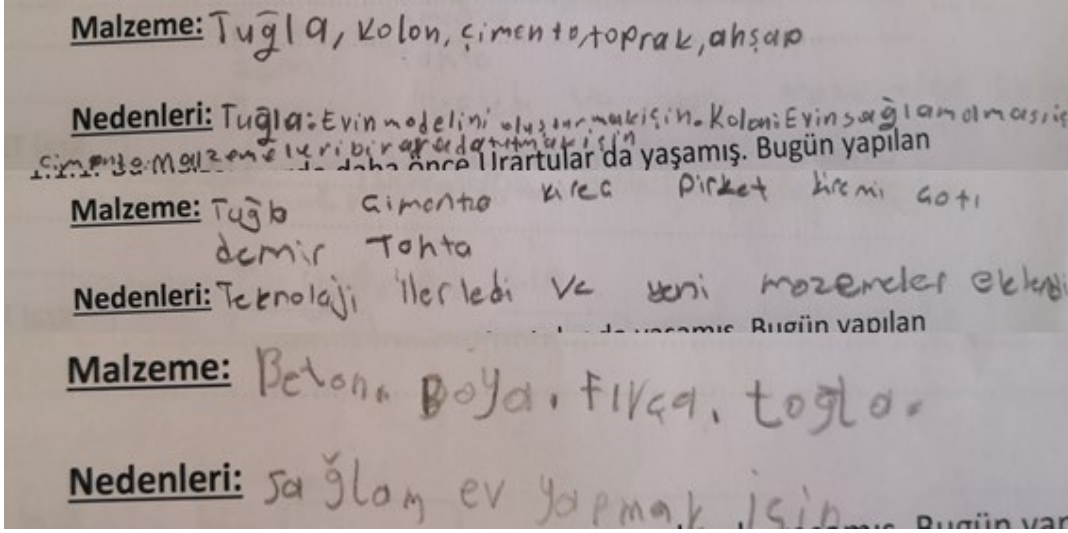

Şekil 17. “Uygarlıkları Öğreniyorum” etkinliği öğrenci dönütlerine örnekler 4

Ö4: “Taş, tuğla, çimento, ahşap vb. pirket (yöre ağzıyla ifade ederek) “Çünkü eskiden pirket tuğla yokmuş.”

Ö9: “Tuğla, çimento, kiremit, odundan iskele yapmak için kolon. Eskiden insanlar yaparken şimdi insanlarla birlikte iş makineleri kullanılıyor.”

Ö11: “Tuğla, çimento, ahşap, boya, taş, kürek, el arabası, demir. Evleri daha sağlam yapıyorlar daha güzel bir barınak ve daha sağlam bir barınak yaptılar.” (Uygarlıkları Öğreniyorum Etkinliği Çalışma Yaprakları-22.11.2021).

Şekil 18. “Uygarlıkları Öğreniyorum” etkinliği öğrenci dönütlerine örnekler 5

Ö12: “Tuğla, kolon, çimento, toprak, ahşap. Tuğla: Evin modelini oluşturmak için. Kolon: Evin sağlam olması için. Çimento: Malzemeleri bir arada tutmak için.”

Ö13: “Tuğla, Çimento, Kireç, Pirket, Kiremit, Çatı, Demir, Tahta. Teknoloji ilerledi ve yeni malzemeler eklendi.”

Ö15: “Beton, boya, fırça, tuğla. Sağlam ev yapmak için.” (Uygarlıkları Öğreniyorum Etkinliği Çalışma Yaprakları-22.11.2021).

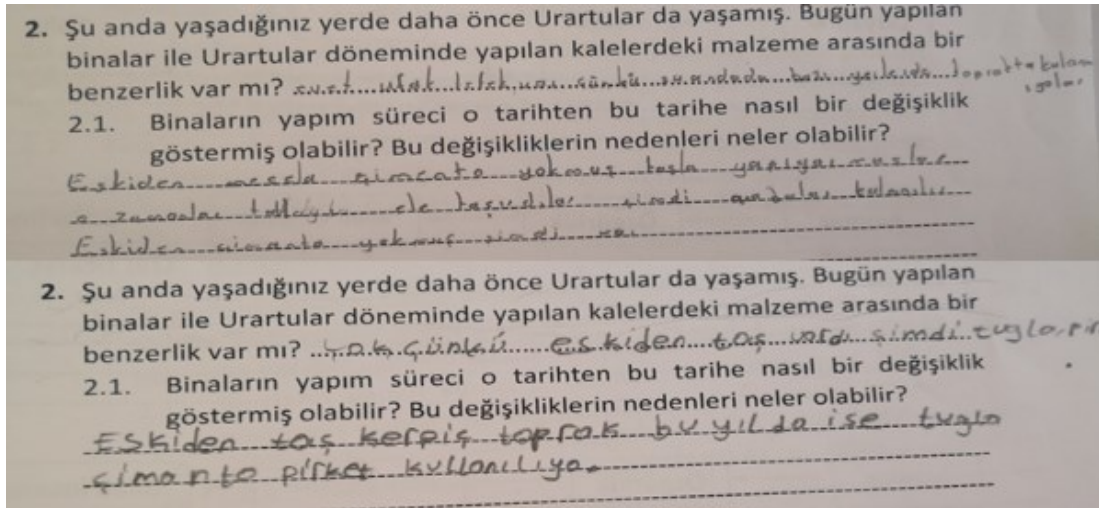
Öğrencilerin eski dönemde kullanılan yapı malzemesi ile yaşadığı dönemdeki yapı malzemelerine dair detaylara inebilecek kadar deneyimli oldukları ve bu deneyim doğrultusunda yanıtlar verdikleri görülmektedir. 5.sınıf düzeyindeki öğrencilerin inşaat yapı malzemesi olarak briket (Ö4, Ö13) ifadesini kullanmaları, yaşantılarında bu malzemeye ilgili herhangi bir deneyimlerinin olabileceği ihtimalini ortaya çıkarmaktadır. TDK (2022) briketi, kum ve çimentonun birleştirilmesiyle elde edilen yapı malzemesi olarak tanımlanmaktadır. Yine yapım aşamasındaki malzemelere yönelik dönütlerde eskiden var olan ve günümüzde de yapı malzemesi olarak kullanılmaya

devam eden taş, kum ve ahşap gibi malzemelerin sürekliliği algılama, el arabası, fırça, boya ve iş makineleri gibi diğer araç gereçlere yönelik dönütlerin ise değişimi algılama boyutunda önemli dönütler olduğu ifade edilebilir. Öğrencilerin çimento ve demir kullanımının yapıyı sağlamlaştıracak yönündeki ifadeleri varlıklar arasında ilişkiyi anladıkları şeklinde yorumlanabilir.

4.1.1.3. Benzerlik ve Farklılıkları Bulma - Zamanla Oluşan Süreklilik ve Değişimi Algılama

“Kültür ve Miras” öğrenme alanında gerçekleştirilen “Uygarlıkları Öğreniyorum” etkinliğinde Varlıklar arasında ilişkiyi bulma temasından sonra tarihî konuların bulunmasından dolayı geçmiş dönem ile yaşanan dönem arasındaki benzerlik-farklılıklar ve zamanla oluşan süreklilik ve değişimi algılama üzerine öğrencilerin bakış açılarının değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda çalışma yaprağında sorulan soruya öğrencilerden Ö1, Ö5 ve Ö11 benzerliğin de farklılığın da olduğuna dair dönütler verirken sınıftaki diğer öğrenciler, farklılığın var olduğunu belirtmişlerdir. Yapım sürecine dair değişimin olup olmadığı sorusuna ise öğrenciler “O zamanlar, eskiden-şimdi, onlarda-bizde” gibi kalıplarla karşılaştırma yaparak dönüt vermişlerdir. 6 öğrenci (Ö1, Ö8, Ö9, Ö10, Ö12, Ö14), iş makineleri, teknoloji ve araba gibi dönütler verirken bazı öğrenciler ise yapı malzemesinin değişimine vurgu yapmışlardır.

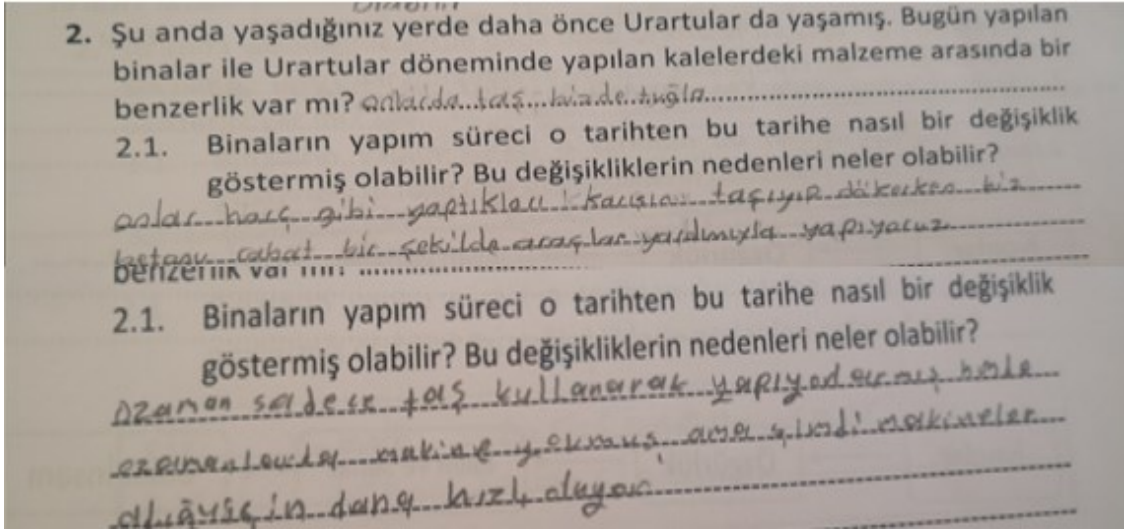
Öğrencilerden gelen dönütlere yönelik örnekler Şekil 19 ve 20’de yer almaktadır.

Şekil 19. “Uygarlıkları Öğreniyorum” etkinliği öğrenci dönütlerine örnekler 6

Ö1: “Evet, ufak tefek çünkü şu anda da bazı yerlerde toprak kullanıyorlar. Eskiden mesela çimento yokmuş taşla yapıyorlmuşlar o zamanlar tabıyla, elle taşırdılar. Şimdi arabalar kullanılır. Eskiden çimento yokmuş şimdi var.”

Ö4: “Benzerlik yok çünkü eskiden taş vardı şimdi tuğla pirket (briket) var. Eskiden taş, kerpiç, toprak, şimdi ise tuğla çimento pirket (briket) kullanılıyor.” (Uygarlıkları Öğreniyorum Etkinliği Çalışma Yaprakları-11.2021).

Şekil 20. “Uygarlıkları Öğreniyorum” etkinliği öğrenci dönütlerine örnekler 7

Ö8: “Onlarda taş bizde tuğla, onlar harç gibi yaptıkları karışımı taşıyıp dökerken biz betonu rahat bir şekilde araçlar yardımıyla yapıyoruz.”

Ö12: “O zaman sadece taş kullanılarak yapıyorlarmış hem de o zamanlarda makine yokmuş ama şimdi makineler olduğu için daha hızlı oluyor.” (Uygarlıkları Öğreniyorum Etkinliği Çalışma Yaprakları-22.11.2021).

Öğrencilerin dönütleri incelendiğinde benzerliğe ve farklılığa dair eski-yeni karşılaştırması yapabildikleri görülmektedir. Yine zaman içerisinde sürekliliği olan bina inşa etmenin geçmiş dönem ile yaşanan dönem arasında nasıl bir değişim gösterdiği ya da süreklilik gösterip göstermediği hususunda düşünme becerilerini aktif ettikleri ifade edilebilir. 5. sınıf öğrencilerinin tarihî bir konuyla günlük yaşamda deneyimleyebilecekleri bir hususu yakın çevresinden somut bir örneğin sunulması yardımıyla neden sonuç ilişkisi kurma, varlıklar arasında ilişki kurma, karşılaştırma yaparak benzerlik ve farklılıkları ifade etme, zaman içindeki süreklilik ve değişimi algılama ve tarihsel düşünme gibi beceri boyutlarında etkili düşünebildikleri yorumu yapılabilir.

4.1.1.4. “Uygarlıkları Öğreniyorum” Etkinliği Günlük Formundan Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın her bir etkinliğinde öğrencilerden gün içerisinde gerçekleştirilen etkinlikle ilgili bir günlük formu doldurmaları istenmiştir. Buna ek olarak araştırmacı ve uygulayıcının gözlem notları da elde edilen bulguların yorumlanması sürecinde çözümlenerek nitel araştırmanın doğasına uygun olarak veri üçgenlemesi gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada “Uygarlıkları Öğreniyorum” etkinliğinde öğrencilerin günlük formuna etkinlikle ilgili duygu ve düşüncelerini yazmaları, buna ek olarak Mezopotamya Uygarlıkları ya da Anadolu Uygarlıkları ile ilgili bir türkü oluşturmaları istenmiştir. Öğrencilerin duygu ve düşüncelerini ifade ettikleri kısım Nvivo 12 programında kelime bulutu biçiminde verilerek elde edilen frekans aralıkları aracılığıyla yorumlanmaya çalışılmıştır. Öğrencilerin duygu ve düşüncelerine dair ifadelerine yönelik oluşturulan kelime bulutu Şekil 21’de yer almaktadır.

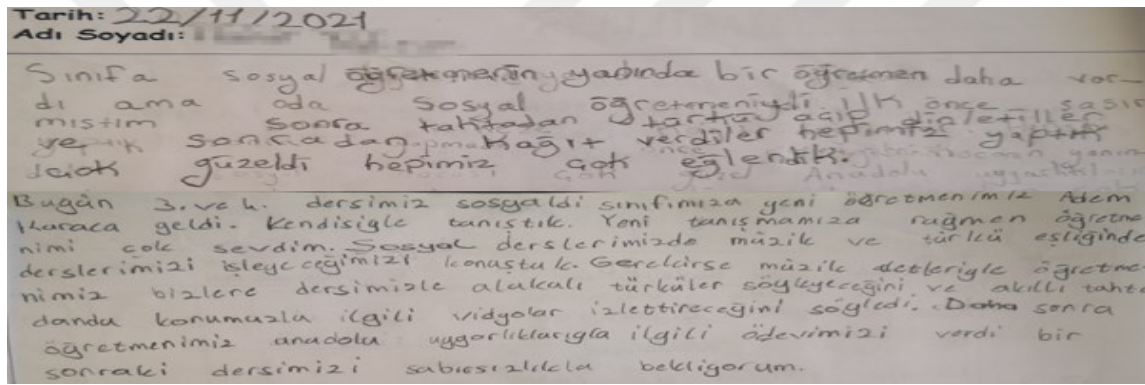

Şekil 21. “Uygarlıkları Öğreniyorum” etkinliği günlük formu kelime bulutu

Öğrenci günlükleri incelendiğinde en çok ifade edilen kelimelerin türkü (f=18), sosyal bilgiler (f=15), eğlenmek/eğlenceli (f=13), üniversite (f=10), müzik (f=7), dinlemek

(f=7), uygarlık (f=6), etkinlik (f=6), güzel (f=4), Mezopotamya (f=4), Anadolu (f=3), tanışmak (f=3) ve sabırsız (f=2) olduğu tespit edilmiştir. Saz, sevmek, çalmak, izlemek, tahta, Urartular, Hititler ve Lidyalılar gibi kelimelerin ise birer frekansla öğrenci günlüklerinde yer aldığı tespit edilmiştir. Öğrencilerin yazdığı günlük formları incelendiğinde birçok öğrencinin araştırmacının sınıfa gelmesi, müzik ve türkü eşliğinde sosyal bilgiler dersi, eğlenme, güzel vakit geçirme üzerine ifade biçimlerinin olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin çoğunluğunun etkinliğe dair duygu ve düşüncelerinin olumlu olduğu ifade edilebilir.

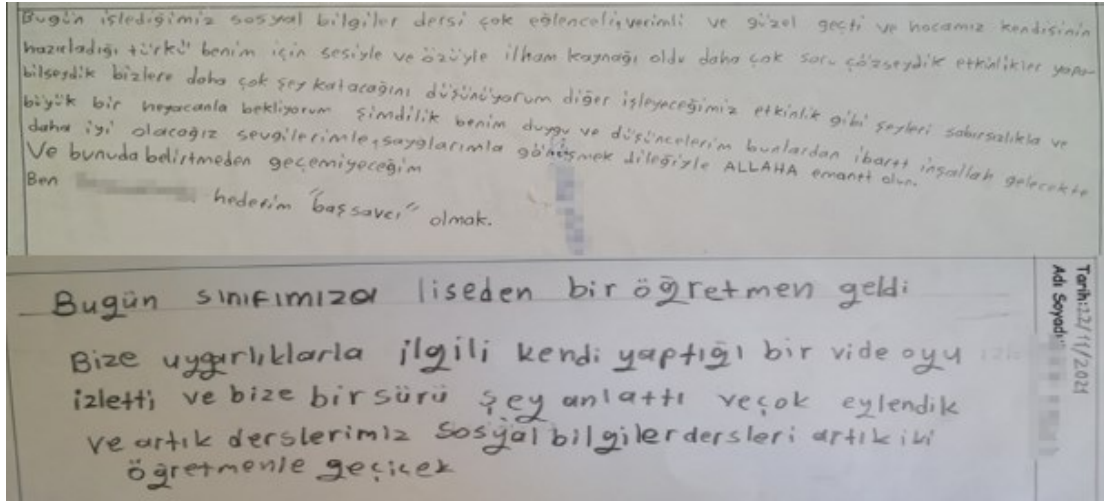
Öğrencilerin günlük formlarından bazı örnekler Şekil 22, 23 ve 24'te yer almaktadır.

Şekil 22. “Uygarlıkları Öğreniyorum” etkinliği öğrenci günlüklerine örnekler 1

Ö3: “Sınıfa sosyal öğretmenin yanında bir öğretmen daha vardı ama o da sosyal öğretmeni idi. İlk önce şaşırıyordum. Sonra tahtadan türkü açıp dinlettiler ve sonrada kâğıt verdiler. Hepimiz yaptık, çok güzeldi, çok eğlendik. Hocanın yanındaki hoca Anadolu uygarlıklarından türkü söyleyip bize gösterdi, çok sevdim, çok güzel olmuştu, hepimiz çok eğlendik.” (1.Hafta, 22.11.2021).

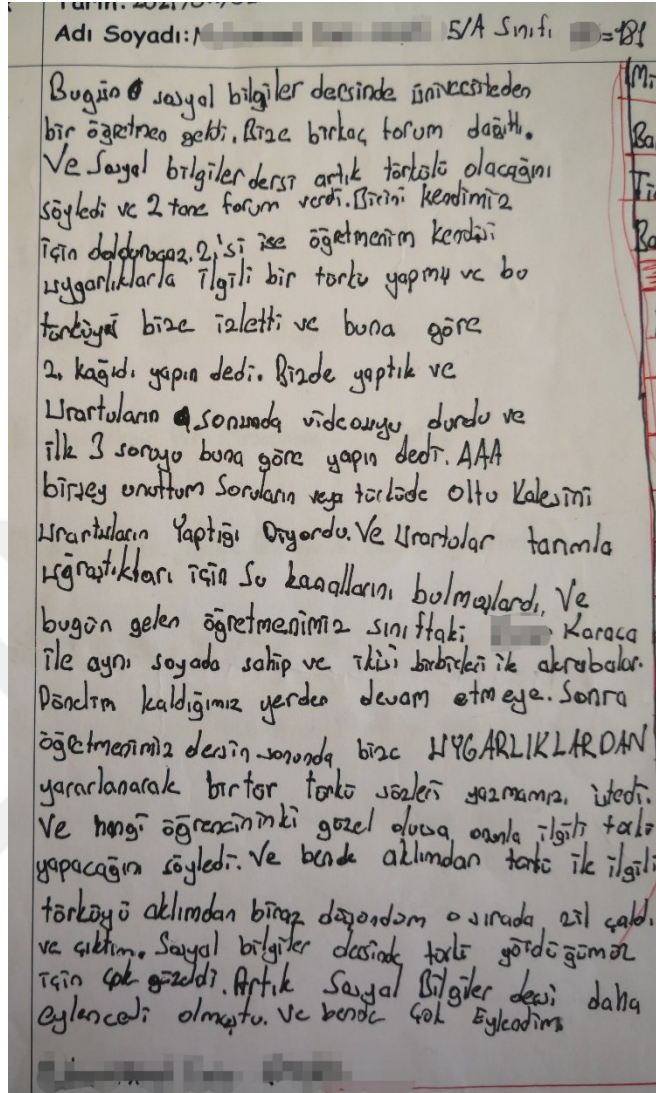
Ö5: “Bugün 3. ve 4. dersimiz sosyal sınıfımıza yeni öğretmenimiz Adem Karaca geldi. Kendisiyle tanıştık. Yeni tanışmamıza rağmen öğretmenimi çok sevdim. Sosyal derslerimizde müzik ve türkü eşliğinde derslerimizi işleyeceğimizi konuştuk. Gerekirse müzik aletleriyle bizlere dersimiz ile alakalı türküler söyleyeceğini ve akıllı tahtadan da konumuzla ilgili videolar izlettireceğini söyledi. Daha sonra öğretmenimiz Anadolu uygarlıklarıyla ilgili ödevimizi verdi bir sonraki dersimizi sabırsızlıkla bekliyorum.” (Uygarlıkları Öğreniyorum Etkinliği Günlük Formları-22.11.2021).

Şekil 23. “Uygarlıkları Öğreniyorum” etkinliği öğrenci günlüklerine örnekler 2

Ö8: “Bugün işlediğimiz sosyal bilgiler dersi çok eğlenceli verimli ve güzel geçti ve hocamı kendisinin hazırladığı türkü benim için sesi ve özüyle ilham kaynağı oldu, daha çok soru çözsedydik etkinlikler yapabilişeydik bizlere daha çok şey katacağını düşünüyorum. Diğer işleyeceğimiz etkinlik gibi şeyleri sabırsızlıkla ve heyecanla bekliyorum. Şimdilik benim duygu ve düşüncelerim bunlardan ibaret inşallah gelecekte daha iyi olacağız. Sevgilerimle, saygılarımla görüşmek dileğiyle Allah'a emanet olun. Ve bunu da belirtmeden geçemeyeceğim. Ben(Adı ve soyadını belirterek) hedefim - başsavcı- olmak.”

Ö12: “Bugün sınıfımıza liseden bir öğretmen geldi. Bize uygarlıklarla ilgili kendi yaptığı bir videoyu izletti ve bir sürü şey anlattı ve çok eğlendik ve artık derslerimiz sosyal bilgiler dersleri artık iki öğretmenle geçecek.” (Uygarlıkları Öğreniyorum Etkinliği Günlük Formları-22.11.2021).

Şekil 24. “Uygarlıkları Öğreniyorum” etkinliği öğrenci günlüklerine örnekler 3

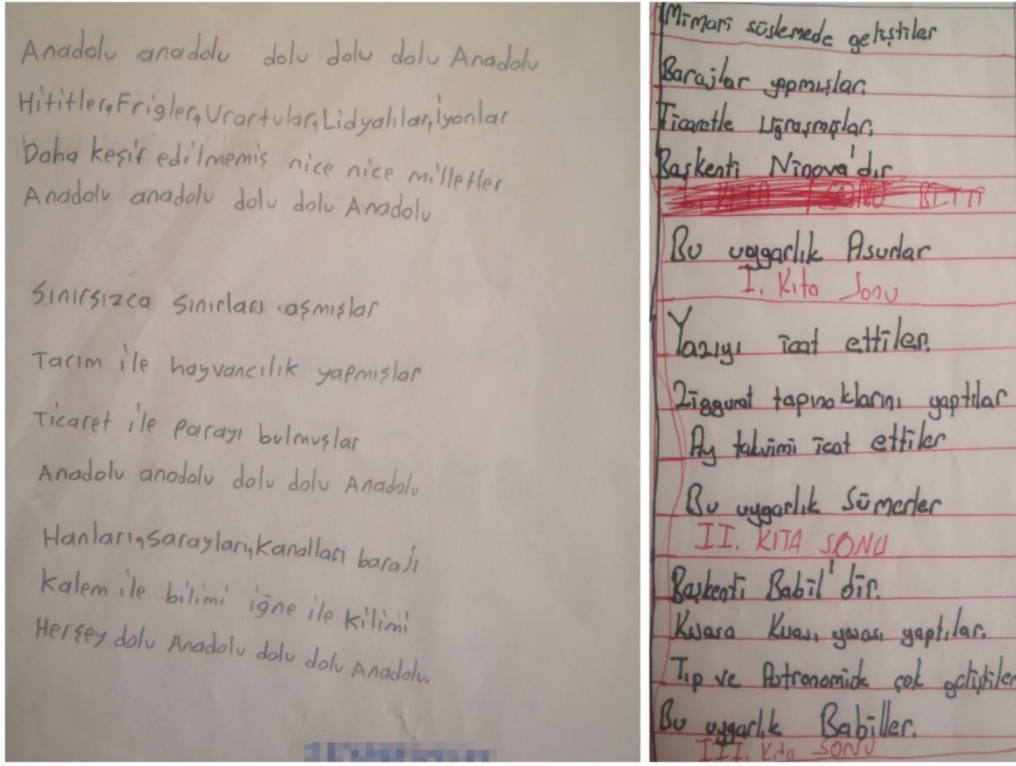
Ö11: “Bugün sosyal bilgiler dersinde üniversiteden bir öğretmen geldi. Bize birkaç form dağıttı ve sosyal bilgiler dersinin artık türkölü olacağını söyledi ve 2 tane form verdi. Birini kendimiz için dolduracağız. 2'si ise öğretmen kendisi uygarlıklarla ilgili bir türkü yapmış ve bu türküyü bize izletti ve buna göre 2.kâğıdı yapın dedi. Biz de yaptık ve Urartuların sonunda videoyu durdurdu ve ilk 3 soruyu buna göre yapın dedi. AAA bir şey unuttum soruların veya türküde Oltu Kalesini Urartuların yaptığını diyordu ve Urartular tarımla uğraştıkları için su kanallarını bulmuşlardı. Ve bugün gelen öğretmenimiz sınıftakiKaraca ile aynı soyada sahip ve ikisi birbirleri ile akrabalar. Dönelim kaldığımız yerden devam etmeye. Sonra öğretmenimiz dersin sonunda bize UYGARLIKLARDAN yararlanarak bir tür türkü sözleri yazmamızı istedi. Ve hangi öğrencinininki güzel olursa onunla ilgili türkü yapacağını söyledi. Ve bende aklımdan türkü ile ilgili türküyü aklımdan biraz düşündüm o sırada zil çaldı ve çıktım. Sosyal bilgiler dersinde türkü gördüğümüz için çok güzeldi. Artık sosyal bilgiler dersi daha eğlenceli olmuştu ve ben de çok eğlendim.” (Uygarlıkları Öğreniyorum Etkinliği Günlük Formları-22.11.2021).

Öğrencilerin günlük formları incelendiğinde Ö2, Ö3 ve Ö13 dersteki etkinliğin çok güzel olduğunu, Ö1, Ö7, Ö8, Ö9, Ö11, Ö12 etkinliğin çok eğlenceli olduğunu, birçok şey öğrendiklerini, Ö5 ve Ö8 sabırsızlıkla ve heyecanla bir sonraki etkinliği beklediklerini ifade eden cümleler kurmuşlardır. Tüm öğrencilerde olmasa da sınıftaki çoğunluk tarafından olumlu dönütlerin gelmesi, kuşkusuz araştırmacıyı yansıtıcı düşünme sürecine itmiştir. Bazı öğrencilerin (Ö4, Ö6, Ö10, Ö14) etkinlikle ilgili dersin işlenme sürecine dair bilgilere yer verdikleri ve duygu, düşüncelerini günlük formuna yansıtmadıkları tespit edilmiştir. Ö15'in ise günlük formuna herhangi bir cümle yazmadığı ancak uygarlıklarla ilgili türkü yazma kısmına ekleme yaptığı tespit edilmiştir. Eylem sürecinin başlangıcında neleri, nasıl yapmaları gerektiği hususunda bilgilendirme yapılmıştır. İlk etkinlikte tüm öğrencilerin bu bilgilendirmeyi hatırlayamadıkları biçiminde yorum yapılabilir.

Ö3'ün kendisiyle birlikte arkadaşlarının da eğlendiğini bahsetmesi, Ö5 ve Ö8'in sabırsızlıkla diğer dersi beklemeleri, Ö8'in *“daha çok soru çözdük”* isteğini belirtmesi, Ö11'in etkinliğin ayrıntılarını detaylarıyla hatırlayıp ifade etmesi, Ö12'nin eğlendiğini dile getirmesi, öğrenciler açısından etkinliğin eğlenceli geçtiğine, daha fazlasını istediklerine dair önemli bulgular olarak karşımıza çıkmaktadır. Öğrencilerin öznel iyi oluşlarının süreç içerisinde motivasyonlarını olumlu etkileyeceği yönünde çıkarım yapılabilir.

“Uygarlıkları Öğreniyorum” etkinliğinde öğrencilerden günlük formuna birer türkü hazırlamaları istenmiştir. Öğrencilere türküyü hazırlarken ders kitabından ya da internetten edindikleri bilgileri harmanlayabilecekleri ifade edilmiştir. Eylem araştırması sürecinin sonunda ise bağlama eşliğinde öğrencilerin hazırlamış oldukları türkülerin çalınıp söyleneceği bir veda etkinliği yapılacağı ifade edilmiştir.

Öğrencilerin oluşturduğu türkü örnekleri Şekil 25 ve 26'da yer almaktadır.

Şekil 25. “Uygarlıkları Öğreniyorum” etkinliği öğrencilerin oluşturduğu türkülere örnekler

Ö8 ve Ö11’in yazdığı türkülerden alınan örnekler aşağıda yer almaktadır.

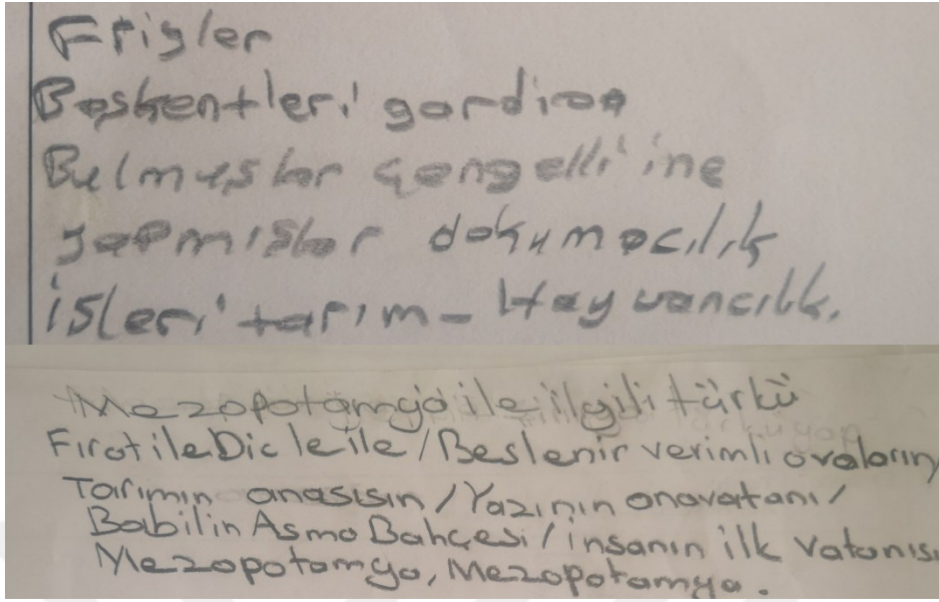
“Sınırsızca sınırları aşmışlar,
Tarım ile hayvancılık yapmışlar,
Ticaret ile parayı bulmuşlar,
Anadolu, Anadolu dolu dolu Anadolu,

Hanları, sarayları, kanalları, barajı,
Kalem ile bilimi, iğne ile kilimi,

Her şey dolu Anadolu, dolu dolu Anadolu” (Ö8-Uygarlıkları Öğreniyorum Etkinliği
Günlük Formları-22.11.2021).

“Yazıyı icat ettiler,
Ziggurat tapınaklarını yaptılar
Ay takvimi icat ettiler,

Bu uygarlık Sümerler.” (Ö11-Uygarlıkları Öğreniyorum Etkinliği Günlük Formları-
22.11.2021).

Şekil 26. “Uygarlıkları Öğreniyorum” etkinliği öğrencilerin oluşturduğu türkülere örnekler

Ö10 ve Ö14’ün yazdığı türküler:

“Başkentleri Gordion,
Bulmuşlar çengelli iğne,
Yapmışlar dokumacılık,
İşleri tarım hayvancılık.” (Ö10-Uygarlıkları Öğreniyorum Etkinliği Günlük Formları-22.11.2021).

“Fırat ile Dicle ile beslenir verimi ovaların,
Tarımın anasısın, yazının anavatanı,
Babilin asma bahçesi, insanın ilk vatanısın,
Mezopotamya, Mezopotamya.” (Ö14-Uygarlıkları Öğreniyorum Etkinliği Günlük Formları-22.11.2021).

Öğrenci günlük formlarına yazılan türküler incelendiğinde Ö1, Ö3, Ö8, Ö10, Ö11, Ö14’ün dördlük biçiminde kafiye uyarlamaları yaparak türkü oluşturdukları tespit edilmiştir. Ö4, Ö6, Ö7, Ö9, Ö12 ise uygarlıklarla ilgili bilgilerin yer aldığı ancak türkü biçimine dönüştürmekte güçlük çektikleri metin biçiminde dönütler vermişlerdir. Ö2 kodlu öğrenci, öğretmenlerin bilişim destekli materyallere ulaşabildikleri bir sosyal medya hesabından ulaştığı şarkıyı yazmıştır. Ö15 ise şiirlerin toplandığı bir internet sitesinde yer alan Mezopotamya ile ilgili şiiri forma yazmıştır. Ö5 ve Ö13 ise Cahit Berkay tarafından hazırlanan “Anadolu Uygarlıkları” adlı şarkıyı günlük formuna eklemişlerdir. Bazı öğrencilerin türküleri oluşturma hususunda yenilikçi düşünme

becerisine sahip olduğu ifade edilebilir. Bu beceri, türküye ya da müziğe yönelik ilgilerinden kaynaklanıyor olabilir. Öğrencilerden türkü oluşturmalarına yönelik ürün performansı değerlendirmesi, 5. sınıf düzeyinde yenilikçi düşünme becerisi üzerine var olan durumu ortaya çıkarmak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bazı öğrencilerin türküleri yazarken internet ortamından faydalanmaları, özgür oldukları zaman dilimindeki performans görevlerini yerine getirme hususunda dijital ortamlara başvurmaları da önemli bir bulgu olarak değerlendirilebilir. Bu bulgu, öğrencilerin informal yollarla bilgi edinme sürecinde internet ortamını etkili bir şekilde kullandıkları biçiminde yorumlanabilir.

4.1.1.5. “Uygarlıkları Öğreniyorum” Etkinliği Gözlem Formlarından Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar

Araştırmada eylem safhasının her bir döngüsünde uygulayıcı ve araştırmacı tarafından gözlem yapılmış ve yazıya dökülmüştür. Araştırmacının ve uygulayıcının “Uygarlıkları Öğreniyorum” etkinliğinde aldığı notlara ilişkin bulgu ve yorumlara bu bölümde yer verilmiştir.

Tablo 11

“Uygarlıkları Öğreniyorum” Etkinliği Gözlem Notları

Etkinlik	Uygulayıcı	Araştırmacı
1.Uygarlıkları Öğreniyorum	Ritim tutma	Çekingenlik
	Heyecanlanma	Heyecanlanma
	Sevinme	Sevinme
	Çevre ile İlişkilendirme	Çevre ile İlişkilendirme
	İsteksizlik	Deneyim Sunma

Tablo 11’de uygulayıcı konumunda olan öğretmen ve araştırmacının etkinlik esnasında gözlem formuna ekledikleri notlara dair kategoriler yer almaktadır.

“Çoğu öğrencinin heyecanlandığı gözlemlendi, Öğrenciler bilgilendirme sonrasında sevindiler. Ö15 akıllı tahtadan yansıtılan müzikle birlikte ritim tutmaya başladı. Ö12 çalışma yapraklarını doldurmakta biraz isteksiz gibiydi. Bazı öğrenciler, kendi

etrafındaki gözlemlerini türkü ile ilişkilendirerek örnekler verdiler.” (Uygulayıcı, Uygarlıkları Öğreniyorum Etkinliği Gözlem Formu-22.11.2021).

“Sınıfa ilk girişimde öğrencilerde bir tutukluluk hissettim, alışlagelmiş olanın dışında hissettiler, gerekli açıklamaları yapınca bazı öğrenciler şaşırды, bazı öğrenciler ise ellerini vurarak sevindiler. Ö11, diğer öğrencilere göre biraz daha heyecanlandı, bakışları değişti. Ö2 taş duvarla ilgili öge ile karşılaştığında “Hocam o taş evlerden gördüm ben. Kosor’a (Yerleşim merkezine yakın bir ilçeye bağlı yeni adı Akşar olan mahalle) gidiyorduk, oradaki yolda vardı.” Ö4, konuda geçen sulama kanalını “ark” ile ilişkilendirerek “Öğretmenim yazın köye gittiğimizde biz de ark yaparak çalışıyoruz” şeklinde derse katılım sağlıyorlar. Ortalama 5-6 öğrenci diğerlerine göre daha fazla parmak kaldırıyor.” (Araştırmacı, Uygarlıkları Öğreniyorum Etkinliği Gözlem Formu-22.11.2021)

Gözlem notları incelendiğinde araştırmacı ve uygulayıcının hem düşünce birliği hem de farklı hususlara yönelik ifadelerde bulundukları görülmektedir. Ders esnasında uygulayıcının ve araştırmacının konumlarının farklı olması dolayısıyla farklı bakış açılarından gözlem notları geldiği ifade edilebilir. Örneğin; Ö12 en ön sırada oturmaktadır. Araştırmacı ise en arka sırada oturmakta ve gözlem notlarını tutmaktadır. Ön sıralarda oturan öğrencilerin yüz ifadelerini uygulayıcının daha net bir şekilde gördüğü ifade edilebilir. Öğrencilerin kendi yaşamlarıyla konu arasında bağlantı kurması, sosyal bilgiler dersinin doğasında bulunmaktadır. Hayatın içinden öğelerle bu dersin bağlantılı hale getirilmesi durumunda hem öğrencilerin konuya daha fazla ilgi duydukları hem de dönütlerle birlikte mutlu oldukları gözlenmiştir. Bu bulgu, öğrencilerin öznel gerçekliklerine dokunulması durumunda derse aktif bir şekilde katıldıkları, motivasyonlarını artırdıkları biçiminde yorumlanabilir.

Araştırmada uygulama süreci boyunca, etkinliklerdeki deneyimlerden yola çıkılarak bir sonraki etkinlik planında revizyona gidilmesi gibi esnek bir süreç izlenmiştir. “Uygarlıkları Öğreniyorum” etkinliğinde araştırmacı, öğrencilerin hem ad-soyadlarını hızlı bir şekilde öğrenmesi gerektiğini, hem de onların verdikleri cevaplardaki yaşantılardan öğelerin olması dolayısıyla yaşantılarını daha iyi bilmesi gerektiğini not etmiştir. Buna ek olarak öğrencilerin araştırmacıya ve eylem sürecine alışmaları için onlarla iletişime geçmesi gerektiğini ve ders esnasında kendisini bazı aşamalara dâhil olması gerektiğini gözlem notlarına eklemiştir.

4.1.2. “Çevremizi Tanıyoruz” Etkinliğine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmadaki 2. Etkinlik, 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretimi Programı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler dersi “Kültür ve Miras “öğrenme alanı “Çevresindeki doğal varlıklar ile tarihi

mekânları, nesneleri ve eserleri tanıtır.” kazanımı doğrultusunda hazırlanmıştır. Bu etkinlikte Erzurum yöresine ait “Kale Kaleye Karşı, Erzurum Çarşı Pazar, Çıktım Tandır Başına, Sarı Kızın Ayağında Yemeni” türkülerden yararlanılmıştır. Bu etkinlikte yararlanılan çalışma yaprağındaki soruların dağılımı Şekil 27’de yer almaktadır.

Şekil 27. “Çevremizi Tanıyoruz” etkinliği çalışma yaprağı soru dağılımı.

İkinci etkinlikte yer alan çalışma yaprağı, konuyla ilgili SBDÖP’de yer alan mekânı algılama becerisi ve değişim ve sürekliliği algılama becerisi alt boyutları doğrultusunda hazırlanmıştır. Bu etkinlikte doğal çevrenin insan faaliyetlerine olan etkisini fark etme ($f=2$), yaşanılan mekân ile tarihsel ve kültürel bir ilişki kurma ($f=1$), benzerlik ve farklılıkları bulma ($f=1$) ve çevresindeki doğal varlıklara, tarihî mekânlara ve tarihî eserlere örnek verme ($f=1$) ile ilgili sorular yer almaktadır.

“Çevremizi Tanıyoruz” etkinliği çalışma yapraklarından elde edilen puanlar Tablo 12’de yer almaktadır.

Tablo 12

“Çevremizi Tanıyoruz Etkinliği” Çalışma Yaprakı Puanları

N	Puan Aralığı	Öğrenci	Öğrenci Puanı
	5-8	Ö4	8
15	9-12	Ö2, Ö3, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, 13, Ö14, Ö15	12, 11, 9, 10, 9, 11, 12, 11, 12, 11, 10, 11, 9
	13-15	Ö1	14
Minimum Puan: 5		Maksimum Puan: 15	Sınıf Ortalaması: $\bar{X}=10,73$

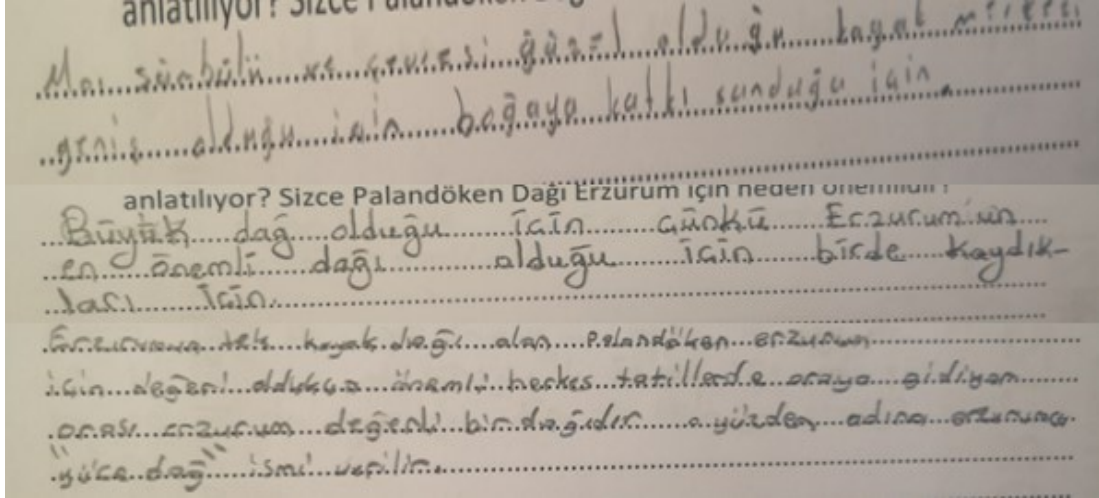
“Çevremizi Tanıyoruz” etkinliğindeki çalışma yaprağı puanları Tablo 12’de yer almaktadır. Bu etkinlikten alınabilecek minimum puan 5, maksimum puan ise 15’tir. Öğrencilerden gelen dönütler puanlandığında sınıftaki öğrencilerin etkinlikten alınan puanların ortalamasının $\bar{X}=10,73$ olduğu görülmektedir. “Çevremizi Tanıyoruz” adlı etkinlikteki çalışma yaprağına eylem sınıfındaki 1 öğrenci (Ö4), 5-8 puan aralığında, 13 öğrenci (Ö2, Ö3, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, 13, Ö14, Ö15) 9-12 puan aralığında 1 öğrencinin ise (Ö1) 13-15 puan aralığında dönütler verdiği görülmektedir. Çalışma yapraklarındaki dönütlerin niteliğini ortaya çıkarabilmek için öğrenci dönütlerinden doğrudan alıntılar sunulmuştur.

4.1.2.1. Doğal Çevrenin İnsan Faaliyetlerine Olan Etkisini Fark Etme

Araştırmanın uygulama safhasının gerçekleştirildiği Erzurum ilindeki Palandöken Dağı, birçok yöre türküsünde yer almaktadır. “Çevremizi Tanıyoruz” etkinliğinde bu türkülerden biri olan “Erzurum Çarşı Pazar” türküsünden yararlanılarak, türkünün ilgili kısmı öğrencilere sunulmuştur. Palandöken dağı derste yararlanılan türküde “Yüce dağ” olarak geçmektedir. Palandöken dağının Erzurum için önemi, öğrencilerin bakış açıları doğrultusunda ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Öğrencilerden gelen cevaplar incelendiğinde 8 öğrenci (Ö1, Ö2, Ö3, Ö6, Ö9, Ö10, Ö11, Ö14) Palandöken Dağının kış turizm merkezi olmasından dolayı Erzurum için önemli bir mekân olduğunu belirtmişlerdir. 3 öğrenci (Ö7, Ö12, Ö15) doğal bir güzelliğe sahip olduğunu, 2 öğrenci (Ö4, Ö5) büyük bir dağ olduğunu, 2 öğrenci (Ö8, Ö13) ise eski dönemlerden kalma bir

yer olduğunu ve bundan dolayı önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Öğrencilerden Ö1 ve Ö11, hem kış turizmi hem de doğal güzellik gibi özelliklere değinmişlerdir.

Öğrenci dönütlerinden bazı örnekler Şekil 28’de yer almaktadır.

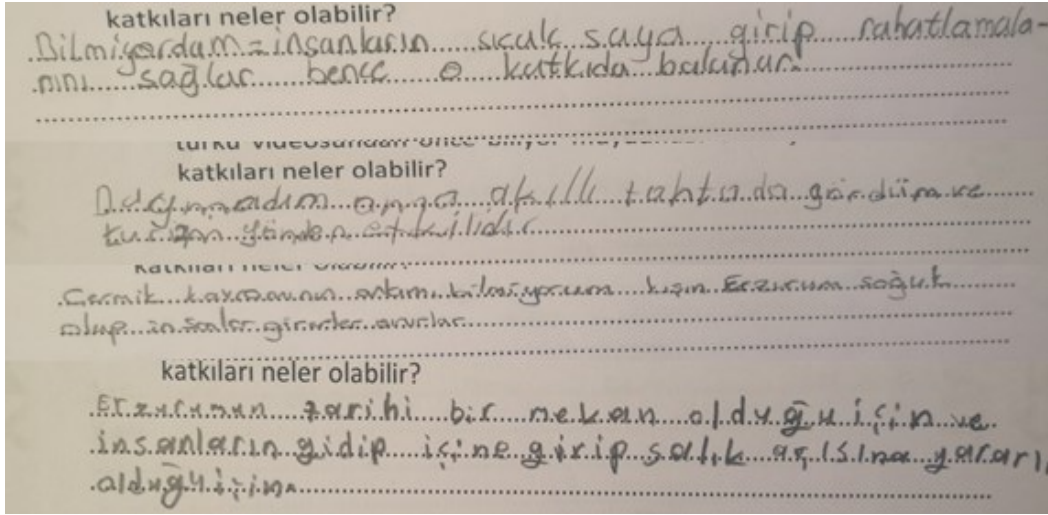
Şekil 28. “Çevremizi Tanıyoruz” etkinliği öğrenci dönütlerine örnekler 1

Ö1: “Mor sümbüllü ve çevresi güzel olduğu kayak merkezi geniş olduğu için doğaya katkı sunduğu için.”

Ö3: “Büyük dağ olduğu için çünkü Erzurum'un en önemli dağı olduğu için bir de kaydıkları için.”

Ö10: “Erzurum'un tek kayak dağı olan Palandöken Erzurum için değerli. Oldukça önemli. Herkes tatillerde oraya gidiyor orası Erzurum için değerli bir dağdır. O yüzden adına Erzurumca "Yüce Dağ" ismi verilir.” (Çevremizi Tanıyoruz Etkinliği Çalışma Yaprakları-23.11.2021).

Doğal çevrenin insan faaliyetlerine etkisi üzerine etkinlikte iki soru bulunmaktadır. İkinci sorunun odağında ise “Çıktım Tandır Başına” türküsünde kaplıcalarla ilgili kısım yer almaktadır. Kaplıcalar, yörede “Çermik” olarak adlandırılmaktadır. Etkinlikte öğrencilerin hem yöresel bir kavrama yönelik bilgilerinin olup olmadığı hem de kaplıcaların Erzurum’a katkılarının neler olabileceği sorgulanmıştır. Öğrenci dönütleri incelendiğinde çermiklerin önemine dair 5 öğrenci (Ö3, Ö4, Ö6, Ö8, Ö12) sağlık turizmi, 5 öğrenci (Ö1, Ö5, Ö9, Ö10, Ö14) ise iklim ile ilişkilendirme yapmışlardır. Bazı öğrenciler (Ö2, Ö7) ise ilgili soruya türküde geçen sözlerle dönütler vermişlerdir. Ö11 geleneklerle ilişkilendirme yaparken Ö13 ve Ö15 ise eksik cevap vermişlerdir. Çermik kavramını ise sınıftaki bütün öğrenciler daha önce duymadıkları ve ilk kez karşılaştıklarını ifade etmişlerdir.

Şekil 29. “Çevremizi Tanıyoruz” etkinliği öğrenci dönütlerine örnekler 2

Öğrenci dönütlerinden örnekler aşağıda yer almaktadır.

Ö5: “Bilmiyordum. İnsanların sıcak suya girip rahatlamalarını sağlar bence o katkıda bulunur.”

Ö6: “Duymadım ama akıllı tahtada gördüm ve turizm yönünden etkilidir.”

Ö9: “Çermik kavramının anlamını bilmiyorum kışın Erzurum soğuk olur, insanlar girerler, ısınırlar.”

Ö12: “Erzurum'un tarihî bir mekânı olduğu için insanların gidip içine girip sağlık açısına yararlı olduğu için.” (Çevremizi Tanıyoruz Etkinliği Çalışma Yaprakları-23.11.2021).

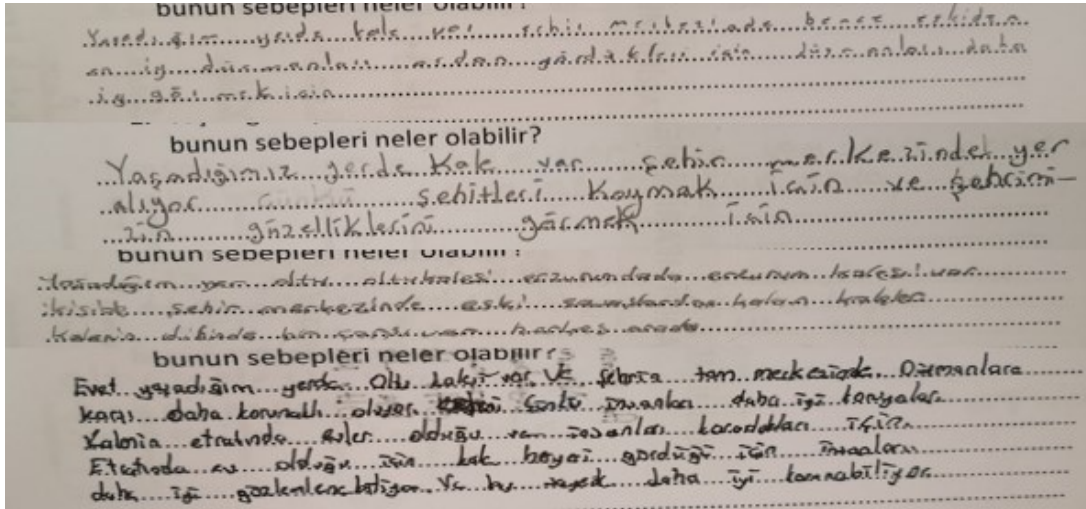
Öğrencilerin dönütleri incelendiğinde doğal çevrenin insan faaliyetlerine etkisini fark etme boyutunda farklı bakış açılarıyla dönütler verdikleri görülmektedir. Palandöken Dağının Erzurum için önemi ile ilgili soruya sınıftaki çoğu öğrencinin kayak yapma üzerinden verdiği dönütler, çevresiyle ilgili yeterli bilgiye sahip olduğu ve doğal çevrenin sunduğu imkânların insan faaliyetlerine etkisini fark edebildikleri biçiminde yorumlanabilir. Kaplıcalarla ilgili olan soruda ise öğrencilerin sağlık ve iklim odağındaki dönütleri ilişkilendirmeyi yapabildiklerini göstermektedir. Erzurum'un karasal iklim bölgesinde ve soğuk bir yer olması, insanların ısınmak için kaplıcalara girdikleri yönündeki cevaplar da öğrencilerin ilgili soruyu yaşanan mekânın doğal şartlarıyla ilişkilendirdikleri biçiminde ifade edilebilir. Yine kaplıcalarla ilgili olan soruda öğrencilerin bu kavramı daha önce duymadıklarını ifade etmeleri, kavram öğretiminde de türkülerden yararlanılabileceği ihtimalini ortaya çıkardığı ifade edilebilir.

4.1.2.2. Yaşanılan Mekân ile Tarihsel ve Kültürel Bir İlişki Kurma

Uygulamanın gerçekleştirildiği ilçenin merkezi konumunda bulunan kale, “Kale Kaleye Karşı” türküsü ile ilişkilendirilerek öğrencilerin yaşanılan mekândan somut örneklerle konuyu öğrenmeleri ve farkındalık kazanmaları amaçlanmıştır. Türküde geçen “Kalenin dibi çarşı” ifadesi, ilçede halk pazarının kalenin etrafında kurulması dolayısıyla da öğrencilerin günlük hayatla kolay bağdaştırabilecekleri düşünülerek kalenin merkezi konumda olmasının nedeni üzerine öğrencileri düşünmeye sevk etmek amaçlanmıştır.

Öğrencilerin dönütleri incelendiğinde 11 öğrencinin tarihsel bağ doğrultusunda fikir beyan ettiği tespit edilmiştir. Bu öğrencilerden gelen dönütler incelendiğinde savaş döneminde daha iyi gözlem yapabilmek, savunma yapabilmek amacıyla merkezi konumda olduğu yönündedir. 2 öğrenci (Ö3, Ö5) kalenin içerisinde bulunan bir türbeye değinerek orada bir şehidin var olduğunu ve şehrimizin güzelliklerini görebilmek amacıyla merkezde yer aldığını ifade etmişlerdir. Öğrencilerden Ö2 ise bir önceki etkinlikteki bilgi ile kalenin Urartular’dan kaldığını ifade eden bir dönüt vermiştir. Ö4 ise kalenin şehrin merkezinde olmasını, insanların gelip kolayca bulabilmeleri ve gezebilmeleri amacıyla olduğunu ifade etmiştir.

Öğrenci dönütlerinden örnekler Şekil 30’da yer almaktadır.

Şekil 30. “Çevremizi Tanıyoruz” etkinliği öğrenci dönütlerine örnekler 3

Ö1: “Yaşadığım yerde kale var. Şehir merkezinde bence eskiden en iyi düşmanları oradan gördükleri için düşmanları daha iyi görmek için.”

Ö3: “Yaşadığımız yerde kale var. Şehir merkezinde yer alıyor çünkü şehitleri koymak için ve şehrimizin güzelliklerini görmek için.”

Ö10: “Yaşadığım yer Oltu Kalesi, Erzurum kalesi var ikisi de şehir merkezinde eski savaşlardan kalan kaleler. Kalenin dibinde de çarşı var herkes orada.”

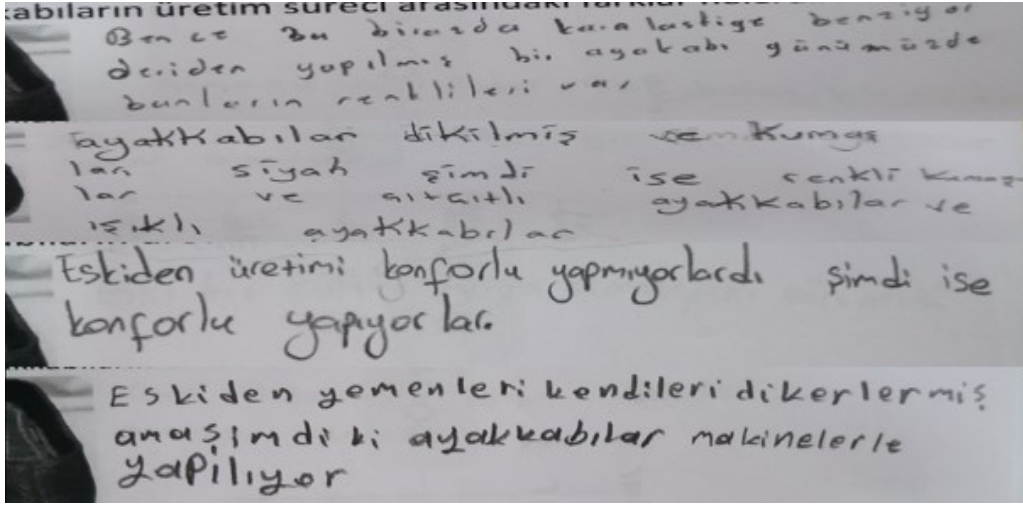
Ö11: “Evet yaşadığım yerde Oltu Kalesi var ve şehrin tam merkezinde. Düşmanlara karşı daha korunaklı oluyor. Çünkü insanları daha iyi koruyorlar. Kalenin etrafında evler olduğu ve insanları korudukları için etrafında ev olduğu için kale her yeri gördüğü için insanları daha iyi gözlemleyebiliyor ve bu sayede daha iyi korunabiliyor.” (Çevremizi Tanıyoruz Etkinliği Çalışma Yaprakları-23.11.2021).

Öğrenci dönütleri incelendiğinde bir kalenin neden yapıldığına dair öğrencilerin bakış açılarının tarihsel bağ kurma doğrultusunda olduğu ifade edilebilir. Öğrenciler, savaş döneminde daha iyi gözlem yapabilmek, düşmanlara karşı daha iyi savunabilmek için kalenin yapıldığını ifade etmişlerdir. Kalenin iç bölümünde bir şehidin türbesinin yer almasının da öğrencilerin dünyalarında yer edindiği ifade edilebilir. Bazı öğrencilerin kalenin şehir merkezinde oluşunu, şehidi ziyaret etmek ve şehrin güzelliklerini izleyebilmek gibi gerekçelerle yorumlaması, bu öğrencilerin bulunduğu zaman dilimindeki faaliyetlerle ilişkilendirerek düşündükleri biçiminde açıklanabilir. Bu öğrencilerin daha önce kaleyi ziyaret etme deneyimleri doğrultusunda bu soruya cevap verdikleri ifade edilebilir.

4.1.2.3. Benzerlikleri ve Farklılıkları Bulma

“Çevremizi Tanıyoruz” etkinliğinde geçmiş dönemlerde insanların günlük yaşantılarında kullandıkları yemeni ayakkabısı sınıfa getirilmiş ve öğrencilere ilgili türkü sunulmadan önce gösterilmiştir. Öğrencilerden eski dönemlerde giyilen yemeni ile günümüzde giyilen ayakkabı arasındaki farkları sorgulamaları ve ifade etmeleri istenmiştir. Öğrencilerin dönütleri incelendiğinde şimdiki ayakkabıların renkli, çıtçıt, konforlu, ışıklı olduğunu (Ö1, Ö3, Ö5, Ö7, Ö11, Ö12, Ö13), bazı öğrenciler ise yemeninin doğada gezmek için daha dayanıklı olduğunu, yaşlıların giydiğini, içinin pamuklu olması ve sıcak tutmasını (Ö2, Ö6, Ö9, Ö14) dönütlerine eklemişlerdir. Ö8 yemeniyi geleneksel bir araç olması yönüyle ele alırken, Ö4 ve Ö10 ise eski dönemlerde giyildiğine yönelik dönütler vermişlerdir.

Öğrenci dönütlerinden örnekler Şekil 31’de yer almaktadır.

Şekil 31. “Çevremizi Tanıyoruz” etkinliği öğrenci dönütlerine örnekler 3

Ö1: “Bence bu biraz da kara lastiğe benziyor. Deriden yapılmış bir ayakkabı günümüzde bunların renklileri var.”

Ö3: “Ayakkabılar dikilmiş ve kumaşları siyah şimdi ise renkli kumaşlar ve çıtçıtly ayakkabılar ve ışıklı ayakkabılar var.”

Ö7: “Eskiden üretimi konforlu yapmıyorlardı şimdi ise konforlu yapıyorlar.”

Ö12: “Eskiden yemenleri kendileri dikerlermiş ama şimdiki ayakkabılar makinelerle yapılıyor.” (Çevremizi Tanıyoruz Etkinliği Çalışma Yaprakları-23.11.2021)

Öğrenci dönütleri incelendiğinde bir nesne üzerinden eskiyle yeni arasındaki farklılıklara dair öğrencilerin farklı bakış açılarıyla yaklaştıkları görülmektedir. Ö1’in daha önce bilmediği bir objeyi daha iyi bildiği kara lastiğe benzeterek dönüt vermesi, analogi yaptığını göstermektedir. Kimi öğrenciler görünüş biçimiyle farklılıklara değinirken kimi öğrenciler ise rahatlık ve dayanıklılık üzerinden dönütler vermişlerdir. Bu bulgular, öğrencilerin her birinin anlam dünyalarını ortaya çıkarma hususunda bize güçlü kanıtlar sunabileceğini düşündürmektedir. Ö1’in kara lastiğe değinmesi, kırsal bölgede zaman geçirdiğine dair izler barındırabilir ya da çevresinde kara lastiği giyenleri gördüğü şeklinde yorumlanabilir. Günümüzdeki ayakkabıların renkli olması, çıtçıtly olmasına değinen öğrencilerin yanı sıra bu ayakkabıların makine ile yapıldığına değinen Ö12’nin dönütü, makineleşmenin insan hayatındaki günlük araç gereçlere nasıl yansıdığını yorumlayabildiğini göstermektedir.

4.1.2.4. Çevresindeki Doğal Varlıklara, Tarihî Mekânlara ve Tarihî Eserlere Örnek Verme

“Çevremizi Tanıyoruz” etkinliğinde öğrencilerden doğal varlıklar, tarihî mekânlar ve tarihî nesnelere yönelik yaşadıkları çevreden örnekler vermeleri istenmiştir. Tablo 13’te öğrenci dönütlerinden gelen cevaplar bir arada gösterilmiştir.

Tablo 13

Öğrencilerin Yaşadıkları Çevreden Verdikleri Örnekler

Doğal Varlıklar	Tarihî Mekân	Tarihî Nesne
Peri bacaları (f=4) Palandöken (f=3) Karadağ (f=2), Kırdağ (f=2), Kütüklü Göl (f=2), Ağrı Dağı (f=1), Çermik (f=1), Gökkuşuğu dağları (f=1), Tortum Şelalesi (f=1), Çimen (f=1), Bağ (f=1), Mağara (f=1)	Oltu Kalesi (f=8), Erzurum Kalesi (f=4), Oltu Rus Kilisesi (f=4), Aslan Paşa Camii (f=3), Ani Kalesi (f=1)	Kilim (f=4), Lidya parası (f=4), Küpe (f=3), Yemeni (f=3), Fibula (f=3), Oltu Taşı Tespih (f=1),

Araştırmanın gerçekleştirildiği Erzurum’un Oltu ilçesi konum olarak Erzurum’un kuzeydoğusunda Ardahan, Kars ve Artvin illerine kolaylıkla ulaşımın yapılabildiği bir bölgededir. Öğrenciler çevresindeki doğal güzelliklere örnekler verirken hem bir önceki etkinlikten edindiği bilgileri işe koşmuş hem de yörede bulunan daha önceden bildikleri örnekleri sıralamışlardır. Bazı öğrenciler doğrudan kendi köylerindeki örnekleri sunmuşlardır (Ö13-Karadağ, Ö14-Kütüklü Göl). Peri bacası cevabının verilmesinde coğrafi olarak ilçeye yakın olan Narman Peri Bacalarının etkisi olabilir. Öğrenci dönütlerinin geneli için öğrencilerin çevrelerini gözlemleyebildikleri şeklinde yorumlanabilir.

Tarihî mekânlara dair örnekler incelendiğinde öğrencilerin birçoğu Oltu Kalesi ve Erzurum Kalesi’ni yazdıkları tespit edilmiştir. Bu dönütün verilmesinde kalenin şehrin tam ortasında, görünürlüğünün fazla olması ve ilk iki etkinlikte de kale ile ilgili soruların yer almasının etkisi olabilir. Buna ek olarak yaşanan mekânda bulunan Rus Kilisesi ve Aslan Paşa Cami’nin de şehir merkezinde olmasının dönütlerde yer almasında etkisi olabilir. Yine konum itibarıyla yakın olan Kars ili sınırları içerisindeki Ani Kalesi de öğrenci dönütleri arasında yer almıştır.

Tarihî nesnelere yönelik örnekler incelendiğinde kilim, para, küpe, yemeni, fibula, Oltu taşı, tespih gibi yanıtlar verilmiştir. Yerleşim merkezine 30 dakikalık bir mesafede bulunan Gaziler köyü (Bardız) kilim dokumacılığı faaliyeti ile bilinmektedir. Son dönemlerde yaygın eğitim kurumlarında somut olmayan kültürel mirası koruma kapsamında kilim dokumacılığına dair eğitimler verilmektedir. Öğrencilerin çevresinde bu tür faaliyetlere katılanlar dolayısıyla kilim örneği verdikleri ihtimaller arasındadır. Bir diğer ihtimal ise öğrencilerin çoğunluğunun yaz dönemlerinde köylerine gitmeleri dolayısıyla kırsal kesimde halı yerine daha çok kilim kullanılmasının da etkisi olabileceğidir. Öğrencilerin halıyı “yeni” kapsamında kilimi ise “eski” kapsamında değerlendirdiklerinden ötürü tarihî nesne olarak bu ikili arasında yanıt olarak kilime vurgu yaptıkları ifade edilebilir.

Öğrencilerin diğer dönütleri incelendiğinde etkinliklerde edindikleri bilgileri aktif hale getirdikleri ifade edilebilir. Yemeni, Lidya parası, fibula çengelli iğne gibi dönütler bunlara örnek olarak verilebilir. Öğrencilerin küpe, takı, tespih tarzındaki örnekleri ise Oltu’daki el sanatları işçiliğinin fazla olmasından kaynaklanıyor olabilir. Bu bağlamda öğrenci dönütlerinin genelinde yöreden izler barındırdığı ifade edilebilir.

4.1.2.5. Çevremizi Öğreniyoruz Etkinliği Günlük Formundan Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar

Öğrencilerin “Çevremizi Tanıyoruz” etkinliğine yönelik duygu ve düşüncelerini yazdıkları günlük formlarında elde edilen kelime bulutu Şekil 32’de yer almaktadır.

Şekil 33. “Çevremizi Tanıyoruz” örnek öğrenci günlükleri

Ö3: “Bugün yine sosyal öğretmeninin yanında sosyal öğretmeni vardı yine bizi çok eğlendirdi. Bize kâğıt verdiler, çok güzeldi, şarkılar. Verdikleri kâğıtlar gerçekten hayaldeymişim gibiydi.”

Ö8: “Bugün de video izleyerek soru çözdük, merak ediyorum bu araştırma nereye kadar sürecektir keşke haftada bir veya ayda bir olsaydı da biraz birikimimiz olsaydı yoksa çok zorlanıyoruz ve yoksa her gün aynı rutin şeyler.”

Ö9: “Bugün okula yine Adem hoca geldi çevremizi tanıyoruz etkinliği işledik ve ben çok sevdim, çok güzeldi ve eğlenceli geçti. 2 tane de türkü dinledik. Akıllı tahtadan hem türkü dinledik hem de görsellere baktık bir de hoca (Öğretmeni kast ederek) kızı için aldığı yemeni ayakkabılarını sınıfa getirdi ve herkes çok beğendi.”

Ö11: “Bugün yine Adem öğretmenimiz geldi ve yine bize türkü dinletti ve yine türkü ile ilgili soru çözdük. Ben bu dersi çok sevmiştim. Artık sosyal bilgiler dersi daha eğlenceli. Ve ben bugün yemeni adlı bir ayakkabı gördüm. Öğretmenimiz tatilde iken kızına yemeni almış şansımıza biz de gördük. Yeni yeni şeyler öğrendikten sonra zil çaldı ve hepimiz dışarı çıktık ve son.” (Çevremizi Tanıyoruz Etkinliği Günlük Formları-23.11.2021).

Öğrencilerin dönütleri incelendiğinde etkinliğe dair duygu ve düşüncelerin çoğunluğunun olumlu olduğu tespit edilmiştir. Ö8 ise duygu ve düşüncelerinde bir önceki etkinliğe göre olumsuz ifadelerle yer verdiği görülmektedir. İki etkinliğin art arda günlerde yapılmasının bu duygu ve düşüncelere yol açtığı ya da öğrenci motivasyonunun bu etkinlikte düşük olduğu biçiminde yorumlanabilir. Öğretmenin yıllık planı doğrultusunda, yazılı sınavın yapıldığı haftada bir etkinliğin yapılmaması kararı alınmıştır. 2021-2022 Eğitim Öğretim yılında Kasım ayında bir haftalık ara tatilin olması da etkinliklerin zamanında değişiklik yapılmasını ortaya çıkarmıştır. Ö11’in “Artık sosyal bilgiler dersi daha eğlenceli” ifadesi, Ö3’ün kendisini hayaldeymiş gibi hissetmesi, Ö2’nin “*Bugün yemeniyi işledik yine Adem hoca geldi kapıdan girince alkışladık.*” ifadesi türkülerle birlikte sosyal bilgiler dersinin daha eğlenceli olduğuna dair önemli bulgular olarak yorumlanabilir.

4.1.2.6. Çevremizi Tanıyoruz Etkinliği Gözlem Formlarından Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar

Tablo 14

“Çevremizi Tanıyoruz” Etkinliği Gözlem Notları

Etkinlik	Uygulayıcı	Araştırmacı
Çevremizi Tanıyoruz	Katılımda Artış	Motivasyon
	Çevre ile Bağlantı Kurma	Katılımda Artış
	Yakından Uzağa İlkesi	Sorumluluğu Yerine Getirme
	Somutlaştırma	Mutluluk Çevre ile Bağlantı Kurmada Artış

“Çevremizi Tanıyoruz” etkinliğinde uygulayıcı ve araştırmacının gerçekleştirdiği gözlemlere dair kategoriler Tablo 14’te yer almaktadır. Gözlem formlarından doğrudan alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

“Bu derste öğrencilerin derse katılımı belirgin bir şekilde arttı. Konuyla bağlantılı türküler dinledikten sonra öğrenciler önce kendi etrafındaki doğal ve beşeri güzelliklere, sonra da ülkemizdeki güzelliklere örnekler verdiler. Örneğin; “dağ”ın geçtiği türküden sonra Karadağ ve Kırdag örnekleri ile Ağrı Dağı örneğini vermeleri gibi. Diğer verilen cevaplar, Kütüklü Göl, Oltu Rus Kilisesi, Oltu Kalesi gibi örnekler verdiler.

Araştırmacı ile yapılan görüşme sonrasında türküde yemeni geçtiğinden bahsetmişti. Ben de kızım için aldığım yemeniyi sınıfa getirebileceğimi ifade ettim. Sonrasında yemeninin geçtiği türküde öğrencilere yemeniyi gösterdik. Öğrencilerin dikkatini çekti ve yakından incelediler.” (Uygulayıcı, Çevremizi Tanıyoruz Etkinliği Gözlem Formları-23.11.2021).

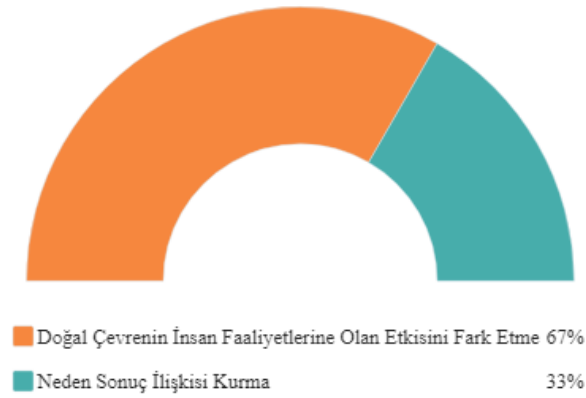
“Sınıfa girince öğrenciler tarafından alkışlandım. Bu, onların mutlu oldukları anlamına gelebilir. Diğer yandan benim motivasyonumu da artırdı sanırım. Bir önceki derste verilen günlük formları toplandı. Ö11 bir önceki etkinlikte verilen görevi yerine getirmiş, bir heyecanla yazdığı türküyü bana getirdi. Öğretmen, konu girişini yaparken öğrenciler tarafından örnekler veriliyor. Ortalama 8-9 öğrenci örnek veriyor, aktif şekilde derse katılım var. Derse getirdiğimiz yemeniyi öğrencilere ben gösterdim, önce herkesin görebileceği şekilde sonra ise teker teker sıraları gezdirdim. Bazı öğrenciler şaşıracak çok güzel olduğunu söylediler. Ö13 doğal güzelliklere örnek verirken kendi yaşadığı köy tarafında bulunan Karadağ’ı örnek verdi. Başka bir öğrenci kendi yöresinden göl örneği verdi. (Kütüklü Göl). Tarihi mekâna Oltu Rus Kilisesi örnek olarak verildi. (Ö13, Ö8)” (Araştırmacı, Çevremizi Tanıyoruz Etkinliği Gözlem Formları-23.11.2021).

Uygulayıcı ve araştırmacının gözlem notları incelendiğinde bir önceki etkinliğe oranla derse katılım hususunda bir artış olduğu ifade edilmektedir. Araştırmacının sınıfa girmesiyle birlikte öğrenciler tarafından alkışlanması, derse yönelik motivasyonlarının iyi düzeyde olduğu biçiminde yorumlanabilir. Öğrencilerin günlüklerinde de derste

eğlendiklerine dair dönütler yer almaktadır. Ders sürecine bir materyalin dâhil olması ise öğrencilerin dikkatini çekmiştir. “Çevremizi Tanıyoruz” etkinliğinin doğrudan yakın çevre ile ilişkili olmasının sınıftaki aktif katılımı artırdığı şeklinde yorumlanabilir.

4.1.3. “Zenginlikleri Fark Et!” Etkinliğine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın birinci alt problemine yönelik gerçekleştirilen bir diğer etkinlik “Zenginlikleri Fark Et!” etkinliğidir. Bu etkinlik, 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Kültür ve Miras öğrenme alanında 5. sınıfta yer alan “*Ülkemizin çeşitli yerlerinin kültürel özellikleri ile yaşadığı çevrenin kültürel özelliklerini karşılaştırarak bunlar arasındaki benzer ve farklı unsurları belirler.*” kazanım doğrultusunda oluşturulmuştur. Etkinlikte farklı yörelerden türküler dijital materyal haline dönüştürülmüş ve yöreler arasındaki benzerlikler ve farklılıklar, kültürel ilişki ve neden sonuç ilişkisi üzerine öğrencileri düşünmeye sevk edici sorulara yer verilmiştir. Sorularda yemek kültürü, giyim kuşam kültürü, askere gitme ve evlenme gibi kültürel öğeler yer almaktadır. Şekil 34’te “Zenginliği Fark Et!” etkinliği soru dağılımı yer almaktadır.

Şekil 34. “Zenginliği Fark Et!” etkinliği çalışma yaprağı soru dağılımı.

“Zenginliği Fark Et!” etkinliğinde yaşanan mekânın yemek kültürüne dair izler barındıran “Erzurum Ovaları” adlı türküdeki kebab vurgusu ve farklı yöre türküsü olarak Giresun yöresine ait “Aksu Derler Adına” türküsündeki “Ben yemem koyun yağı” vurgusundan yola çıkarak öğrencilerin karşılaştırma yapmaları istenmiştir. Buna ek

olarak yine doğal çevrenin insan hayatına etkisi boyutu altında öğrencilerden istenen başka bir performans ise doğal çevrenin insanın giyim kuşam faaliyetlerini nasıl etkilediği üzerine karşılaştırmalar yapmaları istenmiştir. Son olarak ise birçok yöre türküsünde askerlik görevini yapmadan evliliğin yapılmasına sıcak bakılmadığına dair izler bulunması dolayısıyla öğrencilerden neden sonuç ilişkisi kurmaları istenmiştir.

Öğrencilerin çalışma yapraklarından aldığı puanlar ve sınıf ortalaması Tablo 15’te yer almaktadır.

Tablo 15

“Zenginlikleri Fark Et!” Etkinliği Çalışma Yapağı Puanları

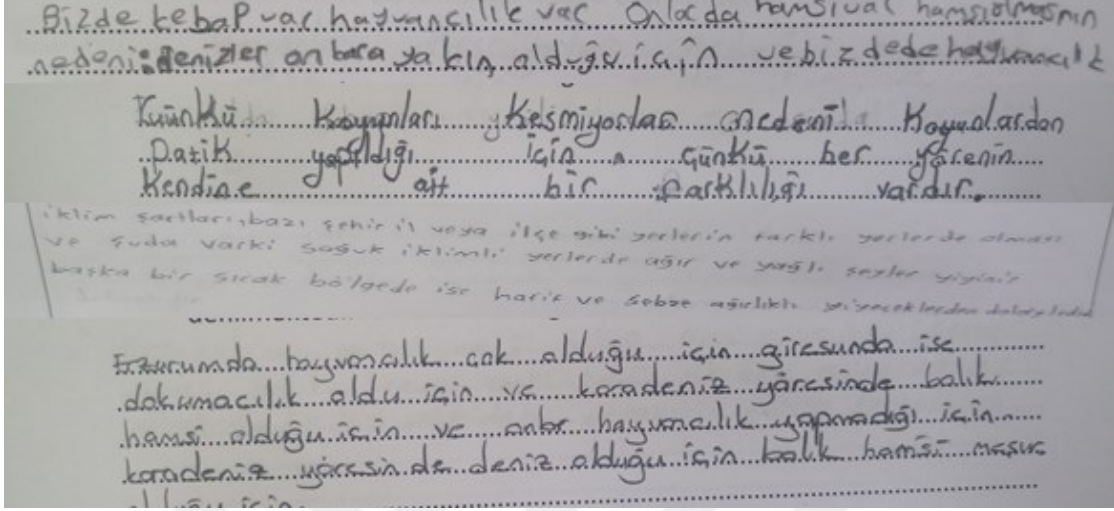
N	Puan Aralığı	Öğrenci	Öğrenci Puanı
13	3-6	Ö14, Ö15	6,6
	7-9	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö7,	8, 9, 8, 8, 8, 7,
		Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö13	9, 9, 9, 9, 9
Minimum Puan:3		Maksimum Puan: 9	Sınıf Ortalaması: $\bar{X}=8,07$

“Zenginlikleri Fark Et!” etkinliğindeki çalışma yapağı puanları Tablo 15’te yer almaktadır. Bu etkinlikten alınabilecek minimum puan 3, maksimum puan ise 9’dur. Öğrencilerden gelen dönütler puanlandığında sınıftaki öğrencilerin etkinlikten alınan puanların ortalamasının $\bar{X}=8,07$ olduğu görülmektedir. “Zenginlikleri Fark Et!” adlı etkinlikteki çalışma yapağına eylem sınıfındaki 2 öğrenci (Ö14, Ö15), 3-6 puan aralığında, 11 öğrencinin (Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö13) ise 7-9 puan aralığında dönütler verdiği görülmektedir. İki öğrenci (Ö6 ve Ö12) devamsızlık haklarını kullandıkları için bu etkinliğe katılamamışlardır.

4.1.3.1. Doğal Çevrenin İnsan Hayatına Etkisini Fark Etme

Çalışma yapağında doğal çevrenin insan hayatına etkisi üzerine iki soru bulunmaktadır. Bunlardan birinci soru Erzurum yöresi türküsü ve Giresun yöresi türküsünden yararlanılarak yemek kültürü üzerine düşünme becerilerini aktif etmeyi amaçlamaktadır.

Çalışma yapraklarındaki dönütlerin niteliğini sunabilmek için aşağıda öğrenci dönütlerinden doğrudan alıntı örnekleri Şekil 35'te yer almaktadır.

Şekil 35. “Zenginlikleri Fark Et!” etkinliği öğrenci dönütlerine örnekler 1

Ö2: “Bizde kebab var hayvancılık var onlarda hamsi var, hamsi olmasının nedeni; denizler onlara yakın olduğu için ve bizde de hayvancılık”

Ö3: “Çünkü koyunları kesmiyorlar. Nedeni koyunlardan patik yapıldığı için çünkü her yörenin kendine ait bir farklılığı vardır.”

Ö8: “İklim şartları bazı şehir, il veya ilçe gibi yerlerin farklı yerlerde olması ve şu da var ki soğuk iklimli yerlerde ağır ve yağlı şeyler yenilir, başka bir sıcak bölgede ise hafif ve sebze ağırlıklı yiyeceklerden dolayıdır.”

Ö9: “Erzurum'da hayvancılık çok olduğu için Giresun'da ise dokumacılık olduğu için ve Karadeniz yöresinde balık hamsi olduğu için ve onlar hayvancılık yapmadığı için Karadeniz yöresinde deniz olduğu için balık, hamsi meşhur olduğu için.” (Zenginlikleri Fark Et! Etkinliği Çalışma Yaprakları-29.11.2021).

Bu cevaplara ek olarak diğer öğrencilerden gelen dönütlere aşağıda yer verilmiştir.

Ö1: “Onlar Karadenizli oldukları için o tarafta da balık çok olduğu için ve ağız zevkleri bizimle aynı olamadığı için onlar koyun yağı yemiyor.”

Ö10: “Erzurum'un yöresel yemeği kebab ama Giresun'un yöresel yemeği balık bunun sebebi ilk balığı onlar tatmış kebabı da ilk biz sebebi de bu yemeklerin yöresel farklılıkları.”

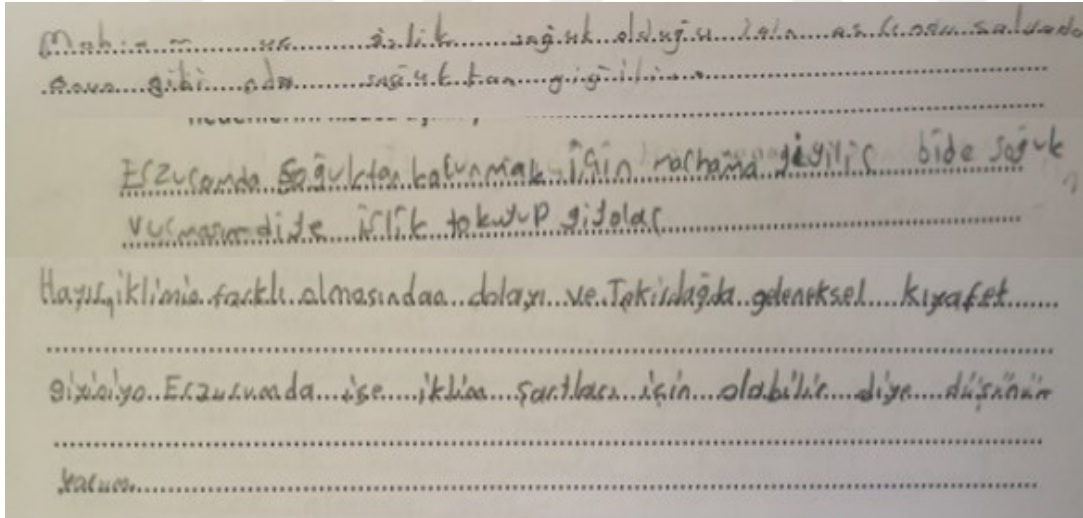
Ö11: “Erzurum'da hayvancılık fazla olduğu için kebaptan söz ediliyor. Orada balıkçılıkta unsurlar var. Balık çok yedikleri ve hayvancılıkla uğraşmamışlar ama biz uğraştığımız ve fazla olduğu için kebab bizim bir unsurumuz.”

Ö13: “Farklılık, onların yöresinde hamsi tutup yiyoruz, bizim yöremizde kebab yiyoruz mesela onlar kuyruk yağı yemiyorlar ama biz yiyoruz. Çünkü onların ağız tadı farklı bizim ağız tadımız farklı.” (Zenginlikleri Fark Et! Etkinliği Çalışma Yaprakları-29.11.2021).

Öğrenci dönütleri incelendiğinde öğrenciler, coğrafi olarak denize yakınlığı, insanların günlük uğraşlarının farklı olması, iklimin sıcak ya da soğuk olması gibi özelliklerin

yemek kültürünü etkilediğini ifade ettikleri tespit edilmiştir. Öğrencilerin denize yakın bir mekânda olmanın hem insanların günlük uğraşlarını hem de yemek kültürlerini etkilemesi sonucuna ulaşmaları mekânı algılama becerisi ve analitik düşünme becerisine sahip oldukları biçiminde yorumlanabilir. Ö3’ün Giresun yöresinde insanların koyunları kesmediklerini ve yünleriyle patik ördüklerini ifade etmesi, türkü sözünde geçen “Ayağında yün bağı” ifadesi ile ilişki kurduğu biçiminde yorumlanabilir.

“Zenginlikleri Fark Et!” etkinliğinde doğal çevrenin insan hayatına etkisi bağlamında kültürel öğelerden giyim kuşam faaliyetleri de ele alınmıştır. Erzurum yöresinde giyim kuşam kültürüne dair yöre türkülerinde “Marhama”, “İçlik/İşlik” kavramları geçmektedir. Marhama, Erzurum yöresinde genellikle kadınların üzerine giydiği işlemeli örtüye denilmektedir. Halk arasında ihram olarak da bilinmektedir. İçlik ise daha çok kış döneminde giyilen yünlü bir iç çamaşırıdır. Bu etkinlikte öğrencilerin hem marhama hem içliğin Tekirdağ yöresi türküsünde geçen şalvar ile karşılaştırma yapmaları ve bir sonuca varmaları amaçlanmıştır. Öğrencilerden gelen dönütlerden örnekler Şekil 36 ve 37’de yer almaktadır.

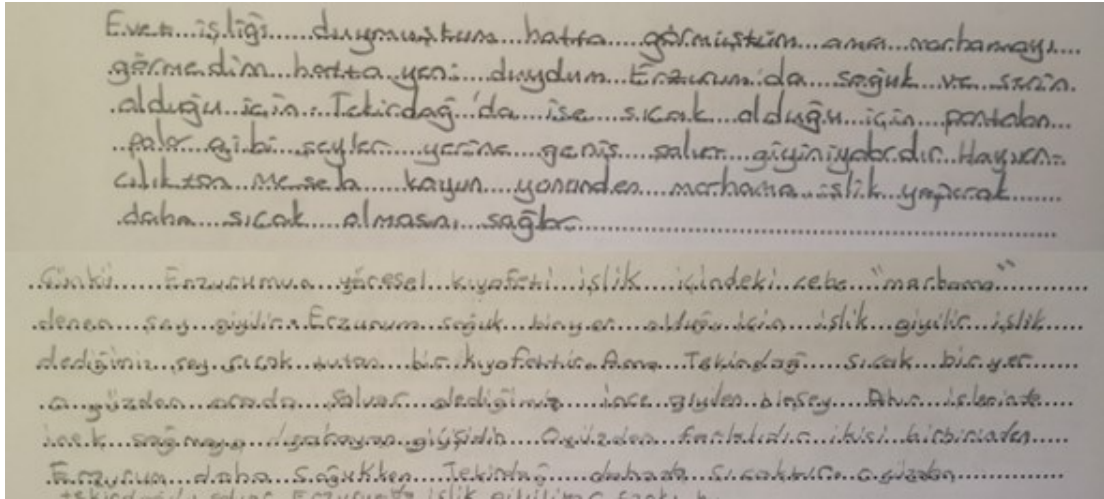

Şekil 36. “Zenginlikleri Fark Et!” etkinliği öğrenci dönütlerine örnekler 2

Ö1: “Mahrama ve işlik soğuk olduğu için aslında şalvar da onun gibi o da soğuktan giyilir.”

Ö2: “Erzurum’da soğuktan korunmak için marhama giyilir. Bir de soğuk vurmasın diye işlik dokuyup giyiyorlar.”

Ö8: “Hayır, iklimin farklı olmasından dolayı ve Tekirdağ’da geleneksel kıyafet giyiliyor. Erzurum’da ise iklim şartları için olabilir diye düşünüyorum.” (Zenginlikleri Fark Et! Etkinliği Çalışma Yaprakları-29.11.2021).

Şekil 37. “Zenginlikleri Fark Et!” etkinliği öğrenci dönütlerine örnekler 3

Ö9: “Evet işliğı duymuştum hatta görmüştüm ama marhamayı görmedim hatta yeni duyduğum Erzurum'da soğuk ve serin olduğu için. Tekirdağ'da ise sıcak olduğu için pantolon, polar gibi şeyler yerine geniş şalvar giyiniyorlardır. Hayvancılıktan mesela koyunyününden marhama işlik yaparak daha sıcak olmasını sağlar.”

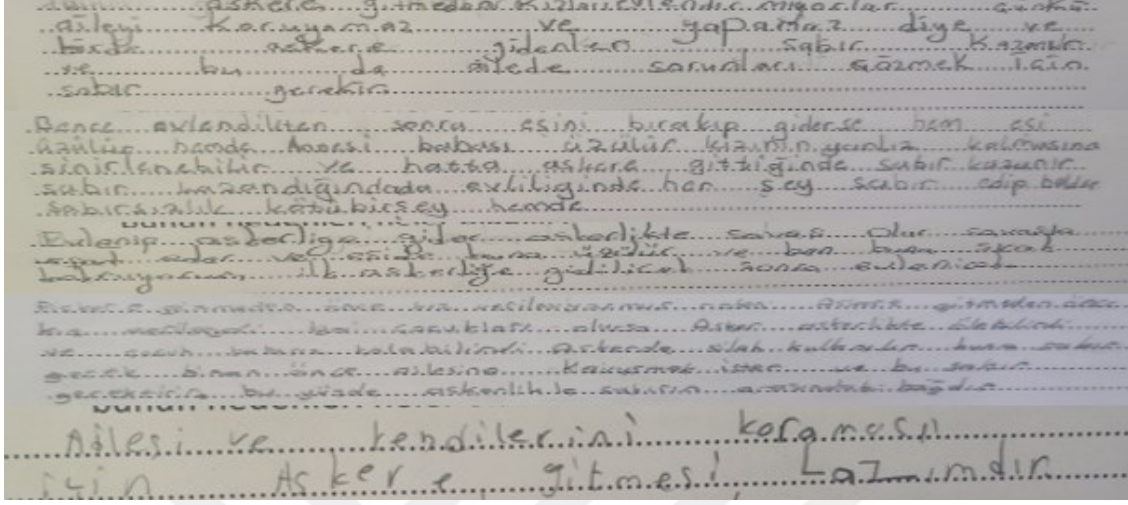
Ö10: “Çünkü Erzurum'un yöresel kıyafeti işlik içindeki cebe "marhama" denilen şey giyilir. Erzurum soğuk bir yer olduğu için işlik giyilir. İşlik dediğimiz şey sıcak tutan bir kıyafettir. Ama Tekirdağ sıcak bir yer o yüzden orada şalvar dediğimiz ince giyilen bir şey. Ahır işlerinde inek sağmaya yarayan giysidir. O yüzden farklıdır ikisi birbirinden. Erzurum daha soğukken Tekirdağ daha sıcaktır o yüzden Tekirdağ'da şalvar Erzurum'da işlik giyiliyor farkı bu.” (Zenginlikleri Fark Et! Etkinliği Çalışma Yaprakları-29.11.2021).

Öğrencilerden gelen dönütler incelendiğinde giyim kuşam faaliyetlerini yönlendiren unsurun genellikle iklim olduğunu belirttikleri görülmektedir. Kendi yaşadıkları yörenin sert karasal iklim özelliklerini göstermesi, öğrencilerin ilişkiyi kurmalarında kolaylık sağladığı biçiminde yorumlanabilir. Ö10'un Tekirdağ'da şalvarın genellikle ahır işlerinde giyildiğini yorumlaması da kendi yöresinde hayvancılık faaliyetlerinin fazla olmasından kaynaklanıyor olabilir.

4.1.3.2. Neden Sonuç İlişkisi Kurma

“Zenginlikleri Fark Et!” etkinliğinde ele alınan bir diğer boyut ise neden sonuç ilişkisi kurmadır. Farklı yöre türkülerinde de kendi yörelerinin türkülerinde de askere gitmeden evliliğe sıcak bakılmamaktadır. Öğrenciler, görsellerle zenginleştirilen video materyalini izleyerek askere gitme ile evlenme arasındaki bağlantıyı sorguladıkları çalışma yaprağı sorusuna dönütler vermişlerdir. Öğrencilerin dönütleri incelendiğinde aile bütünlüğü,

sabırlı olma, aileyi tehlikelere karşı koruma gibi sebepler yer aldığı tespit edilmiştir. Öğrenciden gelen dönütlerden örnekler Şekil 38’de yer almaktadır.

Şekil 38. “Zenginlikleri Fark Et!” etkinliği öğrenci dönütlerine örnekler 4

Ö3: “Askere gitmeden kızları evlendirmiyorlar çünkü aileyi koruyamaz ve yapamaz diye ve bir de askere gidenler sabır kazanır ve bu da ailede sorunları çözmek için sabır gerekir.”

Ö5: “Bence evlendikten sonra eşini bırakıp giderse hem eşi üzülür hem de annesi babası üzülür. Kızının yalnız kalmasına sinirlenebilir ve hatta askere gittiğinde sabır kazanır sabır kazandığında da evliliğinde her şey sabredip bekler. Sabırsızlık kötü bir şey hem de.”

Ö7: “Evlenip askerliğe gider askerlikte savaş olur savaşta vefat eder ve eşi de buna üzülür ve ben buna sıcak bakmıyorum. İlk askerliğe gidilecek sonra evlenilecek.”

Ö10: “Askere gitmeden önce kız verilmiyormuş nedeni askere gitmeden önce kız verilseydi ya çocukları olursa asker askerlikte ölebilirdi ve çocuk babasız kalabilirdi. Askerde silah kullanılır buna sabır gerek. Bir an önce ailesine kavuşmak ister ve bu sabır gerektirir. Bu yüzden askerlikle sabrın arasındaki bağıdır.”

Ö15: “Ailesi ve kendilerini koruması için askere gitmesi lazımdır. Eşi askerde ölürse ağlar.” (Zenginlikleri Fark Et! Etkinliği Çalışma Yaprakları-29.11.2021).

Bu dönütlere ek olarak bazı öğrenciler aşağıdaki gibi dönütler vermişlerdir.

Ö13: “Askere gitmedikleri için kızı vermezler, çünkü aileyi koruyamaz diye vermezler. Askere gideni çok havaya atarlar, sabır gerekir çünkü heyecanlı olur kızı alacağı için.”

Ö14: “Askerlik sabır kazandırır. Eğer evlenip adam vefat ederse eşi üzülür. Evlenip sabrı olmazsa tartışırlar.” (Zenginlikleri Fark Et! Etkinliği Çalışma Yaprakları-29.11.2021).

Öğrencilerin dönütleri incelendiğinde farklı bakış açılarıyla dönütlerin verildiği görülmektedir. Öğrenciler, askerlik görevini yerine getirirken şehit olma durumunu, ailenin bütünlüğünün bozulması ile ilişkilendirmişlerdir. Buna ek olarak askerlik süreci boyunca sabır kazanıldığını da ifade ederek bu sabrın evliliğe olumlu bir şekilde yansıdığını düşünmeleri dönütler arasında dikkat çekmektedir. Yine öğrencilere göre

erkek ailenin koruyucusudur ve aileyi koruyabilmek için de askere gitmelidir. Öğrencilerin bu dönütlerinde toplumsal yaşamın bireysel hafızalarda bıraktığı izlerin etkisinin olduğu ifade edilebilir.

4.1.3.3. “Zenginlikleri Fark Et!” Etkinliği Günlük Formundan Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar

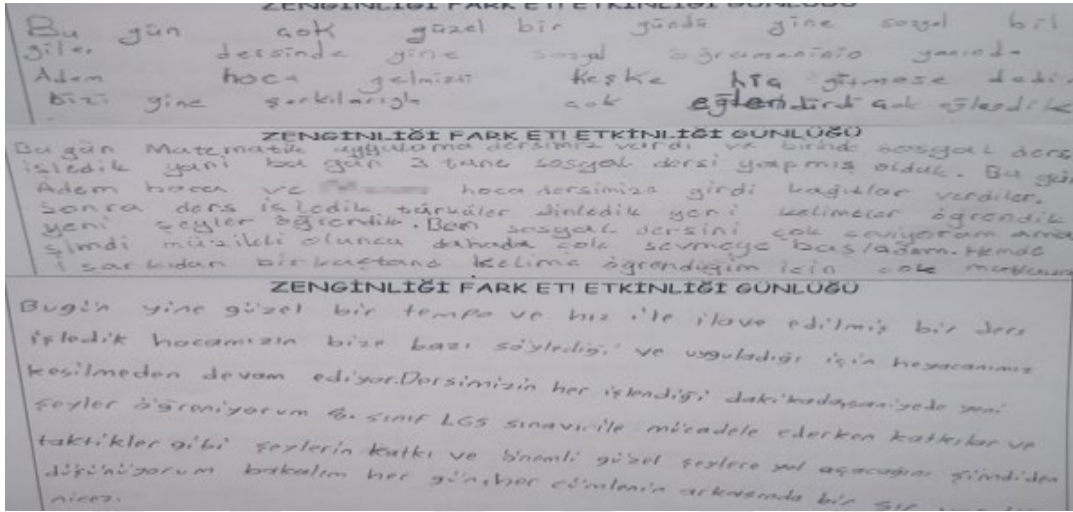
Öğrencilerin “Zenginlikleri Fark Et!” etkinliğine yönelik duygu ve düşüncelerini yazdıkları günlük formlarında elde edilen kelime bulutu Şekil 39’da yer almaktadır.

Şekil 39. “Zenginlikleri Fark Et!” etkinliği kelime bulutu.

Öğrenci günlükleri incelendiğinde en çok ifade edilen kelimelerin Erzurum (12), öğrenmek (f=12), sosyal (f=11), türkü (f=11), yine (f=10), yemek (f=9), güzel (f=8), Karadeniz (f=7), meşhur (f=6), iklim (f=6), yöre (f=5), kebab (f=5), dinleme (f=5), eğlenceli (f=4), dinlemek (f=4), hayvancılık (f=4), balık (f=4), izlemek (f=4) keşke (f=4), yöre (f=4), meşhur (f=4), etkinlik (f=4), kültürümüz (f=4) izlemek (f=3), giyinmek (f=3), görenek (f=3) ve hamsi (f=3) olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin yazdığı günlük formları incelendiğinde öğrencilerin çoğunluğunun dersteki etkinliğe dair bilgileri günlük formuna ekledikleri aynı zamanda etkinlikle ilgili duygularını ifade ettikleri tespit edilmiştir.

Öğrencilerin günlük formlarından örnekler Şekil 40'ta yer almaktadır.

Şekil 40. “Zenginlikleri Fark Et!” etkinliği örnek öğrenci günlükleri

Ö3: “Bugün çok güzel bir gündü yine sosyal bilgiler dersinde yine sosyal öğretmeninin yanında Adem hoca gelmişti. Keşke hiç gitmese dedim. Bizi yine şarkılarıyla çok eğlendirdi. Çok eğlendik.”

Ö5: “Bugün matematik uygulama dersimiz vardı ve birinde sosyal dersi işledik yani bugün 3 tane sosyal dersi yapmış olduk. Bugün Adem hoca ve ... hoca (Öğretmeni kastederek) dersimize girdi kağıtlar verdiler. Sonra ders işledik, türküler dinledik, yeni kelimeler öğrendik, yeni şeyler öğrendik. Ben sosyal dersini çok seviyorum ama şimdi müzikli olunca daha da çok sevmeye başladım. Hem de şarkıdan birkaç tane kelime öğrendiğim için çok mutluyum.”

Ö8: “Bugün yine güzel bir tempo ve hız ile ilave edilmiş bir ders işledik. Hocamızın bize bazı söylediği ve uyguladığı için heyecanımız kesilmeden devam ediyor. Dersimizin her işlendiği dakikada, saniyede yeni şeyler öğreniyorum. 8.Sınıf LGS sınavı ile mücadele ederken katkılar ve taktikler gibi şeylerin katkı ve önemli güzel şeylere yol açacağını şimdiden düşünüyorum. Bakalım her gün her cümlenin arkasında bir sır var öğreneceğiz.” (Zenginlikleri Fark Et! Etkinliği Günlük Formları-29.11.2021).

Bunlara ek olarak bazı öğrencilerin günlüklerinden örnekler aşağıda yer almaktadır

Ö9: “Bugün yeni kelimeler öğrendik ben bazıları görüp de adını bilmediğim, adını bilip de görmediğim şeyler öğrendim. Mesela marhama, ışık bunlar Erzurum'a aitti yanlış hatırlamıyorsam. Başka şeyler de öğrendik. Bu sayede bilgi sahibi olup bir şeyler öğreniyorum etkinlikler sayesinde ve Adem hoca sayesinde tabii ki ... hocayı da unutmam. Mesela bugün etkinlik yaparken başka yörelerde yani bazı yörelerde neden şalvar giyinip de Erzurum Oltu'da giyilmediği diye bir soru vardı. Ben de video izlemiştik tahtadan görselle ipucu bularak Erzurum'un soğuk olduğunu Urfa gibi yerlerin sıcak olduğu için şalvar giydiklerini düşündüm.”

Ö11: “Bugün yine Adem öğretmenimiz geldi ve yine bize türkü dinletti ama bu sefer kültürümüz ile ilgili türkü dinletti ve biz de soruları cevapladık. Bence bu türküler bizim için dersi zenginleştirdi. Bence böyle sosyal bilgiler dersi daha güzel ve eğlenceli oluyor. Bu sayede derse daha iyi odaklanıyorum ve yeni yeni bilmediğim bir sürü bilgi ediniyorum. Mesela kültürümüzün bazı yanı çok güzel göreneklerimizi öğreniyorum. Hem dersimiz türkölü olduğundan daha güzel türküler öğrenebiliyorum. Bana göre böyle olması dersin daha güzel. Bugün farklı görenekler öğreniyorum ve bugün Adem ve ...

hocanın (Öğretmeni kastederek) dersine nokta koyuyorum. Keşke daha fazla dersimiz olsa neyse görüşürüz. Mutlu son.” (Zenginlikleri Fark Et! Etkinliği Günlük Formları-29.11.2021).

Öğrenci günlük formları incelendiğinde öğrencilerin genelinin etkinliğe dair dönütlerinin olumlu olduğu ifade edilebilir. Ö8’in 2. etkinlikte ifade ettiği duygu ve düşünceler bir hafta sonraki etkinlikte değişime uğradığı görülmektedir. Öğrencilerin yeni kelimeler ya da yeni bilgiler edindiğini ifade etmeleri ve bununla mutlu olduklarını belirtmeleri öğrencilerin ilgi ve motivasyonlarının olumlu yönde ilerlediği biçiminde yorumlanabilir. Kelime bulutunda “keşke” ifadesinin de bulunması, öğrencilerin istekleri olabileceği düşüncesiyle araştırmacıyı günlük formlarını tekrar gözden geçirmeye itmiştir. Ö11’in “Keşke daha fazla dersimiz olsa...” ifadesi, Ö13’ün “Keşke daha çok ders olsa da ama Adem hoca da olsaydı” ifadesi, Ö3’ün “Adem hoca gelmişti. Keşke hiç gitmese dedim. Bizi yine şarkılarıyla çok eğlendirdi. Çok eğlendik.” ifadesi ve Ö1’in “İnşallah bir daha ki derse yine böyle şeyler izleriz.” biçimindeki duygu ve düşünceleri öğrencilerin müzik eşliğinde işlenen sosyal bilgiler dersinden hoşnut oldukları yönünde değerlendirilebilir. Buna ek olarak sosyal bilgiler dersinin daha fazla olmasını istemeleri de sosyal bilgiler dersinin haftada üç ders saati olmasıyla ilişkili olduğu ifade edilebilir.

4.1.3.4. “Zenginlikleri Fark Et!” Etkinliği Gözlem Formlarından Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar

Tablo 16

“Zenginlikleri Fark Et!” Etkinliği Gözlem Notları

Etkinlik 3	Uygulayıcı	Araştırmacı
Zenginliği Fark Et!	Alışma/Rahat Hareket Etme	Öğrenme İsteği
	İstek/Memnuniyet	Yaşantıdan Yansıma
	Kavram Öğretimi	Eğlenme
	Görsel Etkisi	Yeni Öğrenme
	Yaşantıdan Yansıma	Çalışma Yaprağında
	Uzak Çevreye Örnek Verme	Güncelleme

“Zenginlikleri Fark Et!” etkinliğinde uygulayıcı ve araştırmacının gerçekleştirdiği gözlemlere dair kategoriler Tablo 16’da yer almaktadır. Gözlem formlarından doğrudan alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

“Öğrenciler, kafalarına takılan her şeyi çekinmeden sormaya başladılar. Araştırmacıya alıştılar. Bundan dolayı “Keşke bütün derslere iki öğretmen aynı anda gelseler” dediler.

Türkülerde geçen bazı kavramların (ihram, işlik) öğrenciler tarafından daha önce görüldüğü ama isimlerini yeni öğrendiklerini dile getirdiler. Bunda video materyaline görsel unsurların eklenmesinin de etkili olduğunu düşünüyorum.

Türkülerin görsel öğelerle zenginleştirilerek sunulması, öğrencilerin kendi yaşantısından bağlantı kurduğu ve sorulan sorulara daha etkili düşünerek üst düzey cevaplar verdiği gözlemlendi. Örneğin işlik, ihram, şalvar gibi kavramların iklim ile bağlantısı olduğunu ve yöreden yöreye değiştiğini söylediler.” (Uygulayıcı, Zenginlikleri Fark Et! Etkinliği Gözlem Formları-29.11.2021)

“Ö11 günlük formunu çok fazla doldurduğunu ve boş yerin kalmadığını ifade ediyor. Ö13: “Öğretmenim keşke bütün derslere iki öğretmen girse.” Ö4 çalışma yaprağında yer alan “faktör” kavramının ne olduğunu sordu. (Sonraki Etkinliklerin Çalışma Yapraklarını Kontrol Et). Yemek kültürü üzerine etkinlik yaparken Ö11 kendisinin on çağ kebab yiyebildiğini övünerek söylüyor. İhram geçen türküde Ö2 ihramı daha önce gördüğünü ama ismini yeni duyduğunu ifade ediyor. Farklı yöre türküsü verildiğinde (Şalvar-Tekirdağ) Ö2 şalvarı annesinin ahıra giderken giydiğini söylüyor. Öğrenciler videonun açık bir şekilde sözleri görünecek şekilde durdurulması halinde daha iyi cevap veriyorlar, tahtadaki sözleri bakarak ipuçlarından yararlanıp çalışma yaprağına odaklanıyorlar. Sözlerden yola çıkıyorlar. Öğretmen: Eğleniyor musunuz? diye soruyor, tüm sınıf “Eveeeeeet!” diye cevap veriyor. Ö11: “Hem eğleniyoruz hem de yöresel şeyleri öğreniyoruz.” (Araştırmacı, Zenginlikleri Fark Et! Etkinliği Gözlem Formları-29.11.2021).

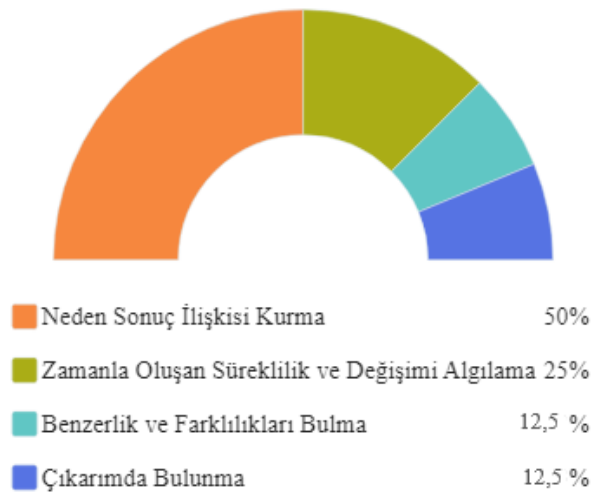
“Zenginlikleri Fark Et!” etkinliğindeki gözlem formları incelendiğinde farklı bir katılımcı olarak araştırmacının sınıf ortamına gelmesine öğrencilerin alıştığı ifade edilebilir. Öğrencilerin belli başlı isteklerde bulundukları göz önüne alındığından bu istekleri yerine getirme hususunda araştırmacının etkinlik sürecinde yapabileceği doğrultuda istekler olmadığı ve eğitim öğretim sürecindeki kurumsal bileşenler ile ilgili istekler olduğu görülmektedir. Bu etkinlikte öğrencilerin türkülerdeki bazı kavramları daha önce bilmedikleri tespit edilmiştir. Geliştirilen video materyalindeki görsellerin bu hususta öğretim sürecine katkıda bulunduğu ifade edilebilir. Ö9’un günlüğündeki “Görüp de adını bilmediğim” ifadesi ve Ö2’nin kültürün bir ögesi olarak giyim kuşam kültürü ile ilgili soruyu cevaplarken yöreye dair bir elbiseyi daha önce gördüğünü ama adını bilmediğini ifade etmesi, çevrelerinde kültüre dair bazı öğeleri yaşantılarında deneyimledikleri ama adlarını bilmedikleri şeklinde ifade edilebilir. Bu hususta hem türkü sözlerinin hem de video materyalindeki görsellerin öğretim sürecinde hatırlamayı

kolaylaştırıcı bir rolünün olduğu ve öğrencilerin geçmiş dönemdeki öğrenmelerini ortaya çıkarma sürecinde etkili olduğu biçiminde yorumlanabilir.

Öğrenciler, “Zenginlikleri Fark Et!” etkinliğinde giyim kuşam kültüründe farklı kültürler ile kendi kültürleri arasındaki benzerlik ve farklılıkları coğrafi koşullara ve insan faaliyetleri perspektifinde değerlendirmişlerdir. Bu bulgu, öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerinin gelişmiş olduğu ve dönütlere yansıtılabildikleri biçiminde ifade edilebilir.

4.1.4. “Biriz Beraberiz-Değişimi Fark Et!” Etkinliğine Yönelik Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın birinci alt problemine yönelik gerçekleştirilen son etkinlik, “Biriz Beraberiz-Değişimi Fark Et!” etkinliğidir. 5. sınıf sosyal bilgiler dersinde Kültür ve Miras öğrenme alanı çerçevesindeki bu etkinlik, SBDÖP’te yer alan “*Kültürel öğelerin, insanların bir arada yaşamasındaki rolünü analiz eder.*” ve “*Günlük yaşamdaki kültürel unsurların tarihî gelişimini değerlendirir.*” kazanımları doğrultusunda hazırlanmıştır. Bu etkinlikte yöre türkülerindeki bayram, düğün, askere uğurlama ve günlük araç gereç kullanımındaki değişim gibi odak noktaları çalışma yapraklarında yer almaktadır. Etkinlikteki soru dağılımı Şekil 41’de yer almaktadır.

Şekil 41. “Biriz Beraberiz-Değişimi Fark Et!” etkinliği çalışma yaprağı soru dağılımı.

“Biriz Beraberiz-Değişimi Fark Et!” etkinliği için hazırlanan çalışma yaprağında 5 ana soru 3 de alt soru olmak üzere 8 soru bulunmaktadır. Bu soruların 4’ü neden sonuç ilişkisi, 2’si zamanla oluşan süreklilik ve değişim, 1’i benzerlik ve farklılıkları bulma, 1’i ise çıkarımda bulunma ile ilgilidir. Öğrencilerden beklenen performans, hazırlanan dijital materyal aracılığıyla bu sorulara yanıtlar vermeleridir. Bu etkinlik, iki farklı etkinliğin birleşiminden oluşmaktadır. Hazırlık aşamasında ayrı ayrı olarak planlanan etkinliklerin uygulayıcı ile gerçekleştirilen toplantı sonrasında birleştirilmesi kararlaştırılmıştır.

Tablo 17

“Biriz Beraberiz-Değişimi Fark Et!” Etkinliği Çalışma Yaprağı Puanları

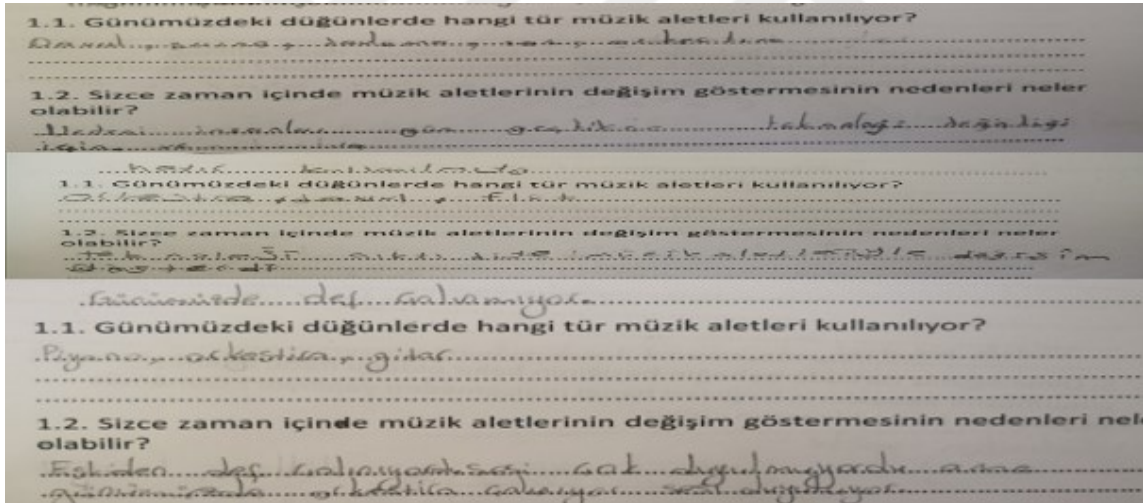
N	Puan Aralığı	Öğrenci	Öğrenci Puanı
15	8-12	-	-
	13-18	Ö2	17
	19-24	Ö1, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6,	21, 20, 19, 21, 21,
		Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11,	20, 22, 22, 23, 22,
		Ö12, Ö13, Ö14, Ö15	22, 21, 23, 20
Minimum Puan: 8		Maksimum Puan: 24	Sınıf Ortalaması: $\bar{X} = 20,93$

Birinci etkinlikten maksimum alınabilecek puan 24, minimum alınabilecek puan ise 8’dir. Analitik rubrikte “Çok az kriteri karşılıyor” 1 puan, “Bazı kriterleri karşılıyor” 2 puan ve “Tüm kriterleri karşılıyor” 3 puan olacak şekilde derecelendirilmiştir. Öğrencilerden gelen dönütler puanlandığında sınıftaki öğrencilerin etkinlikten alınan puanların ortalamasının $\bar{X} = 20,93$ olduğu görülmektedir. “Biriz Beraberiz-Değişimi Fark Et!” adlı etkinlikteki çalışma yaprağına eylem sınıfındaki 1 öğrenci (Ö2), 8-12 puan aralığında, kalan 14 öğrencinin ise 19-24 puan aralığında dönütler verdikleri görülmektedir. Çalışma yapraklarındaki dönütlerin niteliğini ortaya çıkarabilmek için öğrenci dönütlerinden doğrudan alıntılar sunulmuştur.

4.1.4.1. Zamanla Oluşan Süreklilik ve Değişimi Algılama - Benzerlik ve Farklılıkları Bulma

“Biriz Beraberiz-Değişimi Fark Et!” etkinliğinde zamanla oluşan süreklilik ve değişimi algılamaya dayalı iki soru yer almaktadır. Bunlardan birincisi, yöre türküsünde geçen “kızların düğün evinde def çalıp oynaması” kısım üzerine günümüzde bu eylemin devam edip etmediği üzerine sorulmuştur. İkincisi ise yöre türküsünde “Bebeğin beşiği bakır” ifadesi üzerine günümüzdeki beşiklerle karşılaştırma yapma ve aradaki değişimi ortaya çıkarma doğrultusunda hazırlanmıştır. Düğün evinde def çalınması ile ilgili soruda benzerlik ve farklılıkları bulma ve neden sonuç ilişkisine dair alt sorular da yer almaktadır. Çalışma yapraklarındaki alt sorular, öğrencilerin sorudaki öğelerle bütüncül olarak bağlantı kurabilmelerine olanak tanınması açısından harmanlanarak eklenmiştir.

Öğrenci dönütlerinden doğrudan alıntılara Şekil 42’de yer verilmiştir.

Şekil 42. “Biriz Beraberiz-Değişimi Fark Et!” etkinliği öğrenci dönütlerinden örnekler 1

Ö1: “Hayır çalınmıyor, onun yerine davul çalıyorlar. Davul, zurna, bağlama, saz, orkestra. Nedeni insanlar gün geçtikçe teknoloji değiştiği için.”

Ö2: “Hayır kullanılmıyor. Orkestra, davul, flüt. Teknoloji çıktı diye müzik aletleri değişim gösterdi.”

Ö7: “Günümüzde def çalınmıyor. Piyano, Orkestra, Gitar. Eskiden def çalınıyordu sesi çok duyulmuyordu ama günümüzde orkestra çalınıyor sesi duyuluyor.” (Biriz Beraberiz-Değişimi Fark Et! Etkinliği Çalışma Yaprakları-06.12.2021).

Bu örneklerle ek olarak bazı öğrencilerin dönütlerinden alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

Ö5: Günümüzde def çalınmıyor. Davul, zurna, piyano çalınıyor. Kültürümüzün güzellikleri değiştiği için teknoloji değiştiği için.

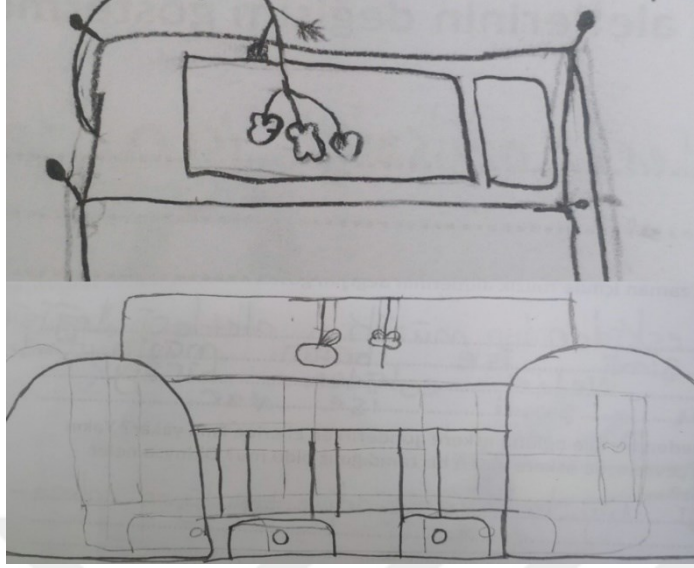
Ö9: “Hayır, günümüzde kızlar kına gecelerinde falan zil çalıyorlar. Davul, zurna, piyano. Teknoloji olabilir, teknolojik aletlerin sesi daha yüksek çıkar.”

Ö13: “O eskidendi şimdi orkestra kullanılıyor. Keman, davul, saz, orkestra, piyano, zurna. Çünkü teknoloji ilerledi.”

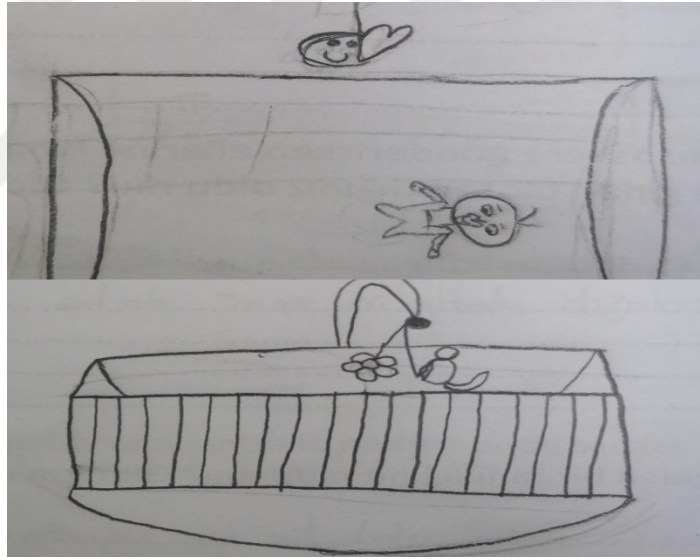
Ö14: “Def çalınmıyor, davul, zurna çalınıyor. Org kullanılıyor. Flüt çalınıyor. Teknoloji geliştiği için.” (Biriz Beraberiz-Değişimi Fark Et! Etkinliği Çalışma Yaprakları-06.12.2021).

Öğrenci dönütleri incelendiğinde günümüzde bir öğrencinin (Ö11) kına gecelerinde def çalındığına dair dönüt verdiği, diğer öğrencilerin ise günümüzde def kullanılmadığına ve onun yerine davul, zurna, orkestra, piyano, bağlama ve gitar çalındığına dair dönüt verdikleri tespit edilmiştir. Aradaki değişimin nedenlerine dair ise 9 öğrenci (Ö1, Ö2, Ö4, Ö5, Ö7, Ö9, Ö12, Ö13, Ö14) teknolojinin gelişmesinin düğünleri etkilediğini ve değiştirdiğine dair dönütler vermişlerdir. Diğer öğrencilerden gelen dönütler ise müzik aletlerinin değiştiğini ve önceden birçok müzik aletinin olmadığı, eskiden def çalmanın gelenek olduğunu belirtmişlerdir. Öğrencilerin verdikleri dönütler, sınıf çoğunluğunda bir kültürel öge olarak düğünlere dair bilgi seviyesinin yeterli olduğu, zaman ve müzik aletleri açısından karşılaştırma yapabildikleri ve düşünme becerilerini işe koştukları yorumu yapılabilir. Buna ek olarak öğrencilerin müzik aletlerinin değişim göstermesindeki nedenlere dair, sürekli bir ilerlemenin kaydedildiği teknoloji çağına dair dönütler verdiği görülmektedir. Bu dönütler, hem öğrencilerin zamanı yorumlama hem de yaşanan dönemdeki değişimlerin insan hayatına ve kültürel ögelere yansımaları yorumlayabildiklerini göstermektedir.

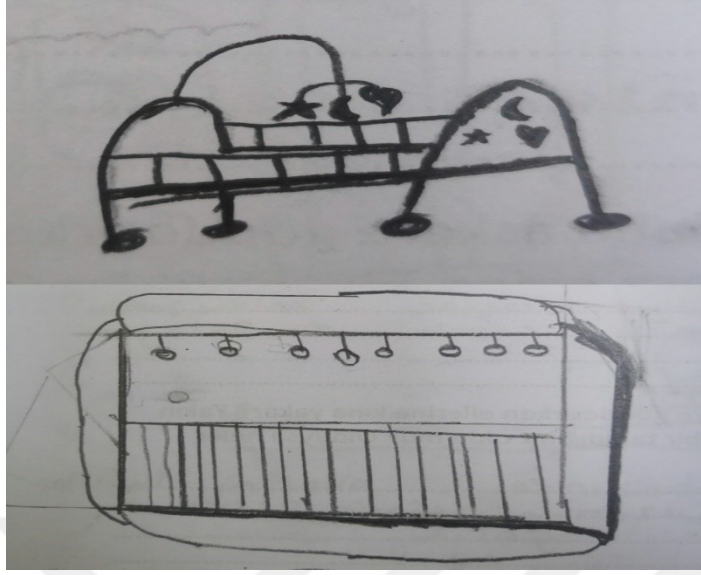
Öğrencilere benzer şekilde sorulan diğer bir soru ise beşik ile ilgili sorudur. Eski dönemde beşiklerin bakırdan yapıldığına dair kısım dinletildikten sonra öğrencilerden günümüzdeki beşiklerin hangi malzemeden yapıldığına dair ifadelerini açıklayabilmeleri ve günümüz beşik örneklerine çizim yapabilmelerine imkân tanıyan bir soru sorulmuştur. Öğrencilerden gelen dönütler incelendiğinde bir öğrenci hariç (Ö15) diğer öğrencilerden ahşap ve plastikten yapıldığına dair dönütler gelmiştir. Ö15 ise bu soruya yanıt vermeyip yalnızca çizim yapmıştır. Öğrencilerin günümüz beşiklerine örnek çizimleri Şekil 43, 44 ve 45’te yer almaktadır.

Şekil 43. “Biriz Beraberiz-Değişimi Fark Et!” etkinliği beşik çizimine örnekler 1 (Ö5, Ö3).

Şekil 44. “Biriz Beraberiz-Değişimi Fark Et!” etkinliği beşik çizimine örnekler 2 (Ö8, Ö9).

Şekil 45. “Biriz Beraberiz-Değişimi Fark Et!” etkinliği beşik çizimine örnekler 3 (Ö12, Ö13).

Öğrencilerin çizimlerine ek olarak çalışma yaprağına eski beşiklerin ve yeni beşiklerin arasındaki değişimin nedenlerini sorgulayabilecekleri bir alt soru eklenmiştir. Neden sonuç ilişkisinin kurulacağı bu soruya öğrencilerin dönütleri incelendiğinde yaşanan dönemdeki beşiklerin sağlam, sağlıklı, kullanışlı ve dayanıklı olduğu yönünde dönütlerin olduğu, buna ek olarak teknolojinin etkisiyle beşiklerin yapım sürecinin değiştiğini, önceden insanların beşikleri satın almadıkları ve kendilerinin yaptığını, günümüzde ise mağazalardan satın aldıkları yönünde dönütler verdikleri tespit edilmiştir.

Aşağıda bazı öğrenci dönütlerinden doğrudan alıntılar yer almaktadır.

Ö1: “Nedeni eskiden demirden ve bakırdan yapıyorlar şimdi ise ahşap kullanıyorlar. Nedeni ahşaptan olunca daha sağlıklı oluyor.”

Ö3: “Eskiden bakır vardı şimdi ise her şey var mesela odun demir vardı değişim nedeni ise eskiden fazla bir şey olmadığı için bakırdan yapılıyor.”

Ö5: “Teknoloji değiştiği için yeni şeyler çıktığı için yeni şeyler çıktığı yeni malzemeler yeni icatlar çıktığı için.”

Ö9: “Mesela o zaman bakır işçiliği vardır. O zamanlarda bakır işçiliği olurdu, günümüzde ise fabrikalarda yapılan plastik kullanılıyor nedeni ise günümüzde teknoloji geliştiği için.”

Ö10: “Önceden kültürümüz başkaydı şimdi başka önceden günümüzde yapılan beşiklerin eşyaları yoktu hem de günümüzde mağazalardan alınıyor önceden insanlar kendileri yapıyordu.”

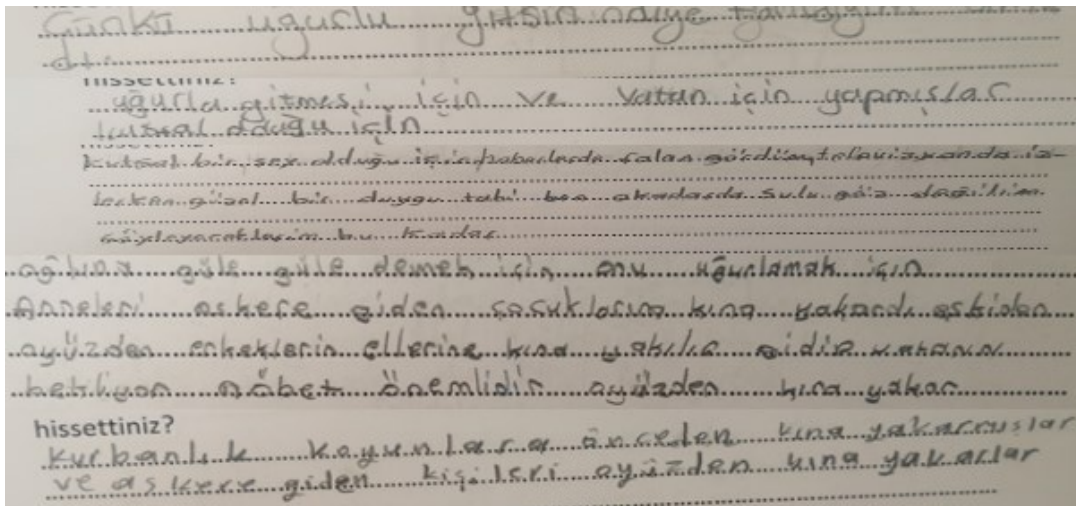
Ö13: “Önceden bakırdan Beşikler yapılmış şimdi plastik, demir, tahta vb. malzemeler kullanılıyor ve önceki beşikler çok zor kalkıyormuş.” (Biriz Beraberiz-Değişimi Fark Et! Etkinliği Çalışma Yaprakları-06.12.2021).

Öğrencilerin çizimleri incelendiğinde yaşanan dönemde kullanılan bir araç olarak beşiğin farklı malzemelerle yapılmasının yanı sıra beşiğin üst kısmında sallanan oyuncakların dikkatlerini çektiği ve çizimlerine yansıttığı görülmektedir. Bu çizimler, öğrencilerin günlük hayatta kullanılan bir aracın geçmiş dönem ile yaşanan dönem özellikleri açısından karşılaştırma yapabildikleri biçiminde yorumlanabilir.

4.1.4.2. Neden Sonuç İlişkisi Kurma

Türk kültüründe yaşı gelenlerin askere uğurlanması da birlik ve beraberliği arttıran kültürel öğelerden biridir. Yaşamın bir parçası olarak askere uğurlama eylemi de türkülerde kendine yer bulmuştur. Araştırmanın gerçekleştirildiği yöre halk ozanlarının eserlerinden biri bu araştırmada öğrencilere sunulmuştur. İlgili türküde “Oğul, güle güle uğurladık askere, gidip bekleyesin vatanın oğul, anan niçin kınalamış ellerin, sırtı kınalanır kurbanın oğul” sözleri, kayıt altına alınarak video materyali haline getirilmiş ve öğrencilere sunulmuştur. Etkinlik çalışma yaprağında ise öğrencilere “Sizce neden bir aile oğlunu askere gönderirken ellerine kına yakar? Yakın zamanda çevrenizde askere giden bir tanıdığınız oldu mu? Neler hissettiniz?” sorusu yönetilmiştir. Öğrenci dönütleri incelendiğinde kutsallık, uğur/şans, şehitlik, hatırlama, vatana kurban olarak görme gibi kategorilerin ortaya çıktığı tespit edilmiştir.

Öğrenci dönütlerinden örnekler Şekil 46’da yer almaktadır.

Şekil 46. “Biriz Beraberiz-Değişimi Fark Et!” etkinliği öğrenci dönütlerinden örnekler 2

Ö3: “Çünkü uğurlu gitsin diye, tanıdığım olmadı.”

Ö5: “Uğurla gitmesi için ve vatan için yapmışlar, kutsal olduğu için.”

Ö8: “Kutsal bir şey olduğu için haberlerden falan gördüm televizyonda izlerken güzel bir duygu tabi ben o kadar da sulu göz değilim söyleyeceklerim bu kadar.”

Ö10: “Oğluna güle güle demek için onu uğurlamak için anneleri askere giden çocuklarına kına yakardı eskiden o yüzden erkeklerin ellerine kına yakılır gidip vatanını bekliyor, nöbet önemlidir. O yüzden kına yakar.”

Ö12: “Kurbanlık koyunlara önceden kına yakarlarmışlar ve askere giden kişilere o yüzden kına yakarlar.” (Biriz Beraberiz-Değişimi Fark Et! Etkinliği Çalışma Yaprakları-06.12.2021).

Öğrenci dönütleri incelendiğinde askere gitmenin kutsal oluşuna ve kınanın uğur getireceği inancı hâkim olduğu görülmektedir. Öğrencilerin bu dönütleri, halk kültürü unsurlarından askere gitme kültürünü informal yollardan kültürel çevrelerinden öğrenebildikleri ve ders konusuyla ilişkilendirebildikleri biçiminde yorumlanabilir.

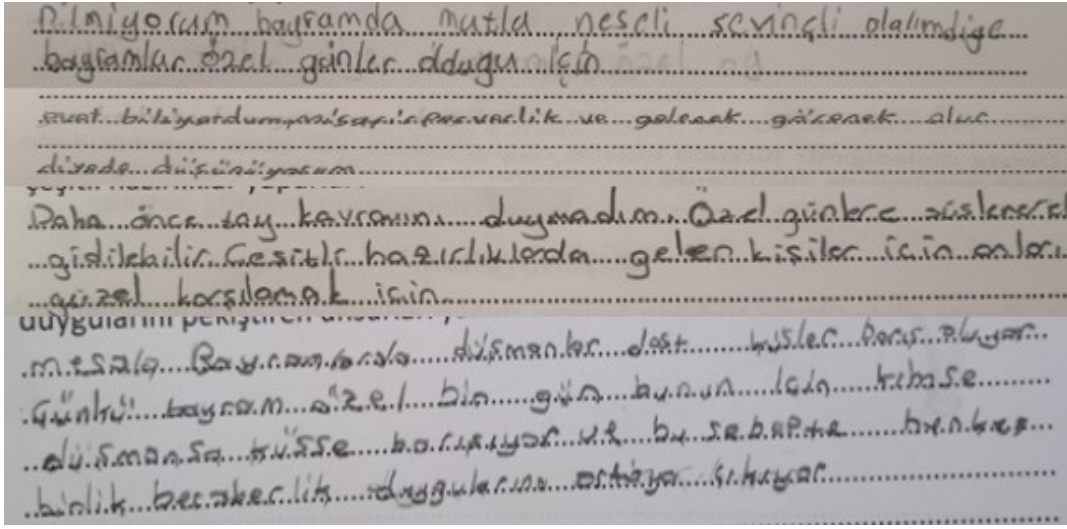
Bu etkinlikte yararlanan türkülerden birinde “Güzeller bezenmiş, toya giderler” ifadesi yer almaktadır. Türküdeki bu ifadeden yola çıkılarak çalışma yaprağındaki “Dinlediğimiz türkülerden önce “toy” olarak adlandırılan kavramı biliyor muydunuz? İnsanlar sizce toylarda, düğünlerde ve bayramlarda neden süslenip çeşitli hazırlıklar yaparlar?” sorusu öğrencilere yöneltilmiştir. Öğrencilerin “toy” kavramını bilmedikleri varsayılarak video materyaline toyun ne olduğu hakkında bilgi küpü olarak kısa bir açıklama eklenmiştir.

Öğrencilerin toy kavramına yönelik bilgisinin olup olmadığına yönelik soruya verdikleri dönütler incelendiğinde Ö2, Ö8, Ö12’nin kavramı bildikleri ve Ö6’nın ise daha önce gördüğünü, ama ismini bilmediği yönünde dönüt verdiği tespit edilmiştir.

Ö2’nin “*Biliyordum toy, şenliktir.*”, Ö8’in “*Evet biliyordum.*” ve Ö12’nin “*Tarihi dizilerde toya gidilir.*” dönütleri bazı öğrencilerin bu kavramı deneyimlediklerini göstermektedir. Ö6’nın “*Toyu videoda duydum ama tv’den gördüm.*” dönütü de kavramı deneyimlediğini ve türkü aracılığıyla hatırladığını göstermektedir. Öğrencilerin dönütleri incelendiğinde 15 mevcutlu sınıftan 4 öğrencinin bu kavramı bildiğini, bazı öğrencilerin TV’deki diziler aracılığıyla toyu öğrendikleri ve bu kavramı türkü aracılığıyla hatırlayabildikleri ifade edilebilir. Diğer öğrencilerden Ö11’in dönütündeki “*Ben toyu bilmiyorum. Yeni öğrendim.*” ifadesi de türkülerden yeni kavramların öğrenildiğine dair iz barındırmaktadır. Bu bulgular, öğrencilerin yöresel kavramlara yönelik bilgilerinin sınırı düzeyde olduğu, kültürel konuları tarih içerikli TV yayınları aracılığıyla

öğrenebildikleri ve türküler aracılığıyla yeni kavramlara tanışma fırsatı yakaladıkları şeklinde ifade edilebilir.

Öğrencilerin özel günlerde insanların neden süslandıklarının sorgulamasını yapacakları ve gerekçe sunacakları soruya verdikleri dönütler incelendiğinde oluşan kategorilerin güzel görünme isteği (Ö1, Ö3, Ö10), şenlik-eğlence (Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö10, Ö13, Ö14, Ö15), gelenek (Ö8, Ö11, Ö13), iyi oynayabilme (Ö2), misafirperverlik ve ağırlama (Ö8, Ö9, Ö11) olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin dönütlerinden bazı örnekler Şekil 47’de yer almaktadır.

Şekil 47. “Biriz Beraberiz-Değişimi Fark Et!” etkinliği öğrenci dönütlerinden örnekler 3

Ö5: “Bilmiyorum, bayramda mutlu neşeli sevinçli olalım diye bayramlar özel günler olduğu için.”

Ö8: “Evet biliyordum, misafirperverlik ve gelenek görenek olur diye de düşünüyorum.”

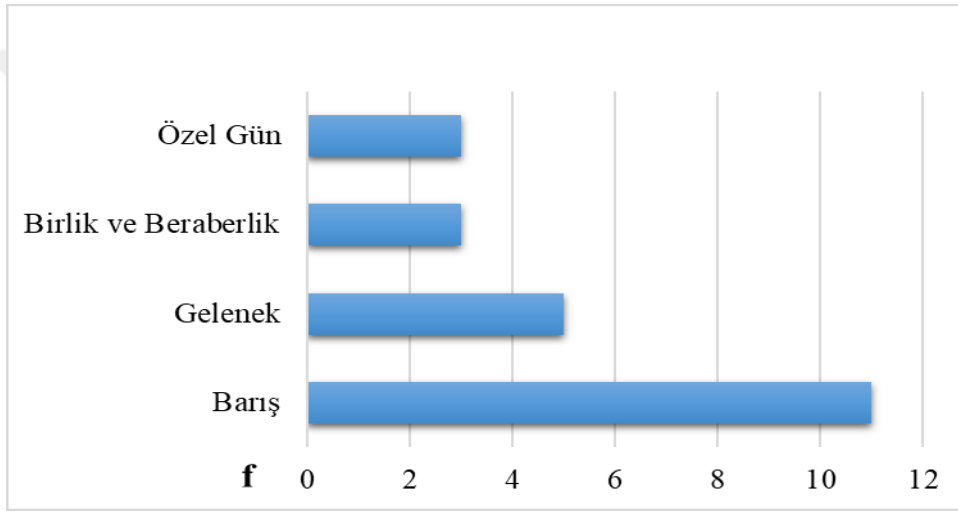
Ö9: “Daha önce toy kavramını duymadım. Özel günlere süslenerek gidilebilir. Çeşitli hazırlıklarda gelen kişiler için onları karşılamak için.”

Ö10: “Mesela bayramlarda düşmanlar dost küsler barış oluyor. Çünkü bayram özel bir gün bunun için kimse düşmansa küsse barışıyor ve bu sebeple herkes birlik ve beraberlik duygularını ortaya çıkarıyor.” (Biriz Beraberiz-Değişimi Fark Et! Etkinliği Çalışma Yaprakları-06.12.2021).

Öğrencilerin dönütleri incelendiğinde eğlence, güzel görünme, özel gün, gelenek, iyi oynayabilme gibi dönütlerin düğün gibi özel günleri anımsatan cevaplar olduğu ifade edilebilir. Misafirperverlik, ağırlama gibi geleneği yaşatma gibi toplumsal bellek unsurlarının öğrencilerin bilişsel şemalarında yer ettiği ifade edilebilir.

4.1.4.3. Çıkarımda Bulunma

Araştırmada 4. etkinlik olan “Biriz Beraberiz-Değişimi Fark Et!” etkinliğinde bayram konusunda yöreye ait bir türküde “*Buna bayram derler, dostla düşman bir olur.*” ifadesi üzerinden bayramlardaki birlik beraberlik mesajı hakkında öğrencilerin çıkarımda bulunarak diğer öğeler üzerine düşünme becerilerini geliştirmeleri amaçlanmıştır. Bu doğrultuda öğrencilere “*Derste dinlediğimiz türkülerde yer alan bir toplumun birlik ve beraberlik duygularını pekiştiren unsurları yazınız?*” sorusu yönetilmiştir. Öğrenci dönütlerinin incelenmesi sonucunda ortaya çıkan kategoriler Şekil 48’de verilmiştir.

Şekil 48. Çıkarımda bulunma becerisine yönelik öğrenci dönütleri.

Çıkarımda bulunma becerisine yönelik öğrenci dönütleri incelendiğinde öğrencilerin düğün, kına gecesi (Ö7, Ö11) ve dini-millî bayram (Ö5) gibi özel günlerin birlik beraberlik getirdiğine değinmesi, bayramlarda küçüklerin büyüklerin ellerinden öpmesi (Ö4, Ö13, Ö15) ve yöresel yemeklerin yapılması (Ö8) gibi geleneklere değindikleri görülmüştür. Buna ek olarak sınıftaki öğrencilerin çoğunluğunun değindiği husus, bayramlarda küskünlüklerin bitmesi ve barışılması, ayrımcılığın olmaması gerektiği, (Ö1, Ö6, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15) ve iyi kalpli olmakla düşmanlığın biteceğine olan inanç (Ö9) gibi dönütler olduğu tespit edilmiştir.

Öğrenci dönütlerinden bazı alıntılar aşağıda yer almaktadır.

Ö3: “Bayramlar, düğünler, kına geceleri bunlar birlik ve beraberliğimizi pekiştirir.”

Ö5: “Bayramlarımız dini, millî bayramlar özel günler gibi örnekler verebiliriz.”

Ö10: “Mesela bayramlarda düşmanlar dost küsler barış oluyor. Çünkü bayram özel bir gün bunun için kimse düşmansa, küsse barışıyor ve bu sebeple herkes birlik ve beraberlik duygularını ortaya çıkarıyor.”

Ö15: “Bayramda küs olanları barıştırmak büyüklerimizin elinden öpmek harçlık almak gibi şeyler olur.” (Biriz Beraberiz-Değişimi Fark Et! Etkinliği Çalışma Yaprakları-06.12.2021).

Öğrenci dönütleri incelendiğinde etkinlikte yararlanılan türküdeki bayramlardan yola çıkılarak farklı özel günlerde de birlik beraberliği pekiştirecek unsurlara yönelik çıkarımda bulunabildikleri ifade edilebilir.

4.1.4.4. “Biriz Beraberiz-Değişimi Fark Et!” Etkinliği Günlük Formundan Elde Edilen Bulgu ve Yorumlar

Öğrencilerin “Biriz Beraberiz-Değişimi Fark Et!” etkinliğine yönelik duygu ve düşüncelerini yazdıkları günlük formlarında elde edilen kelime bulutu Şekil 49’da yer almaktadır.

Şekil 49. “Biriz Beraberiz-Değişimi Fark Et!” etkinliği kelime bulutu.

Öğrenci günlükleri incelendiğinde “Biriz Beraberiz-Değişimi Fark Et!” etkinliğinde en çok ifade edilen kelimelerin öğrenmek (f=13), sosyal (f=8), türkü (f=8), soru (f=8), yine

(f=7), eğlenceli (f=7), güzel (f=6), değişim (f=5), cevaplamak (f=5), çalmak (f=5), def (f=4), yeni (f=5), dinlemek (f=4), kültürel (f=4), işlemek (4), eski (f=3), değişim (f=3), şarkı (f=3), sofrası (f=3), kelime (f=3), müzik (f=3), zenginlik (f=3), iyi (f=3) ve adetlerimiz (f=3) olduğu tespit edilmiştir.

Öğrenci günlük formlarından bazı alıntılar aşağıda verilmiştir.

Ö3: “Bugün yine sosyal öğretmeninin yanında Adem hoca vardı. Kâğıt verdiler ve tahtadan şarkı açtılar ve şarkıdan yine yeni konular öğrendik. Mesela kültürümüzü öğrendik, kültürel değişiklik öğrendik. Kültürel zenginlik öğrendik ve eskiden müzik aleti olan def öğrendik.”

Ö5: “Sosyal hocaları geldi ders işledik bir sürü kelime öğrendim şimdi bu yüzden çok mutluyum ve çok eğlendim derste. Keşke hep böyle devam etsek.”

Ö8: “Çok güzeldi soru da çözdük yine türkü izledik o da güzeldi şu an güzel şeyler yapıyoruz birçok bilgi aldık. Becerilerimiz de arttı yavaş yavaş daha da iyi oluyoruz. Mesela örnek olarak askere giden abilerin eline neden kına sürünür gibi.. Bugün bir de müzik aleti getirdiler sınıfa hoca çok iyi çaldı. (Bu arada becerikli, yetenekliyim) haricen bunu da öğrendik.”

Ö9: “Evet bugün derste yepyeni şeyler öğrendik ve ben derste bir şey fark ettim benim şivem ilk defa derste işe yaradı evet derste hangi türküyü dinledik hangi kelimeyi öğrendik çok hatırlamasam da hepsini bazılarını hatırlasam bile yine de çok eğlenceliydi ve Adem hoca sayesinde çok eğlendik ve tabi ... hoca (Öğretmeni kastederek) sayesinde de bu arada derste şivemin nasıl işe yaradığını açıklıyorum ... hocanın (Öğretmeni kastederek) sorduğu soruların hepsinin cevabını biliyorum, bilmesem bile cevabım vardı fakat her soruyu bana soracak değil ya ama bir soru vardı eskiden yer sofrasına ne ad verilir diye herkes yani sınıftaki herkes sehpa, yer sofrası, sofrası gibi şeyler dediler ama sorunun cevabının peşgun olduğundan adım gibi emindim ve doğru cevabı da verdim hocaya.” (Biriz Beraberiz-Değişimi Fark Et! Etkinliği Günlük Formları-06.12.2021).

Öğrencilerin yazdığı günlükler incelendiğinde sosyal bilgiler dersinin türkülerle birlikte işlenmesinin eğlenceli olduğu, öğrencilerin yeni öğrenmeler gerçekleştirdikleri, kendi öğrenmelerine dair değerlendirmelerde bulundukları ve türkülerde kendi kültürel yaşantılarından yöresel kavramların bulunmasının hatırlatıcı bir yönünün olduğu biçiminde ifade edilebilir.

4.1.4.5. “Biriz Beraberiz-Değişimi Fark Et!” Etkinliği Gözlem Formlarından Elde Edilen Bulgu ve Yorumlar

Tablo 18

“Biriz Beraberiz-Değişimi Fark Et!” Etkinliği Gözlem Notları

Etkinlik	Uygulayıcı	Araştırmacı
Biriz Beraberiz-Değişimi Fark Et!	Deneyim	Deneyim
	Bilgiyi İnşa Etme	Cevap-Özgüven
	Yaşantıdan Yansıma	Materyal-Somutlaştırma
	Materyal-Somutlaştırma	İstek
	İlgi	Yaşantıdan Yansıma

“Biriz Beraberiz-Değişimi Fark Et!” etkinliğinde uygulayıcı ve araştırmacının gerçekleştirdiği gözlemlere dair kategoriler Tablo 18’de yer almaktadır. Gözlem formlarından doğrudan alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

Araştırmacı ile gerçekleştirilen toplantı neticesinde kendi aramızda hem önceki etkinliklerin değerlendirilmesini yapıp hem de sonraki etkinliklerde neler yapabileceğimizi görüşmüştük. Bu etkinlikte önceki etkinliklerin birinde olduğu gibi sınıfa materyal (def) getirdik. Çocuklara konuyla ilgili bilgiler aktarırken önceki etkinliklerin etkisiyle cevaplar verdiği gözlemlendi. Derslerde işlenen konulara öğrencilerin kendi yaşantısından yola çıkarak ilişkilendirme yaptıkları gözlemlendi. (İklim, insan faaliyetleri, mimari yapı vb.) (Uygulayıcı- Biriz Beraberiz-Değişimi Fark Et! Etkinliği Gözlem Formları-06.12.2021)

Öğretmen kültürel değişimi anlatırken örnek istedi, Ö2 “Hocam önceden tuğla yoktu, şimdi var” dedi. Bu cevap 1.etkinliğimizdeki sorularda vardı. Ö12 “Öğretmenim önceden siyah beyaz tv vardı şimdi renkli tv var” Ö4: “Önceden kilim kullanılıyor şimdi halı”Ö1 ise soba ve kalorifer örneğini verdi. Ö6: Öğretmenim eskiden öküzlerle tarlaları sürüyorlardı, şimdi traktörle sürüyorlar. Öğretmen yer sofrasına yöresel olarak ne denildiğini sordu. Ö9 buna cevap verince çok mutlu oldu. Sanki özgüveni yerine gelmiş gibiydi. Hayvancılık konusuyla öğretmenin yöreden yöreye hayvanların isimlendirilmesinin de değiştiğini bahsediyor. Öğretmen yörede bulunan yörede hayvancılık faaliyetlerinin fazla olmasının hayvan isimlerinde çeşitliliğe neden olduğunu vurgulayan örnekler sunuyor. Bu konuyla ilgili konuşulurken Ö2 söz hakkı alarak “Montofon, Şarbolon” gibi uç türleri de saydı. Bu derste sınıfa def getirdik def geçen türküde doğrudan somut örnek sunduk. Öğrenciler defi çalmak istediler, önce nasıl çalındığını gösterdik sonra denemek isteyenler çalmaya çalıştılar.(Araştırmacı- Biriz Beraberiz-Değişimi Fark Et! Etkinliği Gözlem Formları-06.12.2021).

Uygulayıcı ve araştırmacının gözlem notları incelendiğinde “Biriz Beraberiz-Değişimi Fark Et!” etkinliğinde kültürel değişim konusu işlenirken öğrencilerin önceki etkinliklerde öğrenilen bilgileri hatırlayarak yeni konuyla ilişkilendirdikleri belirtilmiştir. Öğrencilerin hem günlük formuna özgür bir şekilde yazdıkları duygu ve düşünceleri

hem de araştırmacı ve uygulayıcının gözlemleri öğrencilerin motivasyonlarının iyi düzeyde olduğu, gelişimi hissettikleri ifade edilebilir. Karşılaştırılmalı örnekler istendiğinde öğrencilerin örneklerinde karasal iklimin hâkim olduğu, tarımsal faaliyetlerin ve hayvancılığın gerçekleştirildiği Erzurum coğrafyasından izler görölmektedir. Soba-kalorifer örneği, tarla sürmedeki değişim ve büyükbaş hayvan türlerinin çeşitliliği üzerine örnekler verilmesi, öğrencilerin gerçek yaşantısıyla ders konusu arasında bağlantı kurdukları şeklinde yorumlanabilir.

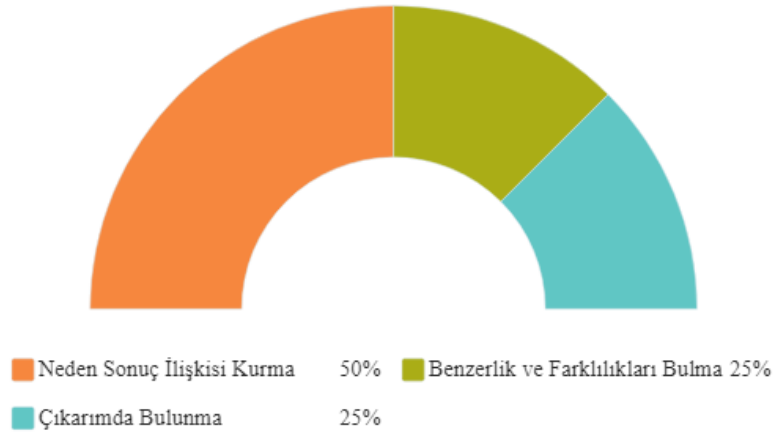
4.2. Araştırmanın İkinci Alt Problemine İlişkin Bulgular

Bu araştırmanın ikinci alt problemi “5. sınıf sosyal bilgiler dersinde “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında türkülerin kullanımına ilişkin öğrencilerin ortaya koydukları ürünler ve performansların niteliği nasıldır?” şeklindedir. Bu alt problem doğrultusunda bulgular, eylem planında yer alan etkinlikler odağında sunulmuştur. Bulguların sunulmasından önce gerçekleştirilen etkinliğe dair tanıtıcı bilgilerin sunulduğu metin ise hedeflenen amacın daha açık bir şekilde görölebilmesine yönelik hazırlanmıştır. İkinci alt probleme yönelik 4 etkinlik bulunmaktadır. Bu etkinlikler; “Çevremizdeki Yeryüzü Şekilleri”, “Doğa İnsana Yön Veriyor” “Neredeyiz? Neyleriz? Nasıl Yaşarız?” ve 9 ve 10. etkinliklerin birleştirilmesiyle oluşan “Çevre Sorunlarımız ve Doğal Afetler, Afetlerin Sonrası” etkinlikleridir.

4.2.1. “Çevremizdeki Yeryüzü Şekilleri” Etkinliğine İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın ikinci alt problemine yönelik hazırlanılan ilk etkinlik “Çevremizdeki Yeryüzü Şekilleri” etkinliğidir. Türkülerdeki yeryüzü şekillerinden yola çıkılarak fiziki haritayla eşleştirme yükseklik ve engebe gibi konuların öğretilmesi hedeflenmiştir. Etkinlikte öğrencilerin kendi yöresi ve farklı yörelerdeki türkülerdeki fiziki coğrafyaya dair özelliklerden yola çıkılarak bu özelliklerin fiziki haritada nasıl olduğu hususunda çıkarım yapmalarına ve neden sonuç ilişkisi kurmaları hedeflenmiştir. Önceki etkinliklerden farklı olarak bu etkinlikteki çalışma yaprakları renkli çıktı şeklinde oluşturulmuştur.

Etkinlikte bulunan soru dağılımı Şekil 50’de yer almaktadır.

Şekil 50. “Çevremizdeki Yeryüzü Şekilleri” etkinliği soru dağılımı

“Çevremizdeki Yeryüzü Şekilleri” etkinliğinde yaşanan yöreye ait “Erzurum Ovaları” türküsünde ova, “Apardılar Gülümü” türküsünde akarsu, engebe ve aşınma, “Erzurum’un Dağında” dağlar ve akarsu gibi yeryüzü şekilleri hakkında bilgiler sunmaktadır. Farklı yöre olarak Burdur-Antalya yöresine ait “Dere Geliyor Dere” adlı türküde ise akarsuyun düz bir alanda akmasıyla birlikte birikim yaptığına dair bilgiler yer almaktadır. Bu etkinlikte öğrencilerin kendi yaşadıkları coğrafyanın fiziki haritadaki gösteriminin nasıl olduğunu ve bunun nedenlerini sorgulamalarını, farklı yöredeki türkülerden yola çıkarak kendi yöreleriyle olan benzerlik ve farklılıklar hakkında çıkarım yapabilecekleri sorulara dönüt vermeleri beklenmiştir.

“Çevremizdeki Yeryüzü Şekilleri” etkinliği çalışma yapraklarından elde edilen puanlar Tablo 19’da yer almaktadır.

Tablo 19

“Çevremizdeki Yeryüzü Şekilleri” Etkinliği Çalışma Yapraklarından Elde Edilen Puanlar

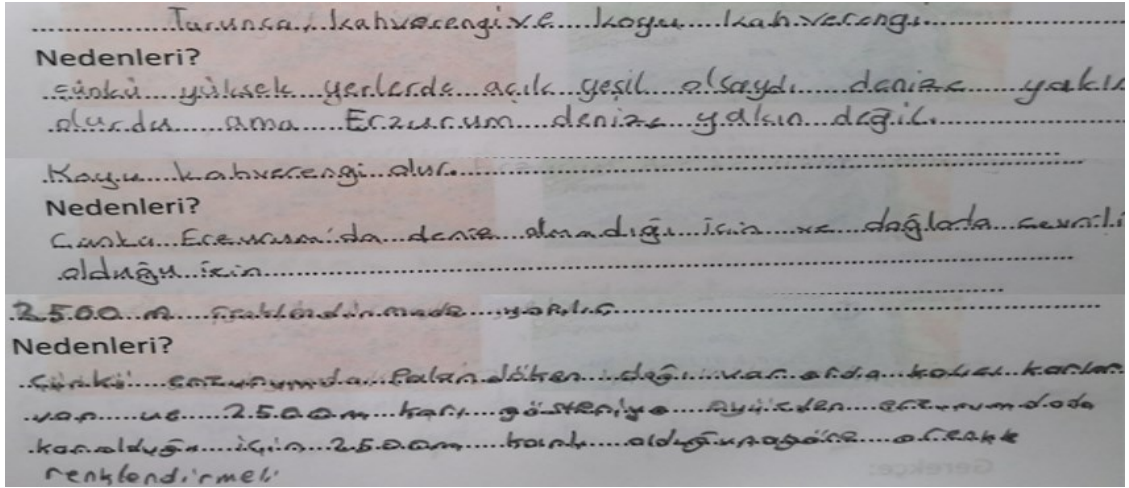
N	Puan Aralığı	Öğrenci	Öğrenci Puanı
13	5-8	Ö6, Ö7, Ö14	6, 8, 8
	9-11	Ö2, Ö8, Ö13, Ö15	9, 11, 11, 11
	12-15	Ö1, Ö4, Ö5, Ö9, Ö10, Ö11	13, 13, 12, 14, 13, 13
Minimum Puan: 5		Maksimum Puan: 15	Sınıf Ortalaması: $\bar{X} = 11,90$

“Çevremizdeki Yeryüzü Şekilleri” etkinliğindeki çalışma yaprağı puanları Tablo 19’da yer almaktadır. Bu etkinliğe devamsızlık hakkını kullandıkları için iki öğrenci (Ö3 ve Ö12) katılamamıştır. Etkinlikten alınabilecek minimum puan 5, maksimum puan ise 15’tir. Öğrencilerden gelen dönütler puanlandığında sınıftaki öğrencilerin etkinlikten alınan puanların ortalamasının $\bar{X}=11,90$ olduğu görülmektedir. “Çevremizdeki Yeryüzü Şekilleri” adlı etkinlikteki çalışma yaprağına eylem sınıfındaki 3 öğrenci (Ö6, Ö7, Ö14), 5-8 puan aralığında, 4 öğrenci (Ö2, Ö8, Ö13, Ö15) 9-11 puan aralığında 6 öğrenci ise (Ö1, Ö4, Ö5, Ö9, Ö11, Ö10) 12-15 puan aralığında dönütler verdiği görülmektedir. Çalışma yapraklarındaki dönütlerin niteliğini ortaya çıkarabilmek için öğrenci dönütlerinden doğrudan alıntılar sunulmuştur.

4.2.1.1. Neden Sonuç İlişkisi Kurma- Çıkarımda Bulunma

“Çevremizdeki Yeryüzü Şekilleri” etkinliğinde öğrencilerin kendi yaşadıkları bölgenin fiziki haritada hangi renk aralığında olduğu ve bunun nedeni üzerine düşünme becerilerini harekete geçirme amaçlı soru sorulmuştur. Neden sonuç ilişkisi kurmaya yönelik ikinci bir soru ise farklı yörelerden türkülerin sunulduğu sorudur. Bu soruda türkülerin yöreleri verilmemiş olup türkü sözlerinden yola çıkılarak haritada hangi renk ile gösterilebileceği sorulmuştur. Öğrencilerden türkü sözlerinden yola çıkarak çıkarımda bulunarak fiziki harita üzerindeki renklendirme ile ilişkilendirme yapmaları ve gerekçe sunmaları beklenmektedir.

Öğrenci dönütlerinden bazı örnekler Şekil 51’de yer almaktadır

Şekil 51. “Çevremizde Yeryüzü Şekilleri” etkinliği öğrenci dönütlerinden örnekler 1

Ö5: “Turuncu, kahverengi ve koyu kahverengi. Nedenleri; Çünkü yüksek yerlerde açık yeşil olsaydı denize yakın olurdu ama Erzurum denize yakın değil.”

Ö9: “Koyu kahverengi olur. Çünkü Erzurum'da deniz olmadığı için ve dağlarla çevrili olduğu için”

Ö10: “Koyu kahverengi ve biraz da kahverengi olur. Nedenleri; Çünkü Erzurum'da koyu kahverengi 2500 m'dir Kahverengi 2000 m'dir Çünkü Erzurum yüksekliği daha yüksektir. Bu yüzden koyu kahverengi 2500, kahverengi 2000 olur çünkü daha yüksektir.” (Çevremizde Yeryüzü Şekilleri Etkinliği Çalışma Yaprakları-13.12.2021).

Öğrencilerin verdiği dönütler incelendiğinde 10 öğrenci kahverengi cevabını verirken 2 öğrenci ise sarı (Ö2) ve mavi (Ö6) renklerini vermişlerdir. Bir öğrenci ise bu soruya dönüt vermemiştir (Ö14). Öğrenciler, yaşadıkları yörenin fiziki haritada belirttikleri renklerle gösterilmesinin gerekçesi olarak ise dağlarla çevrili ve yüksek bir yer olduğunu ifade etmişlerdir. Öğrencilerden Ö2, Erzurum'un yüksek bir yer olduğu gerekçesini sunmuştur ancak haritada gösterilen renk aralığını tespit etmekte güçlük çekmiştir. Ö6 ise yaşadığı yerdeki Oltu Çayının Karadeniz'e döküldüğünü gerekçe göstermiştir. Bulgular, sınıftaki öğrencilerin birçoğunun yaşadıkları yörenin fiziki özelliklerini bilmekte olduğu ve haritadaki renk karşılığını doğru ifade ettikleri şeklinde yorumlanabilir.

“Çevremizdeki Yeryüzü Şekilleri” etkinliğinde çıkarımda bulunma ve neden sonuç ilişkisi kurmaya yönelik sorulan ikinci soruda bir akarsuyun yüksek ve engebeli bir araziden aktığının çıkarımını yapabilecekleri “Apardılar Gülümü” türküsü ve akarsuyun kumunu birikim yaparak daha düz bir coğrafyada bulunduğu yönünde bilgi içeren Antalya-Burdur yöresinden “Dere Geliyor Dere” türküsü karşılaştırmalı olarak verilmiştir. Bu soruda hangi türkünün hangi yöreye ait olduğu bilgisi öğrencilere

sunulmadan öğrencilerin türkü sözlerinden yola çıkarak soruda renkli bir şekilde verilen iki fiziki haritayla eşleştirmeleri ve gerekçe sunmaları hedeflenmiştir. Etkinlikteki yararlanılan “Apardılar Gülümü” türküsü 1-A, “Dere Geliyor Dere” türküsü ise 2-B yöresi olarak verilmiştir.

Öğrenci dönütlerinden bazı örnekler Şekil 52’de yer almaktadır.

Şekil 52. “Çevremizde Yeryüzü Şekilleri” etkinliği öğrenci dönütlerinden örnekler 2

Ö1: “1.Görsel 2-B. 2.Görsel 1-A

Gerekçe: 2-B'de yükseklik az 1-A'da daha yüksek. Çünkü 2-B'de yükseklik daha azdır 1-A'da daha çoktur yükseklik.”

Ö8: “1.Görsel: Orası suya yakın 2.Görsel: Yüksek yerde olduğu için.

Gerekçe: 2 numaralı türküde orası suya yakın. 1 numaralı türkü yüksek yerde olduğu için. Çünkü 2.daha düz ve alçak yerlerde olduğu için 1.ise yüksek bir bölgede olduğu için.” (Çevremizde Yeryüzü Şekilleri Etkinliği Çalışma Yaprakları-13.12.2021).

Görsel eşleştirmelerine ek olarak boşluk doldurma soruları ile konunun pekiştirilmesi amaçlanmıştır. Boşluk doldurma sorularına verilen dönütlerden örneklere aşağıda yer verilmektedir.

Ö2: “Akarsu 2-B numaralı türküde yavaş akar,

Çünkü; Su böyle düz olduğu için.

1-A numaralı türkünün yazıldığı yörede yükselti fazladır. Bunun sonucunda etrafını yıkar.”

Ö5: “Akarsu 2-B numaralı türküde daha yavaş akar,

Çünkü 1-A yöresinde su daha dik bir yerden akar ama 2-B yöresinde düzlük bir alandan geliyor.”

Ö6: “Akarsu 2-B numaralı türküde daha yavaş akar,

Çünkü düz bir yerden akar.”

Ö7: “Akarsu 2-B numaralı türküde daha yavaş akar,

Çünkü 1-A türküsü daha dik”

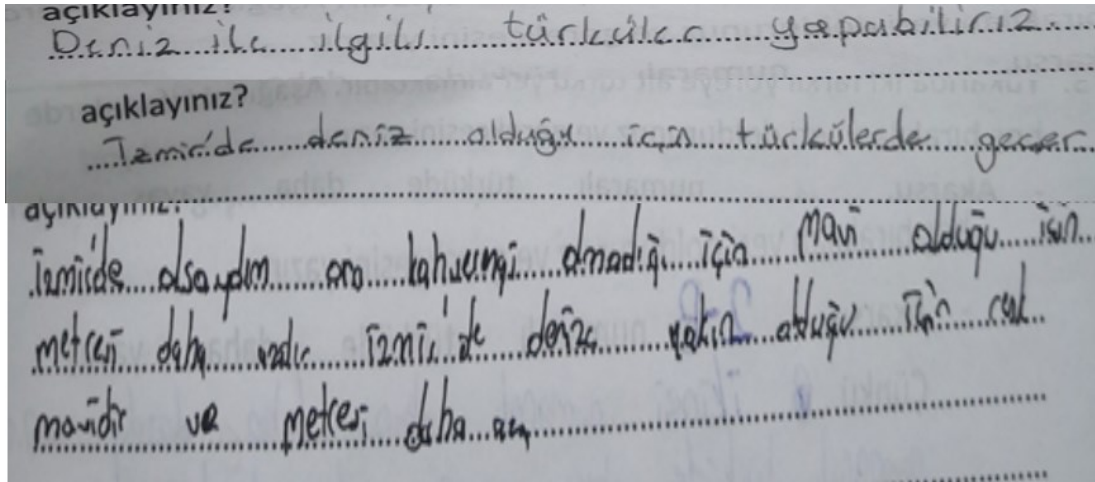
Ö9: “Akarsu 2-B numaralı türküde yavaş akar,
Çünkü; Düzlük bir yer olduğu için su daha yavaş gider. 1-A türküsünde daha hızlı
ilerler, çünkü dik olduğu için hem hızlı ilerler hem de taşar zarar verir.” (Çevremizde
Yeryüzü Şekilleri Etkinliği Çalışma Yaprakları-13.12.2021).

Öğrenci dönütleri incelendiğinde çalışma grubundaki birçok öğrencinin türkü sözlerinden yola çıkarak fiziki haritadaki görünüme yönelik ilişkilendirme yaptığı ifade edilebilir. Ö8’in görsel eşleştirme sorusuna “Orası suya yakın” ifadesi fiziki haritada suya yakın yerleri mavi renkle gösterilmesi, yükselti ve engebe konusunda kavram yanılığı olabileceğinden araştırmacı etkinlik sürecine dâhil olarak göl üzerinden somutlaştırma yaparak olası kavram yanılgılarının önüne geçmeye çalışmıştır. Etkinlik esnasında öğrencilere elindeki su şişesini bir göl olarak düşünmeleri ve öğretmen masası üzerinde ya da zeminde olsa da fiziki haritada mavi renk ile gösterilebileceğini ifade etmiştir. Her mavi rengin yükseltinin düşük olduğu anlamına gelmeyeceğini ifade etmiş ve sonrasında Van Gölünün yüzey rakımına değinerek, dağların arasında da bir gölün olabileceği ve bu gölün de fiziki haritada mavi renk ile gösterildiğini öğrencilere göstermiştir. Etkinlikteki son soru deniz kenarıyla ilgili olduğu için öğrenciler bu soruyla birlikte konuyu daha iyi anlamlandırmışlardır.

4.2.1.2. Farklılıkları ve Benzerlikleri Bulma

“Çevremizdeki Yeryüzü Şekilleri” etkinliğinde son soru olarak yaşanan coğrafyadan farklı bir mekân olarak İzmir’de yaşamaları durumunda hangi yeryüzü şekillerinin türkülerde daha sık geçebileceği üzerine bir soru yönetilmiştir.

Öğrenci dönütlerinden bazı örnekler Şekil 53’te yer almaktadır.

Şekil 53. “Çevremizde Yeryüzü Şekilleri” etkinlik öğrenci dönütlerinden örnekler 3

Ö5: “Deniz ile ilgili türküler yapabiliriz.”

Ö9: “İzmir'de deniz olduğu için türkülerde geçer.”

Ö11: “İzmir'de olsaydım ora kahverengi olmadığı için mavi olduğu için metresi daha azdır. İzmir'de denize yakın olduğu için renk mavidir ve metresi daha azdır.”

Bu dönütlere ek olarak bazı öğrenci dönütlerinden doğrudan alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

Ö2: “İzmir'de deniz olduğu için yararlanabilirler.”

Ö8: “Orası sulu bir yer olduğu için orayı pek bilmiyorum ama belki sulu bir yerdir o yüzden deniz yeri olabilir.”

Ö13: “Bizim yöremizde de fazla kahverengi var onlarda mavi daha fazla, deniz var.”
(Çevremizde Yeryüzü Şekilleri Etkinliği Çalışma Yaprakları-13.12.2021).

Öğrenci dönütleri incelendiğinde iki farklı yöredeki yeryüzü şekillerine dair farklılıkları fark edebildikleri ve fiziki haritadaki gösterim ile ilişkilendirebildikleri ifade edilebilir. Buna ek olarak farklı yöre olarak örnek verilen İzmir'e dair çoğunluğun denize odaklandığı ve deniz ile ilgili türkü oluşturulabileceğini ya da o yörenin de türkülerinde denizin geçebileceğini ifade etmeleri yeryüzü şekillerinin türkülerdeki yansımalarını anlamlandırabildikleri yönünde yorumlanabilir.

4.2.1.3. “Çevremizdeki Yeryüzü Şekilleri” Etkinliği Günlük Formundan Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar

imizdeki Yeryüzü Şekilleri” etkinliği kelime bulutu.

leri incelendiğinde “Çevremizdeki Yeryüzü Şekilleri”
a kelimelerin harita (f=16), türkü (f=5), etkinlik (f=5),

4), bakmak (f=4), öğrenmek (f=4), dinlemek (f=4), s
3), anlamak (f=3), fiziki (f=3) ve tahta (f=3) olduğu tesp
arak akarsu, kahverengi, şekil, yeryüzü, çevre, deniz gi
ğrenci günlüklerinde yer alması dikkat çekmektedir.

formlarından bazı alıntılar aşağıda verilmiştir.

üzü şekillerinin renklerine baktık, bazı kağıtları doldurduk bir de türküler maritalara baktık hep birlikte ... hocanın (Öğretmeni kastederek) gelmesini bugünkü kağıtlar biraz zordu ama eğlenceliydi bugün. Her zaman eğlendiğimiz

Haritalar geçtik. Sonra öğretmen bize haritalar ile ilgili yazı yazdırdı. Birinci İkinci derste Adem hocayla etkinlik yaptık etkinlik bitmedi üçüncü derste bitki ders bitti.”

a öğretmenimiz geldi türkü açtı ve dediki bu kâğıtları türküye göre doldurun. aritalardan, dağlardan, ovalardan, akarsulardan bahsediyordu. Tahtadan fiziki Haritadan bize nehirleri, gölleri ve başka önemli yerleri gösterdi.”

gün hoca geldi bize yükseltmeyi öğretti yükseltme ile ilgili kâğıttaki soruları
mızı istedi ve tahtadan yükseltmeyle ilgili türküler açıp dinletti biz de onları
ve çok eğlendik.”

gün sosyal bilgiler dersinde yeni bir konuya geçtik. Bu konu haritalar ve i ve bununla ilgili bir ödev vermişti. Ben yanlış yaptım ama düzelttim ve ben i panoya astım. Haritalar nedir. Haritalar ne ile yapılır gibi soruları cevapladık. Metresi yüksek olanlar kahverengi veya daha fazla olanlar kahverengi ile ne yapılabilir. Bunun dışında fiziki harita nedir? gibi sorular da yaptık.

Öğretmenimiz biraz geç geldiği için Adem öğretmenle biraz sohbet ettik. Sonra türkülerle sorular cevapladık. Sorular iyi geçti. Bence sosyal bilgiler dersinin türköl olmasl dersi daha zenginleştiriyor ve daha eğlenceli oluyor bu sayede türkölere daha fazla kafa yorup dinleyebiliyorum ve bugönlük bu kadar göröşüröz gönlük.”

Ö13: “Bugün dersimizde şunları öğrendik. Harita ve haritanın çevresinde şehir, deniz olan yerler hangi renk olduğunu öğrendik. Dersi çok iyi anladım. Adem hocanın dersi bizim türköllerden en zoruydu bence bana zor geldi ama çok güzel geçti bugönlük form böyle, göröşüröz.”

Ö14: “Bugün sosyal bilgiler dersinde haritalar konusunu öğrendik 2.derste haritalar konusuna devam ettik. Bu derste ise yöresel türköler dinledik. Türkölerde coğrafi özelliklerinde işlendiğini anladım. Etkinlik yaparak dersi sonlandırdık.” (Çevremizde Yeryüzü Şekilleri Etkinliğı Gölnlük Formları-13.12.2021).

Öğrenci gölnlükleri incelendiğinde “Çevremizdeki Yeryüzü Şekilleri” etkinliğinde önceki etkinliklerde olduğı gibi öğrencilerin eğlendiklerini ve dersi daha iyi öğrenebildiklerin ifade etmeleri, türköllerle birlikte sosyal bilgiler dersine yönelik ilgi ve motivasyonlarının iyi düzeyde olduğı biçiminde yorumlanabilir. Türkölerin sosyal bilgiler dersinde coğrafi konuların öğretimi esnasında kullanılmasıyla birlikte öğrencilerin farkındalık oluşturdıkları ifade edilebilir. Bu etkinlikte önceki etkinliklerden farklı olarak öğrenilen bilgileri fiziki haritaya aktarım ve ögeler arasında ilişki kurma gibi öğrencilerin birden çok beceriyi aynı anda harekete geçirmeleri istenmiştir. Bazı öğrencilerin zorlandıklarını ifade etmelerinin bu amaçla ilişkisinin olabileceğı ifade edilebilir. Bu aşamada zorlanmalarına rağmen dersi eğlenceli bulmaları ise müzikal öge olarak türkölerin dersi canlılık ve hareketlilik getirdiğı ve öğrenciler için beğeni unsuru oluşturduğı biçiminde yorumlanabilir.

Veri toplama araçlarındaki bulgular karşılaştırıldığında bazı öğrencilerin İzmir’de de denizle ilgili türkölerin oluşturulabileceğı ve orada denizlerin türkölerde geçtiğini ifade etmeleri, türköllerdeki coğrafi yansımaları içselleştirdikleri şeklinde yorumlanabilir. Ö11’in gölnlük formunda yer alan “Bence sosyal bilgiler dersinin türköl olmasl dersi daha zenginleştiriyor ve daha eğlenceli oluyor bu sayede türkölere daha fazla kafa yorup dinleyebiliyorum” ve Ö9’un “Türkölde haritalardan, dağlardan, ovalardan, akarsulardan bahsediyordu.” ifadeleri türkölere yönelik yalnızca müzikal ürün olarak değil de içeriğindeki bilgileri analiz edebildikleri bir yaklaşım sergiledikleri ifade edilebilir. Ö14’ün “Türkölerde coğrafi özelliklerin de işlendiğini anladım.” ifadesi ise önceki öğrenmelerin üzerine yeni bir öğrenme gerçekleştirildiğini ve Ö9 ve Ö11’de olduğı gibi türköldeki anlam dünyasına odaklandığını göstermektedir.

4.2.1.4. “Çevremizdeki Yeryüzü Şekilleri” Etkinliği Gözlem Formlarından Elde Edilen Bulgu ve Yorumlar

Tablo 20

“Çevremizdeki Yeryüzü Şekilleri” Etkinliği Gözlem Notları

Etkinlik	Uygulayıcı	Araştırmacı
Çevremizdeki Yeryüzü Şekilleri	Soru sorma	Zorlanma
	Öğrenme	Eşleştirme
	Eşleştirme	Somutlaştırma
	Zorlanma	

“Çevremizdeki Yeryüzü Şekilleri” etkinliğinde uygulayıcı ve araştırmacının gerçekleştirdiği gözlemlere dair kategoriler Tablo 20’de yer almaktadır. Gözlem formlarından doğrudan alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

“Bu haftaki etkinlikte türkülerden yararlanılarak fiziki haritadaki yükselti basamaklarını işledik. Öğrenciler yaşadığı yerin fiziki haritada hangi renkle gösterileceği sorusuna genel olarak doğru cevap verdiler. Karşılaştırmalı olarak sunulan türkülerde akarsudan yola çıkarak haritada eşleştirme yaptırmaya çalıştık. Boşluk doldurma olan soruları rahatlıkla cevaplayabilirken bazı öğrencilerin aynı doğrultuda olan soruyu haritada eşleştirme yaparken çok fazla soru sorduğu yani zorlandığı gözlemlendi. Yeni öğrendikleri bilgiyi ikinci aşama olarak görsele aktarırken zorlanan öğrenciler oldu.” (Uygulayıcı-Çevremizdeki Yeryüzü Şekilleri Etkinliği Gözlem Formu-13.12.2021).

“Haritayla ilgili sorularda bazı öğrencilerin cevap vermekte güçlük çektiği görüldü/tespit edildi. Öğretmen tarafından daha somut bir şekilde ifade edebilmek için eğimi eliyle gösterilmesi, somutlaştırması bazı öğrencilerin konuyu daha iyi anlamlandırmasını sağladı. Ö1 şaşkınlıkla “Haaaa hocam yüksek olan yerde de su mavi renk ile gösteriliyor.” Hangi su etrafını yıkar sorusuna Ö2: “Hızlı akan su.” Ö11: “Yüksekten akan su” cevaplarını sözel olarak verdiler.

Renklerde kavram yanılgısının önüne geçebilmek amacıyla su şişesi ve Van Gölü üzerinden bir örnek verdim. 3.katta olsak da zemin katta olsak ta suyun rengi haritada aynı renkle gösterildiğine dair bir örnekti. Verdiğim örnek sanki daha iyi anlamalarına yardımcı oldu. Birçok öğrenci çalışma yaprağındaki sorulara doğru cevap verdi ancak bazı öğrenciler (Ö2, Ö6) karşılaştırmalı sorunun ilk çıkarımını yaptılar ama ilk etapta fiziki haritada gösterimine uyarlayamadılar.” (Araştırmacı-Çevremizdeki Yeryüzü Şekilleri Etkinliği Gözlem Formu-13.12.2021).

Uygulayıcı ve araştırmacının gözlem notları incelendiğinde “Çevremizdeki Yeryüzü Şekilleri” etkinliğinde çalışma grubundaki öğrencilerin çoğunluğunun ders esnasında aktif olduğu ve doğru yanıtlar verebildikleri görülmektedir. Çalışma yaprağındaki iki aşamalı soruda bazı öğrencilerin (Ö1, Ö13) türkülerden yola çıkarak yeryüzü şekilleri hakkında çıkarım yapabildikleri ancak fiziki haritada hangi renk ile gösterileceği

hususunda zorlanmaları araştırmacı ve uygulayıcının gözlem notlarına da yansımıştır. Bu etkinlikte konunun biraz daha somutlaştırılmasıyla öğrenme sürecinin hızlandığı, öğrencilerin konuyu anladıklarında mutluluk duydukları ifade edilebilir. Karşılaştırmalı olarak verilen soruda ise öğrenciler kendi yörelerinde olmayan yeryüzü şekli olarak en çok denize odaklanmışlardır.

4.2.2. “Doğa İnsana Yön Veriyor” Etkinliğine İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın ikinci alt problemine yönelik hazırlanan ikinci etkinlik “Doğa İnsana Yön Veriyor” etkinliğidir. Bu etkinlik, *“Yaşadığı çevrede görülen iklimin, insan faaliyetlerine etkisini, günlük yaşantısından örnekler vererek açıklar.”* (MEB, 2018) kazanımı doğrultusunda hazırlanmış olup çalışma yapraklarındaki soru dağılımı Şekil 55’te yer almaktadır.

Şekil 55. “Doğa İnsana Yön Veriyor” etkinliği çalışma yaprağı soru dağılımı

Bu etkinlikte türkülerden yararlanılarak yaşanan yöredeki iklimin insan hayatına etkisi üzerine öğrencilerin düşünme becerilerini aktif etmek amaçlanmıştır. Bu etkinlikte yaşam biçimi, günlük faaliyet, mimari yapı, mevsimlik göç gibi konuların bulunduğu türkülerden yararlanılmıştır. İklim özelliklerinin insan faaliyetlerine etkisi bağlamında araştırmanın gerçekleştirildiği Erzurum yöresinden “Gar Yağar Bardan Bardan”, “Ya Rab Gurbet Elde Alma Canımı” ve “Yaz Gelende Çıkam Yayla Senin Başına” adlı

türkülerden yararlanılmıştır. Bu türkülerde geçen “Kar mı yağmış Erzurum’un dağına, çise vurmuş bostanına bağına”, “Yollar kapandı kardan” ifadeleri ve buna ek olarak yaz döneminde yaylaya çıkılmasına dair bilgilerin yer alması, iklim özelliklerinin günlük yaşam faaliyetlerini nasıl şekillendirdiğine dair ipuçları barındırmaktadır. Öğrencilerin kendi yaşadıkları yörenin haricinde farklı yörelerin iklim özelliklerinin insan yaşamına etkisini düşünebilmeleri için iki farklı yöre türküsünden yararlanılmıştır. Bu aşamada iklim özelliklerinin farklı yörelerde mimari yapıya nasıl etki ettiğini ve bu etkinin nedenleri üzerine sorgulama yapabilmeleri için Burdur-Antalya yöresinden “Denizin Dibinde Hatçem Demirden Evler” ve Diyarbakır yöresinden “Kerpiç Kerpiç Üstüne” adlı türkülerden yararlanılmıştır. Öğrencilerin bu ipuçlarından yola çıkarak düşünme becerilerini aktifleştirebilmeleri amaçlanmıştır.

Tablo 21

“Doğa İnsana Yön Veriyor” Etkinliği Çalışma Yapağı Puanları

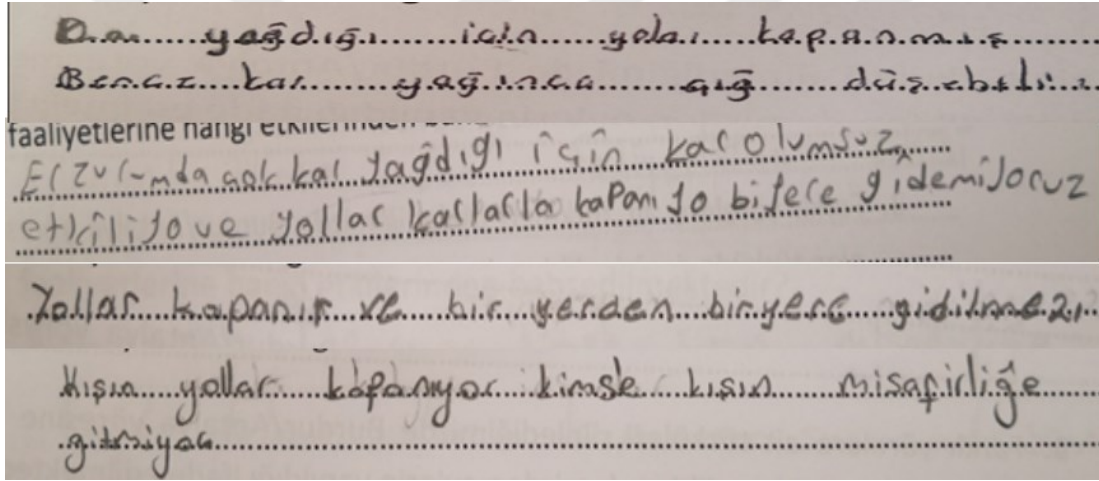
N	Puan Aralığı	Öğrenci	Öğrenci Puanı	f
	5-8	-	-	
14	9-11	Ö4	10	1
	12-15	Ö1, Ö2, Ö3, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15	13, 15, 12, 13, 13, 14, 14, 15, 15, 15, 12, 15, 12	13
Minimum Puan: 5		Maksimum Puan: 15	Sınıf Ortalaması: $\bar{X}=13,42$	

“Doğa İnsana Yön Veriyor” etkinliğindeki çalışma yapağı puanları Tablo 21’de yer almaktadır. Bu etkinliğe devamsızlık hakkını kullandığı için bir öğrenci (Ö10) katılamamıştır. Etkinlikten alınabilecek minimum puan 5, maksimum puan ise 15’tir. Öğrencilerden gelen dönütler puanlandığında sınıftaki öğrencilerin etkinlikten alınan puanların ortalamasının $\bar{X}=13,42$ olduğu görülmektedir. “Doğa İnsana Yön Veriyor” adlı etkinlikteki çalışma yapağına eylem sınıfındaki 1 öğrenci (Ö4), 9-12 puan aralığında, diğer öğrencilerin ise 12-15 puan aralığında dönütler verdiği görülmektedir. Çalışma yapraklarındaki dönütlerin niteliğini ortaya çıkarabilmek için bazı öğrenci dönütlerinden doğrudan alıntılar sunulmuştur.

4.2.2.1. İklimin İnsan Faaliyetlerine Etkisini Fark Edebilme-Günlük Yaşamla Bağlantı Kurabilme

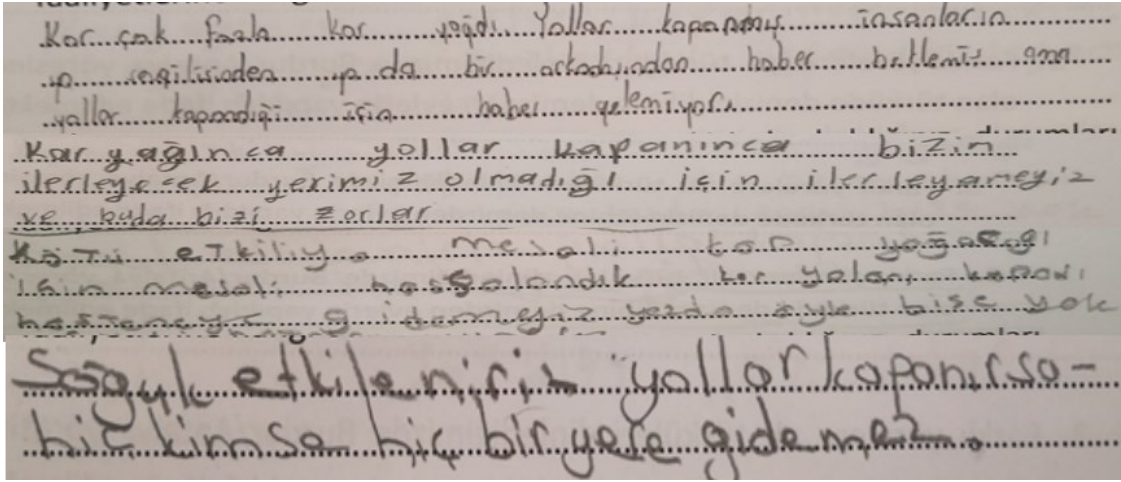
“Doğa İnsana Yön Veriyor” etkinliğinde iklimin insan faaliyetlerine etkisini fark edebilme odağında iki soru yer almaktadır. İlk soru, araştırmanın gerçekleştirildiği Erzurum yöresine ait “Gar yağar bardan bardan” türküsünün dinletilmesi sonrasında öğrencilerin çalışma yaprağına türküde geçen bilgi ipuçlarından yola çıkarak iklimin insan faaliyetlerine etkisini çözümlemelerine dayanmaktadır. Bu sorunun ardılı olarak ise iklimin insan faaliyetlerine etkisini günlük yaşamla bağdaştırmalarına olanak verecek ve kendi yaşamlarından örnekler sunabileceği bir soru yönetilmiştir.

Öğrenci dönütlerinden bazı örnekler Şekil 56 ve 57’de yer almaktadır.

Şekil 56. “Doğa İnsana Yön Veriyor” etkinlik öğrenci dönütlerinden örnekler 1

- Ö1: “Kar yağdığı için yollar kapanmış. Bence kar yağınca çık düşebilir.”
Ö2: “Erzurumda çok kar yağdığı için kar olumsuz etkiliyor ve yollar karlarla kapanıyor, bir yere gidemiyoruz.”
Ö6: “Yollar kapanır bir yerden bir yere gidilmez.”
Ö7: “Kışın yollar kapanıyor kimse kışın misafirlığe gitmiyor.” (Doğa İnsana Yön Veriyor Etkinliği Çalışma Yaprakları-13.12.2021).

Şekil 57. “Doğa İnsana Yön Veriyor” etkinlik öğrenci dönütlerinden örnekler 2

Ö11: “Kar çok fazla kar yağdı. Yollar kapanmış. İnsanların ya sevgilisinden ya da bir arkadaşından haber beklemiş ama yollar kapandığı için haber gelemiyordu.”

Ö12: “Kar yağınca yollar kapanınca bizim ilerleyecek yerimiz olmadığı için ilerleyemeyiz ve bu da bizi zorlar.”

Ö13: “Kötü etkiliyor. Mesela kar yağdığı için hastalandık kar yolları kapandı hastaneye gidemeyiz yazda böyle bir şey yok çünkü hastalanmıyoruz.”

Ö14: “Soğuk etkileniriz yollar kapanırsa hiç kimse bir yere gidemez.” (Doğa İnsana Yön Veriyor Etkinliği Çalışma Yaprakları-13.12.2021).

Çalışma yaprağındaki dönütler incelendiğinde çalışma grubundaki öğrencilerin birçoğunun iklimin insan faaliyetlerine etkisi üzerine ilişkilendirme yapabildikleri ifade edilebilir. Yararlanılan türkü sözünde kar yağışının yolları kapatması bilgisinden yola çıkarak birçok öğrenci yaşadığı yörenin iklim şartlarının zorluğuna değinerek cevap vermişlerdir. Öğrencilerin, ulaşım, haberleşme, misafirlğe gitme, afet (çığ) ve sağlık sorunları ekseninde dönütler verdikleri görülmektedir.

Bu soruya ek olarak günlük yaşamla ilişkilendirme bağlamında öğrencilerin farklı mevsim dönemlerinde iklimin etkisi üzerine günlük yaşamlarından örnekler sunmaları istenmiştir. Bu soruya gelen dönütlerden bazıları doğrudan alıntılar şeklinde aşağıda yer almaktadır.

“Ö2: “Bir kere biz babamla bir yere gidiyorduk kar çok yağdığı için yoldaki çukurlar gözükmüyordu ve babam az kalsın kaza yapacaktı sonra arabayı durdurdu. Jandarmayı aradık geldiler bizi aldılar. Bir gün yaz günü ben danaları otlatıyordum çalıların arasından ses geliyordu ve ben korktum ama o ses de benim köpeğimmiş.”

Ö3: “Kış mevsiminde bana da zorluk oluyor bir kere düşmüştüm. Yaz mevsiminde hava çok sıcak oluyor dışarı çıkamıyorum çıksam da başıma güneş geçiyor.”

Ö5: “Mesela bu sabah kar yağıyordu okula gelirken rüzgâr esti ve şemsiyem kırıldı çok ıslandım hem de çok üşüdüm. Yazın yine okula gidiyordum ve başıma güneş geçip burnum kanamıştı ve hiç durmamıştı.”

Ö7: “Kış mevsiminde zorluk çekiyoruz arabalar çalışmıyor arabalar yolda kalıyor. Yazın çok fazla etkilenmiyorum sadece çok sıcak oluyor.”

Ö8: “Okula giderken kardan dolayı zar zor yürüyorum iyi olarakta karla oynuyorum. Yazın hava çok sıcak oluyor başıma güneş geçiyor, terliyorum iyi olarakta meyve yiyorum.”

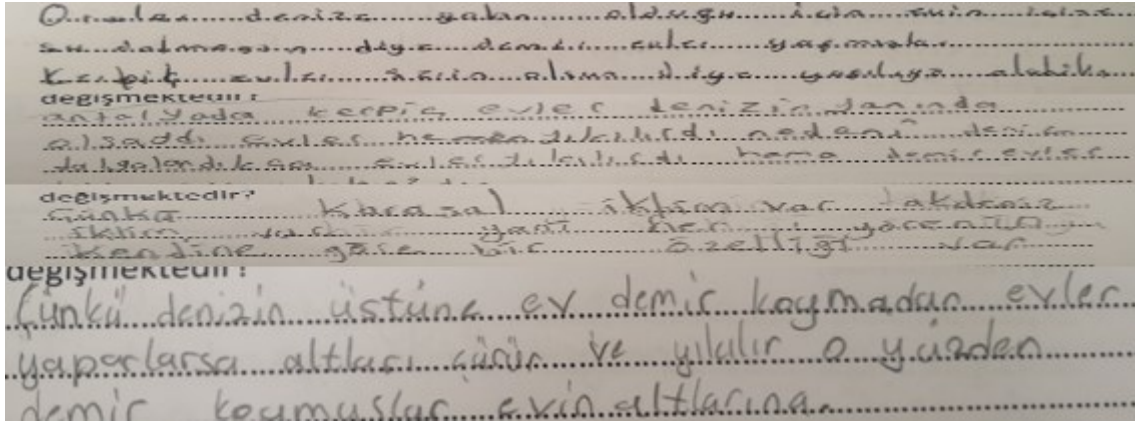
Ö9: “Kış mevsiminde biz Oltu'dan Erzurum'a gidememiştik. Araba sürekli kayıyordu camlar kardan kapanıyordu. Sürekli cam sileceği hep açıktı. Yaz mevsiminde çok sıcak olunca hep kapıda oynarken hep terliyorduk.”

Ö11: “Erzurum'dan gelirken yol kaygan olduğu için çarptık ve bugün kar yağdı ve ben okula gelirken üşüttüm ve hasta oldum yani kış mevsimini çok sevmiyorum. Yaz mevsiminde bir akşam babaannemgilde iken bir anda yağmur yağdı ve sel oldu annem ve ben de markete giderken sele kapıldık ve her yerim ıslandı. Yani yaz mevsimi benim için kötü.”

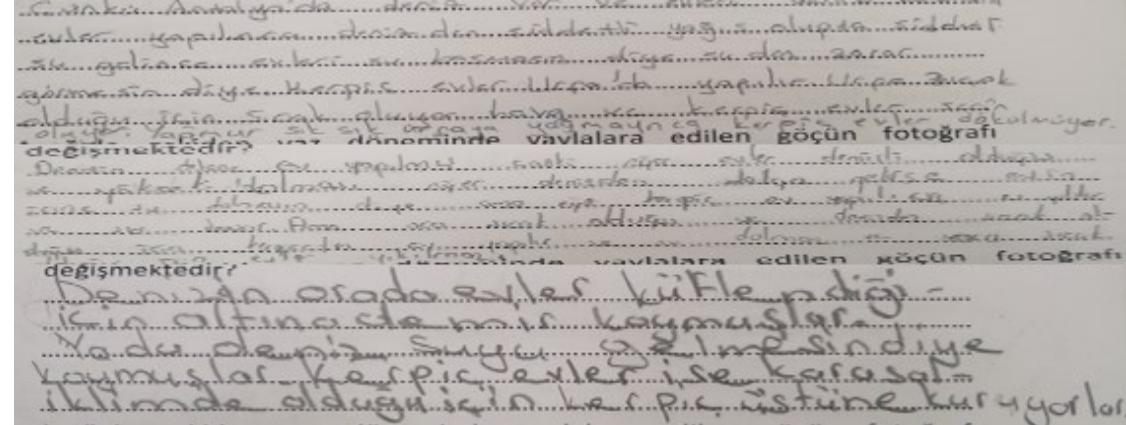
Ö15: “Köye giderken birazcık yolda durup dinlendik sonra arabanın ön camına buz düştü. Yaz mevsiminde sıcaklıktan denize gidip yüzmeye çalıştım ama yüzemeyip az kalsın boğuluyordum.” (Doğa İnsana Yön Veriyor Etkinliği Çalışma Yaprakları-13.12.2021).

Çalışma yaprağındaki dönütler incelendiğinde öğrencilerin bir önceki türküden yola çıkarak günlük yaşantılarında kış mevsiminde soğukun insan sağlığını olumsuz etkilemesi, ulaşım, trafik kazası ve oyun oynama perspektifinden baktıkları görülmektedir. Öğrenci dönütlerinde yaz mevsiminin etkisine yönelik ise yörenin karakteristik iklim özelliği olan yaz yağmurlarından etkilenme, meyve yeme, insan sağlığını etkileme, oyun oynama ve hayvancılık faaliyetleri gibi deneyimlere değinmişlerdir. Bu bulgular, öğrencilerin yaşadığı mekânın iklim özelliklerinin kendi günlük yaşantılarına etkileri üzerine bir ilişkilendirme yapabildikleri biçiminde yorumlanabilir.

Öğrencilerin iklimin insan faaliyetlerine etkisini fark edebilmesi için sorulan ikinci soru, farklı yörelerdeki mesken türleri üzerinden sorulmuştur. Bu soruda öğrencilerin iklim özellikleri ve mekânın mimari yapı arasındaki ilişkinin kavranması ve düşünme becerilerinin harekete geçirilmesi amaçlanmıştır. Sorunun odağında farklı yöre türkülleri olarak Diyarbakır yöresine ait “Kerpiç Kerpiç Üstüne” ve Burdur-Antalya yöresine ait “Denizin Dibinde Haçcem Demirden Evler” türkülerinden kesitler video materyalde sunulmuştur. Öğrencilerin dönütlerinden bazı örnekler Şekil 58 ve 59’da yer almaktadır.

Şekil 58. “Doğa İnsana Yön Veriyor” etkinlik öğrenci dönütlerinden örnekler 3

Şekil 59. “Doğa İnsana Yön Veriyor” etkinlik öğrenci dönütlerinden örnekler 4

Ö9: “Çünkü Antalya’da deniz var ve evleri deniz kenarına evler yapılırken denizden şiddetli yağış olupta şiddetli su gelince evleri su basmasın diye sudan zarar görmesin diye. Kerpiç evler Urfa’da yapılır Urfa sıcak olduğu için sıcak oluyor hava ve kerpiç evler serin oluyor yağmur sık sık Urfa’ya yağmayınca kerpiç evler dökülmüyor.”
 Ö11: “Denizin dibinde ev yapılmış çünkü eğer evler demirli olduğu ve yüksek olması eğer denizden dalga gelirse evin içine su dolmasın diye ama eğer kerpiç ev yapılırsa ev yıkılır ve su basar. Ama ora sıcak olduğu ve denizden uzak olduğu için kerpiçten ev yapılır ve su dolmaz ve ora sıcak olduğu için evler yıkılmaz.”
 Ö14: “Denizin orada evler küflendiği için altına demir koymuşlar. Ya da deniz suyu gelmesin diye koymuşlar. Kerpiç evler ise karasal iklimde olduğu için kerpiç üstüne kuruyorlar.” (Doğa İnsana Yön Veriyor Etkinliği Çalışma Yaprakları-13.12.2021).

Bu dönütlere ek olarak bazı öğrenci dönütlerinden alıntılar aşağıda yer almaktadır.

Ö4: “Çünkü Antalya’da eve su dolmasın diye orada da serinlemek için kerpiç evler vardır.”

Ö6: “Denize yakın oldukları için sel ve dalga gelebilir. O yüzden evler yüksek yapılır sel gelince su almasın diye yüksek olur.”

Ö8: “Karasal iklim, Akdeniz iklimi, Karadeniz iklimi yüzünden insanlar böyle böyle ev yapıyorlar.”

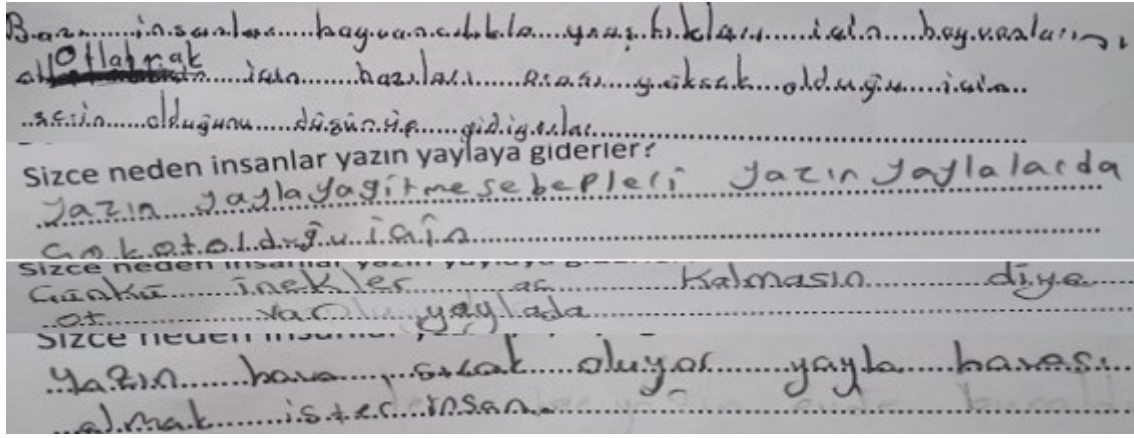
Ö12: “Kerpiç evler yazın sıcak olunca kerpiç evler yapar içine girip serin bir şekilde rahat bir şekilde serinlerler. Denize yakın olan evlerin altına demir çubuklar yerleştirilir ve üstüne ev yapılır.” (Doğa İnsana Yön Veriyor Etkinliği Çalışma Yaprakları-13.12.2021).

Öğrenci dönütleri incelendiğinde kerpiç evlerin serin oluşu ve karasal iklimle ilişkisini kurabildikleri, ev yapımında demirin kullanılmasını ise mekânın denize yakın bir olması dolayısıyla olası risklere karşı tedbir amaçlı bir yöntem olarak tercih edildiğini ifade ettikleri görülmektedir. Öğrencilerin dönütlerinde deniz kenarındaki evin nemden dolayı küfleneceği bilgisine değinmeleri ise olayları zincirleme yöntemiyle birbirine bağlaması odağında düşünüldüğünde üst düzey düşünme becerilerini işe koştukları biçiminde yorumlanabilir.

4.2.2.2. Neden Sonuç İlişkisi Kurma

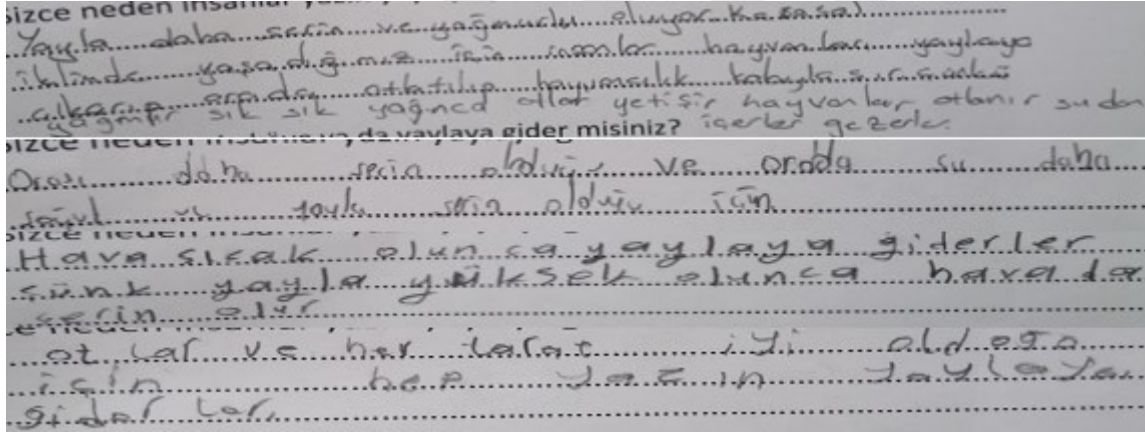
Öğrencilerin iklimin insan faaliyetlerini daha geniş perspektiften görebilmelerine yönelik yaylacılık faaliyetlerinin devam ettiğine dair araştırmanın gerçekleştirildiği yöreye ait “Yaz Gelende Çıkam Yayla Senin Başına” adlı türkü video materyali olarak sunulmuştur. Öğrenciler bu materyali izledikten sonra “Derste dinlediğimiz türküde yaz aylarında yaylaya gidildiği belirtilmiştir. Sizce neden insanlar yazın yaylaya giderler?” sorusunu cevaplayarak neden sonuç ilişkisi kurmaya çalışmışlardır. Sonrasında ise bağlayıcı bir soru olarak “Siz de yaz döneminde köye ya da yaylaya gider misiniz?” sorusuna yanıt vermişlerdir. Bu soru ise iki öncülle sunulmuş, cevabın evet olması halinde türküde geçen faaliyetlerden hangilerinin köyde/yaylada devam ettiğine dair dönüt vermeleri istenmiştir. Cevabın hayır olması halinde ise eskiden insanların sık sık yaylalara göç ederek sürdürdükleri faaliyetleri düşünmeleri ve bu faaliyetlerin azalma nedenleri üzerine düşünmeleri sağlanmaya çalışılmıştır.

Öğrenci dönütlerinden bazı örnek alıntılar Şekil 60 ve 61’de yer almaktadır.

Şekil 60. “Doğa İnsana Yön Veriyor” etkinlik öğrenci dönütlerinden örnekler 5

- Ö1: “Bazı insanlar hayvancılıkla uğraştıkları için hayvanlarını otlatmak için bazıları orası yüksek olduğu için serin olduğunu düşünüp gidiyorlar.”
 Ö2: “Yazın yaylaya gitme sebepleri yazın yaylalarda çok ot olduğu için.”
 Ö3: “Çünkü inekler aç kalmazın diye ot var yaylada.”
 Ö7: “Yazın hava sıcak oluyor yayla havası almak ister insan.” (Doğa İnsana Yön Veriyor Etkinliği Çalışma Yaprakları-13.12.2021).

Şekil 61. “Doğa İnsana Yön Veriyor” etkinlik öğrenci dönütlerinden örnekler 6

- Ö9: “Yayla daha serin ve yağmurlu oluyor. Karasal iklimde yaşadığımız için insanlar hayvanları yaylaya çıkarır orada hayvancılık kolaylaşır. Çünkü yağmur sık sık yağınca otlar yeşerir hayvanlar otlanır su da içerler, gezerler.”
 Ö11: “Orası daha serin olduğu ve orada su daha soğuk ve yayla serin olduğu için.”
 Ö12: Hava sıcak olunca yaylaya giderler çünkü yayla yüksek olunca hava da serin olur.
 Ö15: “Otlar ve her taraf iyi olduğu için hep yazın yaylaya giderler.” (Doğa İnsana Yön Veriyor Etkinliği Çalışma Yaprakları-13.12.2021).

Öğrencilerin neden sonuç ilişkisi kurma odağındaki soruya verdikleri dönütler incelendiğinde, yüksekliğin arttıkça sıcaklığın azalması odağında dönemlik mevsim şartları, yağmurun fazla yağmasıyla birlikte iklim özellikleri, hayvancılık faaliyetlerine devam eden insanların hayvanlarına otlak bulmaları gibi dönütlerle ilişkilendirme

yaptıkları görülmektedir. Öğrencilerin bu dönütleri iklimin kendi yaşadıkları mekânda insanların yaşamlarını nasıl etkilediği üzerine farklı farklı çıkarım yapabildikleri biçiminde yorumlanabilir.

Çalışma yaprağında alt soru olarak sunulan “Siz de yaz döneminde köye ya da yaylaya gider misiniz?” sorusuna “Hayır, gitmiyorum” cevabını veren bir öğrenci (Ö3) bulunmaktadır. Ö3’e göre insanlar, yaylacılık faaliyetlerini inekler aç kalsın diye yapmaktadırlar, Bu dönüt, Ö3’ün bir deneyimi olmasa da yaylacılığın neden yapıldığına dair bilgisinin olduğu biçiminde yorumlanabilir. Buna ek olarak Ö3, son dönemlerde yaylacılık faaliyetlerinin azalmasının nedenine yönelik ise “Çünkü şehirlerde inek, tarla olmadığı için azalmış olabilir” biçiminde yanıt vermiştir. Bu dönüt ise insanların yoğun olarak şehirde yaşamaları neticesinde hayvancılık ve tarımsal faaliyetlere yönelik arazilerin bulunamamasını ve bunun neticesinde insanların bu tür faaliyetlerde daha az bulunduğu dair ifadeler içermektedir.

Etkinliğe katılan diğer 13 öğrencinin ise yaylaya/köye gitme durumlarına dair “Evet” cevabı verdikleri tespit edilmiştir. “Türküde geçen faaliyetlerden hangileri köylerde/yaylalarda devam etmektedir?” sorusuna öğrencilerin verdiği dönütlerden bazı örnekler aşağıda yer almaktadır.

Ö1: “Oraya, yaylaya gidince herkes hayvancılıkla uğraşiyor”

Ö2: “Gittiğimde danaları otlatıyorum.”

Ö4: “Bütün köylerde yapılıyor çünkü hayvanlar aç kalsın diye.”

Ö6: “Yaylada hayvanları otlatırım ve hayvanları severim.”

Ö7: “Yazın yaylaya gittiğimizde çay içiyoruz”

Ö8: Aslında bir kere gitmiştim güzeldi, orada oyun oynuyorum, bazı işlere yardım ediyorum.”

Ö9: “Köye gidip toplanıp mangal yapıyoruz ve sürekli hayvanlarla karşılaşırız.”

Ö11: “Ben her yaz köye de yaylaya da gittim çünkü yaz mevsiminde köy ve yaylalar serin olur ve hala da gidiyom ve bizim yaylada ben kalmaya gittiğimde top, voleybol, yakartop, ava çıkmak gibi şeyler yapıyom.”

Ö12: Evet çünkü köye gidiyoruz ve dağa çıkıp piknik yaparız, bazen de kahvaltıya dağa gideriz. Koyun otlatmak, inek otlatmak.”

Ö13: “Biz de türküdeki gibi kuzenimgilin atv ile gidiyoruz, orada yemeğimizi yiyip oyun oynayıp dönüyoruz.”

Ö14: “Yani arada sırada gidiyorum ama kalmıyorum, mangal yapıyoruz, abimle top oynuyoruz.”

Ö15: “Köydeki kuzenlerimle hep gezerek inekleri otlatırız.” (Doğa İnsana Yön Veriyor Etkinliği Çalışma Yaprakları-13.12.2021).

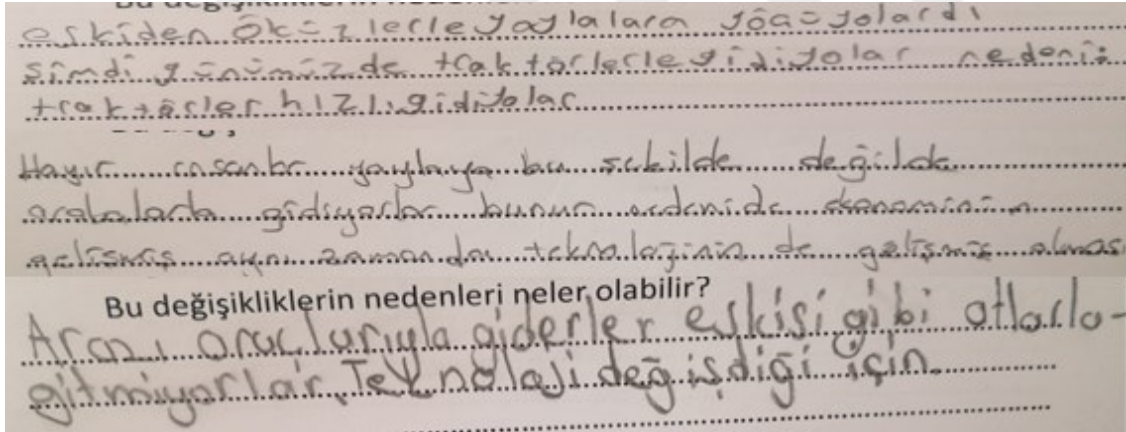
Öğrencilerin verdikleri dönütler incelendiğinde birçoğunun kendi deneyimlerini sundukları görülmektedir. Ö2, Ö6, Ö12, Ö15’in dönütleri incelendiğinde hayvancılık faaliyeti üzerine doğrudan bir deneyimlerinin olduğu görülmektedir. Öğrencilerin

dönütlerin piknik yapma, oyun oynama gibi faaliyetlerin yanı sıra günlük aile işlerine yardım etme gibi eylemlerin olduğu görülmektedir. Bunlara ek olarak Ö6'nın dönütünde hayvan sevgisi hissedilmektedir. Bu dönütler, köyde ya da yaylada zaman geçiren öğrencilerin eğlenceli zaman geçirdikleri, günlük yaşamda sorumluluklarını yerine getirme hususunda sorumluluk üstlendikleri biçiminde yorumlanabilir.

4.2.2.3. Benzerlik ve Farklılıkları Bulma

Yaylacılık faaliyetlerine dair türküde yer alan başka bir soru ise öğrencilerin yaylaya gidiş sürecini zamansal olarak yorumlayabilmelerine dayanmaktadır. Bu soruda yaylaya göçün eskiden ve günümüzde nasıl gerçekleştirildiğine dair farklılıkları bulma, eski ile yeniye karşılaştırma ve bunun nedenlerini sorgulama üzerine öğrencilerin düşünme becerilerini aktif hâle getirilmesi amaçlanmıştır. Etkinlik için oluşturulan video materyalinde eski dönemlerdeki göçe örnek olabilecek bir görsel bulunmaktadır.

Öğrenci dönütlerinden alınan bazı örnekler Şekil 62 ve 63'te yer almaktadır.

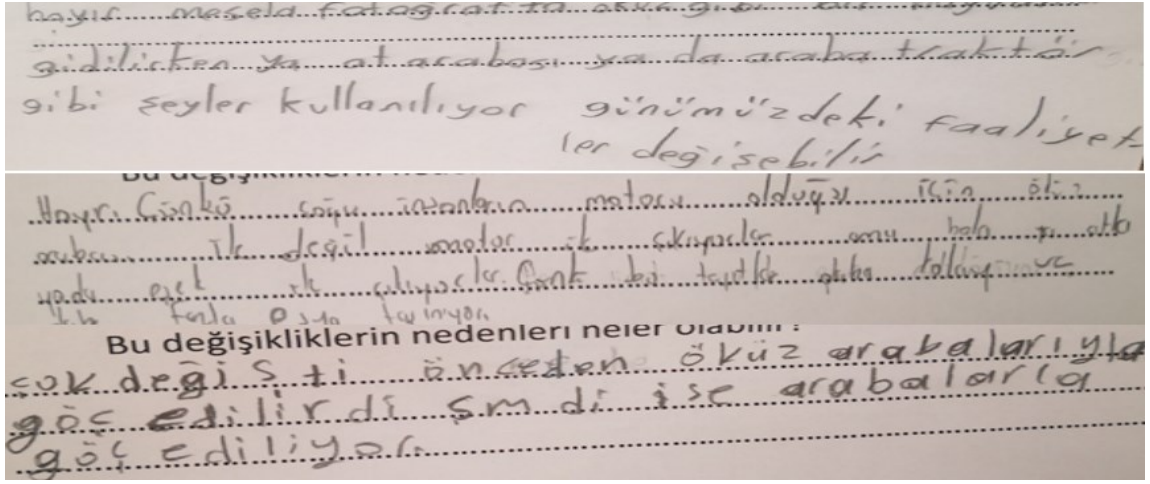

Şekil 62. “Doğa İnsana Yön Veriyor” etkinlik öğrenci dönütlerinden örnekler 7

Ö2: “Eskiden öküzlerle yaylalara göçüyorlardı. Şimdi günümüzde traktörlerle gidiyorlar nedeni traktörler hızlı gidiyor.”

Ö9: “Hayır, insanlar yaylaya bu şekilde değil de arabalarla gidiyorlar bunun nedeni de ekonominin gelişmiş aynı zamanda teknolojinin gelişmiş olması.”

Ö14: Arazi araçlarıyla giderler eskisi gibi otlarla gitmiyorlar, teknoloji değiştiği için. (Doğa İnsana Yön Veriyor Etkinliği Çalışma Yaprakları-13.12.2021).

Şekil 63. “Doğa İnsana Yön Veriyor” etkinlik öğrenci dönütlerinden örnekler 8

Ö8: “Hayır, mesela fotoğrafta öküz gibi bir hayvanla gidilirken ya at arabası ya da araba, traktör gibi şeyler kullanılıyor günümüzdeki faaliyetler değişebilir.”

Ö11: Hayır. Çünkü insanların motoru olduğu için öküz arabası ile değil motorla çıkıyorlar ama hala ya atla ya eşekle çıkıyorlar. Çünkü bu taşıtlar daha kolay ve daha çok eşya taşıyor.

Ö12: “Çok değişti. Önceden öküz arabalarıyla göç edilirdi şimdi ise arabalarla göç ediliyor.” (Doğa İnsana Yön Veriyor Etkinliği Çalışma Yaprakları-13.12.2021).

Öğrenci dönütleri incelendiğinde öğrencilerin yaylaya gidiş süreciyle ilgili eski dönem ile yaşanan dönem arasındaki farklılıkları ifade edebildikleri ve dönem şartları odağında düşünebildikleri görülmektedir. Bazı öğrencilerin bu farklılıkların nedeni ise ekonomi ve teknolojinin gelişmesi, hızlı ve kolay ulaşım ve işlevsellik perspektifinden dönütler verdikleri görülmektedir. Bu bulgular, öğrencilerdeki değişim ve sürekliliği algılama becerisinin farklı boyutlarıyla geliştiği biçiminde yorumlanabilir.

4.2.2.4. “Doğa İnsana Yön Veriyor” Etkinliği Günlük Formundan Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar

Öğrencilerin “Doğa İnsana Yön Veriyor” etkinliğine yönelik duygu ve düşüncelerini yazdıkları günlük formlarında elde edilen kelime bulutu Şekil 64’te yer almaktadır.

Şekil 64. “Doğa İnsana Yön Veriyor” etkinliği günlük formu kelime bulutu

Öğrenci günlükleri incelendiğinde “Doğa İnsana Yön Veriyor” etkinliğinde en çok ifade edilen kelimelerin evler (f=19), iklim (f=16), türkü (f=10), demir (f=9), eğlenceli (f=8), kerpiç (f=7), Akdeniz (f=6), sosyal (f=5), iklim (f=5), güzel (f=5), sosyal (f=5), öğrenmek (f=5), etkinlik (f=4), harita (f=4), açmak (f=4), dinlemek (f=4), görmek (f=4), güzel (f=4), Karadeniz (f=3), karasal (f=3), bağlantı (f=3), aktarmak (f=3), bilgi (f=3) ilgili (f=3), anlatmak (f=3) ve kenar (f=3) olduğu tespit edilmiştir.

Öğrenci günlük formlarından bazı alıntılar aşağıda yer almaktadır.

Ö2: “Bugün Adem hoca geldi, türküler dinledik türküler Karasal iklim ve Akdeniz iklimi ile alakalıydı dersi bence zenginleştirdi.”

Ö4: “Bugün etkinlik yaptık. Etkinlikte kerpiç evler ve demir evler vardı. İklim şartlarının insanı etkilemesini işledik.”

Ö5: “Bugün nasıl evler yapıldığını öğrendik gördük, çok güzeldi evler. Bazı evlerin nelerden yapıldığını öğrendik, gördük bugün çok eğlendik.”

Ö7: “Bugün Adem öğretmenimiz geldi bize evleri gösterdi evlerin adı kerpiç ve demir evler. Ben kerpiç ve demir evleri bilmiyordum ama Adem öğretmenimizin sayesinde öğrendim. Demir evi yapmadan önce ilk demiri koyuyorlar sonra da demirin üstüne ev yapıyorlar. Kerpiç evler ise topraktan yapılıyor.”

Ö9: “Evet bugün Adem hoca geldi, ... hoca biraz daha geç geldi direkt derse geçtik ve şu türküler dinledik. Kerpiç evler, Kar yağar bardan bardan, Denizin dibinde gibi türküler dinledik ve ben bu ders ve diğer ders harita konusunu ve birbiriyle olan bağlantıları yani soruları ile bağlantılarını demek istedim bir de ben mesela Antalya'da yani denizin kenarında evlerin altına öyle demirler ile yapıldığını görünce şaşırdım ama biraz düşününce bir dizide daha böyle evler görmüştüm aynı o da bu şekildeydi. Bir de dinlediğimiz türkülerden soruları cevaplıyoruz ama orada birçok bağlantı buluyorum

ama onu kâğıda aktaramıyorum. Aktaramıyorum derken yani doğrudan aktaramıyorum şeklinde anlayabilirsiniz. İnşallah Adem hoca cevapları okurken bana kızmıyordur.”

Ö11: “Bugün yepyeni şeyler öğrendim. Hem de iklim ile ilgili konular gördüm. Hem de fiziki haritada öğretmene haritayı gösterdim beğenmedi ben de tekrar çizdim ve Pazartesi vereceğim. Bu sefer lejantı da güzel oldu. O gün haritada Marmara, Ege, İç Anadolu, Doğu Anadolu.. gibi bir sürü bölge var. Mesela Marmara ülkemizin tüm beşeri ve doğal unsurları çok gelişmiş. Bir tane yeraltı kaynakları pek iyi değil. Türküyle sorular çözdükten sonra biraz konuştuk ve zil çaldı ben de çıktım.”

Ö12: “Bugün sosyal bilgiler dersinde kerpiç evi ve demir evleri öğrendik ve derste türküler çok eğlenceliydi, derste çok eğlendim.”

Ö13: “Merhaba bugün sosyal dersinde çok eğlendim uzun zamandır ... hocayı görmüyordum bugün gördüm. Bugün derste en ilk Adem hoca girdi ... hoca biraz geç geldi. Bugün okulda yeni derste iklimlerden bahsettik. Bir de bir tane türküde şundan bahsetmişti. Kerpiç evlerden ve suyun kenarında demirden yapılan evleri anlatıyordu ve dersimiz öylece bitti görüşürüz Adem hocam görüşürüz ... hocam. (İki kalp çizilmiş. Birinin içinde "Sınıfça sizi çok seviyoruz iyi ki varsınız" İkincisinde ise S ve araştırmacının isimlerinin baş harfleri var. S harfini ok ile göstererek sınıf olduğunu, diğer kısmın ise öğretmen ve araştırmacının adlarının olduğuna dair açıklama yapılmış.) (Doğa İnsana Yön Veriyor Etkinliği Günlük Formları-13.12.2021).

Öğrenci günlük formları incelendiğinde öğrencilerin çoğunluğunun derste yapılan etkinliğe ve konuya dair bilgiler sundukları görülmektedir. Öğrencilerin iklimin insan faaliyetlerine etkisi odağında olan türkülerdeki iklim koşulları, türleri, mimari yapı, konut türüne dair birçok detayı hatırlamaları ve bu konuyu öğrendiklerini belirtmeleri, türkülerden yola çıkarak mekân ve iklim arasında bağlantı kurabildikleri biçiminde yorumlanabilir. Yaşadıkları bölgeden farklı bölgelerdeki özelliklere sayıca fazla değinmeleri, öğrencilerin farklılıklara yönelik ilgi ve dikkatlerinin üst düzeyde olduğu biçiminde yorumlanabilir. Ö9’un önceki geçmiş etkinliklerle yeni etkinlikler arasında bağlantı kurması, hatırlamanın gerçekleştiğini gösterirken bir konuyu medya araçları aracılığıyla öğrendiğini ifade etmesi ise informal yoldan da bilgi edindiği şeklinde yorumlanabilir.

4.2.2.5. “Doğa İnsana Yön Veriyor” Etkinliği Gözlem Formlarından Elde Edilen Bulgu ve Yorumlar

Tablo 22

“Doğa İnsana Yön Veriyor” Etkinliği Gözlem Notları

Etkinlik	Uygulayıcı	Araştırmacı
Doğa İnsana Yön Veriyor	Eğlenme	Hazırbulunuşluk
	Ritim Tutma	Türküye Eşlik Etme
	Türküye Eşlik Etme	Ritim Tutma
	Yaşantıdan Yansıma	Yaşantıdan Deneyim Sunma

“Doğa İnsana Yön Veriyor” etkinliğinde uygulayıcı ve araştırmacının gerçekleştirdiği gözlemlere dair kategoriler Tablo 22’de yer almaktadır. Gözlem formlarından doğrudan alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

“İklimlerle ilgili bilgiler verdikten sonra türküler eşliğinde doğanın insan hayatına etkisini zenginleştirerek işledik. Hareketli olan türkülerde öğrenciler çok eğlendi. Bazı öğrencilerin bu türkülerde ritim tuttuğu görüldü. Türkülerde geçen bazı kavramlardan yola çıkarak kendi yaşantısıyla örnekler veren öğrenciler oldu (Kışın yolda kalma gibi). Bir türküde ise Ö11’in video materyalindeki türkü sözlerine bakarak türküyü eşlik ettiği gözlemlendi.” (Uygulayıcı-Doğa İnsana Yön Veriyor Etkinliği Gözlem Formu-13.12.2021)

“Dersin girişinde öğretmen tarafından hazırbulunuşluk için konu öncesinde sorular sordu. Öğretmen: Akdeniz iklimi bitki örtüsü neydi? Bu soruya cevap vermek için ortalama sınıfın yarısı tarafından parmak kaldırıldı ve maki olduğu ifade edildi. Kar yağar bardan bardan türküsünde Ö4 ve Ö11’in ritim tutuyor ve masaya vuruyorlar. Ö11: Hocam “Yârdan” ne demek? Öğretmen türküdeki “yâr” kavramının sevdiği kişi anlamına geldiğini ifade ediyor. Ö14: Hocam var ya biz çok yolda kaldık. Ö5: Öğretmenim bu sabah her yere kar yağdı, okula gelirken çok üşüdük. Ö9: Öğretmenim kar yağıyor ya arabamın camlarını temizliyoruz ya onun adı neydi? (Muhtemelen çalışma yaprağında yer alan soruyla ilgili yaşadığı bir deneyimi yazacak). Öğretmen: Karasal iklimden biz nasıl etkileniyoruz? Ö2: Donuyoruz hocam. Denizin Dinde Hatçam türküsünde iki-üç öğrenci ritim tuttu (Ö2, Ö4, Ö13). Kerpiç kerpiç üstüne türküsü videosu izlenirken Ö11, videodaki sözleri takip ederek türküyü eşlik etti. (Araştırmacı-Doğa İnsana Yön Veriyor Etkinliği Gözlem Formu-13.12.2021).

Uygulayıcı ve araştırmacının gözlem notları incelendiğinde “Doğa İnsana Yön Veriyor” etkinliğinde çalışma grubundaki öğrencilerin çoğunluğunun ders esnasında eğlendikleri, aktif bir şekilde derse katıldıkları, kendi yaşantılarıyla doğrudan bağlantı kurdukları ifade edilebilir. Bazı öğrencilerin ritim tutmaları ve türkülere eşlik etmeleri, derste eğlendiklerini göstermektedir. Bu durumun müziğe olan ilgilerinden de

kaynaklanabileceği ifade edilebilir. Ö11'in "yâr"ın ne olduğuna dair soru sorması sonrasında çalışma yaprağındaki cevabında *"İnsanların ya sevgilisinden ya da bir arkadaşından haber beklemiş ama yollar kapandığı için haber gelemiyor."* şeklindeki ifadesi, türkülerle birlikte bazı kavramların öğrenildiği ve işe koşulduğunu göstermektedir. Öğrencilerin bu etkinlikte hem kendi yaşadıkları coğrafyanın iklim özelliklerinin insan faaliyetlerine kendi yaşantılarından örnekler vermeleri hem de farklı coğrafyalardaki iklim özelliklerinin yaşam biçimine yön verdiğine yönelik ilişkilendirme yapabildikleri ifade edilebilir.

4.2.3. "Neredeyiz? Neyleriz? Nasıl Yaşarız?" Etkinliğine İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın ikinci alt problemine yönelik hazırlanan üçüncü etkinlik "Neredeyiz? Neyleriz? Nasıl Yaşarız?" etkinliğidir. Bu etkinlik, *"Yaşadığı yer ve çevresindeki doğal özellikler ile beşerî özelliklerin nüfus ve yerleşme üzerindeki etkilerine örnekler verir."*

-Yaşadığı yer ve çevresinin bitki örtüsü detaya girilmeden ele alınır.

-Nüfusun dağılışıma etki eden faktörler üzerinde durulur. İnsanların doğal ortamı değiştirme ve ondan yararlanma şekillerine kanıtlar gösterilir." (MEB, 2018)

kazanımları doğrultusunda hazırlanmıştır. Bu etkinlikte türkülerden yola çıkarak yaşanılan yöredeki doğal ve beşerî özelliklerin nüfus ve yerleşmeye olan etkisi üzerine öğrencilerin düşünme becerilerinin aktif edilmesi amaçlanmıştır. Etkinlikteki veri toplama araçlarından biri olan çalışma yapraklarındaki soru dağılımı Şekil 65'te yer almaktadır.

Şekil 65. “Neredeyiz? Neyleriz? Nasıl Yaşarız?” etkinliği çalışma yaprağı soru dağılımı

Bu etkinlikte türkülerden yararlanılarak doğal ve beşerî unsurları ayırt edebilme, benzerlik ve farklılıkları bulma, neden sonuç ilişkisi kurma, geçmişte yaşanan bir olayın sonuçlarına yönelik çıkarımda bulunma ve yaşadığı yerin ve çevresinin doğal bitki örtüsüne dair örnekler sunma odağında toplam 4 soru yer almaktadır. İlk soru olan doğal ve beşerî unsurları ayırt etme sorusunda alt bir soru hazırlanarak öğrencilerin konuyu güncel yaşamla karşılaştırma yapabilmeleri ve benzerlik ya da farklılıklar üzerine çıkarımda bulunabilmeleri amaçlanmıştır.

“Neredeyiz? Neyleriz? Nasıl Yaşarız?” etkinliğinde yararlanılan türkülerde “Göç Göç Oldu Göçler Yola Dizildi”, “Bu Derenin Geveni (Hay Lilim Hoy Lilim)”, “Deprem Ağdı” ve “Çayır İnce Biçemedim” türkülerinden yararlanılmıştır. Nüfus ve bitki örtüsü odağında olan kazanım için hazırlanan bu etkinlikte öğrencilerin insanların göç etmelerinin nedenine, göçe neden olan doğal ve beşerî olaylara, göç edildikten sonra bir mekândaki yaşama dair çıkarım yapabilmelerine ve türkü sözlerinden yola çıkılarak bitki örtüsüne dair örnekler sunabilmeleri amaçlanmıştır.

Tablo 23

“Neredeyiz? Neyleriz? Nasıl Yaşarız?” Etkinliği Çalışma Yaprağı Puanları

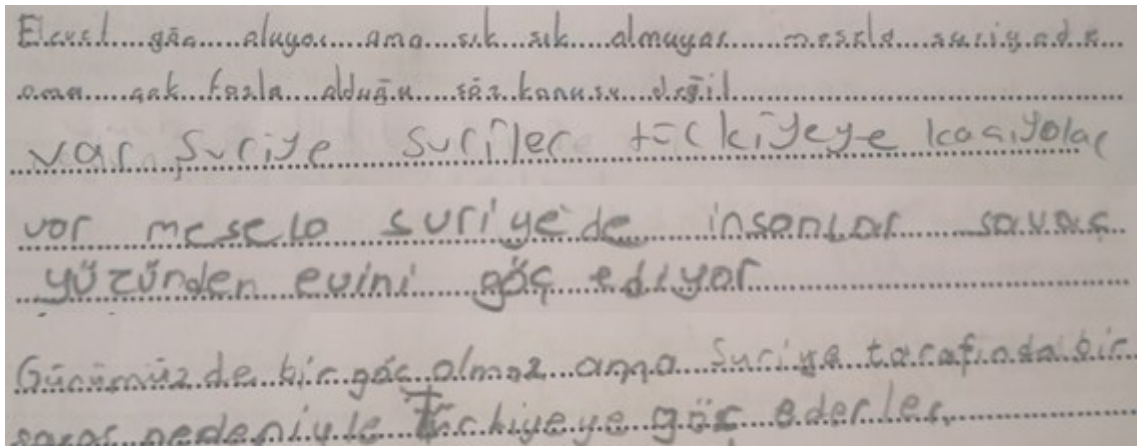
N	Puan Aralığı	Öğrenci	Öğrenci Puanı
14	5-8	Ö15	7
	9-12	Ö4, Ö5, Ö6, Ö9	12, 12, 11, 12
	13-15	Ö1, Ö2, Ö3, Ö8, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14,	15, 13, 15, 15, 14 15, 13, 14, 14
Minimum Puan: 5		Maksimum Puan: 15	Sınıf Ortalaması: $\bar{X}=13,00$

“Neredeyiz? Neyleriz? Nasıl Yaşarız?” etkinliğindeki çalışma yaprağı puanları Tablo 23’te yer almaktadır. Bu etkinliğe devamsızlık hakkını kullandığı için bir öğrenci (Ö7) katılamamıştır. Etkinlikten alınabilecek minimum puan 5, maksimum puan ise 15’tir. Öğrencilerden gelen dönütler puanlandığında etkinlikten alınan puanların sınıf ortalamasının $\bar{X}=13,00$ olduğu görülmektedir. “Neredeyiz? Neyleriz? Nasıl Yaşarız” adlı etkinlikteki çalışma yaprağına eylem sınıfındaki 1 öğrenci (Ö15), 7 puan alarak 5-8

puan aralığında, 4 öğrencinin (Ö4, Ö5, Ö6, Ö9) 9-12 puan aralığında, diğer 9 öğrencinin ise 13-15 puan aralığında dönütler verdikleri görülmektedir. Çalışma yapraklarındaki dönütlerin niteliğini ortaya çıkarabilmek için sorulan sorunun odak becerisi özelinde bazı öğrenci dönütlerinden doğrudan alıntılar sunulmuştur.

4.2.3.1. Doğal ve Beşerî Unsurları Ayırt Edebilme, Benzerlik ve Farklılıkları Bulma

Araştırmanın gerçekleştirildiği yöreye ait olan “Göç Göç Oldu Göçler Yola Dizildi” türküsünde beşerî faktörlerden kaynaklı olarak savaş nedeniyle göç edildiğine dair bulgular yer almaktadır. “Neredeyiz? Neyleriz? Nasıl Yaşarız?” etkinliğinde bu türküdeki göçe etki eden faktör çoktan seçmeli olarak sorulmuş ardından günümüzde benzer göç hareketlerinin olup olmadığına yönelik açık uçlu soru yönetilmiştir. Öğrencilerden gelen dönütler incelendiğinde türküde göçe etki eden faktör olarak etkinliğe katılan tüm öğrenciler (f=14), beşerî faktör olduğuna yönelik çıkarım yapmışlardır. Konunun günümüzle ilişkilendirilmesi hususunda ise öğrencilerin verdiği dönütlerden bazı örnekler Şekil 66 ve 67’de yer almaktadır.

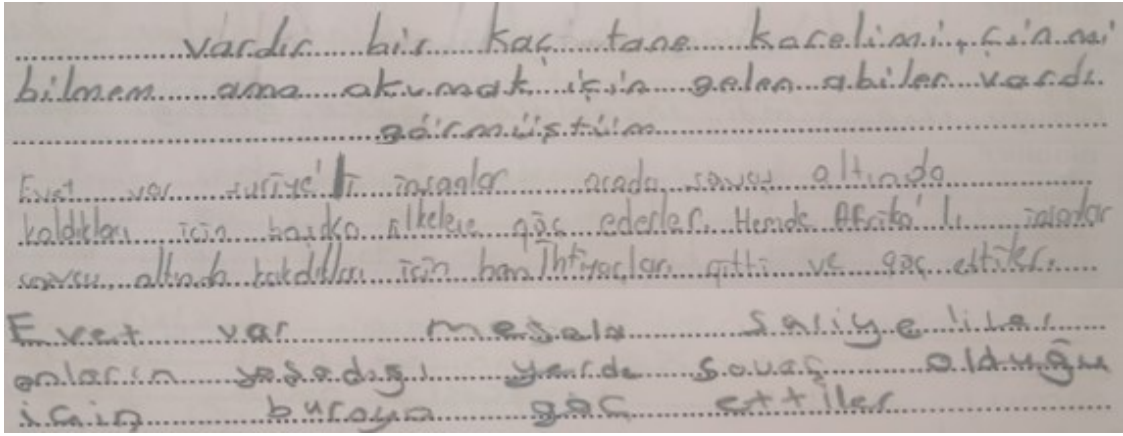
Şekil 66. “Neredeyiz? Neyleriz? Nasıl Yaşarız?” etkinlik öğrenci dönütlerinden örnekler
1

Ö1: “Beşerî Faktör. Evet göç oluyor ama sık sık olmuyor mesela Suriye’de ama çok fazla olduğu söz konusu değil.”

Ö2: “Beşerî Faktör. Var Suriler Türkiye’ye kaçıyorlar.”

Ö4: “Beşerî Faktör. Var mesela Suriye’de insanlar savaş yüzünden evinden göç ediyor.”

Ö6: “Beşerî Faktör. Günümüzde bir göç olmaz ama Suriye tarafında bir savaş nedeniyle Türkiye’ye göç ederler.” (Neredeyiz? Neyleriz? Nasıl Yaşarız” Etkinliği Çalışma Yaprakları-21.12.2021).

Şekil 67. “Neredeyiz? Neyleriz? Nasıl Yaşarız?” etkinlik öğrenci dönütlerinden örnekler
2

Ö8: “Beşeri Faktör. “Vardır birkaç tane Koreli mi Çin mi bilmem ama okumak için gelen abiler vardı, görmüştüm.”

Ö11: “Beşeri Faktör. “Evet var, Suriyeli insanlar orada savaş altında kaldıkları için başka ülkelere göç ederler Hem de Afrika'lı insanlar savaş altında kaldıkları için hem ihtiyaçları gitti hem göç ettiler.”

Ö13: “Beşeri Faktör. “Evet var mesela Suriye'liler onların yaşadığı yerde savaş olduğu için buraya göç ettiler.” (Neredeyiz? Neyleriz? Nasıl Yaşarız? Etkinliği Çalışma Yaprakları-21.12.2021).

Bunlara ek olarak bazı öğrencilerin dönütleri aşağıda yer almaktadır.

Ö5: “Beşeri Faktör. Bazen savaş çıktı mı bazı ülkeden göçüyorlar.”

Ö12: “Beşeri Faktör. Suriye nedeniyle göçlerimiz başladı.”

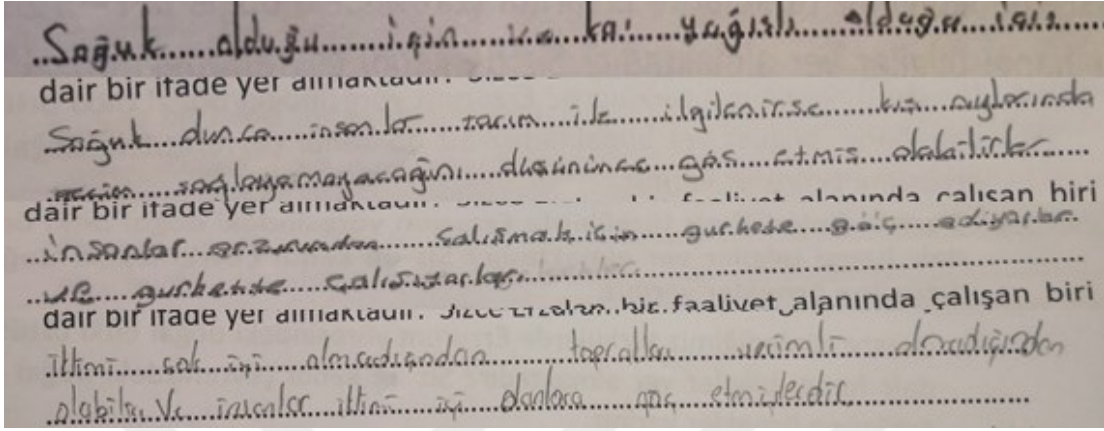
Ö14: “Beşeri Faktör. Suriye'de göç var Suriyede savaş oldu diye göç geldiler.” (Neredeyiz? Neyleriz? Nasıl Yaşarız? Etkinliği Çalışma Yaprakları-21.12.2021).

Öğrenci dönütleri incelendiğinde sınıftaki çoğunluğun türküdeki göç etme durumuna neden olan faktörü sınıftaki tüm öğrencilerin, beşerî faktörleri ayırt edebildikleri ve aynı faktörden dolayı güncel bir durum olan Suriyeli mültecilerin Türkiye'ye gelmeleriyle bir benzerlik olduğunu yorumlamışlardır. Ö8'in eğitim nedeniyle göç eden yabancı uyruklu öğrencileri görmesi ve bu deneyimini cevap olarak sunması ise farklı bir beşerî faktöre de odaklanıldığı ve ilişkilendirme yapıldığını göstermektedir. Bu bulgular, öğrencilerin günlük yaşamlarında ders konusuyla ilgili çıkarımlarda bulunabildikleri ve konuyla doğrudan yaşantı arasında bir ilişkilendirme yapabildikleri şeklinde yorumlanabilir.

4.2.3.2. Neden Sonuç İlişkisi Kurma

“Neredeyiz? Neyleriz? Nasıl Yaşarız?” etkinliğinde araştırmanın gerçekleştirildiği Erzurum'dan göç edildiği bilgisi etkinlikte yararlanılan türkülerde yer almaktadır.

Öğrencilere bu göçün sebepleri üzerine düşünme becerilerini aktifleştirmeleri istenmiştir. Gelen dönütlerden bazı örnekler Şekil 68’de yer almaktadır.

Şekil 68. “Neredeyiz? Neyleriz? Nasıl Yaşarız?” etkinlik öğrenci dönütlerinden örnekler
3

- Ö1: “Soğuk olduğu için ve kar yağışlı olduğu için.”
Ö9: “Soğuk olunca insanlar tarım ile ilgilenirse kış aylarında geçim sağlayamayacağını düşününce göç etmiş olabilirler”
Ö10: “İnsanlar Erzurum'dan çalışmak için gurbete göç ediyorlar ve gurbette çalışıyorlar.”
Ö11: “İklimi çok iyi olmadığından topraklar verimli olmadığından olabilir ve insanlar iklim iyi olanlara göç etmişlerdir.” (Neredeyiz? Neyleriz? Nasıl Yaşarız? Etkinliği Çalışma Yaprakları-21.12.2021).

Bu dönütlere ek olarak bazı öğrenci dönütlerinden doğrudan alıntılar aşağıda yer almaktadır.

- Ö3: “Çünkü Erzurum soğuk olduğu için.”
Ö5: “Belki savaş çıkmış olabilir o yüzden göç etmiş olabilirler ya da Erzurum'u sevmedikleri için olabilir.”
Ö14: “Soğuk olduğu için.”
Ö15: “Soğuk çok. Yemek bulamamak.” (Neredeyiz? Neyleriz? Nasıl Yaşarız? Etkinliği Çalışma Yaprakları-21.12.2021).

Öğrenci dönütleri incelendiğinde Erzurum’dan göç edilmesine yönelik hem doğal hem de beşerî faktörlerden etkilenildiğini ifade ettikleri görülmektedir. Öğrencilerin yaşamış oldukları mekânın iklim özelliklerinin insan yaşamını etkilemesini fark etmeleri ve göçün itici sebepleri üzerine düşünme becerilerini aktifleştirerek fikir beyan etmeleri neden sonuç ilişkisi kurabildikleri şeklinde yorumlanabilir.

Çalışma yaprağında göç veren mekân olarak Erzurum’daki itici nedenlerin yanı sıra göç edilen mekâna dair çekici nedenler üzerine de ek bir soru yönetilmiştir. Bu soruda

öğrencilerin karşılaştırma yaparak gerekçelerini ifade etmeleri amaçlanmıştır. Öğrencilerden gelen dönütlere örnekler aşağıda sıralanmıştır.

Erzurum:

- Ö1: “Burası soğuk, nüfusu az, hastanelerde sıra gelmiyor.”
- Ö2: “Ot yok, soğuk, nüfusu az.”
- Ö3: “Verimli olmaması, soğuk, küçük şehir olması.”
- Ö4: “Çok soğuk olması, küçük olması, sanayi küçük.”
- Ö5: “Küçük yer, soğuk, yeri büyük değil.”
- Ö6: “Toprağın verimi.”
- Ö8: “Toprağın faydasız olması, arazinin az olması, fabrika gibi yerler yok.”
- Ö9: “Erzurumda toprak çok verimli ama kullanılmadığı için, Yağış nedeniyle toprağın verimli olmaması nedeniyle çok varlıklı yerlere göç ederler.”
- Ö10: “Toprak yok, tarım yok, nüfus az.”
- Ö11: “İklimin kötü olması, nüfusun az olması.”
- Ö12: “Hava soğuktur, sanayide az kişi vardır.”
- Ö13: “Zaten ben olsam Erzurum’da fabrika kurmam sanayi küçük.”
- Ö14: “Soğuk, nüfus az.”
- Ö15: “Ormanlar var.” (Neredeyiz? Neyleriz? Nasıl Yaşarız? Etkinliği Çalışma Yaprakları-21.12.2021).

Göç Edilen Yer:

- Ö1: “Orası sıcak, nüfusu az.”
 - Ö2: “Otu olan yer, sıcak, nüfusu çok.”
 - Ö3: “Verimli olduğu için, sıcak, büyük şehir olması.”
 - Ö4: “Sıcak olması, büyük olması, sanayi büyük olması.”
 - Ö5: “Büyük bir yer, sıcak, daha büyük bir arazi.”
 - Ö6: “İstanbul.”
 - Ö8: “Toprağın vitaminli olması, arazinin çok olması, fabrika var.”
 - Ö9: “Daha sıcak ve verimli bir yer olabilir, Karadeniz bölgesine göçebilirler.”
 - Ö10: “Toprak var, tarım yapılyo, nüfus fazla.”
 - Ö11: “Toprağı verimli, iklimi iyi, nüfusun fazla olması.”
 - Ö12: “Hava sıcaktır, sanayide çok kişi gelir.”
 - Ö13: “Büyük yere, İstanbul’a göç ederim.”
 - Ö14: “Sıcak, nüfus fazla.”
 - Ö15: -
- (Neredeyiz? Neyleriz? Nasıl Yaşarız? Etkinliği Çalışma Yaprakları-21.12.2021).

Öğrenci dönütleri incelendiğinde Erzurum’dan göç edilme nedenlerine yönelik çoğunlukla doğal faktör olarak, iklimin elverişsiz olması, odağında dönütler vermişlerdir. Beşerî faktör olarak ise küçük bir şehir olması, nüfusun az olması ve sanayi faaliyetlerindeki sahanın az olması, gibi dönütler verdikleri görülmektedir. Öğrencilerin dönütlerinde verimlilik, ot, havanın soğuk olmasıyla ilgili dönütler vermeleri yaşadıkları mekândaki geçim faaliyetleriyle ilgili olabilir. Göçe edilen mekâna dair çekici doğal faktörlerden daha elverişli iklim koşullarına değinmeleri, beşerî faktör olarak nüfusun fazla olduğu yer olan ve daha çok varlığın olduğu mekâna değinmeleri, tarımsal faaliyetlerle geçimini sağlayan insanlar için verimliliği artırma amaçlı göç edildiğine dair bir bakış açılarının olduğu ifade edilebilir. Diğer yandan göç edilen mekânda sanayi

faaliyetlerine dair fabrikaların çok olması ve nüfusun fazla olmasına değinmeleri de temelinde ekonomik koşullarla ilişki kurdukları biçiminde yorumlanabilir.

4.2.3.3. Geçmişte Yaşanan Bir Olayın Sonuçlarına Yönelik Çıkarımda Bulunma

“Neredeyiz? Neyleriz? Nasıl Yaşarız?” etkinliğinde araştırmanın gerçekleştirildiği Erzurum yöresinde 1983 yılında gerçekleşen bir deprem sonrası yörenin halk ozanlarından Âşık Yaşar Reyhani’nin “Deprem Ağıdı” eserinden yararlanılmıştır. Bu türküde deprem sonrası göç edildiğine dair bilgi ipuçları bulunmaktadır. Âşık Yaşar Reyhani, dizelerinde deprem sonrasında köylerden göç edildiğine dair bilgiler sunmaktadır. Bu türküyle ilgili soruda öğrencilerin türkü sözlerinden yola çıkarak deprem sonrasında köylerdeki yaşamın nasıl devam ettiğine dair bir çıkarımda bulunmaları amaçlanmıştır. İlgili türkünün “*Şura köydür, bahçeleri vardır. Sahibi göç etmiş fidan kurumuş, Ayrılık pek yaman, ölüm zor imiş, Hele gelin görün bizim köyleri.*” kısmı öğrencilere video materyali olarak sunulmuş ve çalışma yaprağındaki soruya cevap vermeleri istenmiştir.

Öğrenci dönütlerine bazı örnekler doğrudan alıntılarla aşağıda yer almaktadır.

- Ö1: “Hasarlarla ve yaralarla bazı insanlar hayvancılık yapıyor, hayvanlarına zarar geliyor depremde yani ondan sonra geçimini sağlamıyor ve devletten yardım geliyor.”
- Ö2: “Kötü yıkık evler, fırınlar yıkık oldu mu ekmek olmaz aç kalmış olabilirler.”
- Ö3: “Evler yıkılmış, eşyalar kırılmış bu köyde yaşam böyle devam etmiş olabilir insanlar zor zaman geçirmiş olabilir.”
- Ö4: “Bence kötü çünkü komşu yok bişe yok ondan kötü.”
- Ö5: “Göç etmişler fidanlar kurumuş evler yıkılmış olabilir kalacak ev yer kalmamış olabilir.”
- Ö8: “Köydeki konutlar enkaz altında kalmış yıkılmış olduğu için şimdi insanlarda göçe gittiği için belki de köyü hani görevliler düzeltir ya da köy öylece kalır.”
- Ö9: “Depremden dolayı evler yıkılmış olabilir. İnsanlar da korkup göç ederler. Köyden ayrılınca üzülenler olabilir ve tarım ile ticaret ile geçimini sağlayan insanlar için zor olur. Evleri depremde etkilenince üzülmüş olabilirler geçimi daha çok zorlaşabilir.”
- Ö10: “Sahibi göç ettiğinden fidanlar kurumuş, yaşam zor gidiyormuş ölüm zormuş herkes göç etmiş bunun sebebinde birçok kötü sonuçlar ortaya çıkmış bunun sebebinde hayat zor gidiyormuş.”
- Ö11: “Yaşam belki yeni ev yapmış veya köyü yenilemiş ve tekrar yaşamışlardır ya da her şey kurumuş hayvan bile yok bir köy olabilir. Hem de evler taş olmuş toz gibi olmuş ve o köyde yaşam bitmiş, insanlar gitmiş ve köy yıkılmış ve çayır çimenlik olmuş olabilir.”
- Ö13: “İnsanların bazılarının evleri yıkılmış olabilir bazılarının can ve mal kaybı olmuş olabilir. Kısacası yaşam zor olur.”
- Ö14: “Kötü yaşam herkes neredeyse göç etmiş durumları kötüleşmiş.”

Ö15: “Göç ettikten sonra bazılarını iyi bazılarını kötü olabilir.” (Neredeyiz? Neyleriz? Nasıl Yaşarız? Etkinliği Çalışma Yaprakları-21.12.2021).

Öğrenci dönütleri incelendiğinde bir doğal afet sonrasında insanların yaşayabilecekleri problemleri, hem insan yaşamını hem de diğer canlıları olumsuz etkilediğine değindikleri görülmektedir. Öğrencilerin çoğunluğunun insanların yaşayabilecekleri zorlukları sıralamaları, çıkarımda bulunabildiklerini göstermektedir.

Birçok öğrencinin depremden sonra geçim sıkıntısı ve yaşamın güç bir hale dönüşmesine yönelik çıkarım yaptığı görülmektedir. Ö1 ve Ö9’un kırsal yaşamda hayvancılık ve ticari faaliyetlerin yapılması dolayısıyla insanların zorluk yaşayabileceklerine değinmeleri dikkat çeken dönütler arasındadır. Buna ek olarak fiziksel ihtiyaçları karşılama (Ö2), birlikte yaşamının önemi, komşuluk ilişkileri (Ö4), devlet yetkililerin müdahalesi (Ö1, Ö8) gibi dönütler de öğrencilerin farklı bakış açılarına sahip olduklarını ve çeşitli çıkarımlarda bulunduklarını göstermektedir. Ö9’un “Köyden ayrılınca üzölmüş olabilirler” biçimindeki ifadesi insanların yaşadığı topraklardan ayrı kalmasına ve sıra hasretine dair izler barındırmaktadır. Can ve mal kaybına dair ifadeler hem insanların yakınlarını kaybetmeleri ve üzölmeleri, hem de depremden sağ olarak kurtulanların mal kaybı yaşamaları sonrasında çekecekleri zorluklara işaret etmektedir. Ö11’in “Belki... veya...” biçimindeki dönütünde köyden göç edilmesinin yanında göç etmeyenlerin de tekrar ev yaparak yaşamalarını düşünmesi, bu öğrencinin çift yönlü düşünebildiğini göstermektedir. Yine Ö15’in göç eden insanların zorluk yaşayabileceği gibi bazıları için belki daha iyi bir yaşam olacağını düşünmesi, bu öğrencinin de çift yönlü düşündüğü şeklinde ifade edilebilir.

Öğrenci çıkarımlarında dikkat çeken başka bir husus ise doğal afetlerden yalnızca insanların değil diğer canlıların da etkilenmelerine yönelik dönütleridir. Ö1’in hayvanların da zarar görmesine değinmesi, Ö11’in hayvanların yok oluşuna değinmesi, Ö5 ve Ö10’un fidanların susuz kaldığını ifade etmeleri, türküdeki ipuçlarından yola çıkarak doğal afet sonrasında yalnızca insanın afetten olumsuz etkilenmesine değil buna ek olarak diğer canlıların da olumsuz etkilendiklerine dair çıkarım yapabildikleri görülmektedir.

Bu bulgular, öğrencilerin geçmiş dönemde yaşanmış bir afet sonrasında göçün ve bu göç sonrasındaki yaşamın bir dörtlük halinde sunulan türküden yola çıkılarak çok çeşitli çıkarımlar yapabildiklerini göstermektedir.

4.2.3.4. Yaşadığı Yerin ve Çevresinin Doğal Bitki Örtüsüne Dair Örnekler Sunma

“Neredeyiz? Neyleriz? Nasıl Yaşarız?” etkinliğinde öğrencilerin yaşadıkları mekânın bitki örtüsüne dair örnekler sunabilmelerine ve türkülerde bitki örtüsüne dair bilgileri de yer aldığına yönelik farkındalık oluşturabilmek amacıyla sert karasal iklimin hâkim olduğu Erzurum yöresinde karasal iklimin karakteristik bitkisi olarak gevenin geçtiği “Bu Derenin Geveni (Hay Lilim Hoy Lilim)”, türküsü ve yaz yağışlarıyla birlikte oluşan çayırın geçtiği “Çayır İnce Biçemedim” türküsü video materyal olarak öğrencilere sunulmuştur. Öğrencilerin bu türkülerden yola çıkarak çevresindeki bitki örtüsüne dair örnek sunmaları ve yaşadıkları çevreye yönelik farkındalıkların olup olmadığı test edilmeye çalışılmıştır.

Öğrencilerden gelen dönütlerden bazı örnekler aşağıda yer almaktadır.

- Ö1: “Ormanlar, ısırgan, kayısı var.”
- Ö2: “Orman.”
- Ö3: “Yazları sıcak kışları kar yağışlı oluyor, bitkisi örtüsü bozkırdır.”
- Ö4: “Evet var köyde gelin bohçası gördüm, ot, gül vardı.”
- Ö6: “Bizim köyde ve yaylada geven ve yemlik muşmula vardır.”
- Ö8: “Yanlış bilmiyorsam geven diye bir çiçek var ve burda mısır, ayçiçeği.”
- Ö10: “Köylerden ot, geven, diken var bunlar bitki örtüsüne örnek.”
- Ö11: “Erzurum’un bitki örtüsü bozkırdır. Karasal iklimde orman çok değil dağlar çok fazladır ve dağların yükseltisi fazladır.”
- Ö12: “Bizim köyde Karadağ’da çıkınca her yer yeşil oluyor ama önceden orası ormanmış ama ağaçları kesmişler.”
- Ö13: “Geven, meşe ağaçları, ot.”
- Ö14: “Gevendir. Ot.”
- Ö15: “Gül, papatya, ağaç.” (Neredeyiz? Neyleriz? Nasıl Yaşarız? Etkinliği Çalışma Yaprakları-21.12.2021).

Öğrenci dönütleri incelendiğinde bazı öğrencilerin doğrudan kendi yaşantılarındaki deneyimleriyle öğrendikleri türleri örnek olarak sundukları görülmektedir. Öğrenciler, iklim özellikleri açısından fazla seçici olmayan ısırgan otu, karasal iklimin karakteristik bitki örtüsü geven, öğrencilerin dikenli bir bitki türüne yönelik bir deneyimlerinin olması ihtimali sonucunda ifade ettikleri diken, orman, meşe, gül, papatya, çayırılar arasında yetişen yemlik otu gibi türlere değinmişlerdir. Ö4’ün köyde gelin bohçasını gördüğünü ifade etmesi, diğer dönütlerde de “Bizim köyde” ve “Köylerde” biçiminde ifadelerin yer alması, öğrencilerin kırsal yaşamla ilgili deneyimlerinin olduğu biçiminde yorumlanabilir. Ö12’nin eskiden orman olan bir arazinin ağaçlarını kesilmesine vurgu

yapması, bu öğrencinin doğaya duyarlı olduğuna, belleğinde yer edindiğine ve bitki örtüsüyle ilgili bir soruda hatırladığına dair yorum yapılabilir.

4.2.3.5. “Neredeyiz? Neyleriz? Nasıl Yaşarız?” Etkinliği Günlük Formundan Elde Edilen Bulgu ve Yorumlar

Şekil 69. “Neredeyiz? Neyleriz? Nasıl Yaşarız?” etkinliği günlük formu kelime bulutu

Öğrenci günlükleri incelendiğinde “Neredeyiz? Neyleriz? Nasıl Yaşarız?” etkinliğinde en çok ifade edilen kelimelerin göç (f=19), türk (f=13), dinlemek (f=8), işlemek (f=7), eğlenceli (f=7), etmek (f=7), soru (f=7), doğal (f=5), deprem (f=5), çözmek (f=5), güzel (f=5), sosyal (f=5), afet (f=4), gitmek (f=4), üzmek (f=4), söylemek (f=4), köy (f=4), Erzurum (f=3), bitki (f=4), beşerî (f=3) ve öğrenme (f=3) olduğu tespit edilmiştir.

“Neredeyiz? Neyleriz? Nasıl Yaşarız?” etkinliğindeki günlüklerin niteliğini ortaya çıkarabilmek amacıyla bazı öğrenci günlüklerinden doğrudan alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

Ö4: “Bugün derste çok eğlendik ama biraz üzücüydü Adem hocanın gideceğini duyduk, herkes çok üzüldü derste etkinlik yaptık. Etkinlikte göç edenleri gördük.”

Ö8: “Yine güzel bir gündü türk dinleyip soru çözdük hocamızı da özlemiştik. Hocamızın her gün ağzından güzel heyecanlı yapacağımız şeyleri söylüyor. Bugün deprem gibi doğal afetler çevre sorunları işledik. Öğrendiklerim; Deprem olayı için

dünyanın çekirdeği bazen çok enerji alıyormuş ve bunu dışa aktardığında yer kabuğunun kırılması sonucunda deprem ortaya çıkıyor.”

Ö9: “Bugün okulda göç ile ilgili türkü dinledik. Göç göç oldu türküsü dinledik. Geven türküsü dinledik ve deprem yüzünden göç eden insanlar vardı. Göç göç oldu türküsünde savaş döneminde göç eden bireylerden bahsediliyordu. Çok zevkli ve eğlenceliydi geven türküsündeki gevenlere ben bizim köyde karşılaşıyordum, bizim sınıfta var (Ö13'ten bahsederek) bizim köylü o da sürekli karşılaşıyorum dedi. Bence göç etmek için illah deprem, sel vb. şeylerin olması gerekmez bence çalışma, iklim, faaliyet gibi şeyler yüzünden de göç edenler olabilir ama şarkıda böyle bir şey yoktur.”

Ö10: “Bugün derste neden Erzurum'dan göç ediliyor bunu etkileyen faktörler neler? Köylerdeki bitki örtüsüne veriniz, köylerde göç edildiğinde neden yaşam zorlaşıyor gibi şeyler işledik. Türküler dinleyip türkülerle göre soruları cevapladık Erzurum'da neden gurbet için başka bir yere göç ediyoruz sebepleri ney beşeri ve doğal unsurları işledik.”

Ö11: “Bugün dersimizde göç ile ilgili konular gördük. İnsanlar niye göç ederler. Günümüzde hala savaştan dolayı göç ediyorlar gibi birçok soru çözdük bugün Adem hocamız geldi gideceğini söylediği için çok üzüldük. Geçen hafta hasta diye gelmemişti. Çok geçmiş olsun dedim ve bize saz çalacağını duydum ve Erzurum yöresinde hala göç var mı gibi sorular çözdük ben bir sürü şey yazdım ve Adem hocayla biraz konuştuk ve ... hoca geldi devam ettik ve ders bitti ve günlüğümü alıp mutlu mutlu evime gittim.”

Ö13: “Bugün derste çok eğlendik, biraz üzüldüm Adem hoca gidecekmiş ben gitmesin isterim ama gidiyor derste göç ile ilgili bilgiler öğrendik çok iyiydi görüşürüz.” (“Neredeyiz? Neyleriz? Nasıl Yaşarız?” Etkinliği Günlük Formları-21.12.2022).

Öğrencilerin günlük formları incelendiğinde gerçekleştirilen etkinliğe dair duygu ve düşüncelerini paylaştıkları ve etkinliğin konusuyla ilgili bilgilere yer verdikleri görülmektedir. Buna ek olarak öğrendiklerini de günlüklerine ekledikleri görülmektedir. Araştırmanın uygulama aşamasının sonuna yaklaşıldığı için sürece alışan öğrencilerin üzüldüklerini ifade etmeleri, türkülerle birlikte işlenen sosyal bilgiler dersine yönelik ilgilerinin yüksek düzeyde olduğu biçiminde ifade edilebilir. Etkinlikte yer alan türkülerdeki yerel unsurların öğrencilerin kendi deneyimleriyle örtüşmesi dolayısıyla öğrencilerin günlüklerde deneyimlerine dair ifadelerle de yer verdikleri görülmektedir. Öğrencilerin derse yönelik duyuşsal bakış açılarının ise “eğlenceli”, “zevkli”, “heyecanlı” “çok iyi” gibi ifadelerle günlüklere yansıdığı görülmektedir.

4.2.3.6. “Neredeyiz? Neyleriz? Nasıl Yaşarız?” Etkinliği Gözlem Formlarından Elde Edilen Bulgu ve Yorumlar

Tablo 24

“Neredeyiz? Neyleriz? Nasıl Yaşarız?” Etkinliği Gözlem Notları

Etkinlik	Uygulayıcı	Araştırmacı
Neredeyiz? Neyleriz? Nasıl Yaşarız?”	Çevre ile İlişkilendirme Günlük Kullanılan Araç Gereç Yaşantıdan Yansıma Fark Etme	Dikkat Çekme Çevre ile İlişkilendirme Ritim Tutma Eğlenme Coğrafi Yansıma Kalıcılık

“Neredeyiz? Neyleriz? Nasıl Yaşarız?” etkinliğinde uygulayıcı ve araştırmacının gerçekleştirdiği gözlemlere dair kategoriler Tablo 24’te yer almaktadır. Gözlem formlarından doğrudan alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

Bu derste nüfusun hareketliliği üzerine içeriğinde hem doğal hem de beşeri nedenlerle gerçekleştirilen göç türküleri eşliğinde ders işlendi. Buna ek olarak bitki örtüsüyle bağlantılı Erzurum yöresi türkülerinden yararlandık. Çocuklar görsellerde yer alan bitki örtüsüne dair bilgileri önceden gördüklerini ifade ettiler. (Geven).

Bir türküde geçen çayır biçme eylemini görsellerle birlikte izledikten sonra öğrencilerden çayır biçmede daha çok eskiden kullanılan halen daha kullanılan “tırpan” aletini fark etmeleri çevrelerindeki tarımsal faaliyetleri görme ihtimalini güçlendiriyor. (Uygulayıcı- Neredeyiz? Neyleriz? Nasıl Yaşarız? Etkinliği Gözlem Formu-03.01.2022).

Öğretmen bir anısını anlatıyor. Sınıf dikkatle onu dinliyor. Bulunulan bölgenin düşman işgalinden kurtuluşunun yıldönümünde törenler düzenlendiğini ve bu törenlerde canlandırmalar yapıldığını o esnada bir türkünün çalındığını anlattı. (Göç Göç Oldi).

Derste girişte öğrencilerin dikkati çekilmiş oldu. Ö2 konuyla bağlantılı olmayan sorular soruyor öğretmen ise konuyu ders konusuna getiriyor. Derste yararlanılan türkülerden birinde “Bu derenin geveni” geçiyor, Ö14 “Öğretmenim ben bunu biliyorum” diyor. Hareketli bir türkü olduğu için yine ritim tutanlar var. Ö11 Hem ritim tutuyor hem eliyle sıraya vuruyor ve neşeli tavırlar sergiliyor. Ö13 geveni daha önce gördüğünü belirtiyor. Başka bir türküde (Çayır İnce Biçemedim) türküsünde ise yine Ö13 görsele bakarak “Tırpan var” diyor. Öğretmen konuyla ilgili soru soruyor “Siz çok zengin olsanız fabrikanızı İstanbul’a mı yoksa Erzurum’a mı kurarsınız?” (Destekleme amaçlı/harekete geçirici bir soru oldu)

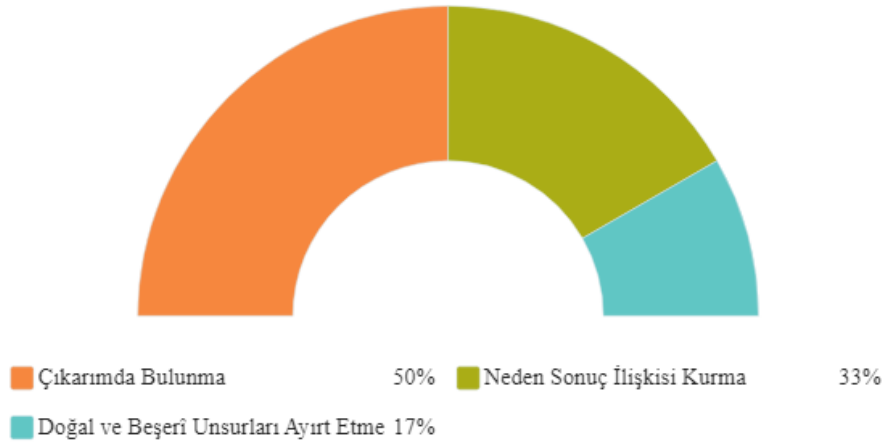
Öğretmen doğal afetle ilgili örnek istiyor ilk gelen örnek Ö1’den Çığ cevabı oluyor. Çevre sorunlarına örnekler çöp toprak, deniz, cam şişe, pet şişe. Kaplıca sorusu ilk etkinliklerimizde vardı kalıcılığı test etmiş olduk. Kaplıcanın yöredeki ismi biraz gecikmeli olsa da Ö1’den geldi (Çermik). Sonrasında diğer öğrenciler de parmak kaldırarak kaplıcaya yer alan birçok şeyi söylemeye çalıştı (Sağlıklı olduğunu, sıcak olduğunu vs.). (Neredeyiz? Neyleriz? Nasıl Yaşarız? Etkinliği Araştırmacı Gözlem Formu-03.01.2022-09:20-10:30)

Gözlem notları incelendiğinde öğrencilerin etkinlik esnasında eğlendikleri, çevrelerinde informal yollarla öğrenmiş olduğu bilgileri sınıf ortamında dile getirdikleri görülmektedir. Hareketli türkülerde öğrencilerin ritim tutmaları, uygulama süreciyle bütünleştikleri ve ders esnasında eğlenceli bir zaman dilimi geçirdikleri biçiminde

yorumlanabilir. Ders esnasında doğal afetlere ilk gelen cevabın çığ olması, öğrencilerin yaşanan bölgenin coğrafi şartlarından izler barındırmaktadır. Etkinlikte deprem, fay hattı, sıcak su konularına değinilirken ikinci haftadaki “Çevremizi Tanıyoruz” etkinliğinde türküde geçen “çermik” ifadesinin öğrenciler tarafından hatırlanıp hatırlanmadığı incelendiğinde öğrencilerin bu kavramı hatırlamakta ilk etapta güçlük çektikleri tespit edilmiştir. Bir öğrencinin cevabı vermesiyle birlikte kaplıcaya dair bilgiler, diğer öğrenciler tarafından verilmeye başlanmıştır.

4.2.4. “Çevre Sorunlarımız, Doğal Afetler ve Afetlerin Sonrası” Etkinliğine İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın ikinci alt problemine yönelik hazırlanan son etkinlik “Çevre Sorunlarımız, Doğal Afetler ve Afetlerin Sonrası” etkinliğidir. Bu etkinlik, eylem planındaki değişiklik doğrultusunda iki etkinliğin birleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Etkinlik, “Yaşadığı çevredeki afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenlerini sorgular.” ve “Doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklerle açıklar.” (MEB, 2018) kazanımları doğrultusunda hazırlanmış olup çalışma yapraklarındaki soru dağılımı Şekil 70’de yer almaktadır.

Şekil 70. “Çevre Sorunlarımız, Doğal Afetler ve Afetlerin Sonrası” etkinliği çalışma yaprağı soru dağılımı

“Çevre Sorunlarımız, Doğal Afetler ve Afetlerin Sonrası” etkinliğindeki soru dağılımı Şekil 70’de yer almaktadır. Bu etkinlikte öğrencilerin türkülerdeki ip uçlardan yola çıkarak 3 soruda çıkarımda bulunmaları, 2 soruda neden sonuç ilişkisi kurmaları ve 1 soruda ise doğal ve beşerî unsurları ayırt edebilmeleri amaçlanmıştır. Etkinlikte yararlanılan türküler, Âşık Yaşar Reyhani’nin 1983 depremi üzerine yazdığı ve icra ettiği “Deprem Ağıldı”, Erzurum-Bayburt yöresi türküsü “Bir Sandığım Vardır” türküsü ve araştırmacı tarafından bir dörtlük biçiminde oluşturulan “Yağma Yağmur” adlı eserden yararlanılmıştır. Araştırmacının türkü oluşturmasının sebebi, konuyu zenginleştirme ve afetlerin çeşitlendirilmesi amacı içermektedir. Bu etkinlikte kültürel farkındalık, yardımseverlik gibi değerler hissettirilmeye çalışılmış ve öğrencilerin mekânı algılama ve değişim ve sürekliliği algılama becerisi üzerine analitik bir biçimde düşünceleri amaçlanmıştır. “Çevre Sorunlarımız, Doğal Afetler ve Afetlerin Sonrası” etkinliğinde uygulama sürecinde gerçekleştirilen önceki etkinliklerle bağlantılı sorular da yer almaktadır. Bu sorular hem önceki öğrenmelerin pekiştirilmesi hem de konuyla bağlantılı olması nedeniyle eklenmiştir.

“Çevre Sorunlarımız, Doğal Afetler ve Afetlerin Sonrası” etkinliği çalışma yapraklarından elde edilen puanlar Tablo 25’te yer almaktadır.

Tablo 25

“Çevre Sorunlarımız, Doğal Afetler ve Afetlerin Sonrası” Etkinliği Çalışma Yapraklarından Elde Edilen Puanlar

N	Puan Aralığı	Öğrenci	Öğrenci Puanı
	6-10	-	-
15	11-14	Ö7	14
	15-18	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15	18, 18, 18, 17, 18, 17, 18, 18, 18, 18, 17, 17, 16, 15
Minimum Puan: 6		Maksimum Puan: 18	Sınıf Ortalaması: $\bar{X}=17,13$

“Çevre Sorunlarımız, Doğal Afetler ve Afetlerin Sonrası” etkinliği çalışma yapraklarından alınan puanlar Tablo 25’te yer almaktadır. Eylem sürecinin son haftasında gerçekleştirilen bu etkinliğe sınıftaki tüm öğrenciler (N=15) katılmıştır.

Etkinlikten alınabilecek minimum puan 6 iken maksimum puan ise 18'dir. Bu etkinlikte alınan puanların sınıf ortalamasının $\bar{X}=17,13$ olduğu görülmektedir. Tablo 26 incelendiğinde 1 öğrencinin (Ö7) 11-14 puan aralığında olduğu sınıftaki diğer öğrencilerin ise 15-18 puan aralığında olduğu görülmektedir. Sınıftaki 8 öğrencinin ise bu etkinlikten tam puan aldığı görülmektedir. Bu bulgular, çalışma grubundaki öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun çevre sorunları, doğal afetler ve afetlerin insan hayatına etkisi gibi konulara etkili bir şekilde düşünerek dönüt verdikleri biçiminde yorumlanabilir.

Etkinlikte yararlanılan türküler ve öğrencilerin türkülerden yola çıkarak verdiği dönütler çalışma yaprağında yer alan soruların odak noktası kapsamında başlıklar halinde verilerek dönütlerin niteliği sunulmaya çalışılmıştır.

4.2.4.1. Neden Sonuç İlişkisi Kurma

“Çevre Sorunlarımız, Doğal Afetler ve Afetlerin Sonrası” etkinliğinde çalışma yaprağında neden sonuç ilişkisi kurma üzerine iki soru yer almaktadır. Bu sorulardan birincisi, öğrencilerin Âşık Yaşar Reyhani'nin “Deprem Ağıdı” adlı eserinden bir kesit dinledikten sonra sonrasında cevaplayacakları sorudur. Âşık Yaşar Reyhani'nin “Deprem Ağıdı” adlı eserinden sunulan “*Ah şu kara taşlı çamur duvarlar. Altında yatıyor kahraman erler. Burası Akören “Keçesor” derler. Hele gelin görün bizim köyleri*” kıtası sonrasında öğrencilere öncelikle türkü sözlerinde geçen yapı malzemeleri sorulmuş, ardından depremde can ve mal kaybı yaşanmaması için hangi tür malzemelerin kullanılması gerektiğini ve bunun gerekçesini ifade etmeleri istenmiştir. Sınıftaki öğrencilerin tümü türküdeki “kara taş” ve “çamurlu” ifadesine değinerek gerekçeli soruya cevap vermişlerdir.

Öğrenci dönütlerinden doğrudan alıntılar aşağıda yer almaktadır.

Ö1: “Ahşap beton, çamur, çakıl kullanmalıyız. Çünkü beton, çakıl ve çamur birleşince çok sert ve sağlam bir temel oluşur. Ahşap da daha sıkı tutmasını sağlar.”

Ö2: “Yangın merdiveni, sağlam pirket çimento. Çünkü afet olabilir.”

Ö3: “Evler sağlam olmalı, tuğla sağlam olmalı çatısını sağlam yapmalıyız duvarları sabitlemeliyiz. Çünkü düşebilir üstümüze evler yıkılabilir, sallanabilir.”

Ö4: “Tuğladan, pirketten çimentodan yapılmalıdır. Çünkü o evler daha sağlam olmasından.”

Ö5: “Tek katlı veya iki katlı yapmalıyız. Çünkü çok katlı olursa yıkılma tehlikesi o kadar artar.”

Ö6: “Beton, demir kullanmalıyız. Çünkü daha sağlam olur.”

Ö7: “Mesela odun ev yerine taş ev yapılabilir. Odun ev odundan yapılır odun da sağlam değil.”

Ö8: “Esnek malzemeler de olmalı sağlam gibi birçok malzeme kullanırız. Çünkü sağlam ve sık olmalı ki depremden dolayı ve diğer afetlerden korunmak için.”

Ö9: “Tuğla kullanılmalı ve ilk ev yapılırken demir ile sabitlenebilir ve çok yüksekliklere ev yapmalıyız. Çünkü çamur yağmur yağınca çamurun suları akar. Eğer evin ilk yapılışında demir sağlam yapabilir evi, ahşap da hemen devrilebilir.”

Ö10: “Tuğla, çimento. Çünkü tuğlalar arasına çimento sürdük mü evler daha sağlam olabilir. Çünkü yaptığımız malzemeler daha sağlam o yüzden bu malzemelerle yapmak daha sağlam olur.”

Ö11: “Demir fayans ve daha sağlam demirler kullanılmalıdır. Çünkü bu malzemeler depreme daha dayanıklı ve daha sağlam bu sayede evler yıkılmaz ve can ve mal kaybına neden olmaz.”

Ö13: “Evlerde çok fazla beton demir kullanılmalı odundan kerpiç evler. Çünkü demir çok sağlam beton da öyle ama odun çok çabuk yıkılır kerpiç evler su alır.”

Ö14: “Yumuşak zemine evler yapılmamalı, beton demir kullanılmalı. Çünkü depremi en aza indirmeye çalışmalıyız.” (Çevre Sorunlarımız, Doğal Afetler ve Afetlerin Sonrası Etkinliği Çalışma Yaprakları-10.01.2022).

Öğrenci dönütleri incelendiğinde öğrencilerin farklı perspektiflerden yaklaşarak dönüt verdikleri görülmektedir. Öğrencilerin yapı malzemeleri olarak tuğla, briket, demir, çimento, fayans gibi malzemelerin evi daha sağlam duruma getireceğini belirtmeleri, evin sert bir zemine yapılması gerekliliğine değinmeleri neden sonuç ilişkisine yönelik etkili bir şekilde düşünebildikleri biçiminde yorumlanabilir. Türköde geçen afetin deprem olmasına rağmen bazı öğrencilerin yangın ve sel gibi afetlere vurgu yapması ise çok yönlü düşünebildikleri biçiminde yorumlanabilir.

“Çevre Sorunlarımız, Doğal Afetler ve Afetlerin Sonrası” etkinliğinde neden sonuç ilişkisi kurmaya yönelik sorulan ikinci soruda ise Dursun Özdil tarafından hazırlanan “Uzakların Türküsü” adlı eser video materyali şeklinde dinletilmiştir. Bu türkünün “Şehir yanar deniz susar. Fabrikalar zehir kusar. Bize benzemez buralar. Kendime diyor olmuştum.” kısmı dinletilmiştir ve öğrencilere fabrikaların zehir kuma nedenleri üzerine düşünmeleri ve kendi çevrelerindeki hava, su ve toprak kirliliğinin olup olmadığını ve nedenlerini ifade edebileceği ve bu türlere yönelik örnekler sunabileceği bir tablo sunulmuştur. Öğrenci dönütlerinden bazı örnekler aşağıda yer almaktadır.

Ö1: “-Dumanlarıyla pis atıklarıyla doğayı kirleterek.

Hava kirliliği: Dumanlardan ve pis kokuları var.

Su kirliliği: Mesela örnek verirsek bizim Oltu çayının suyunun Alabalığın (Yöredeki bir köy) pis suları bizim temiz suyumuzla döküldüğü için Oltu çayı sürekli köpürüyor ve çok pis kokuyor.

Toprak kirliliği: Doğaya çöp atılması, atık atılması yaşandığı için pis kokuyor.”

Ö2: “Duman ile etrafa zarar veriyor suları kirletiyor. O yüzden zehir saçar.

Hava kirliliği: Oltu'da girişte fabrikaya benzer bir yer var oradaki pis dumanlar havaya kirletiyor.

Su kirliliği: Narman'da ahır olduğu için sular bir yere birleşip sular pisleniyor.”

Ö3: “Çünkü ağaçlar olmadığı için sebebiyle hava kirliliği oksijen, solunum yolları hastalıklara yol açar.”

Hava kirliliği: Yangınlar, çünkü yangınlar ağaçları yok eder. Bunun sonucunda hava kirliliği oluşur.

Su kirliliği: Deniz kenarına çöp attığımız için.

Toprak kirliliği: Yerlere çöp attığımız için.”

Ö5: “Çünkü fabrikalardan duman çıkar ve hava kirliliği, su kirliliği, toprak kirliliği oluşur.

Hava kirliliği: Fabrikalardan duman çıkar ve sonra hava kirliliği oluşur.

Su kirliliği: Su kirliliği var çünkü depolardan nehirlere veya Oltu çayına bile yansıyor.

Toprak kirliliği: Mesela pikniğe gidince şişe falan atıyorlar.”

Ö6: “Bacalarından çıkan duman havayı kirletir borularından çıkan su suyu kirletir.

Hava kirliliği: Arabaların egzozundan çıkan duman ve fabrikaların dumanları havayı pisletir.

Su kirliliği: Denize çöp atılması ve fabrikalardan çıkan suyla kirlenir.

Toprak kirliliği: Yerlere çöp atılması.”

Ö7: “Fabrikalardan kötü kokulu dumanlar çıkar köprülerin altından pis su geliyor.

Hava kirliliği: Fabrikalarda pis duman çıkıyor bu duman havaya gidiyor.

Su kirliliği: Oltu'nun çayı var pis olunca su kirliliği oluyor.

Toprak kirliliği: Sel gelince toprak pisleniyor.

Ö8: “Fabrikada birçok kimyasal madde kullanılır ve bu atıkları boşaltırlar.

Hava kirliliği: Arabaların arkasından çıkardıkları duman ve kokulu gazların oluşmasıyla.

Su kirliliği: Bazı atıklardan dolayı su kirleniyor örnek vermek gerekirse Oltu çayı.

Toprak kirliliği: Topraklara insanlar çöpünü atıyorlar ve çevre kirliliğine yol açıyor.”

Ö9: “Çünkü fabrikalardan çıkan duman çok kirli olduğu için.

Hava kirliliği: Akşamları dışarı çıktığımda soba kullanan evlerden duman çıkıyordu ve bu da hava kirliliğini etkiliyordu.

Su kirliliği: Su kirliliği var. Şu şekilde Oltu çayı, mesela bana göre çok kirli.

Toprak kirliliği: Toprak kirliliği de var çünkü çevreyi çoğu insan kirletiyor. Mesela çöpleri yerlere atıyorlar.”

Ö10: “Çünkü fabrikaların dumanları havaya zehir saçıyor. Bunun sebebi de hava kirliliği ve zehirlenme oluşuyor bunun sebebi de çok kötü oluyor.

Hava kirliliği: Fabrikaların dumanları yüzünden fabrikalardaki dumanlar havaya gidiyor.

Bunun sebebinde hava kirliliği oluşuyor bunun sebebinde insanlar zehirleniyor.

Su kirliliği: Su kirliliği atıklar yüzünden oluyor mesela insanlar denize veya nehre çöp atıyor, bunun sebebinde su kirliliği oluşuyor bu yüzden su kirliliği oluşuyor.

Toprak kirliliği: Toprak kirliliği çöp yüzünden oluyor, toprak kirliliği en çok toprak olan yerlerde oluyor yerlere çöp atıklarında da toprak kirliliği oluşuyor işte toprak kirliliğinin sebebi bu.”

Ö11: “Çünkü fabrikaların zehirli dumanı doğaya savrularak doğayı kirletir yani duman zehirli olduğu için ve zehirli duman denizi kirletir ve yangınlar oluşur.

Hava kirliliği: Fabrikalardaki zehirli dumanlar hava kirliliğine neden olabilir ve havadaki kirlilik insanları zehirleyebilir ve insanlar hasta olabilir.

Su kirliliği: Bizim şehrimizde Oltu çayında bir sürü plastik şişe, kısacası bir sürü zararlı atık var ve su kirliliği var ve sular kirli olur.

Toprak kirliliği: Var. Çünkü Oltu'nun ağaçlık alanlarına hep çöpler dökülüyor. Zararlı atık atılıyor ve ormanlar kesiliyor ve bu sayede toprak kirliliği olur ve topraklarımız maalesef kirli olur ve ormanlarımız kirli olur.”

Ö13: “Çünkü bacalarından siyah duman çıkıp havayı kirletiyor bir de denize doğru dökülen pis suları.

Hava kirliliği: Evet hava kirliliği var mesela evlerin bacalarından çıkan siyah duman hava kirliliği olur.

Su kirliliği: Evet var. İnsanlar suyun içine çöp atıyorlar o da su kirliliğine sebep olur.

Toprak kirliliği: Evet var, bizim burada yerlere çok çöp atıyorlar.”

Ö14: “Atıklar, çöpler siyah dumanlar saçıyor atıkların yüzünden dereler kirlenir.

Hava kirliliği: Fabrikaların atıkları yüzünden hava kirliliği oluyor.

Su kirliliği: Çöpleri attıkları için kirleniyor.
Toprak kirliliği: Yerlere çöp atıyorlar. (Çevre Sorunlarımız, Doğal Afetler ve Afetlerin
Sonrası Etkinliği Çalışma Yaprakları-10.01.2022).

Öğrenci dönütleri incelendiğinde öğrencilerin türkü sözlerinden yola çıkarak çevre sorunlarına yönelik neden sonuç ilişkisi kurabildikleri görülmektedir. Öğrenciler, fabrikaların doğayı kirletme hususundaki etkileri üzerine fabrika bacasından çıkan dumanın zehirli olduğu ve havayı kirlettiği, kimyasal madde kullanımı, fabrika kanallarından çıkan atıkların dereleri ve denizleri kirletmesiyle su kirliliği oluşturduğu ve bunun sonucunda pis kokunun oluştuğunu hatta denize giden atıkların deniz içinde yangına sebep olacağı yönünde farklı perspektiflerden yaklaşarak dönüt vermişlerdir. Bu bulgular öğrencilerin türkü sözlerinden yola çıkarak çevre sorunları hakkında düşünme becerilerini aktif ettikleri ve bu konuya yönelik farkındalık oluşturdukları biçiminde yorumlanabilir.

Öğrenci dönütlerinde kendi çevrelerinde yaşanan hava kirliliğine örnek olarak hava kirliliğinde fabrikaların pis dumanları, arabaların egzozlarından çıkan duman ve pis kokulu gaz, ağaçların olmaması sonucunda oksijensiz kalınması, ısınma amacıyla sobanın yakılması ve orman yangınlarındaki dumanların etkisi üzerine dönüt verdikleri görülmektedir. Bu dönütler, öğrencilerin öznel gerçekliklerindeki deneyimleri çağrıştırmada türkü sözlerinin etkili olduğu ve düşünme becerilerini aktifleştirme hususunda önemli bir rol oynadığı şeklinde ifade edilebilir. Öğrencilerin havadaki kirliliğin insan hayatına etkisi üzerine ise dumanların zehirli olması, pis kokması ve insanları hasta etmesine yönelik sonuca varmaları, çevre sorunlarına yönelik bilinçli bir düşünce yapısının olduğuna dair ibareler bulundurmaktadır.

Öğrencilerin su kirliliği için yaşanan bölgedeki bir akarsuya (Oltu Çayı) çöplerin atılmasıyla suyun kirlendiği, köpürdüğü, pis koktuğu şeklinde dönüt vermeleri, yaşanan mekândaki çevre sorunlarını fark edebildiklerine işaret etmektedir. Buna ek olarak öğrencilerin yörede Oltu Çayı'nın akış yönüne göre şehir merkezinden daha yukarı bir bölgede bulunan Narman ilçesinin Alabalık Köyü'nde yer alan insanların bazı faaliyetlerden dolayı suyu (Karadere) kirlettiği ve o suyun Oltu Çayı ile birleşmesiyle su kirliliğinin oluştuğunu ifade etmişlerdir. Bu dönütler, öğrencilerin yaşantılarından yola çıkarak bulundukları mekânı algılamaya yönelik etkili bir şekilde düşünebildiklerini göstermektedir.

Öğrencilerin toprak kirliliği için verdikleri dönütler incelendiğinde sınıftaki çoğunluğun doğaya çöp ve atıkların bırakılmasına değindiği ve sel gibi afetlerin de toprak kirliliğine yol açtığı yönünde dönütlerin yer aldığı görülmektedir. Ö5 ve Ö15 toprak kirliliğine örnek sunarken pikniğe gittiklerinde etrafın kirletildiği yönünde dönütler vermişlerdir. Öğrencilerin bu dönütleri çevreye karşı duyarlı oldukları ve sorunlara yönelik farkındalık oluşturdıkları yönünde ifade edilebilir.

4.2.4.2. Çıkarımda Bulunma

“Çevre Sorunlarımız, Doğal Afetler ve Afetlerin Sonrası” etkinliği çalışma yaprağında öğrencilerin çıkarımda bulunmasına yönelik 3 soru yer almaktadır. Birinci soru Âşık Yaşar Reyhani’nin deprem üzerine yazmış olduğu eserdeki *“Vatandaşlar kan veriyor durmadan. Sıra sıra grubunu sormadan. Yardım gerek kara günler görmeden. Hele gelin görün bizim köyleri.”* kısmı dinletilerek öğrencilerin yardımlaşmanın önemine ve öğrencilerin bu depremi yaşayan insanlara ne tür yardımlar yapabilecekleri üzerine çıkarım yapmalarını içermektedir.

Öğrenci dönütlerinden bazı örnekler aşağıda yer almaktadır.

Ö1: “-Birbirlerine kan veriyorlar, yardım ediyorlar. Çünkü bazı depremlerde kan kaybı fazla olduğu için kan veriyorlar yardım ediyorlar.”

-Yemek, çadır, su, kuru gıda, eğer çocukları varsa kraker gibi şeyler ama en çok su koyardım.”

Ö2: “-Vatandaşların kan vermesi kan grubunu sormadan herkes kan veriyor. Yaralanan çok olduğu için kan veriyor.

-Kızılay’a götürürdüm, battaniye yastık, yorgan, yemek koyardım yardım kolisine.”

Ö3: “-Yardım ediyorlar, çadır kuruyorlar, hastalanınca doktorlar yardım ediyor.

Eğer yardımlaşma olmasaydı insanların çoğu ölmüştü onun için yardımlaşma insanlar için çok önemlidir.

-Mesela ben de insanlara yemek verirdim ihtiyacı olan şeyleri verirdim.”

Ö5: “-Vatandaşlar kan veriyorlar depremde kan vermelerinin sebebi şu olabilir. Depremde yaralanan kişilere kan götürmek için olabilir. Çünkü yardıma ihtiyacı olanlar olabilir mesela kana, eğer yaralandıysalar sargı bezi, eğer suları yoksa su koyabiliriz elbise yiyecek gibi benzeri şeyler de koyabiliriz.

-İhtiyacı olan her şeyi koyabiliriz sonra az önceki gibi su, yiyecek, bakliyat yardım seti giysi koyabiliriz.”

Ö8: “-Kan vermeleri birilerine yardım etmeleri. Birbirimize yardım etmeliyiz aynı vatan, kardeşiz yardım etmezsek eğer bir şey başaramayız ve o insanlar bizim yüzümüzden ölmüş olur.

-Aynı şekilde kanımı verirdim ve yardım paketim de olur, Yiyecek, içecek gibi şeyler verirdim.”

Ö9: “-Afetin altında kalan insanlar hasar görmüş olabilir ve kan vererek insanları kurtarmaya çalışıyor olabilir. Mesela deprem olan köyde hasar gören insanlara yardım etmek için insanların deprem olan köyde akrabalar var ise onlara yardım kolisi verirler.

-Yardım kolilerine yiyecek, içecek, giyecek gönderirim ve evimde ağırlamak isterim ve durumu kötü olanlara kan veririm.”

Ö10: “-İnsanların kanını neden veriyor. Çünkü deprem esnasında zarar görebiliriz o yüzden kan aldırıyoruz. Çünkü dayanışma kuralım. Herkes birbirine yardım etsin can kaybı olmasın. İnsanları biz kurtarabiliriz o yüzden bu tür doğal afetlerde insanların birbirine yardım etmesi önemli.

-Bir çanta hazırlayıp içine şunları koyardım. Yiyecek, su, fener, battaniye koyardım çünkü bunlar depremde dışarıda korunmamızı sağlar ve insanlara da yardım edebiliriz bu da güzel bir şey demek.”

Ö11: “-İnsanların eşya, kan ve yardım eli uzatmışlar. Kan vererek insanlara kan kaybedenlere yardım ediyorlar. Çünkü eğer bir köyün can ve mal kaybı olduğunda onlara yardım ederek can, mal kaybını azaltmış oluruz.

-Yiyecek ve içecek para gibi yorgan gibi birçok işlerine yarayacak malzeme koyardım. Ben kan veririm ve yardım kolileri veririm ve ev kiralarım ve kirasını da ben öderim. Mal ve para gibi şeyler verip ihtiyaçlarını karşılarım.” (Çevre Sorunlarımız, Doğal Afetler ve Afetlerin Sonrası Etkinliği Çalışma Yaprakları-10.01.2022).

Öğrenci dönütleri incelendiğinde türkü sözleri aracılığıyla deprem esnasında nelerin yaşanabilecekleri hususunda çıkarım yapabildikleri görülmektedir. Öğrencilerin yardımlaşmanın önemi için birlik, beraberliğin ve dayanışmanın önemine değindikleri ve yardım edilmemesi durumunda nelerin olacağına dair çıkarımda bulunabildikleri görülmektedir. Türküdeki kısımda afetzedeler için kan verildiği bilgisi üzerine birçok öğrencinin kan verebileceği ve bunun yanında farklı yardımlarda da bulunabileceklerini ifade etmeleri, türküdeki sözden yola çıkılarak farklı çıkarımlara gittikleri şeklinde yorumlanabilir. Farklı yardımlar için yeme, içme ve barınma gibi fiziksel ihtiyaçların karşılanmasına yönelik çaba sarf edebileceklerini ifade etmeleri, afetzedelere yönelik empati kurabildikleri şeklinde yorumlanabilir. Yine Ö9’un afetzedeleri kendi evinde misafir edebileceğini ifade etmesi ve Ö11’in ev kiralama isteği, kira paralarını da kendisinin ödeyeceğini belirtmesi, hem misafirperverlik, hem de dayanışma ve yardımlaşma gibi toplumsal değerlere yönelik hassasiyetle yaklaştıkları şekilde ifade edilebilir.

“Çevre Sorunlarımız, Doğal Afetler ve Afetlerin Sonrası” etkinliğinde çıkarımda bulunmaya yönelik olan ikinci soru doğal afetlerin zararını en aza indirebilmek için nelerin yapılması gerektiği üzerine öğrencilerin düşünceleri amacını içermektedir.

Bu soruda araştırmacı tarafından oluşturulan dörtlükten yararlanılmıştır. Bu dörtlükte “*Dere kenarına bir ev yaptırdım. Evin bahçesini sele kaptırdım. Yağma yağmur yağma sen yeter. Ben kazancımı da eve yatırdım.*” sözleriyle insanların dere kenarında ev yapmaları sonucunda sel felaketinin insan hayatını nasıl etkilediğine dair düşünceleri ve

bu tür afetlerin zararını en aza indirgeyebilmek için alınabilecek önlemlere yönelik düşünme becerilerini aktifleştirmeleri amaçlanmıştır.

Öğrencilerden gelen dönütlerden bazı örnekler aşağıda yer almaktadır.

Ö1: “Ekinlerini kaybetmişler eşyalarını da zararı azaltmak için demirden evler yaptım.”

Ö2: “Dere kenarına ev yapmazdım dere kenarına ev yapsam evin yanlarına demir koyardım.”

Ö3: “Evin kaybetmiştir. Ben insanın yerinde olsam dere kenarına ev yapmam zararını azaltmak için de dere yataklarını temiz tutarım. Barajlar yapılmalı.”

Ö4: “Tarlası gitmiştir üstüne branda çekip zararımı azaltırım bir daha ki selde.”

Ö5: “Eğer ben önlem almak isteseydim evimi daha su olmayan bi yere yaptım ve ağaçlık alana yaptım çünkü sel, çığ, heyelanı etkilerdi ağaçlar.”

Ö8: “Evin yakınlarını eşyalarını kaybetmiştir. Ya o evi düzeltirdim ya da oradan taşınıp başka yere taşınırdım.”

Ö9: “Evin kaybetmiştir, zarara uğramıştır. Dere kenarına ev yapmazdım. Yapsaydım eğer evi sağlam yapmak isterdim aynı zamanda çatımı sağlam yaptım.”

Ö10: “Adam dere kenarına ev yaptırdığı için evi sel altına kalmış o yüzden evi zarar görmüş bunu azaltabilmek için dere kenarına artık ev yapmazdım.”

Ö11: “Mal kaybına zararlı olmuştur. Evi dere kenarına değil dere kenarına uzak yerlere ev yapar yine de dere kenarına ev yaparsam evi demir çubukların üstüne inşa eder ve selden kurtulurdum.”

Ö13: “Adam dere kenarına ev yapmış ve bir de bahçe yapmış ben olsaydım evin yanına değil tarla alıp bir şeyler ekerdim.”

Ö15: “Sel fırtınası evini altına demir yapmalıydı.” (Çevre Sorunlarımız, Doğal Afetler ve Afetlerin Sonrası Etkinliği Çalışma Yaprakları-10.01.2022).

Öğrencilerin çalışma yaprağında çıkarımda bulunmaya yönelik sorulan ikinci soruya verdikleri dönütler incelendiğinde coğrafi şartların insan yaşamını etkilediğini konum olarak zararı daha az olabilecek yere ev yapılması gerektiği, dere kenarına ev yapılması halinde demir kullanılarak zararın daha az bir seviyeye indirgeneceği yönünde fikir belirttikleri görülmektedir. Bu dönütlerde öğrencilerin 13.12.2022 tarihinde gerçekleştirilen “Doğa İnsana Yön Veriyor” etkinliğindeki kazanımın izleri bulunmaktadır. Coğrafyanın insan hayatına etkisinin incelendiği “Doğa İnsana Yön Veriyor” Antalya’da denizin dibinde demirden evlerin yapılma nedenleri üzerine düşünen öğrenciler belirli bir öğrenme gerçekleştirmişlerdir. “Çevre Sorunlarımız, Doğal Afetler ve Afetlerin Sonrası” etkinliğinde ise benzer unsur olarak suyun bulunması, öğrencilere “Demirden evler”i hatırlatmış ve dönüt olarak birçok öğrenci tarafından ifade edilmiştir. Bu bulgu, öğrencilerin türkü sözlerinden yola çıkarak öğrendikleri konuyu daha sonra hatırlayarak üzerine bilgi inşa ettikleri, farklı bir duruma göre de uyarlayabildikleri şeklinde yorumlanabilir.

Öğrencilerin, bu tür afetlerin önüne geçilmesi için derelerin temiz tutulması, ağaçlandırma yapılması ve barajların yapılması gerektiğini ifade etmeleri ise analitik düşünebildikleri biçiminde yorumlanabilir.

“Çevre Sorunlarımız, Doğal Afetler ve Afetlerin Sonrası” etkinliğinden çıkarımda bulunma becerisine yönelik sorulan son soru ise Âşık Yaşar Reyhani’nin “Deprem Ağdı” adlı eserinin “Neredeyiz? Neyleriz Nasıl Yaşarız?” etkinliğinde yararlanılan “Şura köydür bahçeleri vardır, sahibi göç etmiş fidan kurumuş, ayrılık pek yaman ölüm zor imiş, hele gelin görün bizim köyleri” kısmına ek olarak:

“Koyunlar, kuzular sahipsiz otlar.

Virane yaylalar, matemli yurtlar.

Gündüz köyde gezer tilkiler, kurtlar.

Hele gelin görün bizim köyleri.”

“Askerin elinde kazmayla kürek.

Soruyor nerede maslahat gerek.

Göç etti arılar, boş kaldı petek.

Hele gelin görün bizim köyleri”

dörtlükleri birlikte kullanılarak öğrencilerin yaşanan depremin hem insan hayatını hem de diğer canlıları nasıl etkilediğine yönelik çıkarımlarda bulunmaları amaçlanmıştır.

Öğrenci dönütlerinden bazı örnekler aşağıda yer almaktadır.

Ö1: “İnsanları: Hani burada diyor ya sahibi göç etmiş, fidan kurumuş, yani insanlar oradan ayrılmış.

Diğer canlıları: Sahipleri gittiği için otlatan kimseler olmaz sonra arılar depremde sarsıntıya uğradığı için göç etmiş.”

Ö2: “Yemeksiz. Fidanlar kurumuş, koyunlar kuzular otsuz kalmış.”

Ö3: “Zor etkilemiştir çünkü petekler boş kalmış tilkiler kurtlar köyde gezermiş.

Diğer canlıları zor etkilemiştir çünkü fidanlar kurumuş otlar sahipsizmiş.”

Ö4: “Depremden dolayı çoğu depremzede bulunduğu yerden göç etmiş ve köy boş kalmıştır. Askerler, insanların evlerinin yıkıntısından anlaşıyor ki evleri büyük tahribat görmüş.”

Diğer canlıları; Köyde göç olup boşaldığından bahçeler ve bahçelerdeki fidanlara su verilmediği için kurumuştur. Arılar, koyunlar gibi hayvanlarla ilgilenen olmadığı için sahipsiz kalmışlardır.”

Ö5: “İnsanları: Herkes göç etmiş ekinleri kurumuş hayvanlar da göç etmiş koyunlar kuzular sahipsiz kalmış köyde tilkiler kurtlar geziyormuş. Köyün bahçeleri vardır. Sanırım askerlerin elinde kazma ile kürek derken vefat etmişleri gömüyor olabilirler.”

Diğer canlıları: Kurtlar kuzular, koyunlar, arılar ve diğer tüm hayvanlar gitmiş ama eğer bazıları kaldıysa köye kurt, tilki indiği için yemiş olabilirler.”

Ö6: “Köylülerin evlerinin ve ahırlarının yıkılması sonucunda köydeki insanlar göç etmiştir. Diğer canlılar koyunların ahırları yıkılınca kaçmıştır.”

Ö9: “Evsiz kalmışlardır. Hasar görenler için insanlar kan verirler toprak ile ekin ile uğraşan bir kişi işinden olmuştur.

Diğer canlıları: İnek, koyun gibi hayvanlar sahipsiz kalmışlardır. Ağaçlar, çiçekler hasar görmüşlerdir.”

Ö10: “Hayvanlardan uzaklaşmış insanlar zor durumda kalmış, evleri de yıkılmış. Diğer canlıları da kötü etkilemiştir Çünkü onlar da deprem de zarar görmüşlerdir.”

Ö11: “Göç ettirmiş, Koyun kuzuları kaybolmuş, Fidanların hepsi kurumuş. Diğer canlıları da tilkiler ve kurtlar yemiş.”

Ö12: “Evleri yıkılınca evleri olmayınca bazı kişiler soğukta kalıyor. Diğer canlılar; şirde dediği gibi arılar petekleri, kuşlar yuvaları, ayılar mağaraları terk etmişler.” (Çevre Sorunlarımız, Doğal Afetler ve Afetlerin Sonrası Etkinliği Çalışma Yaprakları-10.01.2022).

Öğrencilerin dönütleri incelendiğinde öğrencilerin türkü sözlerinden yola çıkarak depremin insanlar ve diğer canlılar üzerine etkileri üzerine çıkarımda bulunabildikleri görülmektedir. Öğrenciler, insanların evsiz kalması sonucunda göç etmeleriyle birlikte diğer canlılarla ilgilenilemediği ve köydeki diğer hayvanları köye inen kurt ve tilkilerin yiyebileceği ihtimaline değinmişlerdir. Öğrenciler, insanların göç etmesiyle birlikte otların sahipsiz kalışını hayvanların zor bir yaşam geçireceğiyle ilişkilendirmişlerdir. Ahırların yıkılmasına da değinen öğrenciler, hayvanların da bir evi olduğuna vurgu yapmaları doğal afetlerden yalnızca insanların değil diğer canlıların da olumsuz etkilenebileceğini yorumlayabilmişlerdir. Bu olumsuz etkileniş, insanların göç etmesi ve hayvanların depremden korkarak kaçmasıyla ilişkilendirilmiştir. Bazı öğrencilerin ise türküde askerlerin elinde kazma kürek olmasını ağır tahribat ve depremde vefat edenlerin gömüldükleri şeklinde ilişkilendirdikleri görülmektedir.

Bu bulgular, öğrencilere sunulması hâlinde afetlerin hem insanlar hem de diğer canlılara etkileri üzerine etkili bir şekilde düşünerek çıkarım yapabildikleri ve empati kurabildikleri biçiminde yorumlanabilir. Buna ek olarak öğrencilerin doğaya ve diğer canlılara karşı bir saygı ve sevgi değer mekanizması oluşturduğu ve farkındalığı artırabildiği biçiminde ifade edilebilir.

4.2.4.3. Doğal ve Beşerî Unsurları Ayırt Etme

“Çevre Sorunlarımız, Doğal Afetler ve Afetlerin Sonrası” etkinliğinde öğrenci çalışma yapraklarında önceki yararlanılan türküdeki afetten farklı bir afet olarak yangının geçtiği Erzurum-Bayburt yöresine ait olan “Bir Sandığım Vardır” türküsündeki *“Tutuştı ağıllar, dört bir yan yandı. Yavrularım beşiğinden uyandı. Herkes ağlıyordu her taraf*

kandı. Gide de gelmeye hain seneler.” sözlerinden yararlanılarak oluşturulan video materyal öğrencilere izletilmiştir. Türküde savaş dönemine dair bilgi ipuçları yer almaktadır. Öğrencilerden bu türküde geçen yangının doğal/beşerî faktörlerden hangisinden kaynaklandığını ve gerekçe sunmaları istenmiştir. Öğrenci dönütlerinden bazı örnekler aşağıda yer almaktadır.

- Ö1: “Beşeri. Çünkü düşmanlarıyla kendi elleriyle yakmışlardır.”
Ö2: “Beşeri. Çünkü yangın esnasında düşmanlar ateş yakıp kaçmışlardır bence o yüzden beşeri olabilir.”
Ö3: “Beşeri. Çünkü fazlasıyla insanın etkisiyle oluşmuş bir de savaş esnasında bomba gibi o şeyler kullanıldığı için fazla yangın oluyor bunlar da insanların sebebiyle oluşmuştur.”
Ö4: “Beşeri. Çünkü savaşırken evi yakıp gitmişler.”
Ö5: “Beşeri. Çünkü belki savaş esnasında orada biri ateşe vermiş olabilir ya da belki savaş esnasında bir nedenle çıkmış olabilir.”
Ö8: “Beşeri. Savaş esnasında düşmanlar evi yakmıştır.”
Ö10: “Beşeri. Çünkü savaş esnasında ölüm ve yangın çıkmış o yüzden buna doğal değil beşeri faktör denir.”
Ö11: “Beşeri. Çünkü bir savaş esnasında mermiler evlere çarpıyor ve yangın oluyor bombalar da oluyor. O yüzden beşeri faktör ama doğal olsaydı yani kendiliğinde olsaydı doğal olurdu ama bu insanların elinden olduğu için beşeri faktör.”
Ö12: “Beşeri. Kuru dallar ondan sonra bombalama, yapılıncı kuru dallar çimenler yanıyor ve beşeri yangın olur.”
Ö13: “Beşeri. Çünkü ona insan eliyle yaktığı için beşeri insan eliyle yapılan. Doğal ise kendiliğinden olan.” (Çevre Sorunlarımız, Doğal Afetler ve Afetlerin Sonrası Etkinliği Çalışma Yaprakları-10.01.2022).

Öğrenci dönütleri incelendiğinde türküdeki yangının beşerî faktörlerden oluştuğunu yorumlayabildikleri görülmektedir. Savaşta düşmanların yakma ihtimali, mermiler ya da bombaların evlere ya da kuru dallara temas etmesiyle yangının oluşabileceğini ifade etmeleri öğrencilerin etkili bir şekilde düşünebildikleri ve ilişkilendirme yapabildikleri biçiminde yorumlanabilir.

4.2.4.4. “Çevre Sorunlarımız, Doğal Afetler ve Afetlerin Sonrası”
Etkinliği Günlük Formundan Elde Edilen Bulgu ve Yorumlar

Şekil 71. “Çevre Sorunlarımız, Doğal Afetler ve Afetlerin Sonrası” etkinliği günlük formu kelime bulutu

Öğrenci günlükleri incelendiğinde “Çevre Sorunlarımız, Doğal Afetler ve Afetlerin Sonrası” etkinliğinde en çok ifade edilen kelimelerin türkü (f=24), saz (f=18), güzel (f=17), söylemek (f=17), çalmak (f=16), eğlendirmek (f=13), gitmek (f=11), üzülmek (f=11), dinlemek (f=7), sevmek (f=5), afet (f=5), deprem (f=5), kirlilik (f=5), doldurmak (f=4), ses (f=4), sorun (f=3), yolculuk (f=3), hava (f=3), alışmak (f=3), gerçekten (f=3), vedalaşmak (f=3), iyi (f=3), hediye (f=3) ve keşke (f=3) olduğu tespit edilmiştir. Bu kelimelere ek olarak “yardım”, “eskiden”, “yangın”, “yağmur”, “dolu” ve “bilgilendirici” gibi kelimeler de öğrencilerin günlük formunda yer almaktadır.

“Çevre Sorunlarımız, Doğal Afetler ve Afetlerin Sonrası” etkinliğindeki günlüklerin niteliğini ortaya çıkarabilmek amacıyla bazı öğrenci günlüklerinden doğrudan alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

Ö1: “Bir sürü şey işledik. Türküler dinledik, formlar doldurduk, eğlendik. Hocamız saz çaldı. Türkü istedik söyledi, bu ders çok kısa geçti benim için bu dönem afetleri uygarlıkları, iklimlerin dağılışını etkileyen faktörleri işledik ama en sevdiğim afetler

oldu. Her zaman sosyal bilgiler dersi böyle geçsin isterdim ama hoca türkü yazacağını ve yarın bize okuyacağını söyledi umarım inşallah bizi unutmazsınız.”

Ö2: “Bugün çevre sorunlarını işledik hoca diyor haftaya gidecekmiş vedalaşacağını söyledi biz de üzüldük. Bizim yaptığımız türküler söyleyecekmiş. Diğer hafta hepimize hediye verecek bize. Bağlama çaldı. Ben bazı şarkılar dedim hoca da onları söyledi. Hocanın sesi çok güzeldi. Adem hocaya çok teşekkür ederim.”

Ö3: “Dersimiz sosyal bilgilerdi. Adem hoca ve ... hoca (Öğretmeni kastederek) geldi, kağıt verdiler yine bilgilendirici konular gördük derste çevre sorunları ve afetleri gördük iki dersimiz sosyalde zil çalmadan önce Adem hoca bize bir şey dedi biraz üzüldüm biraz da şaşırdım. Adem hoca gidiyormuş. Yarın bize vedalaşıp gidecekmiş. En azından fotoğraf çekeceğiz. Adem hocaya çok alışmıştım. Anlamıyorum Adem hoca bizi eğlendiriyor diye sevineyim mi yoksa Adem hoca gidiyor diye üzüleyim mi ... hoca da bizi çok eğlendiriyor ama Adem hocaya alıştığımız için birazcık üzüldüm neyse ki ikinci ders Adem hoca sazı ile mükemmel türküler söyledi çok güzeldi çok eğlendik ama keşke Adem hoca gitmeseydi.”

Ö4: “Bugünkü derste Adem hoca geldi ve etkinlik yaptık etkinlikte göç edenleri deprem hava kirliliği su kirliliği ve sel afetleri işledik en sonunda Adem hoca sazını getirmiş bize türküler söyledi ve çok eğlendik en sonunda da Adem hoca gittiğini söyledi ve hepimiz çok üzüldük.”

Ö5: “Bugün Adem hoca geldi ve sonra ... hoca elinde saz ile geldi etkinlikler yaptık ve Adem hoca saz ile geldi etkinlikler yaptık ve Adem hoca bir sonraki hafta bizler ile vedalaşacağını söyledi ve bu duruma çok üzüldüm neyse ikinci ders Adem hoca sazını çaldı ve çok güzel çalıyordu hem de sesi çok güzeldi arada bir Murat hoca da eşlik ediyordu. ... hocanın da sesi çok güzeldi iyi ki Adem hoca gelmiş derslerimize girmiş.”

Ö6: “Bugün deprem, sel ve yangın ile sorular çözdük. En başta hoca gelince ne yapacağımızı konuştuk ve şu an neredeyse iki buçuk üç ay oldu.”

Ö7: “Bugün Adem öğretmenimiz geldi bize türküler dinletti türkülerin adı deprem, yağma yağmur, ben çok eğlendim. Öğretmenimiz getirdiği sazı sınıfta çaldı. Söylediği türkülerin adı pınar başı ve havada bulut yok vesaire türküler ödev olarak bize 2 tane soru türküler ile cümle kurun dedi arkasında ise bugün neler işledik, neler yaptık onları yazın dedi.”

Ö8: “Yine güzel bir gün ama zaman kötü sizin için biraz üzüldüm hocam birbirimize daha yeni ısınmıştık. Yolunuz açık olsun. Hakkınızı helal edin, sizi çok sevdik. Antalya'ya selam, iklimine bayılırım. :) Hocamız ile güzel günlerden biriydi yukarıda dediğim gibi sizi sevdim hocam türkü dinlerken soruları cevapladık, depremleri işledik bu arada. Bugüne kadar işlediğimiz derslerde günlük eğlendik ve sonuna doğru geliyoruz. :(Hocamızın kendi diliyle söylediği ve çok güzel saz çaldığını söylemekteyim.”

Ö9: “Bugün okul çok güzel geçti. Adem hoca sınıfa saz getirip saz çalmıştı ve sesi çok güzeldi. Çok eğlendim ve bence sınıftaki herkes beğendi. ... hoca (Öğretmeni kastederek) da dahil çünkü yüz ifadelerinden anlaşılıyordu zaten ve benim en sevdiğim türkü yemen türküsüydü Adem hoca onu da çaldı ve çok güzel çaldı ve Adem hoca ile son haftamız bu haftaydı ama Adem hoca gelip bizden yazmamızı istediği türkülerden bazılarını haftaya sazı ile çalacakmış ve Adem hoca 1. 2. 3.'yü açıklayacakmış ve normalde 1. 2. 3.'ye ödül verecekti Adem hoca fakat 3 kişiye verince diğer kişiler üzülmeyin diye herkese hediye verecekmiş Adem hoca :) Ben kendimde bir şey fark ettim şu ana kadar yaptığımız etkinlikler düşünme becerilerimizi geliştirmiş ki en ufak bir şey bile gördüğümde bu nasıl oluyor? Sebebi ne? Neden böyle? gibi sorular soruyorum kendime ve bunlar ... hoca (Öğretmeni kastederek) ve Adem hoca sayesinde ve bu iki hocalarıma da ÇOK TEŞEKKÜR EDİYORUM HOCALARIM.”

Ö10: “Bugün yine Adem hoca geldi. Sorular çözdük yapraklar verdi hoca türküyü göre soruları cevapladık. Türkü dinleyerek birçok soru cevapladık. Sonra hoca tabloyu doldurmamızı istedi tabloda hava kirliliği su kirliliği ve toprak kirliliğinin nasıl oluştuğu hakkında bilgiler yazmamızı isteyen bir tabloydu. Daha sonra yani tabloyu doldurduktan sonra hoca bize yani sınıfa sazını getirmiş ve bize sazını çaldı öğretmen sazını gerçekten de çok güzel çalıyor ve biz de çok eğlendik türkülerde gerçekten çok güzeldi öğretmen

hem saızı güzel alıyor hem de türküyü güzel söylüyor ben de çok eğleniyorum. Gerçekten ders onunla daha güzel oluyor.”

Ö11: “Bugün dersimizde doğal afetlerden bahsettik ve Adem hocamız bir hafta sonra gideceğini söyledi. Çok zldm. Soruları cevapladıktan sonra Adem hocamız saz çaldı bir sürü türkü dinledim. Bence trkl sosyal bilgiler dersi daha iyi daha fazla eğleniyorum. Çok eğlenceli. Keşke Adem hoca gitmese. Eskiden uygarlıklar iklim ve haritalar konularını görmüştük. Yaklaşık iki buçuk aydır Adem hoca burada, çok özleyeceğim ve herkese hediye vereceğini söyledi. Eskiden çok güzeldi, üzgündüm ve bu son günlüğü yazdım. ADEM HOCAM SİZİ ÇOK ZLEYECEğİM. İyi yolculuklar canım Adem hocam. :((zgn yüz ifadesini ok işaretiyle kendisinin ve tüm sınıfa zgn olduğunu belirtmiş)”

Ö12: “ğretmenimizin bu kğitlerden ilk verdiğini hatırlıyorum da o zamanlar 1.nitede Bir Bütün Parasıyız konusuydu, 2.ünitenin ismi ise geçmişe yolculuktu. 3.ünitenin ismi de insan ve çevreydi valla bugün ğretmenimizle birlikte bir sürü şey işledik. Işledik derken yani ğretmenimiz bize gene sorularla dolu bir kğit verdi onlarla ilgili türküler dinledik. Haftaya cumartesi olunca 15 tatile girmiş olacağız. Pazartesi mi Salı mı bilmiyorum ama okulun ilk günlerindeki gibi tek öğretmenle geçireceğiz.”

Ö13: “Merhaba bugün bu son gnlğm Adem hoca gidecek ona çok zgnm ama geride ... hocamız (ğretmeni kastederek) var Allah'a şükür. Adem hoca gidiyor zgnm neyse dersimiz de çok eğlenceli geçti hiç sıkılmadım. Keşke Adem hocaya söyleseydim de bir türkü vardı ama haftaya söyleyeceğim. :(”

Ö14: “Bugün sosyalde türküler dinleyip etkinlik yaptık. Öğretmenimiz bize saz çaldı bir yandan üzgündüm çünkü 1 hafta sonra hocamız gidecekti.”

Ö15: “Depremde yıkılan evler altında kalan insanlara yardım ve yardım paketi götürelim.” (evre Sorunlarımız, Doğal Afetler ve Afetlerin Sonrası” Etkinliği Günlük Formları-10.01.2022).

Araştırmadaki eylem aşamasının son haftasında “evre Sorunlarımız, Doğal Afetler ve Afetlerin Sonrası” adlı etkinlik gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin bu etkinliğe yönelik yazmış oldukları günlükler incelendiğinde çalışma grubundaki büyük bir çoğunluğun hem bu etkinliğe hem de eylem sürecinin geneline yönelik olumlu duygu ve düşünceleri yansıtıtları görülmektedir.

Öğrencilerin araştırmacının uygulama okulundan gitmesini üzüntüyle karşıladıklarını, araştırmacıya alıştıklarını, derste gerçekleştirilen etkinliklerde eğlendiklerini, araştırmacıyı zleyeceklerini ifade etmeleri, “keşke” ifadesiyle isteklerini belirtmeleri, eylem sürecindeki etkinliklerle btnleşebildikleri biçiminde yorumlanabilir. Bazı ğrencilerin son haftadaki etkinlikte önceki haftalardaki konuları hatırlayarak ifade etmeleri, türküler eşliğinde gerçekleştirilen sosyal bilgiler dersinde kalıcı öğrenmelerin gerçekleştiği biçiminde yorumlanabilir.

Ö9’un günlüğünde yer alan “Ben kendimde bir şey fark ettim şu ana kadar yaptığımız etkinlikler düşünme becerilerimizi geliştirmiş ki en ufak bir şey bile gördüğümde bu nasıl oluyor? Sebebi ne? Neden böyle? gibi sorular soruyorum” ifade öğrencinin kendi

bilişsel sürecini fark edebildiği böylece eylem araştırması sürecinde üst bilişsel düşünmeyi aktifleştirdiği biçiminde yorumlanabilir.

“Çevre Sorunlarımız, Doğal Afetler ve Afetlerin Sonrası” etkinliğinden sonra bir vedalaşma dersinin yapılacağına ifade edilmesi, bu veda dersinde öğrencilerin kendi oluşturduğu türkülerden güzel olanların araştırmacı tarafından söyleneceği bilgisinin verilmesi ve tüm öğrencilere hatıra olarak bir hediye verilebileceğinin açıklanması, öğrencilerin anlam dünyalarında önemli bir yer edindiği, dolayısıyla günlüklerine yansıdığı ifade edilebilir.

4.2.4.5. “Çevre Sorunlarımız, Doğal Afetler ve Afetlerin Sonrası” Etkinliği Gözlem Formlarından Elde Edilen Bulgu ve Yorumlar

Tablo 26

“Çevre Sorunlarımız, Doğal Afetler ve Afetlerin Sonrası” Etkinliği Gözlem Notları

Etkinlik	Uygulayıcı	Araştırmacı
Çevre Sorunlarımız, Doğal Afetler ve Afetlerin Sonrası	Sevinç/Alkışlama	Motivasyon
	Materyal/Dikkat Çekme	İstek
	Yaşantıdan Yansıma	Üzülme
	Önceki Konularla İlişkilendirme	Eğlenme
		Hatırlama/Kalıcılık
	Motivasyon	
	Eğlenme	
	Üzülme	

“Çevre Sorunlarımız, Doğal Afetler ve Afetlerin Sonrası” etkinliğinde uygulayıcı ve araştırmacının gerçekleştirdiği gözlemlere dair kategoriler Tablo 26’da yer almaktadır.

Gözlem formlarından doğrudan alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

Araştırmacı, ben nöbetçi olduğum için birkaç dakika önce derse girdi. Ben de bağlama ile derse girdiğimde çocuklar çok sevindi ve ayakta alkışladılar. Çünkü daha önce çocuklar araştırmacıdan bağlamasını getirmesini istemişlerdi. Böylece beklentilerinin karşılandığını düşünüyorum. Öğrenciler bu etkinlikte yararlanılan türküden yola çıkarak deprem öncesinde ve sonrasında nelerin yapılacağına dair farkındalık oluşturdular.

Etkinlik bittikten sonra bağlama ile çocukların istedikleri türküler araştırmacı tarafından sınıfta çalınıp söylendi. Öğrencilerin istedikleri türküler ise; Pınar Başından Bulanır, Bu Tepe Pullu Tepe gibi yöresel türküler olduğu gözlemlendi. Buna ek olarak Yemen türküsü ve Kızılırmak türküsü istendi. Bu türküler kitapta yer aldığı için istenmiş olabilir. Ayrıca önceki etkinliklerle bağlantılı olduğu için yayla, yemeni, akarsu, ova, çayır gibi unsurları

hatırlayıp hatırlamadıkları soruldu. Çoğu öğrencinin bu unsurları hatırladığı gözlemlendi. (Su gelir sere serpe mısrasında araştırmacı türkü söylemeye ara vererek sorularını sordu. Öğrencilerin en fazla eğlenerek öğrendiği derslerden biri oldu. Ama araştırmacının gideceğini öğrendikten sonra üzüldükleri gözlemlendi (Uygulayıcı- Çevre Sorunlarımız, Doğal Afetler ve Afetlerin Sonrası Etkinliği Gözlem Formu-10.01.2022-09:20-10:30).

Bir önceki etkinlikte Âşık Yaşar Reyhani türküsünün hatırlayıp hatırlanmadığı sorgulandı. Çoğunluk hatırlıyor. Öğretmen benden sonra bağlamayla sınıfa girince alkışlandı. Bu derse ben biraz erken girdim öğretmen nöbetçiydi. İkinci dönem birlikte olamayacağımız için öğrenciler üzgün olduklarını ifade ediyorlar. Ö13: “Keşke hep kalsaydınız ya da beni de götürün”

Daha önceki haftalarda yemeni/def gibi materyaller de öğrencilerin ilgisini çekmişti. Çocuklar benden bazı türkülerini söylememi istediler. Bağlamayla söylediğim türkülerin biri “Bu tepe pullu tepe su gelir sere serpe. Su nasıl geliyormuş? Sorusunu sordum sere serpe cevabı geldi. Peki, bu su etrafını ne yapar? Cevap: hep bir ağızdan “Yıkaaaaaar.” şeklinde oldu. “Peki nasıl akıyormuş bu su?” Sınıftaki öğrencilerin hemen hepsi elini dik bir şekilde göstererek “Böyleeeee” diye cevap verdiler.

Başka bir türkü: “Pınar başından bulanır” söylerken soru soracağım kısımda çalmayı söylemeyi kesip soruyu soruyorum. Bu türküde doğal varlık olarak ne var. Cevaplar Pınar, akarsu. Peki, Karasal İklimde yaz yağışlarıyla birlikte ne olurdu? Cevap: Çayır. Bu türküde var mı? Cevap: Evveeeeeet.

Bu etkinliğe kadar uygulamanın geneli hakkında bazı sorular sordum.

Eğlendik mi? Evveeeeeet.

Türkülerimiz ders konusuyla bağlantılı mıydı? Evveeeeeet.

Birkaç türküyle devam ettim. “Hani yaylam hani senin ezelin. Kış gelende döker bağlar gazelin” (Mevsimlere vurgu).

“Ayağına giymiş kara yemeni” türküsüyle yemeniyi hatırladılar. Etkinlikler sonrasında veda edeceğim haftada öğrencilerin ilk haftada oluşturmuş olduğu türkülerini doğaçlama yaparak söyleyeceğim. Buna çok sevindiler. (Araştırmacı-Çevre Sorunlarımız, Doğal Afetler ve Afetlerin Sonrası Etkinliği Gözlem Formu-10.01.2022-09:20-10:30).

“Çevre Sorunlarımız, Doğal Afetler ve Afetlerin Sonrası Etkinliği” gözlem formları incelendiğinde öğrencilerin motivasyonlarının yüksek düzeyde olduğu, istek ve beklentilerin karşılanmasıyla birlikte mutlu olduklarına dair bilgilerin yer aldığı görülmektedir. Bu durumu öğrenciler günlük formlarında kendi ifadeleriyle de belirtmişlerdir. Son etkinlikte araştırmacının okula bağlamayla gitmesi, öğrenciler tarafından ilgiyle karşılandığına yönelik bilgiler yer almaktadır. Derste çalışma yaprakları üzerinde çalışıldıktan sonra araştırmacı tarafından bağlama eşliğinde öğrencilerin istedikleri türkülerin çalınıp söylenmesi sırasında istenilen türkülerin bazılarının yöreye ait türküler, bazı isteklerin ise ders kitabında yer alan türküler tespit edilmiştir. Bu bulgular, öğrencilerin daha önce deneyimledikleri/karşılaştıkları türkülerini hatırlayabildikleri biçiminde yorumlanabilir. Bu etkinlikte öğrenciler tarafından istenilen türkülerin haricinde araştırmacı yemeninin yer aldığı farklı bir türküyü seslendirerek öğrencilerin yemeniyi hatırlayıp hatırlamadığını sorgulamak istemiştir. Öğrencilerin birçoğu önceki etkinliklerdeki konuları hatırlayabilmekte ve dönüt verebilmektedir. Bu

durum öğrencilerin kalıcı öğrenme gerçekleştirdikleri biçiminde ifade edilebilir. Buna ek olarak öğrencilerin istedikleri türkülerdeki doğal varlık ve engebe gibi unsurların da eylem sürecine dâhil edilmeyen farklı türkülerde de fark edebildikleri tespit edilmiştir. Bu tespit de öğrencilerin türkülerdeki sözlerden yola çıkarak ders konusuyla ilişkilendirme yapabildikleri ve türkülerdeki unsurları ayırt edebilme becerisini edindiklerini doğrular niteliktedir.

4.3. Araştırmanın Üçüncü Alt Problemine İlişkin Bulgular

Bu araştırmanın üçüncü alt problemi “Sosyal bilgiler derslerinde türkü temelli etkinliklerin kullanılması, çalışma grubundaki öğrencilerin türkülere yönelik tutumlarında nasıl bir değişime neden olmaktadır?” şeklindedir. Bu alt problem için eylem süreci başlamadan önce araştırmacı tarafından geçerlik ve güvenirlik çalışmaları gerçekleştirilen “Türkülere Yönelik Tutum Ölçeği” kullanılarak öğrencilerin süreç öncesi ve süreç sonrası tutumlarında bir değişimin meydana gelip gelmediği test edilmiştir. Öğrencilerin ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığına yönelik ilişkili örneklem için t testi analizi gerçekleştirilmiştir.

İlişkili örneklem için t testi analizi öncesinde verilerin dağılımının normalliği sınanmıştır.

Tablo 27

Normallik Testi Sonuçları

Test	$\bar{X}$	N	S	Çarpıklık	Basıklık	ζ_{sh}	B_{sh}
Ön Test	3,86	15	0,34	-0,78	1,65	0,58	1,12
Son Test	4,02	15	0,54	0,10	-1,37		

Araştırmada veri toplama araçlarından biri olan tutum ölçeğine verilen dönütlerde verilerin normalliğini gösteren değerler Tablo 27’de yer almaktadır. Tablo 27 incelendiğinde ön test çarpıklık katsayısının -0,78, basıklık katsayısının ise 1,65 olduğu, son test çarpıklık katsayısının 0,10, basıklık katsayısının ise -1,37 olduğu görülmektedir. Can’a göre (2017) çarpıklık ve basıklık katsayısına göre normalliğin kontrolü yapılırken ilgili katsayı değerinin standart hatasına bölünmesi sonucunda -1,96 ve +1,96 arasında

değer alması durumunda dağılım normal olarak kabul edilmektedir. Ön test çarpıklık katsayısının çarpıklık standart hatasına bölündüğünde $-0,78/0,58 = -1.34$ değeri ortaya çıkmaktadır. Ön test basıklık katsayısının basıklık standart hatasına bölündüğünde $1,65/1,12 = 1,47$ değeri ortaya çıkmaktadır.

Son test çarpıklık katsayısının çarpıklık standart hatasına bölünmesiyle birlikte $0,10/0,58 = 0,17$ değeri, basıklık katsayısının basıklık standart hatasına bölünmesiyle birlikte $-1,37/1,12 = -1,22$ olduğu görülmektedir. Bu durumda ölçekteki ön test ve son test verilerinin normal dağılım gösterdiği ifade edilebilir.

Tutum ölçeğindeki faktörlerde ön test ve son test puanları arasındaki anlamlı bir farklılık olup olmadığını test edebilmek amacıyla her bir faktör yapısı için ilişkili örneklem t testi analizi gerçekleştirilmiştir.

Tablo 28

Çalışma Grubundaki Öğrencilerin Türkülere Yönelik İlgi ve Eylemlerine Yönelik İlişkili Örneklem t Testi Sonuçları

Test	$\bar{X}$	N	S	t	sd	p
Ön Test	3,69	15	0,50	-0,64	14	,58
Son Test	3,78	15	0,58			

Tablo 28 incelendiğinde çalışma grubundaki öğrencilerin türkülere yönelik ilgi ve eylemleri ön test puan ortalaması ($\bar{X}=3,69$), son test puan ortalaması ($\bar{X}=3,78$) arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($t_{(14)} = -0,64$; $p > .05$). Türkülere yönelik ilgi ve eylem son test puan ortalamasının ön test puan ortalamasına göre arttığı ancak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Bu bulgu, araştırma sürecinde türkülerle birlikte tasarlanan etkinliklerin hâkim olduğu zaman diliminde öğrencilerin türkülere yönelik ilgi ve eylemlerinin etkinlikler öncesi ve sonrasında benzerlik gösterdiği biçiminde yorumlanabilir.

Tablo 29

Çalışma Grubundaki Öğrencilerin Türkülerin Öğretim Materyali Olarak Kullanımına Yönelik Tutumları Üzerine İlişkili Örneklemeler İçin T Testi Sonuçları

Test	$\bar{X}$	N	S	t	sd	p
Ön Test	4,08	15	0,66	-1,52	14	,15
Son Test	4,35	15	0,79			

Tablo 29 incelendiğinde çalışma grubundaki öğrencilerin türkülerin öğretim materyali olarak kullanımına yönelik ön test puan ortalaması ($\bar{X}=4,08$), son test puan ortalaması ($\bar{X}=4,35$) arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($t_{(14)}=-1,52$; $p>.05$). Türkülerin öğretim materyali olarak kullanımına yönelik son test puan ortalamasının ön test puan ortalamasına göre arttığı ancak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Bu bulgu, araştırma sürecinde türkülerle birlikte tasarlanan etkinlikler süresince öğrencilerin derste türkülerin öğretim materyali olarak kullanımına yönelik tutum puanlarında etkinlikler öncesi ve sonrasında benzerlik görüldüğü ifade edilebilir.

Tablo 30

Çalışma Grubundaki Öğrencilerin Türkülerle Kültür Aktarımı (Transfer) Boyutuna Yönelik Tutumları Üzerine İlişkili Örneklemeler İçin T Testi Sonuçları

Test	$\bar{X}$	N	S	t	sd	p
Ön Test	3,88	15	0,43	-1,71	14	,10
Son Test	4,15	15	0,66			

Tablo 30 incelendiğinde çalışma grubundaki öğrencilerin türkülerle kültür aktarımı boyutuna yönelik ön test puan ortalaması ($\bar{X}=3,88$), son test puan ortalaması ($\bar{X}=4,15$) arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($t_{(14)}=-1,71$; $p>.05$). Türkülerle kültür aktarımına yönelik tutum puanlarında son test puan ortalamasının ön test puan ortalamasına göre arttığı ancak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Bu bulgu, araştırma sürecinde türkülerle birlikte tasarlanan etkinlikler süresince öğrencilerin türkülerle kültür aktarımı boyutuna yönelik tutumlarının benzer nitelikte olduğu ifade edilebilir.

Tablo 31

Çalışma Grubundaki Öğrencilerin Türkülere Yönelik İlgisizlik ve Eylemsizlik Boyutuna Yönelik Tutumları Üzerine İlişkili Örneklemeler İçin T Testi Sonuçları

Test	$\bar{X}$	N	S	t	sd	p
Ön Test	4,08	15	0,70	0,86	14	,40
Son Test	4,25	15	0,62			

Tablo 31 incelendiğinde çalışma grubundaki öğrencilerin türkülere yönelik ilgisizlik ve eylemsizlik boyutu ön test puan ortalaması ($\bar{X}=4,08$), son test puan ortalaması ($\bar{X}=4,25$) arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($t_{(14)}= 0,86$; $p>.05$). Türkülere yönelik ilgisizlik ve eylemsizlik tutum puanlarımda son test puan ortalamasının ön test puan ortalamasına göre arttığı ancak bu artışın anlamlı bir farklılık oluşturmadığı görülmektedir. Bu bulgu, araştırmada türkülerle birlikte tasarlanan etkinlikler süresince öğrencilerin türkülere yönelik ilgisizlik ve eylemsizlik boyutundaki tutum puanlarının benzer nitelikte olduğu biçiminde ifade yorumlanabilir.

Araştırmada tutum ölçeğindeki boyutlara yönelik her bir boyutta ön test puan aritmetik ortalamasının son test puan ortalamasına göre daha düşük olduğu görülmektedir. Tutum puanlarında bir artış olmasına rağmen bu artış anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde farklı veri toplama araçlarıyla gerçekleştirilen araştırmanın sonuçları sunulmuş ve elde edilen sonuçlar, literatürdeki benzer araştırmalarla karşılaştırılarak tartışılmıştır.

Araştırmada toplumsal bellek unsuru olarak türkülerin sosyal bilgilere dâhil edilmesi öncesinde MEB 2018 SBDÖP’te yer alan 5. sınıf düzeyinde “Kültür ve Miras” ve “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanlarındaki kazanımlar doğrultusunda THMSEA’daki Erzurum türküleri incelenmiş ve kazanımlarla ilişkili olan türküler tespit edilmiştir. Bu süreçte konuların tespiti aşamasında ise ders kitabındaki ünitelerden yararlanılmıştır. Sonrasında bazı türküler kayıt altına alınmış bazı türküler ise sanatçı kayıtlarından yararlanılarak Web 2.0 arayüzü olan Canva uygulamasında video materyal hâline getirilmiştir.

Sosyal bilgiler ve müziğin disiplinlerarası boyutundan hareketle türküler aracılığıyla toplumsal bellek konusunun sosyal bilgiler öğretiminde nasıl ele alınabileceği, türkülerin sosyal bilgiler dersinde kullanılmasıyla öğrencilerin düşünme becerilerindeki değişimi, dersteki motivasyon düzeyi, derse katılım durumu ve türkülere yönelik tutumlarında nasıl bir değişiklik meydana getirdiği, bulgular ve yorumlar bölümünde yorumlanmış ve belirli sonuçlara ulaşılmıştır. Araştırmada elde edilen sonuçlar, bu bölümde araştırmanın eylem aşamasında gerçekleştirilen etkinlikler bağlamında verilmiş olup üçüncü alt probleme konu olan öğrencilerin türkülere yönelik tutumları, literatürdeki benzer araştırma sonuçlarından yararlanılarak tartışılmış ve araştırma sonuçları doğrultusunda önerilere yer verilmiştir.

5.1. “Kültür ve Miras” Öğrenme Alanında Türkülerin Kullanımının Etkililiğine Yönelik Sonuç ve Tartışma

Araştırmada “Kültür ve Miras” öğrenme alanı için 5 etkinlik tasarlanmıştır. Eylem sürecinde son iki etkinlik birleştirilmiş ve toplamda 4 etkinlikle bu öğrenme alanındaki süreç tamamlanmıştır.

Araştırmanın eylem aşaması, “Uygarlıkları Öğreniyorum” etkinliğiyle başlamıştır. Bu etkinlikte araştırmacı tarafından hazırlanan eserden yararlanılmıştır. Bu etkinlikte öğrencilerin yaşadıkları ilçe merkezinde bulunan “Oltu Kalesi”nden yola çıkılarak Urartu uygarlığının insanlığa katkılarının neler olduğu doğrultusunda bilgi ipuçları barındıran bir eser sunulmuştur. Eserin sonraki kısımları ise diğer Anadolu uygarlıklarının insanlık tarihine katkılarına yönelik bilgiler içermektedir. Öğrenciler, video materyalinde kendi yaşadıkları mekândan bir öge gördükleri için ders esnasındaki mutluluklarını etkinlik sonrasında evde yazdıkları günlüklere yansıtmışlardır. Bu durum, öğretmenin ve araştırmacının gözlem raporlarına öğrencilerin heyecan duydukları biçiminde de yansımıştır. Sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin bulundukları gelişim dönemi göz önüne alındığında soyut düşünme becerileri gelişmediği için tarihî konuların öğretimi sırasında karmaşa yaşayabilmektedirler. Işık (2008), yaşanan mekânın geçmişinin toplumsal ve kültürel sorumluluk bağlamında yerel tarih konularında incelendiğini ifade etmektedir. Black ve Blake (2001), sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin bilinmeyen insanlar ve yerler hakkında soyut hikâyeler dinlemelerinden ziyade kendi yaşadıkları veya gördükleri mekânlara dair konulara daha çok dikkat ettiklerini vurgulamaktadır. Tarihî konuların yakın çevreden başlayarak öğretilmesinin, somuttan soyuta, bilinenden bilinmeyene, yakından uzağa gibi öğretim ilkelerine de uygun olduğu ifade edilebilir. Rizvic ve Prazina (2015), zamanın kültürel anıtların dostu olmadığını, bazı tarihî anıtların yalnızca kalıntı olarak kaldığını ifade etmekte ve dijital teknolojilerin bu tarihî anıtları toplumsal bellekte hayata döndürecek güçte olduğunu vurgulamaktadırlar. Bu araştırmada hazırlanan video materyalleri, bahsedilen dijital teknolojiler aracılığıyla gerçekleştirilirken birer araç konumundayken araştırmanın ana odağını oluşturan türkü ise Türk kültürünün kültürel mirasını gelecek nesillere çağın gerekliliğine uygun bir şekilde sunulmasını amaçlayan unsurdur. Oleksy ve Wnuk (2016), dijital teknolojilerin kültürel mirası canlandırabilecek nitelikte olduğunu ifade etmektedirler. Sosyal bilgiler

dersinde kendi yaşadıkları yerdeki tarihî mekândan izler barındıran bir müzikal öge aracılığıyla deneyim yaşamaları, öğrencilerin dikkat ve motivasyonlarını artırmış; konuya yönelik heyecan duydukları da tespit edilmiştir. Literatürde sosyal bilgiler dersinde müzik ya da türküden yararlanılan araştırmalarda da (Ayyılmaz, 2016; Bölücek, 2008; Egüz, 2022; Ünlüer, 2018) benzer sonuçlar bulunmaktadır. Bu yönüyle araştırmada elde edilen bu sonuç, literatürdeki benzer araştırmalarla örtüşmektedir. Literatürdeki araştırmalar incelendiğinde müziğin sosyal bilgiler dersine dâhil edilmesinin duyuşsal açıdan öğrencilerin iyi oluş düzeylerine olumlu etki ettiği ifade edilebilir.

Bu araştırmada öğrencilerin bilişsel açıdan türkü sözlerinden yola çıkılarak düşünme becerilerini aktifleştirmeleri amaçlanmıştır. “Uygarlıkları Öğreniyorum” etkinliğinde öğrenciler neden-sonuç ilişkisi kurma, varlıklar arasında ilişkiyi anlama, benzerlik ve farklılıkları bulma ve zamanla oluşan süreklilik ve değişimi algılama gibi becerileri aktifleştirmeye çalışmışlardır. Öğrencilerin çalışma yaprağındaki sorulara verdikleri dönütler incelendiğinde öncelikle kendi yaşadıkları bölgedeki tarihî bir mekân olan Oltu Kalesi’nin neden yapıldığı üzerine çıkarımlarda bulunmuşlardır. Sonrasında ise diğer Anadolu Uygarlıklarının insanlık tarihine katkıları üzerine bağlantı kurabilmeleri istenmiştir. Öğrenciler, kalenin yapılma nedenini, Urartuların taş işçiliğinde usta olmaları, daha iyi barınabilmeleri, savaş esnasında korunabilmeleri ve savaşmak amacıyla yapılmasına bağlamışlardır. Bu etkinlikte öğrencilerin geçmiş zaman dilimini dönem şartları doğrultusunda değerlendirerek çıkarımda bulundukları tespit edilmiştir. Bu durum, öğrencilerde tarihsel düşünme becerilerinin işe koşulduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Çalışma yaprağında geçmiş dönem ve yaşanan zaman dilimi arasında nasıl bir bağlantı kuracaklarını tespit edebilmek amacıyla mimari yapılarda kullanılan malzemelerin ve yapım sürecinin dönemsel karşılaştırılmasının yapılması amaçlanmıştır. Öğrencilerin bu soruya verdiği dönütlerde değişim ve sürekliliği algılama becerisine yönelik dikkat çekici ifadelerde bulundukları tespit edilmiştir. Öğrencilerin eski dönemlerde insanların mimari yapılarda taş kullandıklarını ve yapıları insan gücüyle yaptıklarını; günümüzde ise tuğla, çimento, demir, briket gibi malzemelerin kullanıldığına ve insanın yerine bunu makinelerin gerçekleştirdiğine yönelik dönütleri, varlıklar arasındaki ilişkiyi anlama, zamanla oluşan değişim ve sürekliliği algılama ve tarihsel düşünme becerilerini aktifleştirdiklerini göstermektedir. Buna ek olarak

“Uygarlıkları Öğreniyorum” etkinliğindeki eserde Urartu uygarlığının tarımda geliştikleri ve sulama kanalı yaptıklarına dair bilginin geçmesinden sonra bazı öğrenciler köye gittiklerinde “ark” yaptıklarını ifade etmiş ve ders konusuyla kendi yaşantıları arasında bağlantı kurmuşlardır. White ve McCormack (2006), gerçekleştirdikleri araştırmada öğretim sürecinde müzikten yararlanmanın öğrencilerin kendi dünyalarıyla ders materyali arasında bağlantı kurmayı kolaylaştırdığını ifade etmektedir.

Dilek (2007), tarihsel düşünme becerisinin geçmişi anlama, yorumlama, geçmiş ve yaşanan çağ ile bağlantı kurmayla ilişkili olduğunu ifade etmektedir. Pellegrino ve Lee (2012), sosyal bilgiler ve tarih derslerinde müzikten yararlanmanın öğrencileri derin bir düşünme serüvenine sürüklemekte ve şarkıdaki temayı, bağlamı düşünerek vermek istediği mesaj üzerinde düşünme becerilerini aktifleştirebileceklerini belirtmektedirler. Ender ve Varga (2022), gerçekleştirdikleri araştırmada sosyal bilgiler ve tarih derslerinde müziğin kullanımının geçmiş, şimdi ve gelecek üzerine öğrencilere bakış açısı kazandırmada etkili olduğu sonucuna varmışlardır. Moore (2007), sosyal bilgilerde düşünme becerilerini geliştirebilmek amacıyla müzik dinleterek ya da müzik videosu izleterek etkili öğrenmeler gerçekleştirildiği sonucuna varmıştır. Moats ve Poxon (2011), gerçekleştirdikleri araştırmada müziğin geçmişi anlama hususunda etkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

“Uygarlıkları “Öğreniyorum” etkinliğinde diğer Anadolu Uygarlıklarının insanlığa katkılarını araştırmacı tarafından hazırlanan eserden yola çıkarak;

- Frigler’in hayvancılıkla uğraştıklarını, koyunların yününü dokuduklarını ve bunu da “fıbula” ile gerçekleştirdiklerini böylece kendilerine yorgan ördüklerini ifade etmeleri,
- İyonlar’ın özgür bir yaşam tarzı sayesinde bilim ve sanatta ileri gittiklerini yorumlamaları,
- Lidyalılar’ın parayı bulmasının ticaretle uğraşmalarıyla olan ilişkisine işaret etmeleri,

türkü temelli etkinliklerin sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerini aktif hâle getirdiğini göstermektedir. Buna ek olarak “Uygarlıkları Öğreniyorum” etkinliğinde öğrenciler tarafından türkü formatında hazırlanan eserler bulunmaktadır. Bu durum ise öğrencilerin yenilikçi düşünme becerilerini

aktifleştirdikleri sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Öğrenciler, kendi yaşadıkları mekânın yanında müzikal üründen yola çıkarak diğer uygarlıkların mekânı, yaşam biçimi ve insanlığa katkıları üzerine zaman ve mekân bağlamında akıl yürütebildikleri sonucuna ulaşmıştır.

Araştırmadaki ikinci etkinlik olan “Çevremizi Tanıyoruz” etkinliği, türkülerde yer alan doğal güzellikler, tarihî mekân ve tarihî nesneleri tanıma ve tanıtmaya gibi amaçlar içermektedir. Bu etkinlikteki çalışma yaprağı, öğrencilerin mekânsal farkındalıklarına yönelik ögeler içermektedir. İlk hafta gerçekleştirilen etkinlikteki ögelerden olan kale, bu etkinlikte yararlanılan yöre türkülerinde yer almaktadır. Öğrenciler bu ögeden yola çıkarak etrafındaki tarihî mekânlara yönelik örnekler sunmuşlardır. Yakın çevredeki doğal güzelliklere yönelik bilgi ipuçları bulunan türkülerde kaplıca ve dağ geçmektedir. Doğal çevrenin insan faaliyetlerine etkisi bağlamında sorulan soruya türkûde adı geçen Palandöken Dağı için öğrencilerin, bu dağın yaşanan mekânın önemine kış turizmi odağında cevap vermeleri, mekânsal farkındalıklarının olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Yine benzer şekilde kaplıcaların sıcak suyla dolu olduğu ve insanların kaplıcalara gitmesinin sağlık açısından yararlı olduğunu, sıcak suya girince rahatladıkları gibi dönütler de benzer bir sonucu ortaya çıkarmaktadır.

Literatürdeki araştırmalar incelendiğinde türkülerin/müziğin coğrafya konularının öğretiminde etkili olduğunu vurgulamaktadır (Bedir ve Akkurt, 2012; Uğur, 2015). Smiley ve Post (2014), gerçekleştirdikleri araştırmada müziğin coğrafi kavramları öğrenmeye ve öğrencilerin coğrafi kavramlarla bağlantı kurmalarına yardımcı olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Öğrenciler, “Çevremizi Tanıyoruz” etkinliğinde yakın çevrelerinden örnekler sunmuş ve ders konusuyla ilişkilendirmeler gerçekleştirmişlerdir. Bu etkinlikte kullanılan bir yöre türküsünde adı geçen tarihî nesnelere örnek gösterilebilecek ve günümüzde pek kullanılmayan bir ayakkabı türü olan yemeninin sınıfa getirilmesi, öğrencilerin değişim ve sürekliliği algılama becerisindeki eskiyle yeni arasında benzerlik ve farklılıkları tespit edebilmelerini kolaylaştırmış ve bu deneyim sonrasında öğrencilerden farklı örnekler gelmiştir. Bu aşamada bir önceki ders etkinliğinin etkisiyle verilen dönütlerin olması, küpe ve takı gibi örneklerin sunulması daha önce öğrenilen bir konu üzerine bilgiyi inşa etme sürecinin gerçekleştiği sonucunu ortaya çıkarmıştır. Öğrencilerin günlük

formlarında yeni öğrenmelerin gerçekleştirildiğine dair ifadelerin yer alması ve etkinliğe katılma istekleri; öğretmen ve araştırmacının gözlem formlarında da motivasyonlarının ve derse katılımın arttığına dair ifadelerle desteklenmektedir. Araştırmada elde edilen başka bir sonuç, sosyal bilgiler dersinde türkülerden yararlanmanın öğrencilerin derse katılımında artış olduğu ve öğrenme sürecini kolaylaştırdığı, daha iyi öğrenebildikleri yönündedir. Literatürdeki benzer araştırmalarda (Gülüm ve Ulusoy, 2008; Sidekli ve Coşkun, 2014; Tangülü, 2014; Ünlüer, 2018) buna benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Dickinson (2017), araştırmasında ise sanat temelli sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin öğrenmelerinde bir farklılık olmadığı ancak katılımın arttığı sonucuna ulaşmıştır. Bu araştırmadaki öğrenme süreci Dickinson'un (2017) araştırmasıyla farklılık gösterirken öğrenci katılımı hususunda ise benzerlik göstermektedir.

Araştırmanın eylem aşamasındaki “Zenginlikleri Fark Et” etkinliğinde öğrencilerin mekânın yemek ve giyim kuşam kültürüne etkisi, buna ek olarak evlenme ile askerlik arasındaki ilişkileri kurabilmeleri amaçlanmıştır.

Bu etkinlikte hem öğrencilerin yaşadıkları mekândan hem de farklı yörelerden türküler video materyaller aracılığıyla dinletilmiş ve bu türküler öğrenciler tarafından karşılaştırmalı bir şekilde incelenmiştir. Doğanın insan hayatını nasıl şekillendirdiği ve buna yönelik neden sonuç ilişkisine yönelik çıkarım yapabilmeleri için öğrencilere olanak tanınmıştır. Bu aşamada öğrencilerden gelen dönütler, mekân algılama becerilerini işe koştuklarını göstermektedir. Etkinlikte kullanılan farklı yöre türküsünde yer alan deniz kavramı, öğrencilerin balıkçılık faaliyeti üzerinden yemek kültürüne yönelik çıkarım yapabilmelerine ufuk açmıştır. Öğrenciler, kendi yörelerinde hayvancılık faaliyetlerinin fazla olmasının yemek kültürüne etki ettiği çıkarımını yapmışlardır. Buna ek olarak türkülerden yola çıkarak giyim kuşam kültürünü hem iklim koşullarıyla hem de günlük uğraşlarla ilişkilendirmiş; doğal çevrenin insanın günlük yaşamına ve kültürel yaşama etkisine yönelik akıl yürütebilmişlerdir.

“Zenginlikleri Fark Et” etkinliğindeki diğer bir boyut ise askere gitmeden evlenilmemesi üzerine öğrencilerin düşünme süreçlerini ortaya çıkarmaktır. Hem araştırmanın gerçekleştirildiği yörede hem de farklı yörelerdeki türkülerde askere gidilmeden evlenilmediği bilgileri yer almaktadır. Türk kültüründe neden böyle bir durumun var olduğu üzerine öğrenciler çalışma yapraklarına dönütlerini yazmışlardır. Öğrencilerin

dönütleri incelendiğinde askerlikle evlilik arasında sabır bağlantısı kurdukları tespit edilmiştir. Öğrenciler, askere giden erkeğin de bekleyen kadının da sabır kazandığını ve sonunda mutlu olabilecekleri, erkeğin askerlik yaparak ailesini koruyabilecek güç kazandığını, askerde şehit olması durumunda ailesinin yalnız kalacağı dolayısıyla bunun için evliliğe sıcak bakılmadığına yönelik görüş bildirmişlerdir. Bu dönütler, öğrencilerin Türk toplumunun belleğine yönelik farklı çıkarımlarda bulunabildikleri sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Bu etkinlikte ek olarak öğrenciler, günlüklerine türkülerde geçen bazı kavramları (toy, marhama vb.) öğrendiklerine dair ifadelerde bulunmuşlardır. Araştırmacı ve uygulayıcının gözlem raporlarında da bu duruma dair tespitler yer almaktadır. Öğrenci günlüklerinde yer alan dönütler ise öğrenciler türkülerde günlük yaşamda kullanılan giysileri gördüklerini ancak isminin ne olduğunu bilmediklerini ve türküler aracılığıyla da bunu öğrendiklerine yöneliktir. Bu durumda öğrencilerin günlük hayattan aşına oldukları bazı unsurların türküler aracılığıyla öğrenildiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Ünlüer (2018) gerçekleştirdiği araştırmada öğrencilerin türkülerdeki bazı sözleri anlamadıkları sonucuna ulaşmıştır. Türkülerin sosyal bilgilere dâhil edilmesi, öğrencilerin kendi öğrenme süreçlerine dair bir farkındalık oluşturdıklarına yönelik bir sonucu ortaya çıkarmaktadır. Buna ek olarak türkülerin kavram öğretiminde de kullanılabilirliğinin önünün açılmasına yönelik bir sonucu da ortaya çıkarmaktadır. Araştırmada üçüncü etkinlik olan “Zenginlikleri Fark Et!” etkinliğinde öğrencilerin günlüklerinde sosyal bilgiler dersinin daha fazla olmasını istediklerine yönelik ifadeler yer almaktadır.

Araştırmada “Biriz Beraberiz-Değişimi Fark Et!” etkinliğinde kültürel konuları içeren ögeler arasında zamanla oluşan değişim ve sürekliliği düşünme, benzerlikleri ve farklılıkları bulma, ögeler arasında neden sonuç ilişkisi kurma ve çıkarımda bulunma gibi beceriler odağında sorulara yanıt aranmıştır. Öğrenciler, sosyal bilgiler dersinde kültürel konuların ağırlıklı olarak yer aldığı “Kültür ve Miras” öğrenme alanında düğün, bayram, askere uğurlama ve günlük araç gereç kullanımının tarihsel serüveni ile ilgili ögeler barındıran türküler üzerinden geçmiş zaman ve şimdiki zaman karşılaştırması, gelenek ve göreneklerin toplum hayatındaki önemi üzerine düşünerek çalışma yapraklarındaki sorulara yanıtlar vermişlerdir. Bu etkinlikte bayramların toplumun birlik ve beraberliğindeki rolü üzerine bilgiler içeren türkü sözlerinden yola çıkılarak

öğrencilerin özel günlerin toplumun birlik ve beraberliğini nasıl pekiştirdiği üzerine düşünceleri amaçlanmıştır. Öğrenciler, türküden yola çıkarak, bayramlarda küçüklerin büyüklerin ellerinden öptüğü, harçlık aldığı, özel günlerde ayrımcılığın olmaması ve iyi kalpli olunması gerektiği, küskünlerin barıştığı, düğünler ve kına gecelerinin de özel günler olarak birliği beraberliği pekiştirdiği yönünde dönütler vermişlerdir.

Araştırmanın bu etkinliğinde yararlanılan diğer bir türküdeyse düğünlerde def çalındığına dair bilgi yer almaktadır. Öğrencilerin günümüz düğünlerini düşünerek aradaki farklılıkları tespit etmeleri ve buna etki eden faktörleri açıklamaları amaçlanmıştır. Öğrenciler, eski düğünlerle yeni düğünler arasında farklılık olduğunu ve bu farklılıkların da teknolojinin gelişmesinden kaynaklandığına (sesi daha çok insana duyurma, müzik aletlerinin çeşitlenmesi vb.) yönelik dönütler vermişlerdir. Benzer şekilde etkinlikte yararlanılan başka bir türküde yer alan beşik üzerinden günümüzdeki beşiklerle karşılaştırma yapmaları amaçlanmıştır. Öğrenciler, dönütlerinde eskiden insanların beşikleri bakırdan kendilerinin yaptığını, günümüzde ise insanlar tarafından yapılmadığı ve mağazalardan satın alındığını, malzeme açısından da çeşitlendiğine yönelik dönütler vermişlerdir. Bu dönütler, değişimin gelenek, görenek ve günlük hayatta kullanılan araç gereçler üzerindeki etkisine yönelik çıkarım yapabildikleri gibi bir sonucu ortaya çıkarmaktadır.

Araştırmada “Biriz Beraberiz-Değişimi Fark Et!” etkinliğindeki yararlanılan bir türküde ise askere giden oğluna kına yakıldığı ifade edilmektedir. Öğrencilerin bu geleneğin üzerinde neden sonuç ilişkisi kurmaları amaçlanmıştır. Öğrenciler, dönütlerinde askere gönderirken uğur getirme, vatana kurban etme ve askerliğin kutsal olması gibi halk kültüründen yansımalar içeren ifadeler yer vermişlerdir. Öğrenciler, bu etkinliğin günlük formuna örf ve adetleri, kültürel zenginlikleri ve kültürel değişimi öğrendiklerini belirtmişlerdir. Öğretmen ve araştırmacı gözlem formlarında bu etkinlikte materyal kullanmanın yararlı olduğu, öğrencilerin dikkatlerini çektiği yönünde ifadeler yer almaktadır.

“Kültür ve Miras” öğrenme alanındaki “Zenginlikleri Fark Et!” ve “Biriz Beraberiz-Değişimi Fark Et!” etkinlikleri ağırlıklı olarak Türk kültürünü, gelenek ve görenekleri içermektedir. Bu etkinliklerde yararlanılan türküler öğrencilerin kendi yaşadığı yörenin toplum yaşantısından izler barındırmakta ve bu durum öğrencilerin etkinliklere katılım

düzeylerine olumlu yönde katkı sağlamıştır. Bu etkinliklerde farklı yörelerin türkülerinden de yararlanılması nedeniyle öğrencilerin farklı mekânlarda yaşayan insanların gelenek görenekleri üzerine de fikir yürütebildikleri sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın gerçekleştirildiği yörenin karasal iklim özellikleri göstermesi ve sonraki etkinliklerde de görüleceği üzere bu durumun da türkülerde giyim kuşam faaliyetleri ve günlük yaşamdaki problemlerin dile getirilmesi gibi dönütlerde yansımaları olmuştur. Bu yansımalar, iklim açısından benzerlik göstermeyen farklı yörelerin türkülerinde de farklı biçimlerde yer almaktadır. Araştırmadaki bazı etkinliklerde yalnızca araştırmanın gerçekleştirildiği yöre türküleri değil farklı yöre türkülerinden de yararlanılarak karşılaştırma yapma, kültürel farkındalık oluşturma ve birbirine benzerlik göstermeyen durumların da olabileceği üzerine öğrencilerin düşünebilmeleri amaçlanmıştır. Benzer özellik göstermeyen iki ögenin aynı zaman diliminde öğrenilmesi ve ikisinin de kabul edilmesi süreci, George Orwell'in "doublethink" olarak adlandırdığı ve Türkçeye "çift düşün" şeklinde çevrilen bir yöntemdir (Rubin'den aktaran Burak & Öztürk, 2020). Araştırmanın ilk alt problemi doğrultusunda elde edilen sonuçlar yukarıda sunulmuştur. İlk alt probleme yönelik etkinlikler, "Kültür ve Miras" öğrenme alanına yönelik gerçekleştirilmiştir. Bu öğrenme alanına yönelik sonuçlar literatürdeki benzer araştırmalarla ve araştırmadaki farklı veri toplama araçlarıyla tartışılmıştır. Literatürde benzer araştırmalarda (Akhan, 2014; Akyol, 2022) sosyal bilgiler dersinde kültür ve miras konularını öğretiminde sanatsal yaklaşımın etkili öğrenme süreci oluşturduğuna yönelik sonuçlar yer almaktadır. Houser (2005), tarafından gerçekleştirilen araştırmada vatandaşlık eğitimi sürecinde sanat ve estetikten yararlanmanın birden fazla kültürü tanıtabileceği ve bu durumun farklı kültürlerle karşı duyarlılık geliştirilebileceği belirlenmiştir. Deveci (2009), öğretmen adaylarıyla gerçekleştirdiği araştırmada kültür portfolyalarının incelenmesi neticesinde sosyal bilgiler dersinde farklı kültürlerle yönelik örneklerin sunulmasının öğrencilerin değer kazanımında etkili olacağı sonucuna ulaşmıştır.

5.2. Sosyal Bilgilerde “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” Öğrenme Alanında Türkülerin Etkililiğine Yönelik Sonuç ve Tartışma

Araştırmada “İnsanlar Yerler ve Çevreler” öğrenme alanı için 5 etkinlik tasarlanmıştır. Eylem sürecinde 9 ve 10. etkinlik birleştirilerek 4 etkinlik ile bu öğrenme alanındaki süreç tamamlanmıştır.

Araştırmanın ikinci alt problemine konu olan “İnsanlar Yerler ve Çevreler” öğrenme alanının ilk etkinliği, “Çevremizdeki Yeryüzü Şekilleri” etkinliğidir. Bu etkinlikte araştırmanın gerçekleştirildiği Erzurum yöresine ait türkülerdeki ova, dağ, akarsu, yükselti, engebe gibi bilgi ipuçları tespit edilerek sürece dâhil edilmiştir. Buna ek olarak yaşanan yer ile fiziki coğrafya bağlamında benzerlik göstermeyen farklı yöre türkülleri de etkinliğe dâhil edilmiş ve öğrencilere yöreler arasında bazı özellikler açısından karşılaştırma yapma imkânı tanınmıştır. Yöre türkülerinde akarsuyun etrafı yıkarak geldiğine dair ipucu varken farklı yöre türküsünde ise birikim yaptığına işaret eden ifadeler yer almaktadır. Öğrenciler ilk olarak bu etkinlikte fiziki haritada kendi yaşadıkları yerin renklendirmesini ifade etmiş ve gerekçelerini açıklamışlardır. Öğrenci dönütleri, turuncu, kahverengi ve koyu kahverengi odağında olup gerekçelerin ise dağlarla çevrili olması, yüksek olması ve denize yakın olmaması yönünde olduğu tespit edilmiştir. Sonraki aşamada etkinlik çalışma yapraklarında renkli bir biçimde yer alan iki harita görseli verilmiş ve yöreleri belirtilmeden 1 ve 2 şeklinde numaralandırılan türkülerin hangi haritayla eşleştiğini ve bunun gerekçesinin açıklanması istenmiştir. Öğrencilerin dönütleri incelendiğinde farklı yöre türküsünden yola çıkarak akarsuyun orada daha yavaş akacağını ve haritada yeşil tonuyla gösterilen yeri o türkülle eşleştirdikleri, kendi yöre türküsünün ise kahverengi tonuyla olan haritayla eşleştirdikleri tespit edilmiştir. Gerekçeler incelendiğinde ise düz bir yerden akan suyun etrafını yıkmayacağı yönünde, yüksek ve dik bir yerden akan suyun ise etrafını yıkacağını belirttikleri tespit edilmiştir. Bu etkinlikte öğrencilerin çoğunluğunun dinledikleri türkülerden yola çıkarak harita üzerinde çıkarım yapabildikleri bazı öğrencilerin ise gerekçe sunabildikleri ancak harita düzlemine aktaramadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Jürmu (2005), fiziki coğrafya konularında öğrencilerin müzikle birlikte coğrafi kavramları daha iyi anlayabildiklerini, geleneksel eğitimden farklı olarak öğrenme sürecine daha fazla dâhil olabileceklerini ifade etmektedir.

Araştırmada “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanındaki diğer etkinlik “Doğa İnsana Yön Veriyor” etkinliğidir. Bu etkinlikte öğrencilerin insanla mekân arasındaki etkileşimi, iklimin insan faaliyetlerine etkisi üzerine düşünceleri amaçlanmıştır. Araştırmanın gerçekleştirildiği yer olan Erzurum, karasal iklim özelliklerinin hâkim olduğu bir mekândır. Bu durum türkülerde de yansımıştır. Öğrenciler bu etkinlikte kar yağışı, yazın yaylaya gitme, farklı mesken tipleri gibi bilgi ipuçlarının türkülerde yansımaları üzerinden çalışma yapraklarındaki soruları yanıtlamışlardır. Önceki etkinliklerde olduğu gibi bu etkinlikte de yöre ile farklılık gösteren farklı mekânlara dair türkülerden de yararlanılmıştır. Bu etkinlikte öğrencilerin SBDÖP’te yer alan “*Yaşadığı çevrede görülen iklimin, insan faaliyetlerine etkisini, günlük yaşantısından örnekler vererek açıklar.*” (MEB, 2018, s.18) kazanımı doğrultusunda düşünme becerilerini harekete geçirebilecek bir ders süreci izlenmiştir.

Bu etkinlikte öğrencilerin yararlandıkları yöre türküsünde kar yağışının yolları kapatması bilgisi üzerinden iklimin insan yaşantısına etkisini çözümlemeleri aynı zamanda kendi yaşantılarından da örnek sunmaları amaçlanmıştır. Öğrenci dönütleri incelendiğinde afet, ulaşım sorunu ve sağlık sorunu gibi unsurlara değindikleri tespit edilmiştir. Öğrencilerin kendi deneyimleri ise kış mevsiminde olumsuz etki olarak ulaşım sorunu, fazla kar yağışından dolayı yürümekte güçlük çekme, hasta olma, can güvenliği gibi ifadeler içermektedir. Yaz mevsiminde de oyun oynarken sıcaktan etkilendiklerini ve yaz yağışları nedeniyle yağmurun yaşamı olumsuz etkilediğine dair dönütler verdikleri tespit edilmiştir.

Etkinliğin sonraki aşamasında farklı yörelerdeki mimari yapı özellikleri ile iklim ve mekân arasındaki ilişkiyi kurabilmeleri amaçlanmıştır. Diyarbakır yöresine ait olan türküde evlerin kerpiç olduğu, Antalya/Burdur yöresine ait olan türküde ise evlerin demirden yapıldığı bilgileri yer almaktadır. Öğrencilerin bu bilgilerden yola çıkarak bu farklılıkların nedenleri üzerine düşünceleri ve dönüt vermeleri amaçlanmıştır. Öğrenciler, denizin dibine kerpiçten ev yapılması halinde evin küfleneyeceği, ıslanacağı ve yıkılacağına dair dönütler vermişlerdir. Diğer yandan demirden evlerin yapılmasının eve su dolmaması, yağıştan etkilenmemesi, demirden ev yapılması hâlinde evin yüksek ve sağlam olacağı yönünde dönütler vermişlerdir. Kerpiç evlerin ise serin tuttuğu yönünde

dönüt vererek iklim farklılıklarından dolayı farklı mesken tiplerinin olduğu sonucuna varmışlardır. Öğrenciler dönütlerinde, deniz kenarındaki evin çürüyeceği çıkarımını yapabilmeleri üst düzey düşünme becerilerini aktifleştirdikleri sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Byklum (1994), müzikal uyaranlarla birlikte insan ve çevre etkileşiminin açık bir şekilde görüldüğünü ve coğrafyacıların bu konuya eğilmeleri gerektiğini ifade etmiştir. Bu etkinlikte diğer bir türkü ise yaz döneminde insanların yaylaya gittikleri üzerine bilgi içermektedir. Öğrencilere yaşadıkları yörede yaz dönemlerinde neden yaylaya gidildiğini ve kendilerinin de böyle bir deneyimi olup olmadıklarını sorulmuştur. Öğrenciler, kendi yörelerinde hayvancılık faaliyetlerinin yoğun olduğu, yaz döneminde yaylanın serin olduğu, yaylaya daha çok yağmur yağdığını dolayısıyla hayvanlar için fazla ot bulunduğu biçiminde dönütler vermişlerdir. Öğrenciler, kendi deneyimlerini ise köye ya da yaylaya gittiklerinde inekleri ve danaları otlatmak, hayvanları sevmek, piknik yapmak ve oyun oynamak gibi dönütlerle aktarmışlardır. Çalışma grubunda yaz döneminde yaylaya ya da köye gitmeyen bir öğrenci bulunmaktadır. Bu öğrenci ise yaylacılık faaliyetlerine yönelik insanların geçim faaliyetlerinin yaylacılık olduğunu ve aç kalmamaları için yaylaya gittiklerini ifade etmiştir. Yaylacılık faaliyetlerinin azalmasına yönelik ise şehirde ineklerin olmadığı ve otlatılacak yerin kalmadığı biçiminde yanıt vermiştir. Öğrenci dönütleri incelendiğinde çalışma grubundaki çoğunluğun iklim ile geçim faaliyeti arasında bağlantı kurdukları ve kendi deneyimleri doğrultusunda öğrencilerini ders konusuyla ilişkilendirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. White ve McCormack (2006), gerçekleştirdikleri araştırmada öğretim sürecinde müzikten yararlanmanın öğrencilerin kendi dünyalarıyla ders materyali arasında bağlantı kurmalarına olanak sağladığını ve kendilerini daha rahat ifade ettiklerini belirtmektedir.

Araştırmada “Doğa İnsana Yön Veriyor” etkinliğindeki öğrenci çalışma yaprağında son olarak yaylaya gidiş sürecine dair bir soru yer almaktadır. Bu soru ise yaylaya gidiş biçiminin zamanla nasıl değişikliğe uğradığı ve bu değişikliklerin nedenleri üzerine gerekçe sunmalarını içermektedir. Öğrenciler bu soruya eskiden yaylaya gidenler öküz arabalarıyla gittiğini, şimdi ise traktör, araba, arazi araçlarıyla gidildiğini ifade etmişlerdir. Gerekçe olarak ise teknolojinin geliştiğini, arabaların daha çok eşya aldığını ve daha hızlı bir şekilde yaylaya gittiğini ifade etmişlerdir. Bu dönütler, öğrencilerin

zaman açısından bir olaya yönelik benzerlik ve farklılıkları tespit edebildiği sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Araştırmada “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanındaki bir diğer etkinlik ise “Neredeyiz? Neyleriz? Nasıl Yaşarız?” etkinliğidir. Bu etkinlikte nüfus, göç ve bitki örtüsü odağında bilgiler sunan türkülerden yararlanılmıştır. Araştırmanın gerçekleştirildiği yöre türkülerinde insanların yaşadıkları mekândan göç edişlerine etki eden hem doğal hem de beşerî faktörler yer almaktadır. Bir türküde savaş nedeniyle göç yer alırken diğer türküde ise doğal afet nedeniyle göç edildiğine dair bilgi bulunmaktadır. Türküler sunulduğunda beşerî faktörle göç edilen türkü sözlerini öğrencilerin tamamı doğru yorumlayıp bilgi ipucunu çıkarmışlardır. Günümüzde böyle bir göç hareketliliğinin olup olmadığı sorusuna ise çoğunluk Suriye’den gelen göç hareketi odağında dönüt vermiştir. Öğrencilerden biri ise eğitim amaçlı da göç edilebildiğini Uzak Doğu ülkelerinden eğitim görmek için gelen öğrencileri gördüğünü ifade etmiştir. Bu dönütler, öğrencilerin geçmiş dönemde yaşanan bir olaydan yola çıkarak benzerlik ve farklılıkları tespit edebildikleri, günümüz dünyasına da uyarlayabildikleri ve günlük yaşamdaki deneyimlerini ders konusuyla ilişkilendirebildikleri sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Doğal faktörden kaynaklı göç türküsünde ise depremde dolayı bir göçün yaşandığına ve depremde sonra köydeki yaşamın nasıl olduğuna dair bilgi ipuçları yer almaktadır. Öğrenciler, bu türküde depremde sonra köyde yaşamın nasıl devam ettiğine dair çıkarımlarda bulunmuşlardır. Öğrenci çıkarımlarında hayvanlara zarar geldiğini dolayısıyla geçimin zorlaştığını, evlerin yıkıldığını, fırınların yıkıldığını dolayısıyla insanların aç kaldıklarını, köyde hayvanların bile kalmadığına yönelik dönütlere yer vermişlerdir. Bu dönütler, öğrencilerin geçmişte yaşanan bir olayın üzerinde çıkarımda bulunabildikleri sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Araştırmanın gerçekleştirildiği Erzurum yöresinde karasal iklim özellikleri görüldüğünden geven ve yaz döneminde yağışlı olduğu için çayır gibi bitki örtüsüne dair bilgi ipuçları yöre türkülerinde yer almaktadır. Bu türkülerden hareketle çalışma yaprağında öğrencilerin yaşadıkları mekânda gördükleri bitkilerden örnekler verebileceği bir soru sunulmuştur. Öğrenciler, türküde geçen geveni köyde gördüklerini belirtmişlerdir. Buna ek olarak yemlik, orman, meşe, papatya, gül gibi dönütlere yer

vermişlerdir. Çayır ifadesinin geçtiği türküde ise bazı öğrencilerin ders esnasında çayır biçen insanların elindeki alet olan tırpanın ismini söylemişlerdir.

Etkinlikte yer alan diğer bir soru ise Erzurum'dan göç edilişinin nedenleri üzerine düşünmeleri ve göç edilen yerin özelliklerin nasıl olabileceği yönünde çıkarımlarda bulunabilecekleri üzerine sunulmuştur. Öğrenciler, dönütlerinde Erzurum'dan göç etmenin doğal nedenleriyle ilgili olarak soğuk olması ve verimli olmaması gibi dönütler verirken göç edilen yerin ise sıcak olması ve verimli olması gibi dönütler vermişlerdir. Beşerî nedenlere ise nüfusun az olması, sanayi faaliyetlerinin gelişmemiş olması gibi dönütlere yer verirken göç edilen yerin büyük şehir olduğu, sanayi faaliyetlerinin gelişmiş olduğu gibi dönütler vermişlerdir. Öğrencilerin bu etkinlikteki dönütleri, doğal ve beşerî unsurlar arasında ayırım yapabildikleri sonucunu ve ders konusunu kendi yaşam çevreleriyle ilişkilendirerek dönütlere yansıttıkları sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Araştırmanın eylem aşamasının son etkinliği olan “Çevre Sorunlarımız, Doğal Afetler ve Afetlerin Sonrası” adlı etkinlikte öğrenciler SBDÖP’te yer alan “*Yaşadığı çevredeki afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenlerini sorgular.*” ve “*Doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklerle açıklar.*” (MEB, 2018) kazanımları doğrultusunda türkülerde yer alan çevre sorunları ve doğal afetler üzerinden düşünme becerileri aktifleştirilmeye çalışılmıştır. Bu etkinlikte yoğunluklu olarak Erzurum yöresi halk ozanlarından Âşık Yaşar Reyhani’nin kaleme aldığı bir türküden hareket edilmiştir. Bu türküdeki birçok kıtada depreme ve sonrasındaki yaşama dair bilgi ipuçları yer almaktadır. Etkinlikte yararlanılan bir diğer türkü, çevre sorunlarına yönelik bilgi ipuçları içerirken afetlere yönelik bir dördlük ise araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Öğrenciler çevre sorunlarına dair bilgi ipuçları barındıran türküde hem neden sonuç ilişkisi kurmaya yönelik soruları yanıtlamış hem de kendi çevrelerinde gördükleri sorunları ifade edebilecekleri bir soruya yanıt vermişlerdir. Öğrenciler etkinliğin bu aşamasında fabrikaların pis dumanlar çıkararak havayı ve borulardaki atıklarıyla akarsuları/denizi kirlettiğini ifade etmişlerdir. Ormanların yakılması ve evlerin bacalarından çıkan pis dumanlarla hava kirliliği oluştuğunu, insanların yerlere çöp atarak toprak kirliliğine sebep olduklarını ve yaşanan yöredeki Oltu Çayı’na çöplerin

atılmasıyla birlikte su kirliliğinin oluştuğunu ve pis kokuların yayıldığını ifade eden öğrenciler olmuştur. Bu dönütler öğrencilerin çevreye karşı gözlem yaptıkları, duyarlı oldukları ve çevre okuryazarlık becerisi doğrultusunda düşünebildikleri sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Öğrenciler “Çevre Sorunlarımız, Doğal Afetler ve Afetlerin Sonrası” etkinliğinde yaşanan depremin sonrasında yazılan türküde geçen yapı malzemeleri üzerinde düşünerek nasıl önlem alınabileceğine dair fikir yürütmüşlerdir. Türküde “kara taşlı çamurlu duvarlar” ifadesi geçmektedir. Öğrenciler bu bilgi ipucundan yola çıkarak ahşap, tuğla, beton, çimento, fayans, demir vb. gibi yapı malzemeleri kullanılınca evin daha sağlam olacağını çünkü bunları birleştirtince sert olacağını, yumuşak bir zemine evin yapılmaması gerektiğini, yüksek yerlere evin yapılabileceği gibi dönütler vermişlerdir. Öğrenci dönütleri, varlıklar arasındaki ilişkiyi kurabildikleri ve neden sonuç ilişkisine yönelik çıkarım yapabildikleri sonucunu ortaya koymaktadır.

Araştırmanın son etkinliğindeki başka bir soru ise Âşık Yaşar Reyhani’nin türküsündeki bir kıtasında deprem sonrasında insanların yardımlaştığına dair bilgi verilmesi üzerine sorulmuştur. Öğrencilerin bu soruyla birlikte yardımlaşmanın önemi ve türküye konu olan depremdeki insanlara ne tür yardım yapabilecekleri üzerine düşünmelerine imkân sağlanmıştır. Öğrencilerin dönütlerinde, türkü sözlerinden hareketle kan verme, çadır kurma, battaniye-yorgan götürme, yemek götürme, kardeşlik vurgusu, içecek götürme, evinde misafir etme, kirasını ödeme gibi dönütler verdikleri tespit edilmiştir. Öğrencilerin bu dönütleri, afet esnasındaki insanlara yönelik empati kurabildiklerini ve nelere ihtiyaç duyabilecekleri hususunda ise çıkarımda bulunabildikleri sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Buna ek olarak yardımseverlik, dayanışma, duyarlılık ve sorumluluk gibi değerleri de kazanabildikleri sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Etkinlikte yer alan başka bir soru ise savaş döneminde olunduğuna dair bilgi ipuçları bulunan bir türkü üzerinde çıkan yangından hareketle sorulmuştur. Bu türküde ağılların yandığına dair ifadeler yer almaktadır. Öğrenciler bu türküyü dinleyerek çıkan yangının beşerî olup olmadığı yönünde fikir yürüterek bu fikir için de gerekçe sunmuşlardır. Öğrenci dönütleri incelendiğinde sınıfın tamamının çıkan yangının beşerî sebeplerden olduğunu ve gerekçe olarak düşmanların kendi elleriyle yaktığını ya da mermilerin bu

yangını çıkarabileceğini ifade etmişlerdir. Öğrencilerin bu dönütleri, doğal ve beşerî unsurlar arasında ayırım yapabildikleri sonucunu ortaya koymaktadır.

Araştırmacı tarafından oluşturulan dörtlükte ise dere kenarına bir evin yapıldığı ve evin sele kapıldığı bilgisi yer almaktadır. Öğrenciler bu dörtlük üzerinden yola çıkarak sel felaketinin insan hayatına etkisi üzerine düşünme becerilerini aktifleştirmeye çalışmışlardır. Öğrenciler bu tür afetlerin yaşanmaması için dere kenarına ev yapılmaması, barajların yapılması, dere kenarlarının temiz tutulması ve ağaçlandırma yapılması gibi dönütler vermişlerdir. Bu dönütler öğrencilerin insan doğa etkileşimindeki ilişkiyi kurabildikleri ve analitik düşünebildikleri sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Öğrencilerin çoğunluğunun bu soruda daha önce gerçekleştirilen etkinliklerin birinde deniz kenarında demirden ev yapma hususunu hatırladıkları ve çalışma yapraklarında önlem olarak demirden ev yapılması gerektiğini ifade ettikleri tespit edilmiştir. Bu durum öğrencilerin daha önce öğrendikleri bilgiyi hatırladıkları ve benzer bir durumda bilgiyi transfer edebildikleri sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Araştırmanın eylem aşamasının son etkinliği olan “Çevre Sorunlarımız, Doğal Afetler ve Afetlerin Sonrası” etkinliğinde Âşık Yaşar Reyhani’nin eserindeki iki dörtlük üzerinden öğrencilere soru yöneltilmiştir. Bu soru, SBDÖP’te yer alan “Doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklerle açıklar.” (MEB, 2018) kazanımı doğrultusunda öğrencilere sorulmuştur. İlgili dörtlükler aşağıda yer almaktadır.

“Koyunlar, kuzular sahihsiz otlar.

Virane yaylalar, matemli yurtlar.

Gündüz köyde gezer tilkiler, kurtlar.

Hele gelin görün bizim köyleri.”

“Askerin elinde kazmayla kürek.

Soruyor nerede maslahat gerek.

Göç etti arılar, boş kaldı petek.

Hele gelin görün bizim köyleri.”

Yukarıdaki dörtlüklerde yalnızca insan hayatını değil diğer canlıların da afetten nasıl etkilendiğine yönelik bilgiler yer almaktadır. Öğrenciler bu dörtlükler üzerinde düşünerek doğal afet olarak depremin hem insanı hem de diğer canlıları nasıl etkilediğine yönelik çıkarımlarda bulunmuşlardır. Öğrencilerin çıkarımları, köyden göç edildiği için kimsenin ağaçlara su vermediği dolayısıyla ağaçların zarar gördüğü, koyunların, kuzuların otsuz kaldığı; kurtların, tilkilerin diğer hayvanları yiyebileceği, köydeki ahırların yıkıldığını dolayısıyla koyunların kaçtığını, insanların toprak ile uğraştıkları için ekinlerinden uzaklaştığını, çiçeklerin zarar gördüğü, arıların göç ettiği şeklindedir. Bu dönütler, öğrencilerin doğaya, insana, diğer canlılara karşı sevgi, saygı çerçevesinde yaklaşabildikleri, hem insana hem diğer canlılara yönelik empati kurabildikleri ve farkındalık oluşturarak çıkarımda bulunabildikleri sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Araştırmanın eylem uygulamasındaki sarmal yapı, bir yandan konuların genişleyerek öğrenilmesini sağlarken diğer yandan önceki öğrenmeler üzerine bilgiyi inşa etme sürecini de kolaylaştırmıştır. Sosyal bilgiler dersinde “Kültür ve Miras” öğrenme alanındaki konular ve bu konular odağında geliştirilen türkü temelli etkinlikler, geçmiş zaman dilimi, kültür ve mekân ile bağlantılıdır. Sonraki öğrenme alanı olan “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” incelendiğinde de mekâna dair konuların olduğu görülmektedir. Dolayısıyla sonraki etkinliklerde öğrencilerin önceki öğrenmelerinden harekete ederek dönütler vermesi, türkülerin hatırlatıcı bir yönünün olduğu ve öğrenilen bilgilerin kalıcı olduğuna dair bir sonucu da ortaya çıkmaktadır. Binkiewicz (2006), şarkı sözlerine odaklanıldığında öğrencilerin bilgileri daha kolay hatırlayabildiklerini ifade etmektedir. Anderson (2004), gerçekleştirdiği vaka çalışmasında müziğin geçmişi hatırlama hususunda belleğe yardımcı bir yönünün olduğu ve bununla birlikte duyguları harekete geçirdiği sonucuna ulaşmıştır.

Araştırmada eylem aşamasındaki etkinlikler başlatılmadan önce ön test tutum puanları alınarak etkinliklerden sonra ise son test tutum puanları alınmıştır. 22.11.2021-10.01.2022 tarihleri arasında gerçekleştirilen etkinliklerin öğrencilerin türkülere yönelik tutumlarında nasıl bir değişim meydana getirdiğini tespit edebilmek amacıyla ilişkili örneklemeler için t testi analizi gerçekleştirilmiş ve belirli sonuçlara ulaşılmıştır. Çalışma

grubundaki öğrencilerin tutum ölçeğinin geneline yönelik yapılan t testi analizinde sınıf ortalamasının arttığı ancak bu artışın anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Ölçeğin türkülerle yönelik ilgi ve eylem boyutu, türkülerin öğretim materyali olarak kullanımına yönelik boyut, türkülerle kültür aktarımı boyutu ve türkülerle yönelik ilgi ve eylem boyutunda da ölçeğin genelinde olduğu gibi çalışma grubunun aritmetik ortalaması artmış ancak bu artışın anlamlı farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Öğrenciler günlüklerine yazdıkları ifadelerde türkülerin eğlenceli olduğu, yeni öğrenmelere katkıda bulunduğu gibi katkılarına değinmişlerdir.

5.3. Öneriler

Bu bölümde araştırmada elde edilen sonuçlar doğrultusunda uygulamaya ve araştırmaya yönelik öneriler sunulmuştur.

5.3.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler

- Sosyal bilgiler ders kitaplarında türkülerle daha fazla yer verilerek kültürel farkındalık artırılabilir.
- Araştırmada 5.sınıf düzeyine yönelik hazırlanan etkinlik ders planları ve ilgili türküler ekler listesinde yer almaktadır. Bu ders planlarında yer alan karekod aracılığıyla erişilecek olan paylaşım sitesinde yöre sınırlılığı olmak koşuluyla ders süreci zenginleştirilebilir.
- SBDÖP’te yer alan kazanımlar bu araştırmanın sonuçları doğrultusunda tekrar incelemeye alınarak öğrencilerin bakış açılarına olumlu etkiler kazandırılabilir.
- Araştırmada oluşturulan ve etkinlik ders planlarında karekod ile dijital ortama aktarılan türkü odaklı video materyalleri Eğitim Bilişim Ağı’na eklenebilir.
- Türküler, sosyal bilgiler dersi kitaplarına çağın gerekliliklerine uygun olarak dijital içerik oluşturularak karekod eklentisiyle öğretmen ve öğrencilerle buluşturulabilir.
- Sosyal bilgiler öğretmenleri görev yaptıkları okullardaki müzik öğretmenleriyle iş birliği yaparak türküler üzerine etkinlikler tasarlayabilirler.

- Öğretmen atamaları sonrasında mekânsal değişiklik olması durumunda MEB tarafından öğretmenlere atandıkları bölgeyi tanıtabilmek amacıyla kültür aktarımı ve yöre türküleri üzerine hizmet içi eğitim verilebilir.
- Öğretmenlerin dijital ortamlara içerik üretebilmesi için hizmet içi eğitim sağlanabilir.

5.3.2. Araştırmaya Yönelik Öneriler

- Bu araştırma, 5. sınıf düzeyinde belirli öğrenme alanlarına yönelik gerçekleştirilmiştir. Türküler, farklı sınıf düzeylerinde farklı öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilerek yeni araştırma yapılabilir.
- Bu araştırma, SBDÖP'te yer alan 5. sınıf düzeyinde kazanımlar doğrultusunda hazırlanan etkinlikler neticesinde gerçekleştirilmiştir. Konu bağlamında düşünülerek boylamsal çalışmalar da gerçekleştirilebilir.
- Bu araştırma desen olarak eylem araştırması ile gerçekleştirilmiştir. Farklı desenlerle farklı problem durumları üzerinden araştırma gerçekleştirilebilir.
- Sosyal bilgiler eğitimi, halkbilim, müzik eğitimi ve güzel sanatlar alanları üzerinde çalışan araştırmacılar iş birliği içerisinde araştırma gerçekleştirilebilir.
- Bu araştırma yöresel anlamda ele alınan türkülerle gerçekleştirilmiştir. Farklı yöre türküleri üzerinden farklı mekânlarda da benzer araştırmalar gerçekleştirilebilir.

KAYNAKLAR

- Ablak, S. (2019). Mekânı algılama. B. Aksoy, B. Akbaba ve B. Kılcan (Ed.) *Sosyal bilgilerde beceri eğitimi içinde* (s. 413-430). Ankara: Pegem Akademi.
- Adorno, T. W. (1976). *Introduction to the sociology of music (A continuum book)*. Seabury.
- Ak, M. (2015). *Teke Yörükleri (1800-1900)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Akhan, N. E. (2014). The use of art activities in social studies classes. *Educational Research and Reviews*, 9(20), 954-966. <https://doi.org/10.5897/ERR2014.1886>
- Akın, B. (2018). Kültürel bellek ve müzik. *Eurasian Journal of Music and Dance*, 13, 101–117. <https://doi.org/110.31722/konservatuvardergisi.496835>
- Akpınar, M. (2020). Afro-Türkler: temsiliyet, gelenek ve kimlik. *Folklor/Edebiyat*, 26(101), 73-86. <https://doi.org/10.22559/folklor.1163>
- Akpınar, E. (2012). Eğin türkülerinin coğrafi analizi. *Turkish Studies*, 7(4), 253-274.
- Aksoy, B., Akbaba, B. & Kılcan, B. (Ed.). (2019). *Sosyal bilgilerde beceri eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Akyol, C. (2022). *Sanat temelli sosyal bilgiler öğretimi: Bir eylem araştırması*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aladağ, E., Akkaya, D., & Şensöz, G. (2014). Sosyal bilgiler dersinde sanal müze kullanımının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2), 199-217.
- Alleman, J., Knighton, B., & Brophy, J. (2007). Social studies: Incorporating all children using community and cultural universals as the centerpiece. *Journal of Learning*

- Disabilities*, 40(2), 166-173. <https://doi.org/10.1177/00222194070400020701>
- Alperson, P. (1987). *What is music? An introduction to the philosophy of music*. Haven.
- Altan, D. (2007). *Mustafa Aydın'ın hayatı, sanatı ve şiirleri*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Alvarez, J. G. (2009). Places, landscapes and policies of memory: a geographic lecture. *Boletín de la AGE*, 51, 405-409.
- Anderson, B. (2004). Recorded music and practices of remembering. *Social & Cultural Geography*, 5(1), 3–20. <https://doi.org/10.1080/1464936042000181281>
- Armento, B. J. (2008). Strategies for increasing achievement in social studies. R. W. Cole, (Ed.), *Educating everybody's children: diverse teaching strategies for diverse learners* (2nd. ed) in (p.172-191). ASCD.
- Artun, E. (2008). *Halk kültürü araştırmaları*. İstanbul: Kitabevi
- Aslan, E. (2021). *Türk halk edebiyatı*. (7.baskı) Ankara: Pegem Akademi.
- Assmann, J. (2018). *Kültürel bellek*. (3.baskı). İstanbul: Ayrıntı.
- Ata, B. (2002). Müzelerle ve tarihi mekanlarla tarih öğretimi: tarih öğretmenlerinin "müze eğitimi'ne" ilişkin görüşleri. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Atılgan, H. (2003). *Türkülerin isyanı: Söz yanlışlıkları-saktalıklar-haksız sahiplenmeler*. Ankara: Akçağ.
- Atkinson, D. (2007). Kitsch Geographies and the everyday spaces of social memory. *Environment and Planning A: Economy and Space*, 39(3), 521–540. <https://doi.org/10.1068/a3866>
- Atik, A., & Bilginer Erdoğan, Ş. (2014). Toplumsal bellek ve medya. *Atatürk İletişim Dergisi*, (6)1, 1-16.
- Auerbach, C. F., & Silverstein, L. B. (2003). *Qualitative data: An introduction to coding and analysis*. New York: New York University.
- Ayas, G. (2015). *Müzik sosyolojisi sorunlar-yaklaşımlar-tartışmalar*. İstanbul: Doğu.

- Ayyılmaz, A. M. (2016). *Sosyal bilgiler öğretiminde eğitsel müzik kullanımının öğrencilerin akademik başarıları ve derse yönelik tutumları üzerindeki etkileri*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Baily, J., & Collyer, M. (2006). Introduction: Music and Migration. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 32(2), 167–182.
<https://doi.org/10.1080/13691830500487266>
- Bakkal, H. (2007). *Mekansal belleğin sanat yapıtında kullanılması*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.
- Baird, B., & Prosser, R. (2017). The marching dunstans: performing memory, queering memory. *Media International Australia*, 165(1), 25–36.
<https://doi.org/10.1177/1329878x17727566>
- Barr, R. D., Barth, J. L., & Shermis, S. S. (1977). *Defining the social studies*. Arlington, VA: National Council for the Social Studies.
- Batur, S. (1998). *Açıklamalı-örnekli Türk halk edebiyatı*. İstanbul: Altın Kitaplar.
- Baumgartner, M., & Boczkowska, E. (2020). *Music, collective memory, trauma, and nostalgia in european cinema after the second world war (Music and sound on the international screen)*. Routledge.
- Başkan, A. (2019). Çocuklar için edebiyat eğitiminde kültür ve değer aktarımı. E. Akın (Ed.), *Çocuklar için edebiyat eğitimi içinde* (s.61-76). Ankara: Anı.
- Başgöz, İ. (2008). *Türkü*. İstanbul: Pan.
- Bayburtlu, A. S. (2017). Kültür, etnomüzikoloji ve müzikoloji ilişkisi. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, 3(1), 77-87.
- Béland, S., Cousineau, D., & Loye, N. (2017). Utiliser le coefficient omega de McDonald à la place de l'alpha de Cronbach using the McDonald's omega coefficient instead of Cronbach's Alpha. *McGill Journal of Education*, 52, 791 804. <https://doi.org/https://doi.org/10.7202/1050915ar>
- Bedir, G., & Akkurt, A. (2012). Şarkılarla coğrafya öğretimi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 17(28), 303–316.

- Beksaç, Ş. N. (2011). *İslam öncesi Türk kültür ve sanatı*. Edirne: Bellek.
- Bell, D. S. A. (2003). Mythscapes: memory, mythology, and national identity. *The British Journal of Sociology*, 54(1), 63–81. <https://doi.org/10.1080/0007131032000045905>
- Biesecker, B. A. (2002). Remembering World War II: The rhetoric and politics of national commemoration at the turn of the 21st century. *Quarterly Journal of Speech*, 88(4), 393–409. <https://doi.org/10.1080/00335630209384386>
- Binkiewicz, D. M. (2006). Tunes of the times: Historical songs as pedagogy for recent US history. *The History Teacher*, 39(4), 515. <https://doi.org/10.2307/30037071>
- Birkner, T., & Donk, A. (2018). Collective memory and social media: Fostering a new historical consciousness in the digital age? *Memory Studies*, 13(4), 367–383. <https://doi.org/10.1177/1750698017750012>
- Black, M. S. & Blake, M. E. (2001) Knitting local history together: Collaborating to construct curriculum, *The Social Studies*, 92(6), 243–247. <https://doi.org/10.1080/00377990109604010>
- Bowker, G. C., & Leigh Star, S. (2015). Science and technology, social study of: Computers and information technology. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, 186–191. <https://doi.org/10.1016/b978-0-08-097086-8.85024-2>
- Boyle-Baise, M., & Zevin, J. (2009). *Young citizens of the world*. New York: Routledge.
- Bölücek, B (2008). *Sosyal bilgiler öğretiminde türkülerden yararlanmanın öğrencilerin akademik başarısına etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Brook, J. (2013). Placing elementary music education: A case study of a Canadian rural music program. *Music Education Research*, 15(3), 290–303. <https://doi.org/10.1080/14613808.2013.779641>
- Brooks, P. (2008). *How to research local history find out all about your house, village or town*. Oxford: Howtobooks

- Brunelli, M. (2019). “Non-Places” of school memory. First reflections on the forgotten places of education as generators of collective school memory: Between oral History, public history and digital history. *History of Education and Children's Literature*, 14(1), 49-72.
- Bukowiecki, E. M. (2014). *The importance of using primary sources in social studies, K-8: Guidelines for teachers to utilize in instruction*. Maryland: R&L Education.
- Bulu, A. (2018). *Müzik ile mekan arasındaki ilişkiye yönelik deneysel yaklaşımların incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara.
- Burak, S., & Öztürk, A. (2020). Göstermek ve anlatmanın çok ötesinde: Sosyal bilgilerde müziğin gücü. N. E. Akhan & S. Demirezen (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretiminde alternatif konular içinde* (s.277-297). Ankara: Nobel
- Burgul Adıgüzel, F. (2017). Edebiyat müzeleri ve müzede edebiyat eğitimi. *Millî Eğitim*. Bahar 214. 85-104.
- Bülbül, M., Türkoğlu, S., & Küzeci, D. (2015). Edebiyat ve toplumsal işlevi. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (29). 1-11.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. (22.baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Byklum, D. (1994). Geography and music: Making the connection. *Journal of Geography*, 93(6), 274-278. <https://doi.org/10.1080/00221349408979833>
- Campbell, P. S. (1998). *Songs in their heads: Music and its meaning in children's lives (Oxford studies in anthropological)*. Oxford: Oxford University.
- Cao, X., & Henderson, E. F. (2020). The interweaving of diaries and lives: Diary keeping behaviour in a diary-interview study of international students' employability management. *Qualitative Research*, 21(6), 829-845. <https://doi.org/10.1177/1468794120920260>
- Canbay, A. (2021). Türkiye'deki müzik türleri ve gelişimleri. Z. Nacakcı & A. Canbay (Ed.), *Müzik kültürü içinde* (4.baskı). (s.199-227). Ankara: Pegem Akademi.

- Capanna, A. (2009). Music and architecture: A cross between inspiration and method. *Nexus Network Journal*, 11(2), 257-271. <https://doi.org/10.1007/s00004-008-0092-z>
- Carney, G. (1998). Music geography. *Journal of Cultural Geography*, 18(1), 1–10. <https://doi.org/10.1080/08873639809478309>
- Carretero, M., & Borrelli, M. (2008). Recent memories and pasts in conflict: How to teach recent history at school. *Culture and Education*, 20(2), 201-215. <https://doi.org/10.1174/113564008784490415>
- Cassey, B. & Murray, M. (2022). Arts-based research in the social sciences. *The SAGE handbook of qualitative research design*. (Ed.U. Flick,). pp.517-534. London: SAGE
- Cheong, K. W. (2019). Teaching strategies, knowledge, higher-order thinking skills and creative musical product in music improvisation. In Y. Tsubonou, A.G. Tan & M. Oie (Eds.), *Creativity in music education* (pp. 201-216). Springer, Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-13-2749-0_15
- Clarke, W. G., & Lee, J. K. (2004). The promise of digital history in the teaching of local history. *The Clearing House: A Journal of Educational Strategies, Issues and Ideas*, 78(2), 84-87.
- Cook, N. & Dibben, N. (2010). Emotion in culture and history perspectives from musicology. In P. N Juslin & J. A Sloboda (Eds.), *Handbook of music and emotion theory, research, applications*. (pp. 45-72). Oxford: Oxford University
- Cooper, B. L. (1998). Teaching with popular music resources: A bibliography of interdisciplinary instructional approaches. *Popular Music and Society*, 22(2), 85-115. <https://doi.org/10.1080/03007769808591707>
- Confino, A. (1997). AHR Forum Collective Memory and Cultural History: Problems of Method. *The American Historical Review*, 102(5). 1386-1403.
- Connell, J., & Gibson, C. (2001). *Sound tracks : Popular music, identity and place (Critical geographies)*. Routledge.
- Connerton, P. (2009). *How societies remember*. (7th. ed). New York: Cambridge

University.

Coser, Lewis A. (1992) *Introduction to Maurice Halbwachs 'On collective memory'*. Chicago: The University of Chicago.

Counsell, C. (2011). What do we want students to do with historical change and continuity?. In I. Davies (Ed.), *Debates in teaching history* (pp. 109-123). New York: Routledge

Crafts, S. D., Cavicchi, D., Keil, C., & Project, D. M. L. I. (1993). *My music: Explorations of music in daily life (Music / Culture)*. Middletown: Wesleyan University.

Crang, M., & Travlou, P. S. (2001). The city and topologies of memory. *Environment And Planning D: Society And Space*, 19(2), 161-177. [https://doi: 10.1068/d201t](https://doi.org/10.1068/d201t)

Creswell, J. W. (2012). *Educational research planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research*. (4.ed.), Boston: Pearson.

Crossley, N., & Bottero, W. (2014). Social spaces of music: Introduction. *Cultural Sociology*, 9(1), 3–19. <https://doi.org/10.1177/1749975514546236>

Çelen Öztürk, (2016), Eskişehir'in geçmişteki bugünkü kent belleğinin zihin haritaları üzerinden okuma denemeleri. *İdealkent* 20(7). 856-880.

Çengelci, T. (2012). Sosyal bilgiler öğretim programında somut olmayan kültürel mirasın yeri. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(1). 185-203.

Çengelci, T. (2013). Sosyal bilgiler dersinde yararlanılan toplumsal ve kültürel kaynakların belirlenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 43(12), 219–236.

Çevik, M. (2015). Toplumsal bellek bağlamında Kıbrıs Türk manilerindeki ideolojik politik yansımalar. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 8(15), 91-117.

Çığır Dikyol, D., İnce, E., ve Usta, S. (2011). Öğretmen adaylarının tarihi mekânlara ve eserlere ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(2). 57-68.

Çınar, İ. (2022). *Etnopedagoji: Atabek yurdu*. (4.baskı.). Ankara: Pegem Akademi

Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G., & Büyüköztürk, Ş. (2018). *Sosyal bilimler için çok*

- değişkenli istatistik: SPSS ve LISREL uygulamaları* (5.baskı). Ankara: Pegem Akademi
- Danker, A. C. (2003). Multicultural social studies: The local history connection. *The Social Studies*, 94(3), 111-117. <https://doi.org/10.1080/00377990309600192>
- Davis, J. A. (2017). “Our War-Songs” (1864): Popular song and music criticism during the American Cİvil war. *Popular Music and Society*, 41(5), 489–505. <https://doi.org/10.1080/03007766.2017.1359468>
- DeNora, T. (2004). Historical perspectives in music sociology. *Poetics*, 32(3–4), 211–221. <https://doi.org/10.1016/j.poetic.2004.05.003>
- Denzin, N. K. (2009). *An introduction to qualitative fourth edition*. SAGE.
- Deveci, H. (2009). Sosyal bilgiler dersinde kültürden yararlanma: öğretmen adaylarının kültürportfolyolarının incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(28), 1–19.
- Dewey, J. (1980). *Art as experience*. (23rd.ed.). New York: Perigee.
- Dey, I. (1993). *Qualitative data analysis: A user-friendly guide for social scientists*. London: Routledge.
- Dickinson, K. (2017). *Effects of including the performing arts with social studies curriculum*. Master Dissertation. The Faculty of the Kalmanovitz School of Education Saint Mary’s College of California.
- Dilek, D. (2007). *Tarih derslerinde öğrenme ve düşünce gelişimi*.(3.baskı). Ankara: Nobel.
- Doğanay A. (2015). Değerler eğitimi. C. Öztürk (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi demokratik vatandaşlık eğitimi içinde* (4.baskı). (s.225-256). Ankara: Pegem Akademi.
- Dumlu Güler, T., Acun, E. & Özdemir, M. E. (2020). Soframdaki coğrafya. E. Artvinli & L. Dönmez (Ed.), *Sosyal bilgiler eğitiminde coğrafya bilimsel araştırma projeleri içinde* (s.187-222). Ankara: Pegem Akademi.
- Düzgün, D. (2015). Erzurumun yüzleri: Âşık Mevlüt İhsani. Erzurum: Atatürk

Üniversitesi Rektörlüğü.

- Dwyer, O. J., & Alderman, D. H. (2008). Memorial landscapes: analytic questions and metaphors. *GeoJournal*, 73(3), 165–178. <https://doi.org/10.1007/s10708-008-9201-5>
- Efron, S. E., & Ravid, R. (2013). *Action research in education: A practical guide*. New York: The Guilford.
- Egüz, U. (2022). Social studies instruction with educational music: Write, compose, and apply. *SAGE Open*, 12(3), <https://doi.org/10.1177/21582440221120651>
- Ender, T., & Varga, B. A. (2022). The use of music to connect the past, present, and future. *The Social Studies*, 113(5), 217–222. <https://doi.org/10.1080/00377996.2022.2034731>
- Erdem, M. (2019). Zaman ve kronolojiyi algılama. B. Aksoy, B. Akbaba ve B. Kılcan (Ed.), *Sosyal bilgilerde beceri eğitimi içinde* (s. 582-598). Ankara: Pegem Akademi.
- Erdoğan, İ. (2000). Müziğin ve toplumsalın üretimi: Müziğin siyasal ekonomisi, kültürü ve ideolojisi üzerinde araştırma gereği. *Ve Müzik: Araştırma ve Yorum Dergisi*, 6, 8-16.
- Erkuş, A. (2016). *Psikolojide ölçme ve ölçek geliştirme-I temel kavramlar ve işlemler*. (3.baskı). Ankara: Pegem Akademi
- Eroğlu, T. (2017). Türkü nedir?. *Kesit Akademi Dergisi*, 3(7), 78-91.
- Eyrek, A., & Çetin, B. (2021). Toplumsal hareketler bağlamında sosyal medya arşivlerinin toplumsal belleğin inşasındaki rolü. *Beykoz Akademi Dergisi*, 9(2), 173-192. <https://doi.org/10.14514/BYK.m.26515393.2021.9/2.173-191>
- Finkelstein, S. (2000). *Müzik neyi anlatır*. (Spatar, M. H. Çev.). İstanbul: Kaynak.
- Fisher, A., & Gilboa, A. (2016). The roles of music amongst musician Holocaust survivors before, during, and after the Holocaust. *Psychology of Music*, 44(6), 1221–1239. <https://doi.org/10.1177/0305735615624772>
- Flick, U., Kardoff, V. E., & Steinke, I. (2004). What is qualitative research? An

- introduction to the field. In U. Flick, von K. Ernst, & I. Steinke (Eds.), *A Companion to Qualitative Research* (pp. 1-11.). London: SAGE
- Foner, N., & Alba, R. (2010). Immigration and the legacies of the past: The impact of slavery and the holocaust on contemporary immigrants in the United States and Western Europe. *Comparative Studies in Society and History*, 52(4), 798-819. <https://doi.org/10.1017/s0010417510000447>
- Fraenkel, J. R., Wallen, N. E., & Hyun, H. H. (2012). *How to design and evaluate research in education*. New York: McGraw-hill.
- Gao, T., O'Callaghan, C., Magill, L., Lin, S., Zhang, J., Zhang, J., Yu, J., & Shi, X. (2013). A music therapy educator and undergraduate students' perceptions of their music project's relevance for Sichuan earthquake survivors. *Nordic Journal of Music Therapy*, 22(2), 107-130. <https://doi.org/10.1080/08098131.2012.691106>
- Gioia, T. (2019). *Music: A subversive history*. Basic Books.
- Glesne, C. (2016). *Becoming qualitative researcher an introduction*. (5th. ed.). Pearson.
- Goldberg, T., Schwarz, B. B., & Porat, D. (2008, June). Living and dormant collective memories as contexts of history learning. *Learning and Instruction*, 18(3), 223-237. <https://doi.org/10.1016/j.learninstruc.2007.04.005>
- Gök, Y. & Kayserili, A. (2013). Geleneksel Erzurum evlerinin kültürel coğrafya perspektifinden incelenmesi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, (30), 175-216.
- Gök Akkılıç, A. (2019). İlköğretimde ses eğitimi ve şarkı söylemenin kişilik ve sosyalleşme üzerine etkisi. *Anadolu Üniversitesi Sanat & Tasarım Dergisi*, 9(2), 262-273. <https://doi.org/10.20488/sanattasarim.691123>
- Gökalp, Z. (1976). *Türkçülüğün esasları*. (Haz. M. Kaplan). İstanbul: Millî Eğitim.
- Gökdemir, S. (2019). 7. Sınıf sosyal bilgiler dersinde türkülerle değerler eğitimi. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Gross, M. H. (2014). Struggling to deal with the difficult past: Polish students confront the Holocaust. *Journal of Curriculum Studies*, 46(4), 441-463.

<https://doi.org/10.1080/00220272.2014.923513>

- Guba, E. G., & Lincoln, Y. (2005). Paradigmatic controversies, contradictions, and emerging confluences. N. Denzin & Y. Lincoln (Eds.), *The SAGE handbook of qualitative research* (3rd ed.) in (pp. 191–215). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Gülüm, K., & Ulusoy, K. (2008). Sosyal bilgiler dersinde göç konusunun işlenmesinde halk türkülerinin kullanılması (Örnek çalışma). *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(26), 112-127.
- Gürbüz, S., & Şahin, F. (2018). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri felsefe-yöntem analiz*. Ankara: Seçkin.
- Güvenç, B. (2004). *Kültürün ABC'si*. (3.baskı). Ankara: Yapı Kredi.
- Ha, K. M. (2022). Integrating music into natural disaster recovery. *The Journal of Arts Management Law, and Society*, 52(4), 217–230.
<https://doi.org/10.1080/10632921.2022.2068714>
- Haake, S., Müller, W., & Wolf, M. (2020). A memorial design pattern catalogue for commemorative digital culture. In H. Kremers (Ed.), *Digital cultural heritage* (pp. 15-37). Cham: Springer.
- Hailat, S., Khasawneh, S., Shargawi, S., Jawameh, M., & Al-Shudaifat, S. (2008). Human resource education: Does listening to music during instruction affect Jordanian secondary students' academic achievement?. *International Journal of Applied Educational Studies*, 2(1), 1-12.
- Halbwachs, M. (1980). The collective memory. Introduction by Mary Douglas. (F. J. Ditter Jr & V. Y. Ditter, Trans.). New York: Harper Colophon
- Halbwachs, M. (2019). *Toplumsal sınıfların psikolojisi*. (Z. Karagöz, Çev.). İstanbul: Pinhan.
- Hall, A. (2021). Go-go music and place identity: The perseverance of the chocolate city. Master Thesis. Graduate Program in Landscape Architecture. The State University of New Jersey.
- Hallam, S. (2019). *The psychology of music*. Abingdon: Routledge.

- Hali, S. (2016). Göç destanı ve Türk kültüründe göç. T. Çetin ve A. Meydan (Ed.), *Türk kültür coğrafyası II* içinde. (s-351-366). Ankara: Pegem Akademi.
- Hamilton, B. (2015). *Integrating technology in the classroom tools to meet the needs of every student*. ISTE.
- Harris, M. (2009). *Music and the young mind: Enhancing brain development and engaging Learning (Har/Cdr)*. Plymouth: R&L Education.
- Harrison, R. (2013). Forgetting to remember, remembering to forget: late modern heritage practices, sustainability and the 'crisis' of accumulation of the past. *International Journal of Heritage Studies*, 19(6), 579-595. <https://doi.org/10.1080/13527258.2012.678371>
- Harut, S. B. (2021). *Ortaokul ve imam hatip ortaokul sosyal bilgiler 5 ders kitabı*. Ankara: Ata.
- Hearn, K. P. (2021). Mapping the past: Using ethnography and local spatial knowledge to characterize the Duero River borderlands landscape. *Journal of Rural Studies*, 82, 37-53. <https://doi:10.1016/j.jrurstud.2021.01.024>
- Heimerl, F., Lohmann, S., Lange, S., & Ertl, T. (2014). Word cloud explorer: Text analytics based on word clouds. *47th Hawaii International Conference on System Sciences*, 1833-1842.
- Hesmondhalgh, D. (1999). Indie: The institutional politics and aesthetics of a popular music genre. *Cultural Studies*, 13(1), 34-61. <https://doi.org/10.1080/095023899335365>
- Hooper, D., Coughlan, J., & Mullen, M. (2008). Evaluating model fit: A synthesis of the structural equation modelling literature. *7th European Conference on research methodology for business and management studies*, 195-200.
- Houser, N. O. (2005) Arts, aesthetics, and citizenship education: Democracy as experience in a postmodern world, *Theory & Research in Social Education*, 33(1), 45-72. <https://doi.org/10.1080/00933104.2005.10473271>
- Hu, L. T., & Bentler, P. M. (1999). Structural equation modeling: a multidisciplinary journal cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis:

- conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 6,(1), 1-55.
<https://doi.org/10.1080/10705519909540118>
- Hudson, R. (2006). Regions and place: Music, identity and place. *Progress in Human Geography*, 30(5), 626-634. <https://doi.org/10.1177/0309132506070177>
- Hugill, A. (2022). The continuous in motion: music and/as science. *Interdisciplinary Science Reviews*, 47(2), 118–128.
<https://doi.org/10.1080/03080188.2022.2035101>
- Işık, H. (2008). İlköğretimde tarih konularının yerel tarih ile ilişkilendirilmesinin öğrenci başarısına etkisi. *Journal of International Social Research*, 1(4), 290-310.
- İlgen, E., Salman, M., & Çalışkan, E. (2020). Varoluşsal perspektifte bir türkü çözümlemesi: karlar yağmış karın üstüne. *Journal of OKUFED* 1(2), 14-23.
- İlhan, M. E. (2018). *Kültürel bellek sözlü kültürden yazılı kültüre hatırlama*. Ankara: Doğu Batı.
- İlyasoğlu, E. (2008). *Zaman içinde müzik*. İstanbul: Remzi
- İmik, Ü. (2012). Türk kültürünün yaşatılmasında müziğin önemi ve genç dinleyiciler üzerindeki etkileri. *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 2(4).
- Işıktaş, B. (2018). Müzik sosyolojisi [sosyomüzikoloji] evreninde tarihsel perspektifler ve Georg Simmel. *Sosyoloji Dergisi*, 38(1).
<https://doi.org/10.26650/SJ.38.1.0005>
- Jackson, J. H., & Pelkey, S. C. (2005). *Music and history: Bridging the disciplines*. University of Mississippi.
- Jaskułowksi, K., Majewski, P., & Surmiak, A. (2017). Teaching the nation: history and nationalism in Polish school history education. *British Journal of Sociology of Education*, 39(1), 77–91. <https://doi.org/10.1080/01425692.2017.1304205>
- Jenks, H. (2008). Urban space, ethnic community, and national belonging: the political landscape of memory in Little Tokyo. *GeoJournal*, 73(3), 231–244.
<https://doi.org/10.1007/s10708-008-9205-1>

- Johansson, O., & Bell, T. L. (Eds.). (2009). *Sound, society and the geography of popular music* in. Burlington: Ashgate
- Jones, O., & Garde-Hansen, J. (2012). *Geography and memory: explorations in identity, place and becoming (Palgrave Macmillan Memory Studies)*. Palgrave Macmillan.
- Joubert, L. (2008). The arts-unifying principles in education: Improving educational outcomes through the arts. In L. Joubert (Ed.) *Educating in the Arts: The Asian Experience, Twenty-Four Essays (Education in the Asia-Pacific Region: Issues, Concerns and Prospects)* (pp. 3-30). Dordrecht: Springer.
- Jurmu, M. C. (2005) Implementing musical lyrics to teach physical geography: A simple model, *Journal of Geography*, 104(4), 179-186. <https://doi.org/10.1080/00221340508978633>
- Juslin, P.N. & Sloboda, J.A. (2010). *Handbook of music and emotion theory, research, applications*. Oxford University.
- Kabacık, M. & Aksoy, M. (2019). Gastronomi ile Türk halk müziği ilişkisi üzerine betimsel bir araştırma. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 7(2), 1519-1533. <https://doi.org/10.21325/jotags.2019.433>
- Kabapınar, Y. (2016). *Kuramdan uygulamaya sosyal bilgiler öğretimi HAYAT BİLGİSİ öğretiminde tarih öğretimine*. (5.Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Kaçmaz, M. (2021). Coğrafi bir araştırma konusu olarak müzik coğrafyası, *Coğrafi Bilimler Dergisi/ Turkish Journal of Geographical Sciences*, 19(2), 490-511. <https://doi.org/10.33688/aucbd.875989>
- Kafesoğlu, İ. (2019). *Türk millî kültürü*. (41. Basım) Ankara: Ötüken
- Kant, İ. (2013). *Eğitim üzerine* (Ahmet Aydoğan, Çev.). İstanbul: Say.
- Kaplan, A. (2008). *Kültürel müzikoloji*. (Genişletilmiş 2. baskı). İstanbul: Bağlam.
- Kara, S. (2014). Selçuklu Türkiye'sinde eğlence türü olarak bezm ve musiki. *Bilig*, (68), 169-182.
- Karadeniz, O. (2020). Türkülerle sosyal bilgiler öğretimi. H. Tokcan (Ed.), *Sosyal*

- bilgilerde sözlü ve yazılı edebiyat incelemeleri içinde* (2. baskı). (s.106-126). Ankara: Pegem Akademi
- Karakaş, R. (2019) - Halk edebiyatı ürünlerinin çocuk edebiyatına etkisi. E. Akın (Ed.), *Çocuklar için edebiyat eğitimi içinde* (s-39-60). Ankara: Anı.
- Karakaya Özyer, K. (2021), Ölçek geliştirme ve güvenirlik analizleri: Jamovi uygulaması. *Turkish Academic Research Review*, 6(5), 1330-1384.
- Karakelle, A., & Özbağı, T. (2019). Somut olmayan kültürel mirasın korunması bağlamında çeyiz geleneği “Erzurum örneği”. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 23(3), 668-689.
- Karkın, A. M., & Karaburun, D. (2012). Malatya yöresi müziklerinin kültürel kimliği. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, (29), 101-119.
- Kaymakcı, S. (2010). *Sosyal bilgiler öğretiminde çalışma yaprakları kullanımının öğrencilerin akademik başarılarına ve derse karşı tutumlarına etkisi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kaymakcı, S. (2013). Sosyal bilgiler ders kitaplarında sözlü ve yazılı edebî türlerin kullanım durumu. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20, 230-255.
- Kemmis, S., McTaggart, R., & Nixon, R. (2014). *The Action Research Planner: Doing Critical Participatory Action Research*. Springer.
- Kennedy, K. (2014). ‘A music of grief’: classical music and the First World War. *International Affairs*, 90(2), 379-395. <https://doi.org/10.1111/1468-2346.12115>
- Keskin, N. (2014). Kentlerde yeni bellek mekânları: kent müzeleri. *Folklor/Edebiyat*, 20(79), 25-39.
- Kınık, M. (2011). Bir iletişim aracı olarak türk halk müziği ve türküler. *Erciyes İletişim Dergisi*, 2(1), 136-150.
- Kim, J. A. (2015). Cultural transfer as a branch of research for music sociology and music anthropology. *International Review of the Aesthetics and Sociology of Music*, 1, 43-53.

- King, A. (2010). The Afghan War and ‘postmodern’ memory: commemoration and the dead of Helmand. *The British Journal of Sociology*, 61(1), 1-25. <https://doi.org/10.1111/j.1468-4446.2009.01299.x>
- Kite, T. S., Smucker, T., Steiner, S., & Bayne, M. (1994). Using program music for interdisciplinary study: In an interdisciplinary program for preservice elementary teachers, music serves as the focal point for one of their projects. *Music Educators Journal*, 80(5), 33-53. <https://doi.org/10.2307/3398747>
- Koçu, R. E. (1967). *Türk giyim kuşam ve süslenme sözlüğü*. Ankara: Sümerbank
- Kovačić, M., & Hofman, A. (2019). Music, migration and minorities: Perspectives and reflections. *Musicological Annual*, 55(2), 5-17. <https://doi.org/10.4312/mz.55.2.5-17>
- Köprülü, F. (1976). *Türk Edebiyatı ’nda ilk mutasavvıflar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Köse, E. (2013). Eğitim kurumlarında gerçekleştirilen ders dışı etkinliklerin sınıflandırılmasına yönelik bir öneri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 2(2), 336-353.
- Köşker, N. (2018). Mekân ve yer. N. Özgen (Ed.), *Sosyal coğrafya içinde* (s.77-108). Ankara: Pegem Akademi.
- Krumhansl, C. L. (1995). Music psychology and music theory: Problems and prospects. *Music Theory Spectrum*, 17(1), 53-80.
- Kumar, T. (2016). “Something you can look back on”: teacher candidates, rap music, and p-12 social studies. *Urban Education*, 55(8-9), 1-27. <https://doi.org/10.1177/0042085916674058>
- Laubenthal, B., & Myers, K. (2021). Memories of migration. *German Politics and Society*, 39(2), 70-92. <https://doi.org/10.3167/gps.2021.390204>
- Leedy, P., & Ormrod, J. (2020). *Practical research: Planning and design, global edition*. (12th ed.). Pearson.
- Lena, J. C., & Peterson, R. A. (2008). Classification as culture: Types and trajectories of music genres. *American Sociological Review*, 73(5), 697-718.

<https://doi.org/10.1177/000312240807300501>

- Levstik, L. S., & Tyson, C. A. (Eds.). (2008). *Handbook of research in social studies education*. London: Routledge.
- Levy, D. L., & Byrd, D. C. (2011). Why can't we be friends? Using music to teach social justice. *Journal of the Scholarship of Teaching and Learning*, 11(2), 64-75.
- Lodico, M. C., Spaulding, D. T. & Voegtle, K. H. (2006). *Methods in educational research: From theory to practice*. San Francisco: Jossey-Bass
- Lune, H., & Berg, B. L. (2017). *Qualitative research methods for the social sciences* (Ninth edition) global edition. London: Pearson
- Marcus, K. H. (2007). Music and American culture. *History Compass*, 5(4), 1412–1430. <https://doi.org/10.1111/j.1478-0542.2007.00445.x>
- Mangram, J. A., & Weber, R. L. (2012). Incorporating music into the social studies classroom: A qualitative study of secondary social studies teachers. *Journal of Social Studies Research*, 36(1).
- McCollum, J. & Hebert, D.G. (2014). Foundations of historical ethnomusicology. In J. McCollum, & D. G. Hebert, (Eds.), *Theory and method in historical ethnomusicology* (pp. 1-34.) Lexington Books.
- McKean, B. (2002). Artistic representations in three fifth-grade social studies textbooks. *Elementary School Journal*, 103(2), 186–197. <https://doi.org/10.1086/499722>
- McLoughlin, C. & Lee, M. J. W. (2010). Personalised and self-regulated learning in the Web 2.0 era: International exemplars of innovative pedagogy using social software. *Australasian Journal of Educational Technology*, 26(1), 28-43.
- McNiff, J., & Whitehead, J. (2006). *All you need to know about action research*. London: SAGE.
- Merriam, A. P. (1964). *The anthropology of music*. Evanston: Northwestern University.
- Merriam, S. B., & Tisdell, E. J. (2015). *Qualitative research: A guide to design and implementation* (4th ed.). San Francisco: John Wiley & Sons.
- Mertens, D. M. (2010). *Research and evaluation in education and psychology*:

- Integrating diversity with quantitative, qualitative, and mixed methods.*(3.ed.) SAGE.
- Mertler, C. A. (2017). *Action research: Improving schools and empowering educators.* (5th.ed.). London: SAGE.
- Meydan, C., & Guliyeva, M. (2020). Oğuz Türklerinde giyim kuşam: Dede Korkut örneği. *UHAD Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 5, 169-191.
- Meyers, O., & Zandberg, E. (2002). The sound-track of memory: Ashes and Dust and the commemoration of the Holocaust in Israeli popular culture. *Media, Culture & Society*, 24(3), 389-408. <https://doi.org/10.1177/00222194070400020701>
- Mileski, J. R. (2021). Historical consciousness and collective identity formation in the Kings mountain historical museum. Master Thesis. Anthropology Programme. The University of North Carolina.
- Millî Eğitim Bakanlığı, (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar)*. <https://mufredat.meb.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Millî Eğitim Temel Kanunu. (1973). *T.C. Resmî Gazete*, 14574, 24 Haziran 1973.
- Mills, G. E. (2014). *Action research a guide for teacher researcher.* (5th .ed.). London: Pearson.
- Mills, G. E., & Gay, L. R. (2019). *Educational research: Competencies for analysis and applications.* (12th.ed.). New York: Pearson.
- Mindes, G. (2006). *Teaching young children social studies.* London: Praeger.
- Mirzaoglu, G. (2015). *Halk türküleri konu-icrayapı-anlam-işlev.* Ankara: Akçağ.
- Mixter, D. W. (2017, February 20). Collective remembering in archaeology: A relational approach to ancient maya memory. *Journal of Archaeological Method and Theory*, 24(1), 261-302. <https://doi.org/10.1007/s10816-017-9320-8>
- Moats, S., & Poxon, S. (2011). “I didn't raise my boy to be a soldier:” Ideas and strategies for using music from the national jukebox to teach difficult topics in history. *Social Education*, 75(6), 291-294.

- Moore, J. R. (2007) Popular music helps students focus on important social issues. *Middle School Journal*, 38(4), 21-29. <https://doi.org/10.1080/00940771.2007.11461589>
- Moss, T. E., Benus, M. J., & Tucker, E. A. (2018). Impacting urban students' academic achievement and executive function through school-based arts integration programs. *SAGE Open*, 8(2). <https://doi.org/10.1177/2158244018773131>
- Moulton, A. A. (2021). Black monument matters: Place-based commemoration and abolitionist memory work. *Sociology Compass*, 15(12), e12944. <https://doi.org/10.1111/soc4.12944>
- Nacakcı, Z. (2021). İnsan-kültür-müzik. Z. Nacakcı & A. Canbay, (Ed.), *Müzik kültürü*. içinde (4.Baskı). (s. 1-31). Ankara:Pegem Akademi.
- Nash, P. H., & Carney, G. O. (1996). The seven themes of music geography. *Canadian Geographer/Le Géographe canadien*, 40(1), 69-74.
- National Council for the Social Studies (NCSS) (1994). Expectations of excellence: curriculum standards for social studies. Washington, DC: Author.
- Nguyen Ba, M. H., Bennett, J., Gallagher, M., & Bhunia, S. (2021). A case study of credential stuffing attack: Canva data breach. *International Conference on Computational Science and Computational Intelligence (CSCI)*. 735-740.
- Nora, P. (2005). *Hafıza Mekânları*. Çev.Mehmet Emin Özcan. Dost
- Nurmaraya, H., & Lukito, N. (2020). A place to remember: the erasure of pasar johar's collective memory. *Joint Journal of Novel Carbon Resource Sciences & Green Asia Strategy*, 7(1), 72-78.
- Oğuz Haçat, S. (2019). Sosyal bilgiler ve kültür. S. Kaymakçı & Ü. İbret (Ed.), *Sosyal bilgiler ve toplum içinde*. (s. 73-94). Ankara: Pegem Akademi.
- Ok, M. (2020). Metal müziğin giyim modasına etkisi. *Kesit Akademi Dergisi*, 6(25), 211-224.
- Oleksy, T., & Wnuk, A. (2016). Augmented places: An impact of embodied historical experience on attitudes towards places. *Computers in Human Behavior*, 57, 11

16. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2015.12.014>

- Olick, J.K. & Robbins J. (1998). Social memory studies: From "Collective Memory" to the historical sociology of mnemonic practices. *Annual Review of Sociology*, 24, 105-140.
- Olick, J.K. (1999). Collective memory: The two cultures. *Sociological Theory*, 17(3), 333-348
- Oruç, O. (2021). Bayburtlu'yu Bayburt türküleri üzerinden okuma denemesi. *Bayburt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 4(9), 17-25.
- Ögel, B. (1978). *Türk kültür tarihine giriş Türklerde giyecek ve süslenme (Göktürklerden Osmanlılara)*. (Cilt V). Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.
- Ögel, B. (2000). *Türk kültür tarihine giriş Türklerde devlet ve ordu mehteri (Hunlardan Osmanlılara) Resimler ve Sözlükler* (4. b., Cilt VIII). Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.
- Öger, A. (2013). *Uygur Türklerinde törenler ve bayramlar*. Ankara: Grafiker.
- Öner, G. (2018). Yerel coğrafya ve öğretimi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 5(9), 105–130. <https://doi.org/10.29129/inujse.393951>
- Öymen Özak, N., & Pulat Gökmen, G. (2009). Bellek ve mekan ilişkisi üzerine bir model önerisi. *İtüdergisi/a*, 8(2), 145-155.
- Özbek, M. (2014). *Türk halk müziği el kitabı 1 terim sözlüğü*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.
- Özgen, N. (2018). Doğa ve toplum. N. Özgen (Ed.), *Sosyal coğrafya içinde* (s.1-54). Ankara: Pegem Akademi.
- Özpınar, İ., & Aydoğan Yenmez, A. (2019). Eylem (aksiyon) araştırması yöntemi, H. Özmen & O. Karamustafaoğlu (Ed.), *Eğitimde araştırma yöntemleri içinde* (s. 317-341). Ankara: Pegem Akademi.
- Öztürk, C. (2015). Sosyal bilgiler: Toplumsal yaşamda disiplinlerarası bir bakış, C.Öztürk (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi demokratik vatandaşlık eğitimi içinde* (4.Baskı). (s. 1-31). Ankara: Pegem Akademi

- Öztürk, C., & Otluoğlu, R. (2002). Sosyal bilgiler öğretiminde yazılı edebiyat ürünlerini ders aracı olarak kullanmanın duyuşsal davranış özelliklerini kazanmaya etkisi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15(15), 173-182.
- Parker, W. C. (2009). Social studies today: research and practice. In Parker, W. C. (Eds.), *Social studies today: research and practice*. (pp.3-13). New York: Routledge.
- Parker, W. C. (2014). *Social studies in elementary education*. (14th. edt.). Edinburgh: Pearson.
- Parin, S. (2019). Toplumsal bellekte göç olgusu: Türkiye deneyimi. *Journal of International Social Research*, 12(65). <https://doi.org/10.17719/jisr.2019.3479>
- Patton, M. Q. (2015). *Qualitative research & evaluation methods*. (4th. edt.). California: SAGE.
- Pellegrino, A. M. & Lee, C. D. (2012). *Let the music play! Harnessing the power of music for history and social studies classrooms*. Charlotte, NC: Information Age
- Pfister, C., Garnier, E., Alcoforado, M. J., Wheeler, D., Luterbacher, J., Nunes, M. F., & Taborda, J. P. (2010). The meteorological framework and the cultural memory of three severe winter-storms in early eighteenth-century Europe. *Climatic Change*, 101(1–2), 281–310. <https://doi.org/10.1007/s10584-009-9784-y>
- Pickering, M., & Keightley, E. (2014). *Photography, Music and Memory: Pieces of the Past in Everyday Life (Palgrave Macmillan Memory Studies)*. Palgrave Macmillan.
- Pitler, H., Hubbell, E. R., Kuhn, M., & Malenoski, K. (2007). *Using technology with classroom instruction that works*. Virginia: Association for Supervision & Curriculum Development.
- Recuber, T. (2012). The presumption of commemoration: Disasters, digital memory banks, and online collective memory. *American Behavioral Scientist*, 56(4), 531 549. <https://doi.org/10.1177/0002764211429364>
- Reisberg, D. & Hertel, P. (2004). *Memory and Emotion*. Oxford University.

- Rice, T. (2014). *Ethnomusicology: A very short introduction*. Oxford University.
- Rivero Gracia, P., Fontal Merillas, O., Martinez Rodriguez, M., & Garcia Ceballos, S. (2018). “La Educación patrimonial y el patrimonio arqueológico para la enseñanza de la historia: el caso de B labilis”. *Ensayos: revista de la Facultad de Educación de Albacete*, 33(1), 23-37.
- Rizvic, S., & Prazina, I. (2015, September). Taslihan virtual reconstruction-Interactive digital story or a serious game. *7th International Conference on Games and Virtual Worlds for Serious Applications (VS-Games)*, 1-2.
- Roediger, H. L., & Wertsch, J. V. (2008). Creating a new discipline of memory studies. *Memory Studies*, 1(1), 9–22. <https://doi.org/10.1177/1750698007083884>
- Rosenbloom, A. F. (2004). High school music studies and social studies: An interdisciplinary approach. *Music Educators Journal*, 90(3), 41-45.
- Ross, W. E. (2006). *The social studies curriculum: purposes, problems, and possibilities*. (3rd ed.). New York: SUNY.
- Russell, B. (1999). *Eğitim  zerine*. ( ev:Nail Bezel). İstanbul: Say
- Sağır, A., & Öztürk, B. (2015). Sosyolojik bağlamda m zik ve kimlik: Karab k  niversitesi  rneği. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 121-154.
- Sak, S., & Senyapili, B. (2019). Evading time and place in Ankara: A reading of contemporary urban collective memory through recent transformations. *Space and Culture*, 22(4), 341-356. <https://doi:10.1177/1206331218764334>
- Sami, Kamuran. (2011). “Afet” Bir kentin hikâyesi: Yok olan kültürel bellek ve kentsel mirasın serencamı, Diyarbakır  rneği. *Humanities Sciences*, 6(2), 264-277.
- Sancar, M. (2016). *Geçmişle hesaplaşma unutm  kültüründen hatırlama kültürüne* (5.baskı). İstanbul: İletişim.
- S nchez, R. M. (2007). Music and poetry as social justice texts in the secondary classroom. *Theory & Research in Social Education*, 35(4), 646–666. <https://doi.org/10.1080/00933104.2007.10473354>
- Say, A. (2013). *M zik nedir, nasıl bir sanattır?*. (3.basım). İstanbul: Doğa

- Say, A. (2019). *Müzik tarihi*. (7.baskı). İstanbul: Isık
- Schermelleh-Engel, K., Moosbrugger, H., & Müller, H. (2003). Evaluating the fit of structural equation models: Tests of significance and descriptive goodness-of-fit measures. *Methods of psychological research online*, 8(2), 23-74.
- Schütz, A. (2018). *Fenomenoloji ve toplumsal ilişkiler*. Ankara: Heretik.
- Schumacker, R. E., & Lomax, R. G. (2010). *A Beginner's guide to structural equation modeling*. (3rd ed.). New York: Routledge.
- Schuster, K., & Grainger, J. (2021). Digital cultural heritage: Collaborating with students and discovering lost museums. *Education for Information*, 37(1), 97-111. <https://doi.org/10.3233/EFI-190352>
- Schwartz, B. (1982). The social context of commemoration: A study in collective memory. *Social Forces*, 61(2), 374-402. <https://doi.org/10.1093/sf/61.2.374>
- Seçer, İ. (2017). *SPSS ve LISREL ile pratik veri analizi analiz ve raporlaştırma*. (3. baskı.). Ankara: Anı.
- Selanik Ay, T. & Güllü, S. (2020). Sosyal bilgiler dersi bağlamında geçmişten günümüze milli bayram törenleri: Etnografik bir araştırma. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11(1), 145-168.
- Sezer, F. (2011). Öfke ve psikolojik belirtiler üzerine müziğin etkisi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 1472-1493.
- Shepherd, J., & Wicke, P. (1997). *Music and cultural theory*. Oxford: Polity.
- Shobe, H., & Banis, D. (2010). Music regions and mental maps: Teaching cultural geography. *Journal of Geography*, 109(2), 87-96. <https://doi.org/10.1080/00221341.2010.482160>
- Sidekli, S., & Coşkun, İ. (2014). Türkü: sosyal bilgiler öğretiminde yeni bir yaklaşım. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(16), 23-32.
- Singh, R. (2020). Interpreting culture, society and space: Folk music perspective. *Space and Culture, India*, 8(1), 14-20. <https://doi.org/10.20896/saci.v8i1.919>
- Smiley, S. L., & Post, C. W. (2014). Using popular music to teach the geography of the

- United States and Canada. *Journal of Geography*, 113(6), 238-246.
<https://doi.org/10.1080/00221341.2013.877061>
- Soden, G. J., & Castro, A. J. (2013). Using contemporary music to teach critical perspectives of war. *Social Studies Research and Practice*, 8(2), 55–67.
<https://doi.org/10.1108/ssrp-02-2013-b0004>
- Sönmez, V. (2010). *Sosyal bilgiler öğretimi ve öğretmen klavuzu. Yeni programa göre düzenlenmiş yeni ders plan örnekleri*. (Yenilenmiş 6. baskı). Ankara: Anı.
- Stainforth, E. (2021). Collective memory or the right to be forgotten? Cultures of digital memory and forgetting in the European Union. *Memory Studies*, 15(2), 257–270.
<https://doi.org/10.1177/17506980211044707>
- Steiger, J. H. (2007). Understanding the limitations of global fit assessment in structural equation modeling. *Personality and Individual differences*, 42(5), 893-898.
<https://doi.org/10.1016/j.paid.2006.09.017>
- Stringer, E. T., Christensen, L. M., & Baldwin, S. C. (2010). *Integrating teaching, learning, and action research: Enhancing instruction in the K-12 classroom*. London: SAGE.
- Stringer, E. (2014). *Action research in education: Pearson new international edition*. Edinburgh Gate: Pearson.
- Stravinsky, İ. (2000). *Altı derste müziğin poetikası*. (Çev. Cem Taylan). İstanbul: Pan..
- Swarts, G. P. (2018). Home. *Keywords in the social studies: Concepts and conversations (Counterpoints)*. In (Ed. D.G. Krutka, A.M. Whitlock & Helmsing, M.). pp-79 89. New York: Peter Lang.
- Szpunar, P. M. (2010). Monuments, mundanity and memory: Altering ‘place’ and ‘space’ at the National War Memorial (Canada). *Memory Studies*, 3(4), 379-394.
<https://doi.org/10.1177/1750698010374286>
- Şahin, C. (2011). *Türkiye fiziki coğrafyası*. (Genişletilmiş 4.baskı). Ankara: Gündüz Eğitim.
- Şahin, M. (2010). *Türk halk müziğinde coğrafi motifler ve türküler atlası*. Yüksek Lisans

- Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Şahin, V. (2013). Kültürel bellek mekânı olarak türküler. *Kültürümüzde Türkü Sempozyumu Bildirileri*, 22(25), 103-112. Sivas: Es Ofset Matbaa.
- Şahinalp, M. S. (2012). Müzik coğrafyası açısından bir araştırma: Doğal ortam özelliklerinin türkü sözleri üzerindeki etkisi. *International Journal of Social Science*, 5(7), 633-661.
- Şencan, H. (2005). *Sosyal ve davranışsal ölçümlerde güvenilirlik ve geçerlilik*. Ankara.
- Şendurur, Y., & Barış, D.A. (2002). Müzik eğitimi ve çocuklarda bilişsel başarı. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(1). 165-174.
- Şimşek, A. (2012). Sosyal bilgiler dersinde bir öğretim materyali olarak edebi ürünler. M. Safran (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi içinde* (s-389-412). Ankara: Pegem Akademi.
- Tabachnick, B., & Fidel, L. (2014). *Using multivariate statistics*. (6.ed.). Harlow: Pearson.
- Takizawa, T. (2008). Crossroads for cultural education through music. Educating in the arts: The Asian experience, twenty-four essays, In L.Joubert (Ed.), *Education in the Asia-pacific region: Issues, concerns and prospects* (pp. 231-248). Dordrecht: Springer.
- Tal, T., & Morag, O. (2007). School visits to natural history museums: Teaching or enriching? *Journal of Research in Science Teaching*, 44(5), 747-769. <https://doi.org/10.1002/tea.20184>
- Tangülü, Z. (2014). A different approach to teaching social studies: Folk songs history. *Educational Research and Reviews*, 9(18), 674-679. <https://doi.org/10.5897/ERR2014.1838>
- Tanrıkulu, M. (2022). *Coğrafya ve kültür*. (4.baskı). Ankara: Pegem Akademi
- Tavşancıl, E. (2018). *Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi*. (6. baskı). Ankara: Nobel Akademik.

- Tayanç, M., & Yeniçırak, H. (2022). Museums as spaces carrying social memory. *MSGSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(25), 11-19.
- Tekeli-Yesil, S., Pfeiffer, C., & Tanner, M. (2020). The determinants of information seeking behaviour and paying attention to earthquake-related information. *International journal of disaster risk reduction*, 49, 101734. 1-11. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2020.101734>
- Tendler, J. (2013). *Opponents of the Annales school*. Palgrave Macmillan.
- Tezcan, M. (1983). Giyim olgusuna sosyo-kültürel bakış ve Türklerde giyim. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 16(1), s.255–276.
- Thibeault, M. D. (2020). Dewey's musical allergy and the philosophy of music education. *Journal of Research in Music Education*, 68(1), 31–52. <https://doi.org/10.1177/0022429419896792>
- Tomal, D. R. (2010). *Action research for educators*. Rowman & Littlefield Publishers.
- TRT. (2002). Türk halk müziği sözlü eserler antolojisi: Uzun havalar. (Cilt 3). Ankara: TRT Müzik Dairesi.
- TRT. (2006). Türk halk müziği sözlü eserler antolojisi. (Cilt 1). Ankara: TRT Müzik Dairesi.
- TRT. (2006b). Türk halk müziği sözlü eserler antolojisi. (Cilt 2). Ankara: TRT Müzik Dairesi.
- Tunçer, M. (2017). *Dünden bugüne kültürel miras ve koruma*. Ankara: Gazi.
- Tuohy, S. (1999). The social life of genre: The dynamics of folksong in China. *Asian Music*, 30(2), 39-86.
- Turner, K., & Freedman, B. (2004). Music and environmental studies. *The Journal of Environmental Education*, 36(1), 45–52. <https://doi.org/10.3200/joe.36.1.45-52>
- Türk Dil Kurumu (2020). Türkçe sözlük. <https://sozluk.gov.tr/> sayfasından erişilmiştir.
- Uğur, A. (2015). Müzik coğrafyası: Türkülerdeki coğrafya. *Bilig*, 74, 239–260. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/234217> sayfasından erişilmiştir.

- Uygun, O. (2008). *İbni Haldun'un toplum ve devlet Kuramı*. İstanbul: On İki Levha
- Ünlüer, G. (2018). Sosyal bilgiler dersinde kültür öğretiminde türkülerden yararlanma. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(1), 581–594. <https://doi.org/10.17218/hititsosbil.365821>
- van Alphen, F., & Carretero, M. (2015). The construction of the relation between national past and present in the appropriation of historical master narratives. *Integrative Psychological and Behavioral Science*, 49(3), 512–530. <https://doi.org/10.1007/s12124-015-9302-x>
- van der Hoeven, A. (2018). Narratives of popular music heritage and cultural identity: The affordances and constraints of popular music memories. *European Journal of Cultural Studies*, 21(2), 207–222. <https://doi.org/10.1177/1367549415609328>
- van Dijck, J. (2006). Record and hold: Popular music between personal and collective memory. *Critical Studies in Media Communication*, 23(5), 357–374. <https://doi.org/10.1080/07393180601046121>
- Vural, F. G. (2011). Türk kültürünün aynası: Türküler. *E-Journal of New World Sciences Academy*, 6(3), 397–411.
- Vural, F. G. (2016). *İslamiyet'ten önce Türklerde kültür ve müzik Hun, Kök Türk ve Uygur devletleri*. Ankara: Ötüken.
- Walker, A. (2021). “Everyone always did the same”: Constructing legacies of collective industrial pasts in ex-mining communities in the South Wales Valleys. *Emotion, Space and Society*, 41(August), 100834. <https://doi.org/10.1016/j.emospa.2021.100834>
- White, C., & McCormack, S. (2006). The message in the music: Popular culture and teaching in social studies. *The Social Studies*, 97(3), 122–127. <https://doi.org/10.3200/tss.97.3.122-127>
- Wiggins, T. (1996). The world of music in education. *British Journal of Music Education*, 13(1), 21–29. <https://doi.org/10.1017/S0265051700002928>
- Wilbur, B. (2010). Towards a general theory of mind:an inspired exploration of music and architecture. <http://www.metaphorms.com/uploads/>. sayfasından erişilmiştir.

- Wilkins, J. L. M., Graham, G., Parker, S., Westfall, S., Fraser, R. G., & Tembo, M. (2003). Time in the arts and physical education and school achievement. *Journal of Curriculum Studies*, 35(6), 721–734. <https://doi.org/10.1080/0022027032000035113>
- Wills, J. (2012). The geography of community and political organisation in London today. *Political Geography*, 31(2), 114–126. <https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2011.11.003>
- Wineburg, S., Mosborg, S., Porat, D., & Duncan, A. (2007). Common belief and the cultural curriculum: An intergenerational study of historical consciousness. *American Educational Research Journal*, 44(1), 40-76. <https://doi.org/10.3102/0002831206298677>
- Yağışan, N. (2013). Üniversite öğrencilerinin müzik tercihleri ve saldırganlıkla ilişkisi. *Sanat Eğitimi Dergisi*, 1(2), 96-113. <https://doi.org/10.7816/sed-01-02-07>
- Yakıcı, A. (2013). *Halk şiirinde türkü*. Ankara: Akçağ.
- Yamada, K. (2022). A quantitative approach to the 2014 Mt. Ontake volcanic eruption news coverage: understanding the information gap and the public response to the anniversary coverage. *Journal of Applied Volcanology*, 11(1), 1-23. <https://doi.org/10.1186/s13617-021-00113-8>
- Yardımcı, M. (2014). Geçmişten günümüze ozanlık geleneği ve bu süreçte iletişim araçlarının rolü. *Erciyes Aylık Fikir ve Sanat Dergisi*, 27-30.
- Yazıcıoğlu, Ö. (2010). *Türklerin kültür tarihi*. İstanbul: Kalipso
- Yeğen, C. (2016). Annales okulu, Marc Bloch ve “Tarih savunusu: Veya tarihçilik mesleği” yapıtı üzerinden Bloch’un tarih anlayışı. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 25-39.
- Yılar, Ö. (2021). *Halk bilimi ve eğitim*. (7. Baskı.). Ankara: Pegem Akademi.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (10. baskı). Ankara: Seçkin.
- Yiyin, A. (2009). *Türk kültüründe asker ocağı etrafında oluşan halk bilimi ve halk*

edebiyatı ürünleri üzerinde bir inceleme. Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.

Yun, S. (2021). At home and not at home in the national museum: on nostalgia and education. *Educational Philosophy And Theory*, 53(4), 363-372. <https://doi:10.1080/00131857.2020.1785867>

Zarrillo, J. (2012). *Teaching elementary social studies: Principles and applications*. (4th ed.). Pearson.

Zaromb, F., Butler, A. C., Agarwal, P. K., & Roediger, H. L. (2014). Collective memories of three wars in United States history in younger and older adults. *Memory & Cognition*, 42(3), 383- <https://doi.org/399..3758/s13421-013-0369-7>

Zembylas, M., & Bekerman, Z. (2008). Education and the dangerous memories of historical trauma: Narratives of pain, narratives of hope. *Curriculum inquiry*, 38(2), 125-154. <https://doi:10.1111/j.1467-873X.2007.00403.x>

EKLER

EK 1. Etik İzin

Evrak Tarih ve Sayısı: 07.10.2021-E.186328

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Etik Komisyonu

Sayı : E-77082166-302.08.01-186328
Konu : Bilimsel ve Eğitim Amaçlı

07.10.2021

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı **Doktora Öğrencisi Adem KARACA'nın, Prof.Dr.Bülent AKBABA'nın** danışmanlığında yürüttüğü **“Toplumsal Bellek Unsuru Olarak Türkülerin Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılması”** adlı tez çalışması ile ilgili konu Komisyonumuzun **05.10.2021** tarih ve **15** sayılı toplantısında görüşülmüş olup,

İlgilinin çalışmasının, yapılması planlanan yerlerden izin alınması koşuluyla yapılmasında etik açıdan bir sakınca bulunmadığına oybirliği ile karar verilmiş ve karara ilişkin imza listesi ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi rica ederim.

Araştırma Kod No: 2021 - 916

Prof. Dr. İsmail KARAKAYA
Komisyon Başkanı

Ek:1 Liste
DAĞITIM
Gereği:
Sayın Prof. Dr. Bülent AKBABA

Bilgi:
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne

Bu belge

EK 2. MEB Uygulama İzni

Evrak Tarih ve Sayısı: 02.11.2021-E.204672

Evrak Tarih ve Sayısı: 01.11.2021-E.204063

T.C.
ERZURUM VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-36648235-605.01-35490329
Konu : Araştırma ve Uygulama izni

25.10.2021

DAĞITIM YERLERİNE

- İlgi: a) 30.09.10.2021 tarihli ve E.111828 sayılı yazınız.
b) 08.10.2021 tarihli ve E.188541 sayılı yazınız.
c) 15.10.2021 tarihli ve E.36866 sayılı yazınız.

İlgi yazılar gereği; 1)Erzincan Binali YILDIRIM Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel Eğitim Anabilim Dalı Sınıf Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı ([REDACTED] numaralı) öğrencisi [REDACTED] un danışmanlığında; "İlkokul [REDACTED] konulu çalışması,

2)Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı Doktora öğrencisi Adem KARACA'nın Prof. Dr. Bülent AKBABA'nın danışmanlığında; "Toplumsal Bellek Unsuru Olarak Türkülerin Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılması" konulu tez çalışması,

3)Bayburt Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Tezli Yüksek Lisans Programı [REDACTED] numaralı) öğrencisi [REDACTED] konulu adlı çalışmalarının kabulüne ilişkin 22/10/2021 tarihli ve 35332934 sayılı Valilik Onayı yazımız ekinde gönderilmiştir. Bilgilerinize arz ederim.

Salih KAYGUSUZ
İl Millî Eğitim Müdürü

Ek: Valilik Onayı ve Ekleri (3 Adet Dosya)

Dağıtım:

Erzincan Binali YILDIRIM Üniversitesi Rektörlüğüne

(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

Gazi Üniversitesi Rektörlüğüne

(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

Bayburt Üniversitesi Rektörlüğüne

(Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü)

Güvenli Elektronik İmza

Aslı ile Aynıdır

26.10.2021

Bu be

EK 3. Veli Onam Formu Örneği

Sayın Veli;

Çocuğunuzun katılacağı bu çalışma, “ Toplumsal Bellek Unsuru Olarak Türkülerin Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılması” adıyla, 25 Ekim - 24 Aralık 2021 tarihleri arasında yapılacak bir araştırma uygulamasıdır.

Araştırmanın Hedefi: Bu çalışmada yaşadığı kültürden önemli izler barındıran türkülerin sosyal bilgiler öğretiminde kullanımının etkililiği incelenecektir. Bu amaç doğrultusunda araştırma konusuyla ilgili literatürde yer alan araştırmalara ek olarak; türkülerin yalnızca tarihi olaylarda değil, çevre-mekân öğretiminde, kültürün maddi-manevi öğelerinin (giyim kuşam, yemek, bayramlar vb.) öğretiminde, benzerlikleri, farklılıkları ve değişim ve sürekliliği algılama gibi konuların öğretiminde de yararlanılabileceği beklenmektedir.

Araştırma Uygulaması: Ölçek / Etkinlikler / Gözlem ve Görüşme şeklindedir.

Araştırma T.C. Milli Eğitim Bakanlığı’nın ve okul yönetiminin de izni ile gerçekleştirilmektedir. Araştırma uygulamasına katılım tamamıyla gönüllülük esasına dayalı olmaktadır. Çocuğunuz çalışmaya katılıp katılmamakta özgürdür. Araştırma çocuğunuz için herhangi bir istenmeyen etki ya da risk taşımamaktadır. Çocuğunuzun katılımı **tamamen sizin isteğinize bağlıdır**, reddedebilir ya da herhangi bir aşamasında ayrılabilirsiniz. Araştırmaya katılmamama veya araştırmadan ayrılma durumunda öğrencilerin akademik başarıları, okul ve öğretmenleriyle olan ilişkileri etkilemeyecektir.

Çalışmada öğrencilerden kimlik belirleyici hiçbir bilgi istenmemektedir. Cevaplar tamamıyla gizli tutulacak ve sadece araştırmacılar tarafından değerlendirilecektir.

Uygulamalar, genel olarak kişisel rahatsızlık verecek sorular ve durumlar içermemektedir. Ancak, katılım sırasında sorulardan ya da herhangi başka bir nedenden çocuğunuz kendisini rahatsız hissederse cevaplama işini yarıda bırakıp çıkmakta özgürdür. Bu durumda rahatsızlığın giderilmesi için gereken yardım sağlanacaktır. Çocuğunuz çalışmaya katıldıktan sonra istediği an vazgeçebilir. Böyle bir durumda veri toplama aracını uygulayan kişiye, çalışmayı tamamlamayacağını söylemesi yeterli olacaktır. Anket çalışmasına katılmamak ya da katıldıktan sonra vazgeçmek çocuğunuza hiçbir sorumluluk getirmeyecektir.

Onay vermeden önce sormak istediğiniz herhangi bir konu varsa sormaktan çekinmeyiniz. Çalışma bittikten sonra bizlere telefon veya e-posta ile ulaşarak soru sorabilir, sonuçlar hakkında bilgi isteyebilirsiniz. Saygılarımızla,

Araştırmacı : Arş. Gör. Adem KARACA

İletişim bilgileri : Telefon: 054

*Velisi bulunduğum sınıfı numaralı öğrencisi
.....’in yukarıda açıklanan araştırmaya katılmasına izin veriyorum.
(Lütfen formu imzaladıktan sonra çocuğunuzla okula geri gönderiniz*).*

.../.../.....

İsim-Soyisim İmza:

Veli Adı-Soyadı :

Telefon Numarası :

EK 4. Tutum Ölçeği

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİ İÇİN TÜRKÜLERE YÖNELİK TUTUM ÖLÇEĞİ

Sevgili öğrenciler, bu ölçek kültürümüzün en önemli bilgi hazinelerinden biri olan türkülerimize dair tutumlarınızı belirlemek amacıyla hazırlanmıştır. Ölçekte yer alan ifadelerin doğru veya yanlış seçeneği yoktur. Lütfen her cümle için yalnızca bir seçeneği işaretleyiniz.

Bilimsel bir araştırmaya katkıda bulunduğunuz için şimdiden teşekkür ederim ☺

Arş. Gör. Adem KARACA

Madde No	Maddeler	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1	Serbest zamanlarımda türkü dinlerim.					
2	Derslerde türkü dinlersek eğlenirim.					
3	Millî değerlerin türkülerde yer almasından gurur duyarım.					
4	Türkülerin söylendiği yarışmaları izlerim.					
5	Yaşadığım yere ait türkülerini söylerim.					
6	Okulda türkülerin kullanıldığı etkinliklere katılırım.					
7	Türkü dinlediğimiz derslerde sıkılırım.					
8	Serbest zamanlarımda türkü söylerim.					
9	Türkü dinlemeyi severim.					
10	Derslerde öğretmenimizin türkülerden yararlanmasını isterim.					
11	Türkü dinlemekten sıkılırım.					
12	Öğretmenimiz derste türkü dinlettiğinde derse daha çok katılırım.					
13	Türkülerin kendi kültürümüzün ürünü olduğunu düşünürüm.					
14	Türkü konserlerine gitmem.					
15	Yeni türküler dinlemek isterim.					
16	Türkü dinlerken rahatlarım.					
17	Türkülerini diğer müzik türlerinden ayırt edebilirim.					
18	Türkü dinlerken söyleyen kişiye eşlik ederim.					
19	Derslerimizde türkü kullanıldığında derse daha iyi odaklanırım.					
20	Türkülerin yer aldığı TV programlarını takip ederim.					
21	Ders işlerken öğretmenimizin bize türkü dinletmesinin zaman kaybına yol açtığını düşünürüm.					
22	Türkülerde manevî değerlerin yer almasından hoşlanırım.					
23	İnternette türkü videolarını izlemeyi severim.					

Katkılarınız için teşekkür ederim ☺

EK 5. Öğrenci Günlük Formu Örneği

Etkinlik	Tarih: Adı Soyadı:
2. ÇEVREMİZİ TANIYORUZ ETKİNLİĞİ GÜNLÜK FORMU	

EK 6. Gözlem Formu Örneği

GÖZLEM FORMU

Etkinlik Adı:	
Araştırmacı/Uygulayıcı:	
Tarih/Saat:	
TESPİTLER	

EK 7. Uygarlıkları Öğreniyorum Etkinliği Ders Planı

Etkinlik Adı Uygarlıkları Öğreniyorum	Anahtar Kelimeler Uygarlık, Miras, İnsanlık tarihi	
Ders Sosyal Bilgiler	Etkinliğin Kısa Açıklaması Bu etkinlikte Anadolu’da ve Mezopotamya’da kurulan uygarlıkların insanlık tarihine katkılarının müzik eşliğinde öğretilmesi amaçlanmaktadır.	
5. Sınıf	Süre	40’
Öğrenme alanı/Ünite	Kültür ve Miras-Geçmişe Yolculuk	
Kazanım(lar)	“Somut kalıntılarından yola çıkarak Anadolu ve Mezopotamya uygarlıklarının insanlık tarihine önemli katkılarını fark eder.”	
Alana Özgü Beceri(ler)	Mekânı Algılama Becerisi, Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi.	
Yetkinlik(ler)	Kültürel Farkındalık ve İfade.	
Değer(ler)	Estetik, Çalışkanlık, Duyarlılık.	
Yöntem/ teknikler	Sunuş Yoluyla Öğrenme, Buluş Yoluyla Öğrenme	
Öğretim materyalleri	Bilgisayar, Akıllı Tahta, Çalışma Yaprakları	
İşleniş/Süreç Süreç Öncesi -Öğretmen öğrenilecek konuyla ilgili bir hafta öncesinden öğrencilere bilgilendirme yapar. Süreç: - Ders başlangıcında etkinliklerde yapılması gerekenler hakkında bilgilendirme yapılır ve çalışma yaprakları (Ek 7.1) dağıtılır. (5 dakika) - Araştırmacının türkünün içinde geçen öğelerin bulunduğu görsellerle zenginleştirdiği müzikal video izlettirilir ve çalışma yaprakları üzerinde çalışmalarına imkân tanınır. (35 dakika). (Hazırlanan müzikal ürün, aşağıda yer almaktadır). - Öğrenciler tarafından doldurulan çalışma yaprakları toplanır. (2-3 dakika) -Türküde yer almayan uygarlıklar (Mezopotamya Uygarlıkları) hakkında ders kitabındaki bilgilere bağlı kalınarak öğrencilerden türküyü devam ettirilmeleri istenir). (Ev Ödevi). - Öğrencilerin gün içerisinde sosyal bilgiler dersinde yapılan etkinliğe dair bir günlük yazması istenir. (Ev Ödevi) - Öngörülen süre öğrencilerin bireysel hızları dikkate alınarak belirlenmiştir.		
Uyarı ve Öneriler -Araştırmacı etkinlik öncesinde araştırmada uygulayıcı olan öğretmenle bir toplantı gerçekleştirerek fikir alışverişinde bulunmalıdır. -Etkinlikte izlenilecek olan adımlarda öngörülen süre öğrencilerden gelebilecek sorular düşünülerek belirlenmiştir. -Etkinlikte araştırmacı tarafından oluşturulan türküyü alternatif olarak Cahit Berkay’ın “Anadolu Uygarlıkları” adlı eseri tercih edilebilir.		
Ölçme ve Değerlendirme Çalışma Yaprakları Soruları (7.1) Derecelendirilmiş Puanlama Anahtarı (Ek 7.2), Öğrenci Günlüğü (Örnek), (Ek 5), Gözlem Formu (Örnek), (Ek 6).		
Etkinlik Video Materyali: https://www.youtube.com/watch?v=Vg5-dinEQHE&t=9s		

UYGARLIKLAR TÜRKÜSÜ

Taş işçiliğinde ustalar.
Van'da bir kale yaptılar.
Oltu'da da bir kale var.
Tuşpa adlı başkenti var.

Şamran kanalı yaptılar.
Ürünleri suladılar.
Tarımla da uğraştılar.
Bu uygarlık Urartular.

Kızılırmak'a gittiler.
Baskent Hattuşaş seçtiler.
Anal denen yıllıklarla.
Tarihe bir not düştüler.

Pankuş adlı meclis burada.
Kraliçe Tavannana.
İlk antlaşma imzalandı.
Bakır, gümüş kalaylandı.

Baskentleri Gordion'dur.
Hayvancılık onda ondur.
Fibula çengelli iğne.
Dokumaysa yün koyundur.

Lidyalılar buldu para
Takasa verildi ara
Kral ticaret yolunu.
Kazandırdı insanlara.

Ege'dedir hâkimiyet
Polis adlı şehir devlet
Bunlar Efes, Foça, Milet
İyonya'da var hürriyet.

Hürriyet, özgürlük demek.
Bilim, sanat ilerlemek.
Tales, Pisagor, Homeros'u
Var bir antik tiyatrosu.

Arş. Gör. Adem KARACA-2021

EK 7.1. Uygarlıkları Öğreniyorum Etkinliği Çalışma Yapağı

Uygarlıkları Öğreniyorum Etkinliği Çalışma Yapağı

DÜŞÜNÜYORUM

1. Sizce Urartular neden kale yapmışlardır?

.....

.....

.....

.....

- 1.1. Şu an yaşadığınız yerde yapılan evlerde ana malzeme olarak (taş, kerpiç (toprak), tuğla, çimento, ahşap vb.) ne kullanılıyor?

1.1.1. Bu malzemenin kullanılmasının nedenleri sizce ne olabilir?

Malzeme:

Nedenleri:

2. Şu anda yaşadığınız yerde daha önce Urartular da yaşamış. Bugün yapılan binalar ile Urartular döneminde yapılan kalelerdeki malzeme arasında bir benzerlik var mı?

2.1. Binaların yapım süreci o tarihten bu tarihe nasıl bir değişiklik göstermiş olabilir? Bu değişikliklerin nedenleri neler olabilir?

.....

.....

.....

3. Ülkemiz toprakları üzerinde farklı bölgelerde farklı uygarlıklar yaşamıştır. Bu uygarlıklar döneminde yaşayan insanların yaşadığı bölgedeki faaliyetler insanların yeni icatlar yapmasını etkilemiştir. Aşağıda yer alan kutucuklar arasındaki ilişkiyi açıklayınız.

EK 7.2. Uygarlıkları Öğreniyorum Etkinliği Derecelendirilmiş Puanlama Anahtarı

1. ETKİNLİK (UYGARLIKLARI ÖĞRENİYORUM) DERECELİ PUANLAMA ANAHTARI

	Çok Az Kriter Karşılıyor (1)	Bazı Kriterleri Karşılıyor (2)	Tüm Kriterleri Karşılıyor (3)
Neden-sonuç ilişkisi kurma.	Ögeler arasında neden sonuç ilişkisi kurmakta güçlük çekmiştir.	Ögeler arasında neden sonuç ilişkisini sınırlı derecede kurabilmiştir.	Ögeler arasında neden sonuç ilişkisini yeterli derecede kurabilmiştir.
Varlıklar arasındaki ilişkiyi anlayabilme.	Varlıklar arasında sınırlı derecede ilişki kurabilmiştir.	Varlıklar arasında kısmen ilişki kurabilmiştir.	Varlıklar arasında yeterli derecede ilişki kurabilmiştir.
Benzerlik ve farklılıkları bulma.	Materyalde yer alan öğelerden yola çıkarak eskiyle yeni arasında karşılaştırma yapmakta güçlük çekmiştir.	Materyalde yer alan öğelerden yola çıkarak eskiyle yeni arasında bazı karşılaştırmalar yapabilmıştır.	Materyalde yer alan öğelerden yola çıkarak eskiyle yeni arasında karşılaştırma yapabilmıştır.
Zamanla oluşan süreklilik ve değişimi algılama.	Sürekliliği olan ve değişmekte olan öğeler arasındaki farklılıkları bulmakta güçlük çekmiştir.	Sürekliliği olan ve değişmekte olan öğeler arasındaki farklılıkları sınırlı derecede bulmuştur.	Sürekliliği olan ve değişmekte olan öğeler arasındaki farklılıkları bulmuştur.
Neden-sonuç ilişkisi kurma.	Ögeler arasında neden sonuç ilişkisi kurmakta güçlük çekmiştir.	Ögeler arasında neden sonuç ilişkisini sınırlı derecede kurabilmiştir.	Ögeler arasında neden sonuç ilişkisini yeterli derecede kurabilmiştir.

Maksimum Puan: 15

Minimum Puan: 5

EK 8. Çevremizi Tanıyoruz Etkinliği Ders Planı

Etkinlik Adı Çevremizi Tanıyoruz	Anahtar Kelimeler Çevre, Doğal Varlık, Tarihi Mekân.	
Ders Sosyal Bilgiler	Etkinliğin Kısa Açıklaması Bu etkinlikte öğrencilerin yöresel türkülerden yola çıkarak yaşadıkları mekândaki doğal varlıklara, tarihi mekânlara ve eserlere yönelik farkındalık oluşturulması amaçlanmaktadır.	
5. Sınıf	Süre	40'
Öğrenme Alanı/Ünite	Kültür ve Miras-Ülkemizin Güzellikleri.	
Kazanım(lar)	“Çevresindeki doğal varlıklar ile tarihi mekânları, nesneleri ve eserleri tanıtır.”	
Alana Özgü Beceri(ler)	Mekânı Algılama Becerisi, Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi	
Yetkinlik(ler)	Kültürel Farkındalık ve İfade	
Değer(ler)	Estetik, Çalışkanlık, Duyarlılık	
Yöntem/ Teknikler	Sunuş Yoluyla Öğrenme-Buluş Yoluyla Öğrenme, Kavram Haritası.	
Öğretim materyalleri	Akıllı Tahta, Video, Çalışma Yaprakları, Yemeni (Ayakkabı).	
İşleniş/Süreç Süreç Öncesi -Öğretmen öğrenilecek konuyla ilgili bir hafta öncesinden öğrencilere bilgilendirme yapar. Süreç: - Ders başlangıcında etkinliklerde yapılması gerekenler hakkında bilgilendirme yapılır (1 dakika). - Öğrencilerin düşünme becerilerini aktifleştirebileceği amaçlanarak hazırlanan soruların yer aldığı çalışma yaprakları (Ek 8.1) öğrencilere dağıtılır (2 dakika). - Türküde geçen yemeni (ayakkabı) öğrencilere gösterilir, materyal öğrenciler tarafından incelenir. (5 dakika). - Araştırmacının türkünün içinde geçen öğelerin bulunduğu görsellerle zenginleştirdiği türkü videoları (Aşağıdaki karekodun yönlendireceği YouTube kanalındaki “Türkülerle Sosyal Bilgiler” oynatma listesinde yer almaktadır) izlettirilir. (30 dakika). - Öğrenciler tarafından doldurulan çalışma yaprakları toplanır. (2-3 dakika). - Hazırlanan videolardaki türkü kısımları aşağıda yer almaktadır. - Öğrencilerin gün içerisinde sosyal bilgiler dersinde yapılan etkinliğe dair bir günlük yazması istenir (Ev Ödevi).		
Uyarı ve Öneriler - Araştırmacı etkinlik öncesinde araştırmada uygulayıcı olan öğretmenle bir toplantı gerçekleştirerek fikir alışverişinde bulunmalıdır. - Etkinlikte izlenilecek olan adımlarda öngörülen süre, öğrencilerden gelebilecek sorular doğrultusunda planlanmıştır. - Öngörülen süre öğrencilerin bireysel hızları dikkate alınarak belirlenmiştir.		
Ölçme ve Değerlendirme Çalışma Yapağı Açık Uçlu Sorular (Ek 8.1), Derecelendirilmiş Puanlama Anahtarı (Ek 8.2), Öğrenci Günlüğü (Örnek), (Ek 5), Gözlem Formu (Örnek), (Ek 6).		
Etkinlik Video Materyalleri: https://www.youtube.com/channel/UCo-UlmQ0dxegL8ip54en1HQ		

KALE KALEYE KARŞI

Kale kaleye karşı.

Kalenin dibi çarşı.

Sen zülûf gölgesinde.

Ben yandım güne karşı.

(THMSEA, 2006, Cilt 2. s.499)

ERZURUM ÇARŞI PAZAR

Palandöken yüce dağ.

Altı mor sümbüllü bağ.

Seni vermem ellere.

Nice ki bu canım sağ.

(THMSEA, 2006, Cilt 1. s.325)

ÇIKTIM TANDIR BAŞINA

Su karşıdaki ovada.

Tepeye bak tepeye.

Güzel çermik kızları.

Benzer elmas küpeye.

(THMSEA, 2006, Cilt 1. s.232)

SARI KIZ DEDİĞİN BİR İNCE KIZDIR

Sarı kızın ayağında yemeni.

Yaz gelince gezer çayır çimeni.

(THMSEA, 2006, Cilt 2. s.675)

EK 8.1. Çevremizi Tanıyoruz Etkinliği Çalışma Yaprağı

Çevremizi Tanıyoruz Etkinliği Çalışma Yaprağı Soruları

DÜŞÜNÜYORUM

1. Yaşadığınız yerde kale var mı? Kale şehir merkezinde mi yer alıyor? Sizce bunun sebepleri neler olabilir?

.....

.....

.....

.....

.....

2. Palandöken Dağı derste yararlandığımız türküde neden “Yüce dağ” olarak anlatılıyor? Sizce Palandöken Dağı Erzurum için neden önemlidir?

.....

.....

.....

.....

.....

3. Derste yararlandığımız türküde yer alan “Çermik” kavramını izlediğiniz türkü videosundan önce biliyor muydunuz? Sizce çermiklerin Erzurum’a katkıları neler olabilir?

.....

.....

.....

.....

.....

4. Derste yararlandığımız türküde yer alan “Yemeni” kavramı daha önceleri insanların giydiği bir ayakkabı türüdür. Sizce günümüzde giydiğimiz ayakkabılarla yemeni arasındaki farklar nelerdir? Yemeni ile günümüzde giydiğimiz ayakkabıların üretim süreci arasındaki farklar nelerdir?

EK. 8.2. Çevremizi Tanıyoruz Etkinliği Derecelendirilmiş Puanlama Anahtarı

2. ETKİNLİK (ÇEVREMİZİ TANIYORUZ) DERECELİ PUANLAMA ANAHTARI

	Çok Az Kriter Karşılıyor (1)	Bazı Kriterleri Karşılıyor (2)	Tüm Kriterleri Karşılıyor (3)
Yaşanılan mekân ile tarihsel ve kültürel bir ilişki kurabilme.	Materyalde yer alan mekân ile tarihsel ve kültürel ilişkiyi sınırlı derecede kurabilmiştir.	Materyalde yer alan mekân ile tarihsel ve kültürel ilişkiyi kısmen kurabilmiştir.	Materyalde yer alan mekân ile tarihsel ve kültürel ilişkiyi yeterli derecede kurabilmiştir.
Doğal çevrenin insan faaliyetlerine olan etkisini fark edebilme.	Materyalde yer alan doğal çevre – insan faaliyeti etkileşimini sınırlı derecede fark edebilmiştir.	Materyalde yer alan doğal çevre – insan faaliyeti etkileşimini kısmen fark edebilmiştir.	Materyalde yer alan doğal çevre – insan faaliyeti etkileşimini fark edebilmiştir.
Doğal çevrenin insan faaliyetlerine olan etkisini fark edebilme.	Materyalde yer alan doğal çevre – insan faaliyeti etkileşimini sınırlı derecede fark edebilmiştir.	Materyalde yer alan doğal çevre – insan faaliyeti etkileşimini kısmen fark edebilmiştir.	Materyalde yer alan doğal çevre – insan faaliyeti etkileşimini fark edebilmiştir.
Benzerlik ve farklılıkları bulma.	Materyalde yer alan öğelerden yola çıkarak eskiyle yeni arasında karşılaştırma yapmakta güçlük çekmiştir.	Materyalde yer alan öğelerden yola çıkarak eskiyle yeni arasında bazı karşılaştırmaları yapabilmiştir.	Materyalde yer alan öğelerden yola çıkarak eskiyle yeni arasında karşılaştırma yapabilmiştir.
Çevresindeki doğal varlıklara, tarihi mekânlara ve tarihi eserlere örnek verme.	Çevresindeki doğal varlıklara, tarihi mekânlara ve tarihi eserlere örnek verme hususunda güçlük yaşamıştır.	Çevresindeki doğal varlıklara, tarihi mekânlara ve tarihi eserlere kısmen örnek verebilmiştir.	Çevresindeki doğal varlıklara, tarihi mekânlara ve tarihi eserlere yeterli derecede örnek verebilmiştir.

Maksimum Puan: 15

Minimum Puan: 5

EK 9. Zenginlikleri Fark Et! Etkinliği Ders Planı

Etkinlik Adı Zenginlikleri Fark Et!	Anahtar Kelimeler Kültür, Gelenek, Görenek, Yemek.	
Ders Sosyal Bilgiler	Etkinliğin Kısa Açıklaması “Bu etkinlikte farklı bölgelerden ve farklı türkülerden yola çıkılarak ülkemizdeki kültürel zenginliğin fark edilmesi amaçlanmaktadır.”	
5. Sınıf	Süre	40’
Öğrenme Alanı/Ünite	Kültür ve Miras-Zengin Kültürümüz.	
Kazanım(lar)	Ülkemizin çeşitli yerlerinin kültürel özellikleri ile yaşadığı çevrenin kültürel özelliklerini karşılaştırarak bunlar arasındaki benzer ve farklı unsurları belirler.	
Alana Özgü Beceri(ler)	Mekânı Algılama Becerisi, Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi.	
Yetkinlik(ler)	Kültürel Farkındalık ve İfade.	
Değer(ler)	Estetik, Çalışkanlık, Duyarlılık.	
Yöntem/ Teknikler	Sunuş Yoluyla Öğrenme, Buluş Yoluyla Öğrenme.	
Öğretim Materyalleri	Akıllı Tahta, Video, Çalışma Yaprakları.	
İşleniş/Süreç Süreç Öncesi -Öğretmen ve araştırmacı öğrenilecek konuyla ilgili bir hafta öncesinden öğrencilere bilgilendirme yapar. Süreç: - Ders başlangıcında etkinliklerde yapılması gerekenler hakkında bilgilendirme yapılır. (1 dakika) - Araştırmacının türkünün içinde geçen öğelerin bulunduğu görsellerle zenginleştirdiği müzikal video izlettirilir (30 dakika). (Etkinlikte yararlanılan türkü kısımları aşağıda yer almaktadır). Öngörülen süre öğrencilerin bireysel hızları dikkate alınarak belirlenmiştir. - Öğrencilerin düşünme becerilerini aktifleştirebileceği amaçlanarak hazırlanan soruların yer aldığı çalışma yaprakları (Ek 9.1) öğrencilere dağıtılır. (2 dakika) - Öğrencilerin çalışma yaprakları üzerinde çalışmalarına imkân tanınır. (30 dakika) - Öğrenciler tarafından doldurulan çalışma yaprakları toplanır. (3 dakika) - Öğrencilerin gün içerisinde sosyal bilgiler dersinde yapılan etkinliğe dair bir günlük yazması istenir (Ev Ödevi).		
Uyarı ve Öneriler -Araştırmacı etkinlik öncesinde araştırmada uygulayıcı olan öğretmenle bir toplantı gerçekleştirerek fikir alışverişinde bulunmalıdır. -Etkinlikte izlenilecek olan adımlarda öngörülen süre, öğrencilerden gelebilecek sorular doğrultusunda planlanmıştır. -Etkinlik video materyallerine aşağıda yer alan karekod aracılığıyla erişilecek olan “Türkülerle Sosyal Bilgiler” oynatma listesinden ulaşılabilir.		
Ölçme ve Değerlendirme Çalışma Yapağı Açık Uçlu Sorular (Ek 9.1), Derecelendirilmiş Puanlama Anahtarı (Ek 9.2), Öğrenci Günlüğü (Örnek), (Ek 5), Gözlem Formu (Örnek), (Ek 6).		
Etkinlik Video Materyalleri: https://www.youtube.com/channel/UCo-UlmQ0dxeGL8ip54en1HQ		

ERZURUM YÖRESİNE AİT TÜRKÜLER

ERZURUM OVALARI

Erzurum kıştan ağlar.

Kebabı şiştən ağlar.

Belini kemer sıkmış.

Al yanak saçtan ağlar.

(THMSEA 2006, Cilt 1. s.326)

AL İŞLİ GEY AL EYLE

Al işli gey al eyle.

Al da beni yâr eyle.

Git askere gel eyle.

Gel de beni eş eyle.

(THMSEA 2006, Cilt 1. s.24)

SU GELİR ARK UYANIR

Su gelir güldür güldür.

Marhamam dolu güldür.

Havada uçan kuşlar.

Ahvalim yâre bildir.

(THMSEA 2006, Cilt 2. s.533)

FARKLI YÖRELERE AİT TÜRKÜLER

AKSU DERLER ADINA

Ayağında yün bağı. (Ah canım mercanım)

Ben yemem koyun yağı. (Bir tanem)

Kızlar benden istiyor. (Ah canım
mercanım)

Zülüfüne gül yağı. (Bir tanem) (Giresun)

(THMSEA 2006, Cilt 1. s.20)

ALTIN TABAKTA VİŞNE

Kız Feride Feride.

Kınalı eller geride.

Seni alacağım ama.

Askerlik var geride. (Rumeli)

(THMSEA 2006, Cilt 1. s.35)

DRAMA'NIN İÇİNDE YAPARLAR PAZAR

Drama'nın içinde yaparlar pazar.

Kızlara yakışır şal ile şal var.

Vurun kızlar vurun vurun vuralım.

Bu geceki geceyi nerde bulalım.
(Tekirdağ)

(THMSEA 2006, Cilt 1. s.287)

EK 9.1. Zenginlikleri Fark Et! Etkinliği Çalışma Yaprğı

Zenginlikleri Fark Et! Etkinliği Çalışma Yaprğı

DÜŞÜNÜYORUM

1. Derste dinlediğimiz türküde Erzurum yöresinde yiyecek olarak kebaptan söz edilirken, Giresun yöresindeki türküde ise "Koyun yağı yiyemem" denilmektedir. Sizce bu farklılığa neden olan faktörler nelerdir?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. Derste dinlediğimiz türküde "işlik" ve "marhama" olarak adlandırılan giysileri biliyor muydunuz? Sizce neden Erzurum'da işlik ve mahrama gibi elbiseler giyilirken Tekirdağ'da şalvar giyilmektedir. Bu farklılığın nedenlerini kısaca açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. Dinlediğimiz türküde hem Erzurum yöresinde hem de farklı yörelerde askere gitmeden evlenmeye, kız vermeye sıcak bakılmamaktadır. Sizce bunun nedenleri neler olabilir?

.....

.....

.....

.....

EK 9.2. Zenginlikleri Fark Et! Etkinliği Derecelendirilmiş Puanlama Anahtarı

3. ETKİNLİK (ZENGİNLİĞİ FARK ET!) DERECELİ PUANLAMA ANAHTARI

	Çok Az Kriter Karşılıyor (1)	Bazı Kriterleri Karşılıyor (2)	Tüm Kriterleri Karşılıyor (3)
Doğal çevrenin insan faaliyetlerine olan etkisini fark edebilme.	Materyalde yer alan doğal çevre – insan faaliyeti etkileşimini sınırlı derecede fark edebilmiştir.	Materyalde yer alan doğal çevre – insan faaliyeti etkileşimini kısmen fark edebilmiştir.	Materyalde yer alan doğal çevre – insan faaliyeti etkileşimini fark edebilmiştir.
Yaşanılan mekân ile kültürel bir ilişki kurabilme.	Materyalde yer alan mekân ile kültürel ilişkiyi sınırlı derecede kurabilmiştir.	Materyalde yer alan mekân ile kültürel ilişkiyi kısmen kurabilmiştir.	Materyalde yer alan mekân ile kültürel ilişkiyi yeterli derecede kurabilmiştir.
Neden-sonuç ilişkisi kurma	Ögeler arasında neden sonuç ilişkisi kurmakta güçlük çekmiştir.	Ögeler arasında neden sonuç ilişkisini kısmen kurabilmiştir.	Ögeler arasında neden sonuç ilişkisini yeterli derecede kurabilmiştir.

Maksimum Puan: 9

Minimum Puan: 3

EK 10. Biriz Beraberiz-Değişimi Fark Et! Etkinliği Ders Planı

Etkinlik Adı Biriz Beraberiz-Değişimi Fark Et!	Anahtar Kelimeler Kültür, Bayram, Düğün	
Ders Sosyal Bilgiler	Etkinliğin Kısa Açıklaması Bu etkinlikte türkülerde yer alan kültürel öğelerin birlik ve beraberlik üzerindeki rolünün önemi ve kültürel unsurların değişimi ve sürekliliği üzerine çıkarım yapabilmeleri amaçlanmaktadır.	
5. Sınıf	Süre	40’ + 40’
Öğrenme Alanı/Ünite	Kültür ve Miras-Ortak Değerlerimiz-Geçmişten Günümüze Kültürümüz	
Kazanım(lar)	-“Kültürel öğelerin, insanların bir arada yaşamasındaki rolünü analiz eder.” -“Günlük yaşamdaki kültürel unsurların tarihî gelişimini değerlendirir.” -“Gündelik hayatta yerleşmiş kültürel unsurların sürekliliği ve değişimi üzerinde durulur.”	
Alana Özgü Beceri(ler)	Mekânı Algılama Becerisi, Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi.	
Yetkinlik(ler)	Kültürel Farkındalık ve İfade.	
Değer(ler)	Estetik, Çalışkanlık, Duyarlılık.	
Yöntem/ Teknikler	Sunuş Yoluyla Öğrenme, Buluş Yoluyla Öğrenme.	
Öğretim Materyalleri	Akıllı Tahta, Video, Çalışma Yaprakları, Def.	
İşleniş/Süreç Süreç Öncesi -Öğretmen ve araştırmacı öğrenilecek konuyla ilgili bir hafta öncesinden öğrencilere bilgilendirme yapar. Süreç: - Ders başlangıcında etkinliklerde yapılması gerekenler hakkında bilgilendirme yapılır. (2 dakika) - Öğrencilerin düşünme becerilerini aktifleştirebileceği amaçlanarak hazırlanan soruların yer aldığı çalışma yaprakları (Ek 10.1) öğrencilere dağıtılır. (1 dakika) - Araştırmacının türkünün içinde geçen öğelerin bulunduğu görsellerle zenginleştirdiği müzikal video izlettirilir ve ilgili türkülerde video duraklatılarak öğrencilerin çalışma yaprağındaki ilgili soruların üzerinde çalışmalarına imkân tanınır (30 dakika) -Sınıfa getirilen materyal (def) öğrencilere gösterilir ve incelemelerine imkân tanınır (5 dakika) - Öğrenciler tarafından doldurulan çalışma yaprakları toplanır. (2 dakika) - İzlenen adımlar ikinci derste de aynı şekilde devam ettirilir. (40 dakika) - Öğrencilerin gün içerisinde sosyal bilgiler dersinde yapılan etkinliğe dair bir günlük yazması istenir. (Ev Ödevi) (Etkinlikte yararlanılan türküler aşağıda yer almaktadır).		
Uyarı ve Öneriler -Araştırmacı etkinlik öncesinde araştırmada uygulayıcı olan öğretmenle bir toplantı gerçekleştirerek fikir alışverişinde bulunmalıdır. -Etkinlikte izlenilecek olan adımlarda öngörülen süre, öğrencilerden gelebilecek sorular		

doğrultusunda planlanmıştır.

-Öngörülen süre öğrencilerin bireysel hızları dikkate alınarak belirlenmiştir.

-Etkinlik video materyallerine aşağıda yer alan karekod aracılığıyla erişilecek olan “Türkülerle Sosyal Bilgiler” oynatma listesinden ulaşılabilir.

Ölçme ve Değerlendirme

Çalışma Yaprağı Açık Uçlu Sorular (Ek 10.1), Derecelendirilmiş Puanlama Anahtarı (10.2), Gözlem Formu (Örnek), (Ek 5), Öğrenci Günlüğü (Örnek), (Ek 6).

Etkinlik Video Materyalleri:

<https://www.youtube.com/channel/UCo-UlmQ0dxegL8ip54en1HQ>

DÜN GECE YÂR HANESİNDE

Dağ ne kadar yüce olsa,

Bir kenarı yol olur.

Buna bayram günü derler.

Dostla düşman bir olur.

(THMSEA, 2006, Cilt 1. s.294)

BU GECE AY DOĞACAK

Bu gece ay doğacak.

Şavkı bize vuracak.

Kızlar düğün evinde,

Def çalıp oynayacak.

(THMSEA, 2006, Cilt 1. s.178)

GÜZELLER BEZENMİŞ TOYA GİDERLER

Güzeller bezenmiş toya giderler.

Sizlere emanet yar oynamasın.

(THMSEA, 2006, Cilt 1. s.437)

ADALARDAN ÇIKTIM YAYAN

Bebeğin beşiği bakır.

Yerinden kalkmıyor ağır.

Ben sallarım takır takır.

Nenni nenni...

(THMSEA, 2006, Cilt 1. s.5)

OĞUL

Oğul güle güle uğurladık askere.

Gidip bekleyesin vatanın oğul.

Anan niçin kınalanmış ellerin.

Sırtı kınalanır kurbanın oğul.

(Âşık Mevlüt İhsani).

EK 10.1. Biriz Beraberiz-Değişimi Fark Et! Etkinliği Çalışma Yapağı

Biriz Beraberiz-Değişimi Fark Et! Etkinliği Çalışma Yapağı

DÜŞÜNÜYORUM

1. Derste dinlediğimiz türküde kızların düğün evinde def çalıp oynadığı ifade ediliyor, günümüzde düğünlerde def çalınıyor mu?

1.1. Günümüzdeki düğünlerde hangi tür müzik aletleri kullanılıyor?

.....

.....

.....

1.2. Sizce zaman içinde müzik aletlerinin değişim göstermesinin nedenleri neler olabilir?

.....

.....

.....

.....

2. Sizce neden bir aile oğlunu askere gönderirken ellerine kına yakar? Yakın zamanda çevrenizde askere giden bir tanıdığınız oldu mu? Olduysa neler hissettiniz?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. Dinlediğimiz türkülerden önce "töy" olarak adlandırılan kavramı biliyor muydunuz? İnsanlar sizce toylarda, düğünlerde ve bayramlarda neden süslenip çeşitli hazırlıklar yaparlar?

.....

.....

.....

.....

4. Derste dinlediğimiz türkülerde yer alan bir toplumun birlik ve beraberlik duygularını pekiştiren unsurları yazınız?

.....

.....

.....

.....

5. Dinlediğimiz türküde bebeğin beşiğinin bakır olduğu ifade edilmiş, günümüzde bebeklerin beşikleri hangi malzemeden yapılıyor? Günümüz beşiklerine örnek bir resim çiziniz.

5.1 Sizce aradaki değişimin nedenleri neler olabilir?

.....

.....

.....

.....

EK 10.2. Biriz Beraberiz-Değişimi Fark Et! Etkinliği Derecelendirilmiş Puanlama Anahtarı

4-5 ETKİNLİK (BİRİZ BERABERİZ-DEĞİŞİMİ FARK ET!) DERECELİ PUANLAMA ANAHTARI

	Çok Az Kriter Karşılıyor (1)	Bazı Kriterleri Karşılıyor (2)	Tüm Kriterleri Karşılıyor (3)
Zamanla oluşan süreklilik ve değişimi algılama.	Sürekliliği olan ve değişmekte olan öğeler arasındaki farklılıkları bulmakta güçlük çekmiştir.	Sürekliliği olan ve değişmekte olan öğeler arasındaki farklılıkları kısmen bulabilmiştir.	Sürekliliği olan ve değişmekte olan öğeler arasındaki farklılıkları bulmuştur.
Benzerlik ve farklılıkları bulma.	Materyalde yer alan öğelerden yola çıkarak eskiyle yeni arasında karşılaştırma yapmakta güçlük çekmiştir.	Materyalde yer alan öğelerden yola çıkarak eskiyle yeni arasında bazı karşılaştırmaları yapabilmiştir.	Materyalde yer alan öğelerden yola çıkarak eskiyle yeni arasında karşılaştırma yapabilmiştir.
Neden-sonuç ilişkisi kurma.	Öğeler arasında neden sonuç ilişkisi kurmakta güçlük çekmiştir.	Öğeler arasında neden sonuç ilişkisini kısmen kurabilmiştir.	Öğeler arasında neden sonuç ilişkisini yeterli derecede kurabilmiştir.
Neden-sonuç ilişkisi kurma.	Öğeler arasında neden sonuç ilişkisi kurmakta güçlük çekmiştir.	Öğeler arasında neden sonuç ilişkisini kısmen kurabilmiştir.	Öğeler arasında neden sonuç ilişkisini yeterli derecede kurabilmiştir.
Neden-sonuç ilişkisi kurma.	Öğeler arasında neden sonuç ilişkisi kurmakta güçlük çekmiştir.	Öğeler arasında neden sonuç ilişkisini kısmen kurabilmiştir.	Öğeler arasında neden sonuç ilişkisini yeterli derecede kurabilmiştir.
Çıkarımda bulunma.	Metindeki iki ya da daha fazla bilgi arasından yola çıkarak çıkarımda bulunmakta güçlük çekmiştir.	Metindeki iki ya da daha fazla bilgi arasından yola çıkarak kısmen çıkarımda bulunabilmiştir.	Metindeki iki ya da daha fazla bilgi arasından yola çıkarak yeterli derecede çıkarımda bulunabilmiştir.
Zamanla oluşan süreklilik ve değişimi algılama.	Sürekliliği olan ve değişmekte olan öğeler arasındaki farklılıkları bulmakta güçlük çekmiştir.	Sürekliliği olan ve değişmekte olan öğeler arasındaki farklılıkları kısmen bulabilmiştir.	Sürekliliği olan ve değişmekte olan öğeler arasındaki farklılıkları bulmuştur.
Neden-sonuç ilişkisi kurma.	Öğeler arasında neden sonuç ilişkisi kurmakta güçlük çekmiştir.	Öğeler arasında neden sonuç ilişkisini kısmen kurabilmiştir.	Öğeler arasında neden sonuç ilişkisini yeterli derecede kurabilmiştir.

Maksimum Puan: 24

Minimum Puan: 8

EK 11. Çevremizdeki Yeryüzü Şekilleri Etkinliği Ders Planı

Etkinlik Adı Çevremizdeki Yeryüzü Şekilleri	Anahtar Kelimeler Harita, Renk, Yükselti, Engebe.	
Ders Sosyal Bilgiler	Etkinliğin Kısa Açıklaması Bu etkinlikte türküler eşliğinde yaşadığı bölgedeki yeryüzü şekillerinin öğretilmesi amaçlanmaktadır. Etkinlikte fiziki haritaların kullanımıyla birlikte öğrencilerin bulunduğu yöreyi (Erzurum) diğer yörelerle (rakımı ve engebe oranı düşük yöreler) karşılaştırma yapmalarına olanak tanınacaktır.	
5. Sınıf	Süre	40'
Öğrenme Alanı/Ünite	İnsanlar Yerler ve Çevreler-Haritalar Ne Diyor?	
Kazanım(lar)	“Haritalar üzerinde yaşadığı yer ve çevresinin yeryüzü şekillerini genel olarak açıklar.”	
Alana Özgü Beceri(ler)	Mekân Algılama Becerisi.	
Yetkinlik(ler)	Matematiksel yetkinlik.	
Değer(ler)	Çalışkanlık, Duyarlılık, Bilimsellik, Estetik.	
Yöntem/ Teknikler	Sunuş Yoluyla Öğrenme-Buluş Yoluyla Öğrenme.	
Öğretim Materyalleri	Bilgisayar, Akıllı Tahta, Çalışma Yaprakları.	
İşleniş/Süreç Süreç Öncesi -Öğretmen öğrenilecek konuyla ilgili bir önceki ders konusunun bitiminde öğrencilere bilgilendirme yapar. Süreç: - Ders başlangıcında etkinliklerde yapılması gerekenler hakkında bilgilendirme yapılır. (1 dakika) - Öğrencilerin düşünme becerilerini aktifleştirebileceği amaçlanarak hazırlanan soruların yer aldığı çalışma yaprakları (Ek 11.1) öğrencilere dağıtılır. (2 dakika) - Araştırmacının türkünün içinde geçen öğelerin bulunduğu görsellerle zenginleştirdiği video materyali izlettirilir ve ilgili sorulara yanıt verme süresi için video duraklatılır (30 dakika). - Öğrenciler tarafından doldurulan çalışma yaprakları toplanır. (2 dakika) - Öğrencilerin gün içerisinde sosyal bilgiler dersinde yapılan etkinliğe dair bir günlük yazması istenir (Son Ders Saati)		
Uyarı ve Öneriler -Araştırmacı etkinlik öncesinde araştırmada uygulayıcı olan öğretmenle bir toplantı gerçekleştirerek fikir alışverişinde bulunmalıdır. -Etkinlikte izlenilecek olan adımlarda öngörülen süre, öğrencilerden gelebilecek sorular düşünülerek esnetilmiştir. - Konunun somutlaştırılması için ekstra materyallerden faydalanılabilir (Kabartma harita vb). -Öngörülen süre öğrencilerin bireysel hızları dikkate alınarak belirlenmiştir. -Etkinlik video materyallerine aşağıda yer alan karekod aracılığıyla erişilecek olan “Türkülerle		

Sosyal Bilgiler” oynatma listesinden ulaşılabilir.

Ölçme ve Değerlendirme

Çalışma Yaprakları (Ek 11.1), Derecelendirilmiş Puanlama Anahtarları (11.2), Gözlem Formu (Örnek), (Ek 5), Öğrenci Günlüğü (Örnek), (Ek 6).

Etkinlik Video Materyalleri: <https://www.youtube.com/channel/UCo-UlmQ0dxegL8ip54en1HQ>

ERZURUM YÖRESİ TÜRKÜLERİ

ERZURUM OVALARI

Erzurum ovaları.

Yayılr develeri.

Oturmuş koyun sağlar.

(THMSEA, 2006, Cilt 1. s.326)

APARDILAR GÜLÜMÜ

Su gelir akmayla.

Etrafin yıkmayla.

Yâre doymak olur mu?

Iraktan bakmayla.

(THMSEA, 2006, Cilt 1. s.45)

ERZURUM’UN DAĞINDA

Erzurum’un dağında,

Ağam yar paşam yar.

Durmaz akar çayında,

Ağam yar paşam yar.

(THMSEA, 2006, Cilt 1. s.327)

FARKLI YÖRE TÜRKÜSÜ

DERE GELİYOR DERE

Dere geliyor dere.

Kumunu sere sere.

Al götür beni dere.

Yârin olduğu yere.

(Burdur)

(THMSEA, 2006, Cilt 1. s.271)

Destekleyici Türkü

ARAS ARAS HAN ARAS

Aras Aras han Aras.

Bingöl’den kalkan Aras.

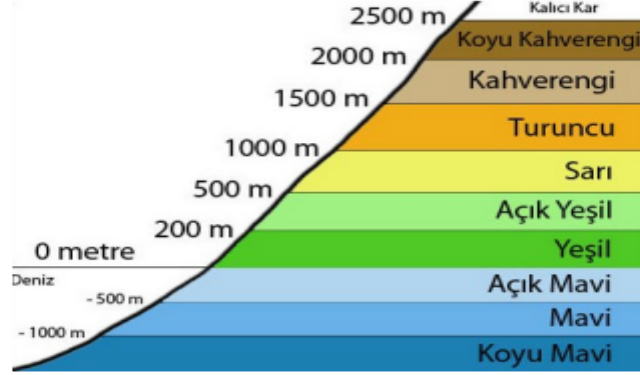
Al başımdan sevdayı.

Hazar’da çalkalan Aras

(THMSEA, 2006, Cilt 1. s.48)

EK 11.1. Çevremizdeki Yeryüzü Şekilleri Etkinliği Çalışma Yaprağı

Çevremizdeki Yeryüzü Şekilleri Etkinliği Çalışma Yaprağı

Yukarıdaki resimde bir fiziki haritada yükselti ve derinlik basamaklarını gösteren renk basamağı bulunmaktadır.

1. Sizce fiziki haritada yaşadığınız yöre için en çok hangi renklendirme yapılır?

Nedenleri?

.....

.....

.....

.....

1- A Yöresi	2- B Yöresi
Su gelir akmayla.	Dere geliyor dere
Etrafın yıkmayla.	Kumunu sere sere
Yâre doymak olur mu?	Al götür beni dere
Iraktan bakmayla.	Yarın olduğu yere

2. Yukarıda iki farklı yöreye ait türkü yer almaktadır. Aşağıdaki ifadelerde boş bırakılan yeri doldurunuz ve gerekçesini yazınız.
 - Akarsu, numaralı türküde daha yavaş akar. Çünkü.....
 - numaralı türkünün yazıldığı yörede engebeli arazi daha fazladır.

- Bunun sonucunda.....
- numaralı türkünün yöresi, fiziki haritada kahverengi ile gösterilir. Çünkü.....
- numaralı türkünün yazıldığı yörede engebeli arazi daha azdır. Bunun sonucunda.....
- Sizce 1 ve 2 numaralı türkülerin yöreleri fiziki haritada nasıl renklendirilir? Aşağıdaki haritalarla türküleri eşleştiriniz ve haritanın altına yazınız. Alttaki kısma ise gerekçenizi yazınız.

Gerekçe:.....

- Derste dinlediğimiz türkülerde yöremizdeki yeryüzü şekillerinden hangileri bulunmaktadır? Eğer Erzurum'da değil İzmir'de yaşasaydınız o yörenin türkülerinde hangi yeryüzü şekillerine yer verilmiş olabileceğini açıklayınız?

.....

.....

.....

.....

.....

EK 11.2. Çevremizdeki Yeryüzü Şekilleri Etkinliği Derecelendirilmiş Puanlama Anahtarı

6. ETKİNLİK (ÇEVREMİZDEKİ YERYÜZÜ ŞEKİLLERİ) DERECELİ PUANLAMA ANAHTARI

	Çok Az Kriter Karşılıyor (1)	Bazı Kriterleri Karşılıyor (2)	Tüm Kriterleri Karşılıyor (3)
Yaşadığı yer ile fiziki haritadaki renkler arasında bağlantı kurma.	Yaşadığı yer ile fiziki haritadaki renkler arasında bağlantı kurmakta güçlük çekmiştir.	Yaşadığı yer ile fiziki haritadaki renkler arasında bağlantıyı kısmen kurabilmektedir.	Yaşadığı yer ile fiziki haritadaki renkler arasında bağlantıyı yeterli derecede kurabilmektedir.
Neden-sonuç ilişkisi kurma.	Öğeler arasında neden sonuç ilişkisi kurmakta güçlük çekmiştir.	Öğeler arasında neden sonuç ilişkisini sınırlı derecede kurabilmiştir.	Öğeler arasında neden sonuç ilişkisini yeterli derecede kurabilmiştir.
Neden-sonuç ilişkisi kurma.	Öğeler arasında neden sonuç ilişkisi kurmakta güçlük çekmiştir.	Öğeler arasında neden sonuç ilişkisini sınırlı derecede kurabilmiştir.	Öğeler arasında neden sonuç ilişkisini yeterli derecede kurabilmiştir.
Neden-sonuç ilişkisi kurma.	Öğeler arasında neden sonuç ilişkisi kurmakta güçlük çekmiştir.	Öğeler arasında neden sonuç ilişkisini sınırlı derecede kurabilmiştir.	Öğeler arasında neden sonuç ilişkisini yeterli derecede kurabilmiştir.
Yaşadığı yer ile farklı bir mekân arasında yeryüzü şekilleri bakımından karşılaştırma yaparak bir sonuca varma.	Yaşadığı yer ile farklı bir mekân arasındaki yeryüzü şekilleri arasında karşılaştırma yapma ve sonuca varma hususunda güçlük yaşamıştır.	Yaşadığı yer ile farklı bir mekân arasındaki yeryüzü şekilleri arasında kısmen karşılaştırma yapabilmekte ve sonuca varabilmektedir.	Yaşadığı yer ile farklı bir mekân arasındaki yeryüzü şekilleri arasında yeterli düzeyde karşılaştırma yapabilmekte ve sonuca varabilmektedir.

Maksimum Puan: 15

Minimum Puan: 5

EK 12. Doğa İnsana Yön Veriyor Etkinliği Ders Planı

Etkinlik Adı Doğa İnsana Yön Veriyor	Anahtar Kelimeler İklim, Çevre, İnsan Faaliyetleri	
Ders Sosyal Bilgiler	Etkinliğin Kısa Açıklaması Bu etkinlikte türkülerden yararlanılarak yaşanan yöredeki iklimin insan hayatına etkisi incelenecektir. Etkinlikte öğrencilerin bu konu üzerine çıkarım yapabilmeleri için uygun türkülerden yararlanılarak türkü materyal oluşturulmuştur.	
5. Sınıf	Süre	40'
Öğrenme Alanı/Ünite	İnsanlar Yerler ve Çevreler-İklimin Yaşamımıza Etkisi	
Kazanım(lar)	“Yaşadığı çevrede görülen iklimin, insan faaliyetlerine etkisini, günlük yaşantısından örnekler vererek açıklar.”	
Alana Özgü Beceri(ler)	Mekânı Algılama Becerisi, Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi.	
Yetkinlik(ler)	Kültürel Farkındalık ve İfade.	
Değer(ler)	Estetik, Duyarlılık, Bilimsellik.	
Yöntem/ Teknikler	Sunuş Yoluyla Öğrenme-Buluş Yoluyla Öğrenme.	
Öğretim Materyalleri	Bilgisayar, Akıllı Tahta, Çalışma Yaprakları.	
İşleniş/süreç Süreç Öncesi -Öğretmen öğrenilecek konuyla ilgili bir önceki ders konusunun bitiminde öğrencilere bilgilendirme yapar. Süreç: - Ders başlangıcında etkinliklerde yapılması gerekenler hakkında bilgilendirme yapılır. (1 dakika) - Öğrencilerin düşünme becerilerini aktifleştirebileceği amaçlanarak hazırlanan soruların yer aldığı çalışma yaprakları (Ek 12.1) öğrencilere dağıtılır. (2 dakika) - Araştırmacının türkünün içinde geçen öğelerin bulunduğu görsellerle zenginleştirdiği video materyali izlettirilir ve ilgili sorulara yanıt verme süresi için video duraklatılır (30 dakika). - Öğrenciler tarafından doldurulan çalışma yaprakları toplanır. (2 dakika) - Öğrencilerin gün içerisinde sosyal bilgiler dersinde yapılan etkinliğe dair bir günlük yazması istenir (Son Ders Saati)		
Uyarı ve Öneriler -Araştırmacı etkinlik öncesinde araştırmada uygulayıcı olan öğretmenle bir toplantı gerçekleştirerek fikir alışverişinde bulunmalıdır. -Etkinlikte izlenilecek olan adımlarda öngörülen süre, öğrencilerden gelebilecek sorular düşünülerek esnetilmiştir. -Etkinlik video materyallerine aşağıda yer alan karekod aracılığıyla “Türkülerle Sosyal Bilgiler” oynatma listesinden ulaşılabilir.		
Ölçme ve Değerlendirme Çalışma Yaprakları (Ek 12.1), Derecelendirilmiş Puanlama Anahtarı (Ek 12.2), Öğrenci Günlüğü (Örnek Şablon) (Ek 5), Gözlem Formu (Örnek) (Ek 6).		
Etkinlik Video Materyalleri: https://www.youtube.com/channel/UCo-UlmQ0dxegL8ip54en1HQ		

GAR YAĞAR BARDAN BARDAN

Gar yağar bardan bardan.

Yollar gapandı kardan.

Ne gelen var ne giden kızlar.

Haber gelmedi yardan.

(THMSEA, 2006, Cilt 1. s.368)

**YA RAB GURBET ELDE ALMA
CANIMI**

Gar mı yağmış Erzurum'un dağına.

Çise vurmuş bostanına bağına.

Ölen ölmüş selam söylen sağına.

Dönderin yolumu sılaya doğru.

(THMSEA, 2002, Cilt 3. s.184)

**YAZ GELENDE ÇIKAM YAYLA
SENİN BAŞINA**

Yaz gelende çıkam yayla senin başına.

Kurban olam toprağına taşına.

Zalim felek zehir kattı aşıma.

Ağam nerden aşar yolu yaylanın.

(THMSEA, 2002, Cilt 3. s.189)

**DENİZİN DİBİNDE HAÇCEM
DEMİRDEN EVLER**

Denizin dibinden Haçcem demirden evler.

(Antalya)

(THMSEA, Cilt 1. s.267)

KERPİÇ KERPİÇ ÜSTÜNE

Kerpiç kerpiç üstüne kurdum binayı.

Binayı kurar iken gördüm Leyla'yı.

(Diyarbakır)

(THMSEA, Cilt 2. s.545)

EK 12.1. Doğa İnsana Yön Veriyor Etkinliği Çalışma Yaprağı

Doğa İnsana Yön Veriyor Etkinliği Çalışma Yaprağı

DÜŞÜNÜYORUM

1. Derste dinlediğimiz türkülerde Erzurum yöresinde görülen iklimin insan faaliyetlerine hangi etkilerinden bahsedilmektedir?

.....

.....

.....

- 1.1. Günlük hayatta sizin de iklimin etkisinde kaldığınız durumları açıklayınız.

Kış mevsiminde;

.....

.....

Yaz mevsiminde;

.....

.....

2. Derste dinlediğimiz türküde yaz aylarında yaylaya gidildiği belirtilmiştir. Sizce neden insanlar yazın yaylaya giderler?

.....

.....

.....

Siz de yaz döneminde köye ya da yaylaya gider misiniz?

Cevabınız evet ise;

Türküde geçen faaliyetlerden hangileri köylerde/yaylalarda devam etmektedir?
Açıklayınız.

.....

.....

.....

Cevabınız hayır ise;

Eskiden insanlar köye ya da yaylaya giderek birtakım faaliyetlerde bulunurlarmış. Sizce bu faaliyetler günümüzde neden azalmış olabilir?

.....

.....

.....

3. Farklı yörelere ait türküleri dinlediğimizde Burdur/Antalya yöresine ait olan türküde denizin dibine demirden evlerin yapıldığı ifade edilmektedir. Diyarbakır yöresine ait olan bir türküde ise kerpiçten evlerin yapıldığı söylenmektedir. Sizce evlerdeki özellikler yöreden yöreye neden değişmektedir?

.....

.....

.....

.....

4. Aşağıda eskiden yaz döneminde yaylalara edilen göçün fotoğrafı bulunmaktadır.

- 4.1. Sizce günümüzde de insanlar yaylaya göç ederken fotoğraftaki gibi mi göç ederler? Göç etme faaliyetine yönelik neler değişmiş olabilir? Bu değişikliklerin nedenleri neler olabilir?

.....

.....

.....

.....

EK 12.2. Doğa İnsana Yön Veriyor Etkinliği Derecelendirilmiş Puanlama Anahtarı

7.ETKİNLİK (DOĞA İNSANA YÖN VERİYOR) DERECELİ PUANLAMA ANAHTARI

	Çok Az Kriter Karşılıyor (1)	Bazı Kriterleri Karşılıyor (2)	Tüm Kriterleri Karşılıyor (3)
Doğal çevrenin insan faaliyetlerine olan etkisini fark edebilme.	Materyalde yer alan doğal çevre – insan faaliyeti etkileşimini fark edebilme hususunda güçlük çekmiştir.	Materyalde yer alan doğal çevre – insan faaliyeti etkileşimini kısmen fark edebilmiştir.	Materyalde yer alan doğal çevre – insan faaliyeti etkileşimini fark edebilmiştir.
İklimin insan faaliyetlerine etkisi üzerine günlük yaşantıyla bağlantı kurma.	İklimin insan faaliyetlerine etkisi üzerine günlük yaşantıyla bağlantı kurma hususunda güçlük çekmiştir.	İklimin insan faaliyetlerine etkisi üzerine günlük yaşantıyla bağlantıyı kısmen kurabilmiştir.	İklimin insan faaliyetlerine etkisi üzerine günlük yaşantıyla bağlantıyı yeterli derecede kurabilmiştir.
Neden-sonuç ilişkisi kurma.	Öğeler arasında neden sonuç ilişkisi kurmakta güçlük çekmiştir.	Öğeler arasında neden sonuç ilişkisini kısmen kurabilmiştir.	Öğeler arasında neden sonuç ilişkisini yeterli derecede kurabilmiştir.
Doğal çevrenin insan faaliyetlerine olan etkisini fark edebilme.	Materyalde yer alan doğal çevre – insan faaliyeti etkileşimini sınırlı derecede fark edebilmiştir.	Materyalde yer alan doğal çevre – insan faaliyeti etkileşimini kısmen fark edebilmiştir.	Materyalde yer alan doğal çevre – insan faaliyeti etkileşimini fark edebilmiştir.
Benzerlik ve farklılıkları bulma.	Materyalde yer alan öğelerden yola çıkarak eskiyle yeni arasında karşılaştırma yapmakta güçlük çekmiştir.	Materyalde yer alan öğelerden yola çıkarak eskiyle yeni arasında bazı karşılaştırmaları yapabilmiştir.	Materyalde yer alan öğelerden yola çıkarak eskiyle yeni arasında karşılaştırma yapabilmiştir.

Maksimum Puan: 15, Minimum Puan: 5

EK 13. Neredeyiz? Neyleriz? Nasıl Yaşarız? Etkinliği Ders Planı

Etkinlik Adı Neredeyiz? Neyleriz? Nasıl Yaşarız?	Anahtar Kelimeler İklim, Çevre, İnsan Faaliyetleri, Nüfus	
Ders Sosyal Bilgiler	Etkinliğin Kısa Açıklaması Bu etkinlikte türkülerden yola çıkarak yaşanan yöredeki doğal ve beşerî özelliklerin nüfus ve yerleşmeye olan etkisi incelenecektir. Öğrencilerin nüfusun dağılışına etki eden faktörleri fark edebilmeleri için çalışma yapraklarından yararlanılacaktır. Etkinlikte ayrıca doğal bitki örtüsüne de değinilecektir.	
5. Sınıf	Süre	40'+40'+40 dakika
Öğrenme Alanı/Ünite	İnsanlar Yerler ve Çevreler-Nüfus ve Yerleşme	
Kazanım(lar)	- “Yaşadığı yer ve çevresindeki doğal özellikler ile beşerî özelliklerin nüfus ve yerleşme üzerindeki etkilerine örnekler verir.” - “Yaşadığı yer ve çevresinin bitki örtüsü detaya girilmeden ele alınır.” - “Nüfusun dağılışına etki eden faktörler üzerinde durulur. İnsanların doğal ortamı değiştirme ve ondan yararlanma şekillerine kanıtlar gösterilir.”	
Alana Özgü Beceri(ler)	Mekânı Algılama Becerisi, Değişim ve Sürekliliği Algılama becerisi.	
Yetkinlik(ler)	Kültürel Farkındalık ve İfade.	
Değer(ler)	Estetik, Duyarlılık, Bilimsellik.	
Yöntem/ Teknikler	Sunuş Yoluyla Öğrenme-Buluş Yoluyla Öğrenme.	
Öğretim Materyalleri	Bilgisayar, Akıllı Tahta, Çalışma Yaprakları.	
İşleniş/Süreç Süreç Öncesi -Öğretmen öğrenilecek konuyla ilgili bir önceki ders konusunun bitiminde öğrencilere bilgilendirme yapar. Süreç: - Ders başlangıcında etkinliklerde yapılması gerekenler hakkında bilgilendirme yapılır. (1 dakika) - Öğrencilerin düşünme becerilerini aktifleştirebileceği amaçlanarak hazırlanan soruların yer aldığı çalışma yaprakları (Ek 13.1) öğrencilere dağıtılır. (2 dakika) - Araştırmacının türkünün içinde geçen öğelerin bulunduğu görsellerle zenginleştirdiği video materyali izlettirilir ve ilgili sorulara yanıt verme süresi için video duraklatılır (30 dakika). - Öğrenciler tarafından doldurulan çalışma yaprakları toplanır. (2 dakika) - Öğrencilerin gün içerisinde sosyal bilgiler dersinde yapılan etkinliğe dair bir günlük yazması istenir (Son Ders Saati)		
Uyarı ve Öneriler -Araştırmacı etkinlik öncesinde araştırmada uygulayıcı olan öğretmenle bir toplantı gerçekleştirerek fikir alışverişinde bulunmalıdır. -Etkinlikte izlenilecek olan adımlarda öngörülen süre, öğrencilerden gelebilecek sorular düşünülerek esnetilmiştir. - Etkinlik video materyallerine aşağıda yer alan karekod aracılığıyla “Türkülerle Sosyal Bilgiler”		

oynatma listesinden ulaşılabilir.

Ölçme ve Değerlendirme

Çalışma Yaprakları (Ek 13.1), Derecelendirilmiş Puanlama Anahtarı (Ek 13.2), Öğrenci Günlüğü (Örnek Şablon) (Ek 5), Gözlem Formu (Örnek) (Ek 6).

Etkinlik Video Materyalleri: <https://www.youtube.com/channel/UCo-UlmQ0dxegL8ip54en1HQ>

GÖÇ GÖÇ OLDU

Göç göç oldu göçler yola dizildi.
Uyku geldi ela gözler süzüldü.
O zamanda elim yârdan üzüldü.
Ağam nerden aşar yolu yaylanın.
(THMSEA, 2002, Cilt 3. s.94)

DEPREM

Şura köydür bahçeleri vardır.
Sahibi göç etmiş fidan kurumuş.
Ayrılık pek yaman ölüm zor imiş.
Hele gelin görün bizim köyleri.
(Âşık Yaşar Reyhani)

BU DERENİN GEVENİ (HAY LİLLİM HOY LİLLİM)

Bu derenin geveni.
Geven bastı geveni.
(THMSEA, Cilt 1, s.177)

ÇAYIR İNCE BİÇEMEDİM

Çayır ince biçemedim.
Su serindir içemedim.
Bana yardan geç diyorlar.
Yâr güzeldir geçemedim.
(THMSEA, Cilt 1, s.219)

EK 13.1. Neredeyiz? Neyleriz? Nasıl Yaşarız? Etkinliği Çalışma Yaprağı

Neredeyiz? Neyleriz? Nasıl Yaşarız? Etkinliği Çalışma Yaprağı

DÜŞÜNÜYORUM

1. Derste dinlediğimiz türkülerin birinde (Göç Göç Oldu) savaş döneminde yaşanan bir göçten bahsedilmektedir. Bu durum göçü etkileyen faktörlerden hangisine örnek olarak verilebilir?

- A) Doğal Faktör
B) Beşerî Faktör

Günümüzde buna benzer göç hareketleri var mıdır? Örnek vererek açıklayınız?

.....

.....

.....

2. Derste dinlediğimiz türküde Erzurum yöresinden gurbete göç edildiğine dair bir ifade yer almaktadır. Sizce Erzurum'dan neden göç edilmiştir?

.....

.....

Aşağıdaki tabloda sol kısımda yer alan bir faaliyet alanında çalışan biri Erzurum'dan niçin göç etmiş olabilir?

Tabloda bir örnek yer almaktadır. Tarımsal faaliyetlerle uğraşan bir insan, pazar alanı dar olduğu için Erzurum'dan göç ettiği düşünülürse bu bir beşeri faktördür. Kalan kısımlarda sizce ne gibi doğal/beşeri faktörler etkili olmuştur?

Faaliyet	Faktör	Erzurum	Göç Edilen Yer
Tarımsal Faaliyetler	Doğal		
	Beşerî	Pazar alanı dar.	Pazar alanı geniş.
Sanayi Faaliyetleri	Doğal		
	Beşerî		

3. Şura köydür bahçeleri vardır.
Sahibi göç etmiş fidan kurumuş.
Ayrılık pek yaman ölüm zor imiş.
Hele gelin görün bizim köyleri.

Yukarıdaki dizeler Erzurum yöresinde yaşamış bir halk ozanına aittir. Âşık Reyhanî, yaşanan bir deprem sonrasında bu türküyü yazmıştır. Sizce türküdeki köyde insanlar göç edince yaşam nasıl devam etmiş olabilir?

.....

.....

.....

.....

.....

4. Derste dinlediğimiz türkülerde Erzurum yöresindeki doğal bitki örtüsüne dair hangi bilgiler yer almaktadır? Siz de kendi çevrenizdeki doğal bitki örtüsüne örnekler veriniz.

.....

.....

.....

.....

EK 13.2. Neredeyiz? Neyleriz? Nasıl Yaşarız? Etkinliği Derecelendirilmiş Puanlama Anahtarı

8.ETKİNLİK (NEREDEYİZ, NEYLERİZ NASIL YAŞARIZ?) DERECELİ PUANLAMA ANAHTARI

	Çok Az Kriter Karşılıyor (1)	Bazı Kriterleri Karşılıyor (2)	Tüm Kriterleri Karşılıyor (3)
Doğal ve beşerî unsurları ayırt edebilme.	Materyalde yer alan öğelerden yola çıkarak doğal ve beşerî unsurları birbirinden ayırma hususunda güçlük çekmiştir.	Materyalde yer alan öğelerden yola çıkarak doğal ve beşerî unsurları kısmen birbirinden ayırabilmiştir.	Materyalde yer alan öğelerden yola çıkarak doğal ve beşerî unsurları yeterli derecede birbirinden ayırabilmiştir.
Benzerlik ve farklılıkları bulma.	Materyalde yer alan öğelerden yola çıkarak eskiyle yeni arasında karşılaştırma yapmakta güçlük çekmiştir.	Materyalde yer alan öğelerden yola çıkarak eskiyle yeni arasında bazı karşılaştırmaları yapabilmiştir.	Materyalde yer alan öğelerden yola çıkarak eskiyle yeni arasında karşılaştırma yapabilmiştir.
Neden-sonuç ilişkisi kurma.	Ögeler arasında neden sonuç ilişkisi kurmakta güçlük çekmiştir.	Ögeler arasında neden sonuç ilişkisini kısmen kurabilmiştir.	Ögeler arasında neden sonuç ilişkisini yeterli derecede kurabilmiştir.
Geçmişte yaşanan bir olayın sonuçlarına yönelik çıkarımda bulunma.	Geçmişte yaşanan bir olayın sonuçlarına yönelik çıkarım yapmakta güçlük çekmiştir.	Geçmişte yaşanan bir olayın sonuçlarına yönelik kısmen çıkarım yapabilmiştir.	Geçmişte yaşanan bir olayın sonuçlarına yönelik yeterli çıkarım yapabilmiştir.
Yaşadığı yerin ve çevrenin doğal bitki örtüsüne dair örnekler sunma.	Yaşadığı yerin ve çevrenin doğal bitki örtüsüne dair örnek sunmakta güçlük çekmiştir.	Yaşadığı yerin ve çevrenin doğal bitki örtüsüne dair kısmen örnek sunabilmiştir.	Yaşadığı yerin ve çevrenin doğal bitki örtüsüne dair yeterli derecede örnek sunabilmiştir.

Maksimum Puan: 15, Minimum Puan: 5

EK 14. Çevre Sorunlarımız, Doğal Afetler ve Afetlerin Sonrası Etkinliği Ders Planı

Etkinlik Adı Çevre Sorunlarımız, Doğal Afetler ve Afetlerin Sonrası	Anahtar Kelimeler Çevre, Doğal Afet, Çevre Sorunları	
Ders Sosyal Bilgiler	Etkinliğin Kısa Açıklaması Bu etkinlikte öğrencilerin türkülerden yararlanarak afetlerin ve çevre sorunlarının nedenleri üzerinde düşünmeleri ve toplum hayatına etkileri üzerine düşünmeleri amaçlanmaktadır.	
5. Sınıf	Süre	40'+40'
Öğrenme Alanı/Ünite	İnsanlar Yerler ve Çevreler-Neden Oldu?/Doğal Afetler ve Etkileri	
Kazanım(lar)	-“Yaşadığı çevredeki afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenlerini sorgular.” -“Doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklerle açıklar.”	
Alana Özgü Beceri(ler)	Mekânı Algılama Becerisi, Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi, Çevre Okuryazarlığı Becerisi.	
Yetkinlik(ler)	Kültürel Farkındalık ve İfade.	
Değer(ler)	Estetik, Duyarlılık, Yardımseverlik, Dayanışma.	
Yöntem/ Teknikler	Sunuş Yoluyla Öğrenme-Buluş Yoluyla Öğrenme.	
Öğretim Materyalleri	Bilgisayar, Akıllı Tahta, Çalışma Yaprakları.	
İşleniş/Süreç Süreç Öncesi -Öğretmen öğrenilecek konuyla ilgili bir hafta öncesinden öğrencilere bilgilendirme yapar. Süreç: -Öğretmen öğrenilecek konuyla ilgili bir önceki ders konusunun bitiminde öğrencilere bilgilendirme yapar. Süreç: - Ders başlangıcında etkinliklerde yapılması gerekenler hakkında bilgilendirme yapılır. (1 dakika) - Öğrencilerin düşünme becerilerini aktifleştirebileceği amaçlanarak hazırlanan soruların yer aldığı çalışma yaprakları (Ek 14.1) öğrencilere dağıtılır. (2 dakika) - Araştırmacının türkünün içinde geçen öğelerin bulunduğu görsellerle zenginleştirdiği video materyali izlettirilir ve ilgili sorulara yanıt verme süresi için video duraklatılır (30 dakika). - Öğrenciler tarafından doldurulan çalışma yaprakları toplanır. (2 dakika) - İzlenen adımlar ikinci derste de aynı şekilde uygulanır. (40 dakika). - Öğrencilerin gün içerisinde sosyal bilgiler dersinde yapılan etkinliğe dair bir günlük yazması istenir (Son Ders Saati)		
Uyarı ve Öneriler -Araştırmacı etkinlik öncesinde araştırmada uygulayıcı olan öğretmenle bir toplantı gerçekleştirerek fikir alışverişinde bulunmalıdır. -Etkinlikte izlenilecek olan adımlarda öngörülen süre, öğrencilerden gelebilecek sorular düşünülerek esnetilmiştir. -Etkinlik video materyallerine aşağıda yer alan karekod aracılığıyla “Türkülerle Sosyal Bilgiler” oynatma listesinden ulaşılabilir.		

Ölçme ve Değerlendirme

Çalışma Yaprakları (Ek 14.1), Derecelendirilmiş Puanlama Anahtarı (Ek 14.2), Öğrenci Günlüğü (Örnek Şablon) (Ek 5), Gözlem Formu (Örnek) (Ek 6).

Etkinlik Video Materyalleri: <https://www.youtube.com/channel/UCo-UlmQ0dxegL8ip54en1HQ>

DEPREM

Ah şu kara taşlı çamur duvarlar.
Altında yatıyor kahraman erler.
Burası Akören “Keçesor” derler.
Hele gelin görün bizim köyleri.

Yapı sağlam değil plan düz değil.
Yıkım engellenmez afet az değil.
Ahşap bina çağdaşığa hız değil.
Alt üst etti felek bizim köyleri.

Vatandaşlar kan veriyor durmadan.
Sıra sıra grubunu sormadan.
Yardım gerek kara günler görmeden.
Hele gelin görün bizim köyleri.
(Âşık Reyhanî)

BİR SANDIĞIM VARDIR SIRMADAN TEL DEN

Tutuştı ağıllar, dört bir yan yandı;
Yavrularım beşiğinden uyandı;
Herkes ağlıyordu her taraf kandı.
Gide de gelmeye hain seneler.

YAĞMA YAĞMUR

Dere kenarına bir ev yaptırdım.
Evin bahçesini sele kaptırdım.
Yağma yağmur yağma yeter.
Ben kazancımı eve yatırdım.
(Arş. Gör. Adem Karaca)

UZAKLARIN TÜRKÜSÜ

Şehir yanar, deniz susar.
Fabrikalar zehir kusar.
Bize benzemez buralar.
Kendime diyar olmuşum.
(Dursun Özdil)

EK 14.1. Çevre Sorunlarımız, Doğal Afetler ve Afetlerin Sonrası Etkinliği Çalışma Yaprığı

DÜŞÜNÜYORUM!

Çevre Sorunlarımız, Doğal Afetler-Afetlerin Sonrası Etkinlikleri Çalışma Yaprığı

1. Derste dinlediğimiz türkülerin biri Erzurum'da yaşamış olan halk ozanlarından Âşık Reyhanî tarafından 30 Ekim 1983'te yaşanmış olan bir deprem üzerine yazılmıştır.

Bu türküde deprem öncesinde insanların evlerini yaptığı malzemelere dair bilgilere yer verilmiştir. Türküde geçen bu malzemeleri sıralayınız.

Malzeme 1:

Malzeme 2:

Sizce depremde can ve mal kaybı olmaması için evlerin yapımında hangi tür malzemeler kullanmalıyız? Bunun gerekçelerini açıklayınız.

Çünkü;

2. Derste yararlandığımız türküde afet esnasında insanların dayanışma içerisinde olmasına dair hangi bilgilere yer verilmiştir?

Bu tür afetlerde yardımlaşmak sizce neden önemlidir?

Siz, bu depremde afetzedelere yardım edecek olsaydınız ne tür yardımlar yapardınız?

3. Derste yararlandığımız türkülerin birinde bir insanın dere kenarına ev yaptığı ifade ediliyor. Bu türküdeki insan ne tür kayıplar yaşamıştır? Siz bu

insanın yerinde olsaydınız zararınızı azaltabilmek için ne gibi önlemler alırdınız?

.....

.....

.....

.....

4. Bazı afetler insanların etkisiyle çıkarken bazıları ise doğal nedenlerle çıkmaktadır. Bir Sandığım Vardır türküsünün dinlediğimiz bir kesitinde savaş esnasında çıkan bir yangından bahsediliyor.

Bu yangın.....faktörden kaynaklanmaktadır. (Doğal/Beşerî).

Çünkü;

.....

.....

.....

5. Dinlediğimiz türkülerin birinde fabrikaların zehir saçtığı ifade edilmiş. Sizce fabrikalar neden zehir saçar?

.....

.....

.....

Hayatımızı derinden etkileyen bir başka çevre sorunu da kirliliktir. Yaşadığınız yerde aşağıdaki çevre sorunlarından hangileri bulunmaktadır? Bu sorunların nedenleri sizce neler olabilir? Aşağıdaki tabloya yazınız.

Sorun	Nedenleri
Hava Kirliliği	
Su Kirliliği	
Toprak Kirliliği	

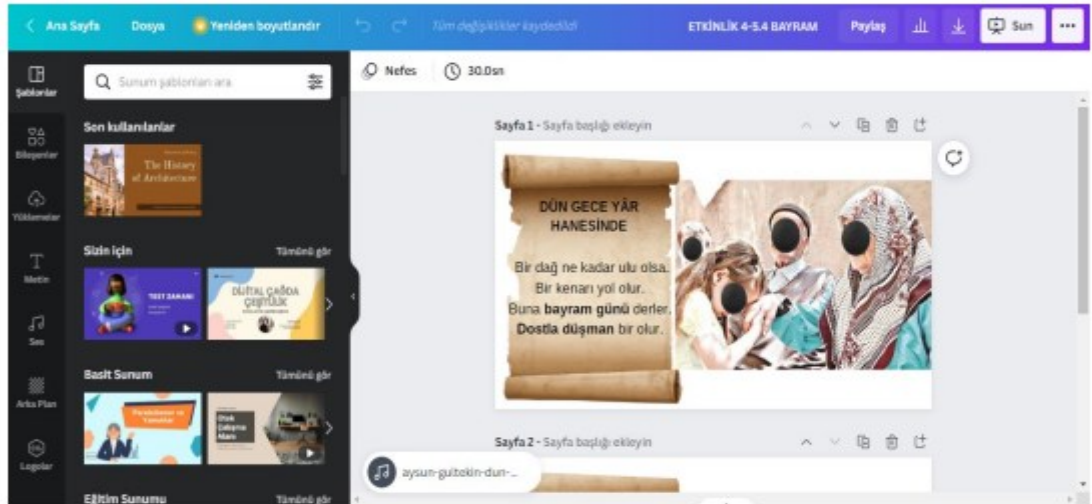
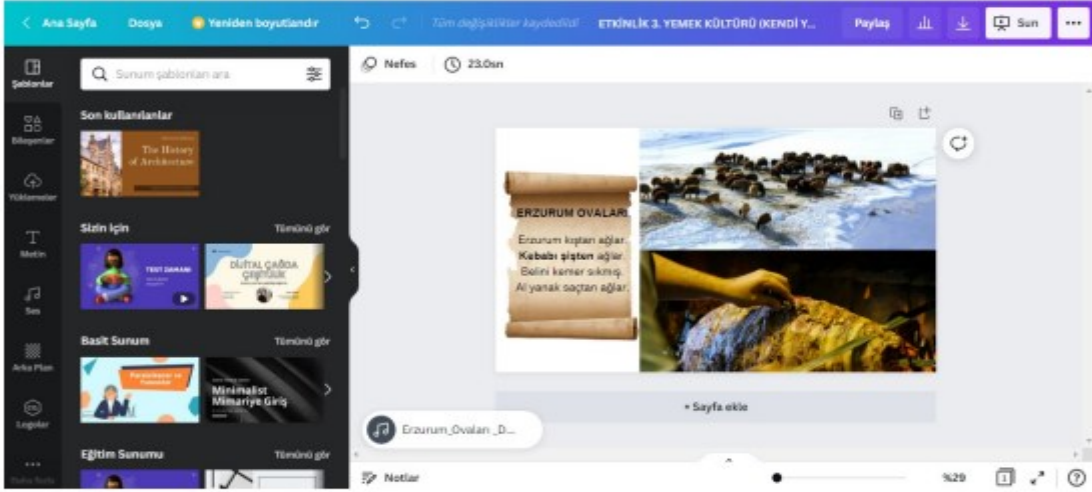
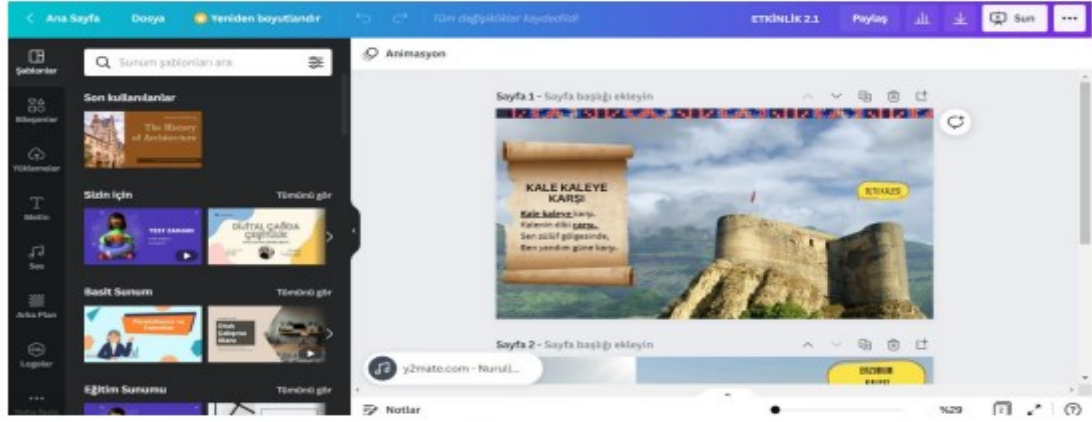
EK 14.2. Çevre Sorunlarımız, Doğal Afetler ve Afetlerin Sonrası Etkinliği
Derecelendirilmiş Puanlama Anahtarı

ETKİNLİK 9-10 (ÇEVRE SORUNLARIMIZ-AFETLERİN SONRASI)
DERECELİ PUANLAMA ANAHTARI

	Çok Az Kriter Karşılıyor (1)	Bazı Kriterleri Karşılıyor (2)	Tüm Kriterleri Karşılıyor (3)
Neden-sonuç ilişkisi kurma.	Öğeler arasında neden sonuç ilişkisi kurmakta güçlük çekmiştir.	Öğeler arasında neden sonuç ilişkisini kısmen kurabilmiştir.	Öğeler arasında neden sonuç ilişkisini yeterli derecede kurabilmiştir.
Doğal afet ve çevre sorunları sonrasında insanların dayanışmada bulunmasının önemini anlama ve ihtiyaçlara yönelik çıkarım yapma.	Dayanışmanın önemini anlama, doğal afetler ve çevre sorunları sonrasında insanların ihtiyaçlarına yönelik çıkarım yapma hususunda güçlük çekmiştir.	Dayanışmanın önemini açıklama, doğal afetler ve çevre sorunları sonrasında insanların ihtiyaçlarına yönelik kısmen çıkarım yapabilmektedir.	Dayanışmanın önemini açıklama, doğal afetler ve çevre sorunları sonrasında insanların ihtiyaçlarına yönelik yeterli derecede çıkarım yapabilmektedir.
Doğal afetler ve çevre sorunlarına nasıl önlem alınabileceği hususunda çıkarımda bulunma.	Doğal afetler ve çevre sorunlarına nasıl önlem alınabileceği hususunda çıkarımda bulunmakta güçlük çekmiştir.	Doğal afetler ve çevre sorunlarına nasıl önlem alınabileceği hususunda kısmen çıkarımda bulunabilmiştir.	Doğal afetler ve çevre sorunlarına nasıl önlem alınabileceği hususunda yeterli derecede çıkarımda bulunabilmiştir.
Doğal ve beşeri unsurları ayırt edebilme.	Materyalde yer alan öğelerden yola çıkarak doğal ve beşeri unsurları birbirinden ayırma hususunda güçlük çekmiştir.	Materyalde yer alan öğelerden yola çıkarak doğal ve beşeri unsurları kısmen birbirinden ayırabilmiştir.	Materyalde yer alan öğelerden yola çıkarak doğal ve beşeri unsurları yeterli derecede birbirinden ayırabilmiştir.
Yaşadığı yerde ve çevrede bulunan çevre sorunlarının insan faaliyetleri ile bağlantısını kurma.	Yaşadığı yerde ve çevrede bulunan çevre sorunlarının insan faaliyetleri ile bağlantısını kurmakta güçlük çekmiştir.	Yaşadığı yerde ve çevrede bulunan çevre sorunlarının insan faaliyetleri ile bağlantısını kısmen kurabilmiştir.	Yaşadığı yerde ve çevrede bulunan çevre sorunlarının insan faaliyetleri ile bağlantısını yeterli derecede kurabilmiştir.
Doğal afetlerin insanların ve diğer canlıların hayatlarına etkisini anlama.	Doğal afetlerin insanların ve diğer canlıların hayatlarına etkisini anlamakta güçlük çekmiştir.	Doğal afetlerin insanların ve diğer canlıların hayatlarına etkisini kısmen anlayabilmiştir.	Doğal afetlerin insanların ve diğer canlıların hayatlarına etkisini yeterli derecede anlayabilmiştir.

Maksimum Puan: 18, Minimum Puan: 6

EK 15. Video Materyal Hazırlama Süreci Canva Ekran Görüntüleri

Ana Sayfa Dosya Yarıdan boyutlandır Tüm değişiklikler kaydedildi ETKİNLİK 4-5.1 DOĞUN Paylaş Sun

Sunum paylaşlarını ara

Son kullanılanlar

Sizin için

Basit Sunum

Eğitim Sunumu

Nefes 15.0sn

Sayfa 1 - Sayfa başlığı ekleyin

BU GECE AY DOĞACAK

Bu gece ay doğacak.
Şarkı bize vuracak.
Kızlar düğün evinde.
Def çalıp oynayacak.

Sayfa 2 - Sayfa başlığı ekleyin

bu gece ay doğacak...

Notlar

Ana Sayfa Dosya Yarıdan boyutlandır Tüm değişiklikler kaydedildi ETKİNLİK 6.2 ÇEVREMİZDEKİ YERÜZÜ Paylaş Sun

Sunum paylaşlarını ara

Son kullanılanlar

Sizin için

Basit Sunum

Eğitim Sunumu

Nefes 30.0sn

Sayfa 2 - Sayfa başlığı ekleyin

ARAS ARAS HAN ARAS

Ayas Aras han Ayas.
Bergünden kalkan Aras.
Al bapından sevdiyi
Hazar'da çalınan Aras.

Aras Han Aras.m4a

+ Sayfa ekle

Notlar

Ana Sayfa Dosya Yarıdan boyutlandır Tüm değişiklikler kaydedildi ETKİNLİK 7.1 DOĞA İNSANA YÖN VERİY... Paylaş Sun

Sunum paylaşlarını ara

Son kullanılanlar

Sizin için

Basit Sunum

Eğitim Sunumu

Nefes 21.0sn

Sayfa 1 - Sayfa başlığı ekleyin

KAR YAĞAR BARDAN

Kar yağar bardan bardan.
Yollar kapandı kardan.
Ne gelen var ne giden kızlar
Haber gelmedi yardan.

Sayfa 2 - Sayfa başlığı ekleyin

Kar Yağar Bardan.m4a

Notlar

Ana Sayfa Dosya Yeniden boyutlandır

ETKİNLİK 8.3 NEREDEYİZ? NEYLERİZ? N...

Paylaş

Sun

...

Sunum şablonları ara

Son kullanılanlar

Sizin için

Basit Sunum

Eğitim Sunumu

Notlar

21.0sn

BU DERENİN GEVENİ

Bu derenin geveni.
Geven başı geveni.
Paşadan emir gelmiş.
Seven alsın seveni.

+ Sayfa ekle

Bu Derenin Geveni...

Notlar

929

Ana Sayfa Dosya Yeniden boyutlandır

ETKİNLİK 9-10.1

Paylaş

Sun

...

Sunum şablonları ara

Son kullanılanlar

Sizin için

Basit Sunum

Eğitim Sunumu

Notlar

30.0sn

Sayfa 1 - Sayfa başlığı ekleyin

DEPREM

Ah şu kara taşlı çarşur duvarlar.
Altında yatıyor kahraman eller.
Burası Akören "Keçesor" derler.
Hele gelin görün bizim köyler.

Sayfa 2 - Sayfa başlığı ekleyin

Ah Şu Kara Taşlı Ç...

Notlar

929

Ana Sayfa Dosya Yeniden boyutlandır

ETKİNLİK 9-10.5

Paylaş

Sun

...

Sunum şablonları ara

Son kullanılanlar

Sizin için

Basit Sunum

Eğitim Sunumu

Notlar

17.0sn

Sayfa 1 - Sayfa başlığı ekleyin

UZAKLARIN TÜRKÜSÜ

Şehir yanar, deniz susar.
Fabrikalar zehir kusar.
Bize benzemez buralar.
Kendime diyar olmuşum.

Sayfa 2 - Sayfa başlığı ekleyin

Fabrikalar Zehir Kus...

Notlar

929

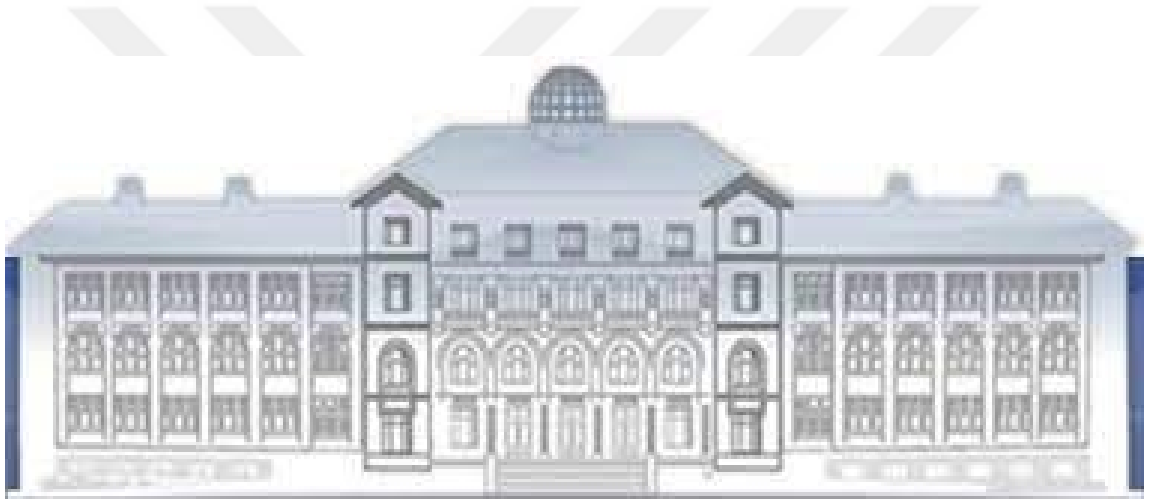
EK 16. Uygulama Fotoğrafları

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR..